

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOSOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SLAVISTIKY

**VÝCHOZÍ A MODIFIKOVANÉ VĚTNÉ STRUKTURY
SLOVESNÉ V UKRAJINŠTINĚ VE SROVNÁNÍ S ČEŠTINOU**

BASIC AND MODIFIED VERBAL SENTENCE STRUCTURES IN UKRAINIAN LANGUAGE IN COMPARISON WITH CZECH

DISERTAČNÍ PRÁCE

ROSTISLAV NĚMEC

Školitel: prof. Josef Anderš, DrSc.

Doktorský studijní program: Srovnávací slovanská filologie

Studijní obor: Srovnávací slovanská jazykověda

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně, pod vedením prof. Josefa Anderše, DrSc., a uvedl všechny použité prameny.

V Opavě, dne 25.3.2012

Děkuji váženému panu prof. Josefu Anderšovi, DrSc., nestorovi olomoucké ukrajinistiky, svému školiteli v doktorském studiu, za vstřícnost a ochotu, za cenné rady a připomínky.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Úvedení do problematiky. Východiska práce	9
1.1 Věta a její vymezení.....	9
1.1.1 Výstavbové roviny věty	9
1.2 Predikát versus predikátor	10
1.3 Věta slovesná a nominální.....	11
1.4 Věta v rovině formálně-gramatické.....	12
1.4.1 Syntaktické vztahy: determinace, koordinace, predikace v porovnání	12
1.4.2 Syntaktický vztah determinace.....	14
1.4.3 Valence. Valenční potenciál. Valence a rekce	17
1.4.4 Věta holá. Základová větná struktura. Minimální výpověď	17
1.4.5 Konstitutivnost větných pozic	18
1.4.6 Třídění vět podle počtu valencí.....	19
1.4.7 Třídění vět podle druhu aktantů. ZVS valenční	19
1.5 Věta v rovině sémantické	24
1.5.1 Intence	24
1.5.2 Sémantická charakteristika sloves.....	25
1.5.3 Sémantická charakteristika participantů.....	30
1.5.4 ZVS intenční	31
1.6 Komplexní větný vzorec (KVV)	35
1.7 Konfrontace blíže příbuzných jazyků.....	35
1.8 Zvláštnosti ukrajinských a českých slovesných větných struktur v porovnání.....	37
1.8.1 Personálnost a impersonálnost	37
1.8.2 Obligatornost/potenciálnost subjektové pozice.....	38
1.8.3 Kopula a jiná slovesa s oslabenou sémantikou v ukrajinštině a v češtině.....	39
1.8.4 Přísudek neslovesný / jmenný (predikát nominální)	42
1.8.5 Problém větného členu doplňku	43
1.8.6 Problém zvrátneho <i>se</i> / <i>-ся</i> a přechodnosti zvratných sloves	44
1.9 Modifikace základových větných struktur slovesných	45
2. Výchozí dvojčlenné větné struktury slovesné.....	50
2.1 Větné modely se dvěma komponenty	51
2.1.1 Valenční struktura Subj – PraedVF.....	51
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF$	51
2.2 Větné modely se třemi komponenty.....	67
2.2.1 Valenční struktura Subj – PraedVF – Obj.....	67
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_a$	67
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_g$	84
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_d$	91
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_i$	97
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_a$	103
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_g$	117
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_d$	128
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_i$	128
Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_l$	136
2.2.2 Valenční struktura Subj – Praed _{Vf} – Adv	142
Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{loc}$	142
Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{dir}$	143
Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{quant}$	145
Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{qual}$	146

Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{dur}$	146
2.2.3 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Atv$	147
Strukturní model $S_{nom} - Vf - Atv$	147
2.3 Větné modely se čtyřmi komponenty	148
2.3.1 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Obj_1 - Obj_2$	148
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - S_g$	148
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - S_d$	149
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - S_i$	156
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - S_a$	160
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - S_g$	160
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - S_i$	161
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_g$	162
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_{ak} - praep S_{dat}$	173
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_a$	173
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_i$	180
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_1$	187
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - praep S_a$	190
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - praep S_g$	191
Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_i - praep S_a$	191
Strukturní model $S_{nom} - Vf - praep S_i - praep S_a$	192
2.3.2 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Obj - Adv$	192
Strukturní model $S_{nom} - Praed_{Vf} - Obj - Adv_{loc}$	193
Strukturní model $S_{nom} - Praed_{Vf} - Obj - Adv_{dir}$	195
Strukturní model $S_{nom} - Praed_{Vf} - Obj - Adv_{qual}$	196
2.3.3 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Adv_1 - Adv_2$	198
Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{dir1} - Adv_{dir2}$	199
2.3.4 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Obj - Atv$	199
2.4 Větné modely s pěti komponenty	202
2.4.1 $Subj - Praed_{Vf} - Obj_1 - Obj_2 - Obj_3$	202
2.4.2 $Subj - Praed_{Vf} - Obj - Adv_1 - Adv_2$	203
2.4.3 $Subj - Praed_{Vf} - Obj_1 - Obj_2 - Atv$	203
2.4.4 $Subj - Praed_{Vf} - Obj - Adv - Atv$	204
2.5 Větné modely s infinitivem	204
2.5.1 Tříkomponentní valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Obj_{inf}$	205
Realizace strukturním modelem $S_n - Vf - Inf$	205
2.5.2 Čtyřkomponentní valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Obj - Obj_{inf}$	205
Realizace strukturním modelem $S_{nom} - Vf - S_a - Inf$	206
Realizace strukturním modelem $S_{nom} - Vf - S_d - Inf$	206
3. Modifikace ZVS slovesných	208
3.1 Potenciální modifikace ZVS slovesných	208
3.1.1 Neobsazená subjektová pozice (levovalenční pozice)	209
3.1.1.1 Nevyjádřený podmět určitý (означено-особова модифікація)	209
3.1.1.2 Nevyjádřený podmět neurčitý (неозначено-особова модифікація)	210
3.1.1.3 Nevyjádřený podmět všeobecný (узагальнено-особова модифікація)	212
3.1.2 Neobsazená pravovalenční pozice pro determinanty (aktanty)	214
3.1.2.1 Neobsazená objektová pozice	214
3.1.2.2 Neobsazená pozice pro příslovecné určení	216
3.1.2.3 Neobsazená pozice doplňku	216
3.2 Reverzní modifikace ZVS slovesných	217
3.2.1 Pasivní modifikace	217

3.2.2 Demipasivní modifikace	219
3.2.3 Mediální modifikace	220
3.2.4 Aktivní modifikace.....	221
3.3 Bezpodmětové modifikace ZVS slovesných.....	222
3.3.1 Neosobní modifikace nereflexivní (безособові незворотні модифікації).....	223
Strukturní model $Vf_{imp} - Adv_{loc}$	224
Strukturní model $Vf_{imp} - S_d - Adv_{loc}$	225
Strukturní model $Vf_{imp} - praep S_g - Adv_{loc}$	226
Strukturní model $Vf_{imp} - S_a - Adv_{loc}$	227
Strukturní model $Vf_{imp} - S_i - Adv_{loc}$	228
Strukturní model $Vf_{imp} - S_a - S_i$	229
Strukturní model $Vf_{imp} - S_g$	231
Strukturní model $Vf_{imp} - S_a$	232
3.3.2 Neosobní reflexivní modifikace (безособові зворотні модифікації)	233
3.3.2.1 Dispoziční modifikace.....	233
Strukturní model $Vf_{imp refl} - S_d - Adv_{mod}$	234
Strukturní model $Vf_{imp refl} - S_d$	235
3.3.2.2 Dějová modifikace	236
3.3.3 Modifikace pomocí pasivních přípon -но, -то	237
4. Závěr.....	240
5. Резюме	244
6. Summary	249
7. Seznam použitých symbolů a zkratk	255
8. Seznam excerpovaných pramenů	256
9. Bibliografie.....	257
10. Přílohy	269
10.1 Příloha 1: Tabulka sémantických tříd predikátorů	269
10.2 Příloha 2: Rejstřík ukrajinských predikátorů	274

Úvod

Předmětem předkládané disertační práce je zkoumání dvoučlenných větných struktur s plno- a polovýznamovými slovesy ve funkci predikátu a jejich modifikačních možností na pozadí ukrajinsko-českého srovnávacího plánu s cílem poukázat na syntakticko-sémantické možnosti při modelování těchto struktur v obou uvažovaných jazycích, a přispět tak k vybudování obecné typologie slovanské věty.

Disertační práce je logicky členěna do kapitol. Začíná teoretickou částí, která obsahuje jednak úvod do problematiky, jednak popis a zhodnocení současného stavu bádání nad danou problematikou, které začalo zhruba ve druhé polovině 20. století. Z mnoha tematických studií a monografií, které se tím pádem naskýtají, se předkládaná práce opírá především o výsledky bádání F. Daneše, M. Grepla, P. Karlíka, J. Bauera, M. Kubíka, R. Zimka, J. Novotného, K. F. Šulžuka, O. Lešky, N. Savického, R. Šiškové, J. Anderše, H. Flídové a mnohých dalších lingvistů. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, jakými jsou věta a výpověď, predikát a predikátor, výstavbové roviny věty formálně-gramatická a sémantická s jejich následným usouvztažněním, syntaktické vztahy mezi větnými členy, valence a intence a další. Závěr teoretické části potom představuje nastínění zajímavých a pro danou práci relevantních jazykových jevů, jakými jsou problém připodobňování v případě podmětu tvořeného infinitivem, odlišení základové větné struktury od minimální výpovědi, otázka nevyjádřeného a všeobecného podmětu, dále pojem kopuly, verbonominálního spojení a větného členu doplňku, a taktéž úvod do problematiky modifikací základových větných struktur slovesných a přesah těchto modifikací směrem k větám jednočlenným.

Po teoretické části následuje mnohem obsáhlejší praktická část, v níž je popisováno a analyzováno více než 1500 různých dvojčlenných větných výpovědí, které byly excerpovány především ze současného ukrajinského tisku či z ukrajinské krásné literatury. Jen malá část příkladových větných výpovědí vznikala na základě autorova jazykového povědomí po patřičné konzultaci s ukrajinskými slovníky, především dvoudílného Ukrajinsko-českého slovníku (1994-1996) či jedenáctidílného Словника української мови (1970-1980). V disertační práci byl zvolen postup od roviny formální k rovině významové, tedy od valence sloves k intenci predikátů. Excerpovaný jazykový materiál je vždy nejprve zařazen pod odpovídající valenční strukturu a patřičný strukturní model, a nakonec i pod relevantní sémantickou strukturu. Excerpované větné výpovědi jsou konfrontovány s ekvivalentními českými překlady. Po analýze výchozích větných struktur slovesných následuje kapitola věnovaná jejich modifikacím, obsahující opět konfrontační aspekt ukrajinsko-český. Jsou

přítom popisovány jak modifikace neopouštějící rámeček dvoučlenných větných struktur slovesných (tj. modifikace potenciální a reverzní), tak i modifikace konstituované jakožto jednočlenné slovesné větné struktury (tzv. bezpodmětové modifikace).

Po hlavní části disertační práce následuje závěr, který prezentuje výsledky vyplývající z hlavní části práce a nastiňuje možnosti dalšího bádání. Součástí práce je také cizojazyčné resumé, seznam použitých zkratk a seznam použité literatury a pramenů.

V disertační práci je pamatováno i na její praktické využití při výuce obou uvažovaných jazyků či v překladatelské praxi. Součástí práce jsou totiž dvě přílohy pro lepší orientaci v ukrajinských predikátorech. Obě přílohy mohou posloužit právě zmiňovaným didaktickým účelům.

1. Úvedení do problematiky. Východiska práce

Předkládaná disertační práce se věnuje problému strukturně-významové analýzy vzorku konkrétního jazykového materiálu excerpovaného jak ze současného ukrajinského tisku, tak z ukrajinské krásné literatury. Tato problematika je poměrně komplexní záležitostí, neboť je spjata s dosti širokým okruhem otázek. V disertační práci jsme se museli vypořádat s problematikou věty a výpovědi, predikátoru a predikátu, valence a intence, větných členů a vztahů mezi nimi, s problematikou aktantů a participantů, minimální výpovědi, základních větných struktur a jejich modifikací a s celou řadou dalších, souvisejících otázek.

1.1 Věta a její vymezení

Definovat větu není jednoduché. Definic věty, lišících se od sebe v různém stupni, ostatně existuje velmi mnoho a jdou do desítek.¹ Předně, je vhodné – na rozdíl od středoškolského pojetí – rozlišovat mezi pojmy **věta** a **výpověď**.^{2,3,4,5} Slova se v jazyce spojují do větších celků, jež se nazývají **syntagmata**. Lze odlišit syntagmata nevětná, která jsou založena na determinaci (subordinaci), kde jde o vztah nadřazenosti jednoho členu nad jiným, od syntagmat větných, která jsou založena na **predikaci** (přisouzení), což je syntakticko-sémantický vztah spojující predikát se subjektem (podrobněji o predikaci viz dále). Větou zde rozumíme **abstraktní** jazykovou konstrukci, vztahující se nějak ke skutečnosti (modálně-časový aspekt), založenou právě na predikaci. Větu takto abstraktně pojatou, je možno zapisovat pomocí tzv. **větného vzorce**, který lze chápat jako právě tak abstraktní model pro tvorbu určitého typu vět, založený na lineárně uspořádaných prvcích, propojených v jeden uzavřený celek. **Výpovědí** potom rozumíme větu užitou v konkrétní komunikační situaci.

1.1.1 Výstavbové roviny věty

Věta je komplexní útvar a lze ji nazírat z několika různých úhlů či rovin. Věta a její výstavbové principy stojí v centru lingvistického zájmu již několik desetiletí. Průkopníkem v chápání věty a její podstaty se stal se svým aktuálním větným členěním V. Mathesius,⁶ a zvláště pak F. Daneš, který roku 1964 publikoval svoji práci, v níž rozlišoval tři organizační

¹ Srov. Čermák, F.: Jazyk a jazykověda, s. 151.

² Srov. Hausenblas, K.: O různých přístupech k výkladu věty a jevů styčných, s. 43-50.

³ Srov. Horálek, K.: Věta a výpověď, s. 81-85.

⁴ Srov. Dokulil, M.: K povaze vztahu slova a pojmu, věty a myšlenky, s. 108n.

⁵ Srov. Pauliny, E.: Větná výpověď v komunikácii. In: Jazykovedné štúdie 16. Bratislava 1981, s. 53-55.

⁶ Mathesius, V.: Několik slov o podstatě věty, s. 223-224.

principy věty: 1) konstrukčně-gramatický, 2) propozičně-sémantický a 3) aktuálně-komunikační.⁷ Po F. Danešovi následovali další lingvisté. Podle P. Adamece je třeba uvažovat ještě rovinu jednu, a to rovinu modální. P. Adamec tvrdí, že lze věty zkoumat ze čtyř aspektů: 1) sémantického obsazení, 2) formálně-syntaktické struktury, 3) modálnosti a 4) aktuálního členění.⁸ M. Kubík rozlišuje následující aspekty věty: 1) syntaktický, 2) sémantický, 3) komunikativní, 4) lexikální, 5) modální, 6) aktuálního členění a 7) emocionálně-expressivní.⁹

M. Grepl a P. Karlík rozlišují taktéž čtyři výstavbové roviny věty (výpovědi): 1) obsahu a významu, 2) komunikativní funkce, 3) syntaktické struktury, 4) aktuálního členění.¹⁰

V naší práci se zaměříme především na rovinu formálně-gramatickou (podrobněji viz podkapitola 1.4 níže) a na rovinu sémantickou (podrobněji viz podkapitola 1.5 níže).

1.2 Predikát versus predikátor

Abychom při komparaci ukrajinštiny s češtinou předešli nedorozuměním, je nezbytné mít na paměti, že termín **predikát** se v české lingvistické tradici používá ve dvou odlišných významech: Jednak coby mezinárodní ekvivalent českého termínu **přísudek** a ukrajinského termínu **присудок**, tj. jakožto větný člen, jenž přisuzuje (predikuje) někomu/něčemu něco (vlastnost, stav, změnu, činnost), a který je jednou ze součástí (spolu s podmínkou) základní skladebné dvojice dvoučlenných slovesných vět.^{11,12} V rovině formálně-gramatické se (ve dvojčlenných slovesných větných výpovědích) vyskytuje ve tvaru určitém slovesném, **VF** (verbum finitum). Jeho schopností je vyjadřovat **čas** a **modus**. Tuto schopnost neztrácí ani v případech, kdy uijeme sémanticky prázdného slovesa *být* (věty s přísudkem jmenným se sponou) nebo spojení významově oslabeného slovesa se jmennou částí (často se jedná o frazémy).¹³ Jindy se termínu **predikát** používá v případě významu a k označení významové složky predikátoru. V ukrajinské tradici podobný problém s definicí predikátu neexistuje. Je to dáno tím, že pro označení větného členu přísudku ukrajinská jazykověda používá výhradně ukrajinského termínu **присудок**, a nikoliv mezinárodního termínu predikát.

Predikátový výraz čili predikátor je výraz ve větě usouvztažňující roviny formálně-gramatickou a sémantickou a mající funkci větotvornou, aktualizační. Predikátory mají

⁷ Daneš, F.: A Three-Level Approach to Syntax, s. 225-240.

⁸ Адамец, П.: Очерк функционального-трансформационного синтаксиса современного русского языка, s. 6.

⁹ Kubík, M.: Věta a větná sémantika, s. 67n.

¹⁰ Grepl, M. – Karlík, P.: Skladba spisovné češtiny, s.

¹¹ Srov. Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology, s. 92.

¹² Шульжук, К. Ф.: Синтаксис української мови, s. 73.

¹³ Srov. Grepl, M. – Karlík, P. a kol.: Příruční mluvnice češtiny, s. 370.

bilaterálních povahu, mají část formální a významovou. Formální částí predikátoru je verbum finitum v rovině morfologie a větný člen přísudek v rovině syntaxe, zatímco část významová se nazývá predikát.¹⁴ O rovině formálně-gramatické a o valenci se rozepisujeme níže v příslušných podkapitolách (zvl. 1.4 a 1.4.3). Rovinu významu a intence popisujeme v podkapitole 1.5 níže.

Pro jejich názornější pochopení lze predikátory dát do souvislosti s polysémií slov, zvláště pak s polysémií sloves. Polysémní slovesa představují množinu různě příbuzných predikátorů. Polysémní slovesa jsou ve slovníku uváděna pod jedním heslem (lemmatem), třebaže mají četné tvary a několik různých významů (a tím pádem i několik různých predikátorů), z nichž každý se ve větě na pozici predikátu ve tvaru VF jinak chová, váže na sebe jiný počet i druh větných členů a utváří tím pádem jiné větné struktury, na základě kterých se posléze realizují konkrétní větné výpovědi.¹⁵ Pro úplnost dodejme, že polysémie syntaktickosémantická se navíc plně nerovná polysémii lexikálněsémantické. To v praxi znamená, že jediná syntaktická konstrukce může vyjadřovat více lexikálních významů a, naopak, jeden lexikální význam může být vyjádřen různými syntaktickými způsoby (aktivní větou, pasivní větou, jednočlennou větou, různými rekcemi atd.).

1.3 Věta slovesná a nominální

Východiskem naší analýzy je **věta slovesná**. Tato je totiž základním typem věty jak v ukrajinském, tak i v českém jazyce, a proto se s tímto typem věty budeme setkávat nejčastěji. Jádrem slovesné věty je tvořeno predikátorem, jaký se nachází v určitém slovesném tvaru (verbum finitum, VF). Predikátor lze rozdělit na dvě složky: na složku valenční, nacházející se v rovině formálně-gramatické, a na složku intenční, ležící v rovině sémantické. Usouvztažením roviny valenční s rovinou intenční potom vzniká rovina komplexní.

Větu charakterizuje vždy její vztah ke skutečnosti. Umožňuje jí to nejčastěji právě sloveso ve formě VF, nesoucí kategorii času a modu. Ostatní větné členy se sice také mohou spojovat v (nevětná) syntagmata, tyto však bezprostřední vztah ke skutečnosti nemají. Na druhou stranu nutno podotknout, že existují i (pro ukrajinštinu i pro češtinu) nečetné případy, kdy se tato syntagmata osamostatní a nabudou větné platnosti, a to aniž by obsahovala VF.

¹⁴ Srov. Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 47n.

¹⁵ Srov. Степанов, Ю. С.: К универсальной классификации предикатов, s. 312.

Jedná se o případy tzv. **nominálních (neslovesných) vět**¹⁶, které leží ovšem na periférii co do užívání i co se našeho zájmu týče. Dále se proto budeme zabývat pouze větami slovesnými.

1.4 Věta v rovině formálně-gramatické

Rovina formálně-gramatická zasahuje jak do morfologie (slovních druhů a jejich tvarů), tak do syntaxe (větných členů, vztahů mezi nimi a jejich funkcí ve větě). Vztah mezi těmito dvěma rovinami je patrný například tehdy, uvažujeme-li věty, tvořené podle jednoho a téhož strukturního modelu, jednou v rovině morfologické, podruhé v rovině syntaktické, srov. např.: *Ян думає над проблемою. – Дух з'явився над водою.*¹⁷ Obě uvedené věty (výpovědi) obsahují tutéž předložkovou vazbu (z morfologického hlediska se jedná vždy o předložku *над* ve spojení se substantivem ženského rodu v instrumentále a v singuláru), vždy však přitom jde o jiný větný člen (ze syntaktického hlediska jde v prvním případě o instrumentální objekt a ve druhém případě o lokální adverbiale). Toto se ovšem netýká pouze předložkových vazeb, nýbrž i casus obliqui bez prepozic, srov. kupř. *Це олівцем (=atribut) написаний текст.* vs. *Це текст написаний олівцем (=přísluvečné určení).*¹⁸ Je třeba si ovšem uvědomit, že vztah, v němž jediná morfologická struktura koreluje s více strukturami syntaktickými, lze i otočit. Uvažujme příklad tří vět, utvořených podle téže struktury S – VF – O, a zaměřme se v nich na pozici objektu: *Брат читає книжку. Вони з дружиною чекають другої дитини. Вони чекають на указ Президента.*¹⁹ Z morfologického hlediska jde v prvním případě o substantivum v akuzativu bez předložky, ve druhém případě o genitivní vazbu bez předložky a v případě třetím o předložkovou vazbu s předložkou *на* a substantivem v akuzativu. Z hlediska syntaxe jde však ve všech třech uvedených případech stále o tentýž větný člen – o objekt.

1.4.1 Syntaktické vztahy: determinace, koordinace, predikace v porovnání

Všechny větné členy nemají v syntagmatech stejnou důležitost. Některé větné členy jsou nadřazeny/podřazeny jiným, další jsou naopak vzájemně nezávislé. Mezi větnými členy nicméně existují jisté **syntaktické vztahy**:^{20,21}

¹⁶ Podrobněji viz Šmilauer, V.: Novočeská skladba, s. 305n.

¹⁷ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹⁹ Vlastní příklady větných výpovědí.

²⁰ Srov. Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology, s. 26, 65, 92.

²¹ Srov. Шульжук, К. Ф.: Синтаксис української мови, s. 19n.

- **determinace (subordinace, podřadnost, podřazování)**, kde se jedná o vztah mezi členem hlavním a členem závislým, např. *старий дід, писати диктант* apod.;

- **koordinace (souřadnost, přiřazování)**, což je vztah mezi dvěma či více komponenty, které jsou vzájemně nezávislé, kde jeden komponent neurčuje tvar jiného; tak je tomu kupříkladu u několikanásobných komponentů, např. *дідуць і бабуся* atp.;

- **predikace**, což je složitý vztah přisuzování, jež se někdy nepřesně řadí ke koordinaci, jindy stojí samostatně; je to větovorný vztah mezi podmětem a přísudkem v dvojčlenných větách, např. *Дідуць куняє*. Závislost podmětu a přísudku je bilaterální: Závislost podmětu na přísudku záleží v tom, že přísudek vyžaduje, aby byl podmět v nominativu, a kromě toho přísudek sám se připodobňuje podmětu v kategoriích osoby, čísla a rodu.

Zajímavostí jsou **podměty tvořené infinitivem**, srov. např. *Нашим завданням було написати диктант. – Нашим завданням було написання диктанту.*²² Infinitiv totiž nezná kategorii pádu. Nicméně v predikaci by mělo docházet k oboustrannému připodobňování a k oboustranné závislosti podmětu a přísudku. Tento problém zajímavě řeší polská lingvistika M. Gębka-Wolak, která konstatuje následující: Zatímco mnoho vědců považuje infinitiv za tvar neúčastníci se flekčních opozic, tj. za neměnný, jelikož infinitivní forma netvoří opozici v kategoriích osoby, rodu či čísla – lze infinitiv uznat za opoziční člen v kategorii „infinitivnost“.²³ Vše si názorně ukážeme v následující tabulce.

Пříkladová věta	Подмѣт в номинативу	Подмѣт склонователный	Подмѣт-инфинитив
<i>Нашим завданням було <u>написати</u> диктант. / Naším úkolem bylo <u>napsat</u> diktát.</i> ²⁴	-	-	+
<i>Нашим завданням було <u>написання</u> диктанту. / Naším úkolem bylo <u>napsání</u> diktátu.</i> ²⁵	+	+	-

Z výše uvedené tabulky je patrné, že se jedná o komplementární veličiny.

M. Gębka-Wolak také podotýká, že vzájemnou závislost podmětu a přísudku si lze i v případě podmětu vyjádřeného infinitivním slovesným tvarem ověřit. I infinitiv totiž vyžaduje slovesný přísudek v jisté (a ne jiné) finitní formě. Kdyby tomu tak nebylo, potom by

²² Vlastní příklady větných výpovědí.

²³ Srov. Gębka-Wolak, M.: Problem akomodacji wzajemnej w konstrukcjach z bezokolicznikiem, s. 275-283.

²⁴ Vlastní příklady větných výpovědí.

²⁵ Vlastní příklady větných výpovědí.

musely všechny následující příkladové větné výpovědi být gramaticky správné, jenže nejsou,²⁶ srov. např.:

(1a) *Nierozsądne **byłoby** zmieniac ten stan rzeczy.*

(1b) ***Bylo by** neuvážlivé měnit tento stav věci.*²⁷

(1c) *Міняти цей стан речей **було б** необдуманним.*²⁸

(2a) **Nierozsądne **byłaby** zmieniac ten stan rzeczy.*

(2b) ****Byla by** neuvážlivá měnit tento stav věci.*²⁹

(2c) **Міняти цей стан речей **була б** необдуманним.*³⁰

Všechny tři typy syntaktických vztahů – determinaci, koordinaci i predikaci – lze samozřejmě při výpovědi navzájem kombinovat, např. *Старі дідуць і бабуся куняють. / Starý dědeček a stará babička podřimují.*³¹

Oba zkoumané jazyky (ukrajinština i čeština) se řadí mezi jazyky převážně **syntetické** (flektivní) a syntaktické vztahy obvykle vyjadřují následujícími formálními způsoby:

- pomocí flexe (tj. synteticky), např. *Діти біжать.* / *Děti běží.*;³²

- pomocí flexe spolu s určitými předložkami (tj. analyticko-synteticky), např. *Президент говорив **про** зміну шкільної системи.* / *Prezident hovořil o změně školského systému.*;³³

- bez formálních změn, např. *чутно голоси – чутно голос – чутно шум* apod.

1.4.2 Syntaktický vztah determinace

Pomineme-li predikaci, jsou pro tvorbu vět důležité právě vztahy podřazování (determinace), v jejichž rámci lze vydělit shodu (kongruenci), řízenost (rekci) a přimykání (adjunkci). Pro tvorbu základových větných struktur (ZVS – viz níže) jsou nejvíce důležité rekce a adjunkce. Rekce nalézá uplatnění především v objektových pozicích, adjunkce potom v pozicích pro příslovečná určení.

Řízenost (rekce, керування) je typem syntaktického vztahu determinace, v němž řídicí komponent vyžaduje, aby byl komponent na něm závislý v určitém tvaru (zpravidla v určitém pádě). Na rozdíl od shody (kongruence) může řídicí komponent svůj tvar měnit,

²⁶ Srov. Gębka-Wolak, M.: Problem akomodacji wzajemnej w konstrukcjach z bezokolicznikiem, s. 275-283.

²⁷ Vlastní příklady větných výpovědí.

²⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

²⁹ Vlastní příklady větných výpovědí.

³⁰ Vlastní příklady větných výpovědí.

³¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

³² Vlastní příklady větných výpovědí.

³³ Vlastní příklady větných výpovědí.

zatímco tvar (pád) komponentu závislého zůstává stále stejný, srov. např.: *цікавитися / цікавиться / цікавилися / цікавитимуся філологією*. Výběr vhodného tvaru závislého komponentu se řídí nikoli aktuálním tvarem komponentu řídicího (jak je tomu u v případě shody), nýbrž sémantikou řídicího komponentu. Proto lze často pozorovat, že významově blízké komponenty řídicí vymáhají od komponentů na nich závislých tentýž tvar, srov. např. *читати/писати книжку, досягнути/торкнутися/триматися чогось* apod. Řízený komponent nejčastěji plní funkci větného členu objektu.

Podle řídicího komponentu rozlišujeme následující typy rekce:

- Slovesná je nejběžnějším typem rekce, např. *читати книжку, нарвати полину, говорити про це й те* atp.
- Substantivní, např. *ставлення знаку оклику, читання книжок, сторінки книжки* aj.
- Adjektivní, např. *властивий чомусь, небезпечний для підлітків* apod.
- Rekce v případě predikativ, kupř. *видно село, чути голос* atd.

Podle míry nutnosti, s jakou řídicí člen vyžaduje doplnění závislým slovem v určitém tvaru lze rozdělit:

- **Řízenost silnou** (сильне керування), při níž je tvar závislého komponentu pevně spjat (podmíněn) lexikálně-gramatickou povahou (sémantikou a valencí) komponentu řídicího a vlastně už sám význam řídicího komponentu předurčuje tvar komponentu závislého, srov. např. *поставити будинок, *поставити будинку*.
- **Řízenost slabou** (слабке керування), při níž se může komponent řízený vyskytovat v několika různých – avšak ne jiných – tvarech podle daného významu a podle konkrétní situace, srov. např. *знаходиться на шафі, за шафою, перед шафою, поблизу шафи* atp. Slabá řízenost představuje přechodný typ syntaktického vztahu mezi silnou rekci na straně jedné a přimykáním na straně druhé. Nicméně od posledního se slabá řízenost liší tím, že alespoň částečně tvar závislého komponentu záleží na valenci komponentu řídicího. V případě přimykání totiž tvar závislého komponentu odvisí přímo od jeho vlastního významu. Slabá řízenost spolu s přimykáním mají však ještě jeden společný rys, a tím je stejná větněčlenská funkce. Obě totiž ve větě plní funkci příslovečného určení, kdežto pro rekci silnou je typická funkce větného členu předmětu.

Na rozhraní slabé řízenosti a přimykání stojí také **závislé infinitivy**, které se posuzují v různých pracích odlišně. Někdy bývají kvalifikovány jakožto členy přimykající s odůvodněním, že jejich syntaktická závislost na řídicím komponentu není formálně vyjádřena. V naší disertační práci nicméně zastáváme názor R. Zimka, že infinitivy objektové

považujeme za členy slabě řízené, zatímco infinitivy účelové a atributivní za členy přimykající.³⁴ Pro infinitivy ve funkci podmětu viz podkapitola 1.4.1 výše.

Řízenost je v jistých ohledech blízká predikaci, od které se však formálně liší tím, že řízený komponent stojí obvykle až za komponentem řídicím, a že komponent řídicí může obsahovat sloveso v jiných než predikativních tvarech.

Přimykání (adjunkce, прилягання) je dalším typem syntaktického vztahu determinace. V případě přimykání řídicí komponent nevyžaduje od komponentu závislého určitou gramatickou formu. U adjunkce je závislý komponent s komponentem řídicím spjat na základě širšího významu, nikoli na základě gramatické formy řídicího komponentu (jak tomu je v případě kongruence) anebo na základě valence (jak je tomu v případě typické rekce). Přimykání je typický determinační syntaktický vztah pro příslovce a předložkové substantivní vazby, které obvykle ve větě plní funkci větného členu příslovečného určení. Vzhledem k tomu, že příslovečná určení v naprosté většině případů řadíme k fakultativním doplněním, nemají pro nás takový význam jako rekce (fakultativní pozice se totiž ve větných vzorcích nezobrazují). Existují ovšem i výjimky, srov. např. *Конференція тривала шість годин.*³⁵ Jiný je případ slabé řízenosti, s níž se setkáme u některých adverbiálií.

Shoda (kongruence, узгодження) je jiným typem syntaktického vztahu determinace. Gramatická forma závislého komponentu se odvíjí od aktuální formy komponentu řídicího a mění se spolu s ním. Typickým případem kongruence je shoda přídavného jména s podstatným, např. *зелена трава – зелену траву* apod. Přídavné jméno se shoduje s podstatným ve všech jeho gramatických kategoriích (pád, číslo, rod) – jedná se o úplnou shodu (повне узгодження). Jindy se závislý komponent shoduje pouze v některých gramatických kategoriích s komponentem řídicím, např. *село Долани – без села Долани – із селом Долани* apod. – jedná se o částečnou shodu (неповне узгодження). Vzhledem k tomu, že atributivní doplnění řadíme k fakultativním doplněním, nemají pro nás takový význam jako rekce (fakultativní pozice se totiž ve větných vzorcích nezobrazují).

R. Mrázek vyčleňuje ještě další typ determinace, a to **determinaci predikativní**, která se podle něj vyskytuje v případech výskytu atributu verbálního (tj. doplněk, дуплексив).³⁶ Problémem větného členu doplňku se zabýváme v podkapitole 1.8.5 níže. Jindy se mezi determinaci řadí i apozice a parenteze³⁷.

³⁴ Kubík, M. a kol.: Синтаксис русского языка, s. 96.

³⁵ Vlastní příklady větných výpovědí.

³⁶ P. Mrázek: Синтаксические отношения и члены предложения, s. 47-60.

³⁷ O parentezi viz též Немець, Р.: Українські вставні конструкції та їх чеські відповідники. In: Ucrainica II, s. 261-267.

1.4.3 Valence. Valenční potenciál. Valence a rekce

Jádro slovesné věty tvoří určitý tvar slovesný (verbum finitum, VF) spolu se svou valencí. **Valenci** lze definovat jakožto vlastnost slovesa („avšak i některých jiných slovních druhů“³⁸, jak správně J. Novotný ve své práci podotýká) vázat na sebe jistý počet jazykových elementů v určité podobě. Jinak řečeno, sloveso otevírá určitý počet funkčních míst (pozic) a vyžaduje, aby některé z nich byly nutně obsazeny, čímž do značné míry předjímá základní strukturu věty. Funkční pozice jsou obsazovány větnými členy. Valence tedy patří do oblasti gramatické formy (na rozdíl od sémantické roviny intence predikátů), a lze ji tudíž symbolicky znázornit **gramatickým větným vzorcem (GVV)**. Poněvadž jednotlivá slovesa se mohou ve své valenci lišit, znamená to, že utvářejí jiný typ větných struktur (konstituují tím pádem jiný GVV) a mají jiný **valenční potenciál (VP)**. Valenčním potenciálem se rozumí veškeré valenční schopnosti každého predikátoru, „tj. všech různých slovních forem, které ve větě na sebe obligatorně nebo potenciálně váže, které jsou jím jakoby předurčeny.“³⁹

Valenci nelze zaměňovat s **rekcí**, protože k valenci patří i některá obligatorní příslovečná určení či gramatický podmět. Toto svědčí o nadřazenosti přísudku nad podmětem ve valenční syntaxi. O obligatornosti a potenciálnosti viz dále, zvl. podkapitola 1.4.5, a také kapitola 1.9.

1.4.4 Věta holá. Základová větná struktura. Minimální výpověď

Nyní se vraťme k nestejně důležitosti jednotlivých větných členů. Jádro slovesné věty tvoří **věta holá**, která sestává buďto ze **základní skladebné dvojice** (predikační vztah mezi podmětem v nominativu a přísudkem v určitém tvaru) v případě vět dvojčlenných, anebo **základového větného členu** (fundamentu) – v případě vět jednočlenných. Věta holá sama o sobě však nemusí být vždy gramatická, tj. být gramaticky správně utvořenou větou, srov. např. negramatické výpovědi **Cycið novernyv*. **Soused vrátil*.⁴⁰ Toto jsou příklady sice vět (přesněji výpovědí) holých, nicméně negramatických. Něco podstatného (obligatorního) v nich totiž chybí, aby se mohly stát gramatickými. V uvedeném příkladě jsou to dva objekty – jeden přímý akuzativní, druhý dativní, srov. *Cycið novernyv meni knižku*. *Soused mi vrátil knižku*.⁴¹ Aby výpověď byla gramatická, musí kopírovat patřičnou **základovou (jádrovou)**

³⁸ Novotný, J: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 5.

³⁹ Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 48.

⁴⁰ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁴¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

větnou strukturu (ZVS). ZVS jsou to minimální, zato úplné a gramaticky správné (říkáme proto gramatické), abstraktně pojaté větné struktury, utvořené na základě valenčního potenciálu slovesa či častěji určité skupiny sloves v pozici VF. Všechny funkční pozice ZVS se nacházejí ve VP daného finitního slovesa a jsou obsazeny holými větnými členy.

ZVS ovšem není totéž co **minimální výpověď**, kterou je třeba od ní odlišit. ZVS utváří věty coby minimální, úplné, ovšem pouze jakési abstraktní větné struktury. Minimální výpověď obsahuje větné členy sémanticky obligatorní. Minimální výpověď souvisí s konkrétní mluvní realizací větné struktury. Jako příklad uveďme minimální výpověď (avšak již derivovanou větnou strukturu) s obligatorním přívlastkem *кожний*, který však neleží ve VP daného verba finita. *Це повторюється кожний місяць.*⁴² Odstraněním atributu *кожний*, který se nachází mimo VP přísudku *повторюватися*, změníme i význam výpovědi.

1.4.5 Konstitutivnost větných pozic

Všechny větné členy lze rozdělit do dvou skupin: na větné členy konstitutivní a na větné členy nekonstitutivní. GVV znázorňuje (v rovině formálně-gramatické) nikoli pouze holou větu, poněvadž ji leckdy přesahuje, nýbrž minimální a zároveň úplnou syntaktickou strukturu (tj. ZVS – viz též podkapitola 1.4.4 výše), tedy veškeré **konstitutivní** větné členy dané věty. Pozice se nazývají konstitutivními proto, že utvářejí (tedy konstituují) ZVS valenčního konkrétního predikátoru. Všechny konstitutivní pozice leží ve VP daného predikátoru.

Konstitutivní pozice lze dále dělit na obligatorní a na potenciální. Neobsazením byť jedné **obligatorní** pozice vzniká neúplná, negramatická věta (značena hvězdičkou *). Všechny obligatorní pozice musí být vždy zastoupeny v GVV (a v konkrétní výpovědi potom vždy musejí být realizovány). Oproti tomu **potenciální** pozice mohou ve výpovědi zůstat nerealizovány, pokud vyplývají z kontextu či konsituace (tj. „fyzické a společenské situace, kdy dochází k jazykovému projevu“⁴³). Potenciální pozice tedy lze na základě kontextu či konsituace bez problémů obnovit. V GVV jsou potenciální pozice značeny kulatými závorkami. Často s obsazením/neobsazením potenciální pozice v nějaké výpovědi dochází k významovým nuancím, leckdy se jich i více překrývá. Zvláště, zahrnuje-li určité VF v sobě více různých významů (a tím pádem i více predikátorů) s různým intenčním polem (IP, viz níže).

⁴² Vlastní příklady větných výpovědí.

⁴³ Akademický slovník cizích slov, s.

Mimoto, určit, která konstitutivní pozice je obligatorní, a která nikoli, je nezřídka poměrně obtížné a možné až na základě analýzy konkrétní výpovědi. Stává se totiž, že některé větné pozice mohou být obligatorní i potenciální zároveň, což znamená, že realizací jedné pozice se mohou stát pozice zbylé automaticky potenciálními. Jinak řečeno, je-li jedna pozice nerealizována (je potenciální), stává se druhá pozice nutně obligatorní a musí být tedy realizována a naopak, srov. např. *Я говорю про це. Я говорю з адвокатом. Я говорю про це з адвокатом.*⁴⁴

Nekonstitutivní větné pozice jsou vždy pozicemi **fakultativními**. Ty v GVV zcela chybějí. Nemají syntakticky distinktivní ráz, pouze volně rozvíjejí konstitutivní pozice určité věty nejrůznějšími přívlastky či adverbialními určeními. Fakultativní pozice se obsazují větnými členy tehdy, vyžaduje-li to záměr mluvčího. Ve VP daného predikátoru totiž neleží. Některé atributy či adverbialia mohou však být konstitutivními větnými členy (viz výše, podkapitoly 1.4.2 a 1.4.4).

1.4.6 Třídění vět podle počtu valencí

Různá slovesa (přesněji řečeno různé predikátory) tedy otevírají určitý počet funkčních pozic, jež jsou posléze obsazovány větnými členy (**aktanty**). Syntax založená na valenční teorii vychází z toho, že „sloveso v sobě již dopředu zahrnuje (implikuje) v zásadě strukturu věty, v níž bude vystupovat jako VF“.⁴⁵

Vzhledem k tomu, že každá verbální výpověď musí být uskutečněna v čase, a předpokládá tudíž lineární řazení jednotlivých větných členů, je možno formálně lišit valenci zleva (přední) a valenci zprava (zadní). **Levovalenční** pozice je určena k obsazení gramatickým podmětem, pozice **pravovalenční** pak zbylými větnými členy.

Podle počtu valenčních pozic otevřených daným predikátorem ve formě VF dělíme slovesa na **jednovalenční/monovalenční**, **dvojvalenční/bivalenční**, **trojvalenční/trivalenční**, **čtyřvalenční/kvadrivalenční** a nakonec i **bezvalenční/avalenční**. Poslední sestávají pouze z VF.

1.4.7 Třídění vět podle druhu aktantů. ZVS valenční

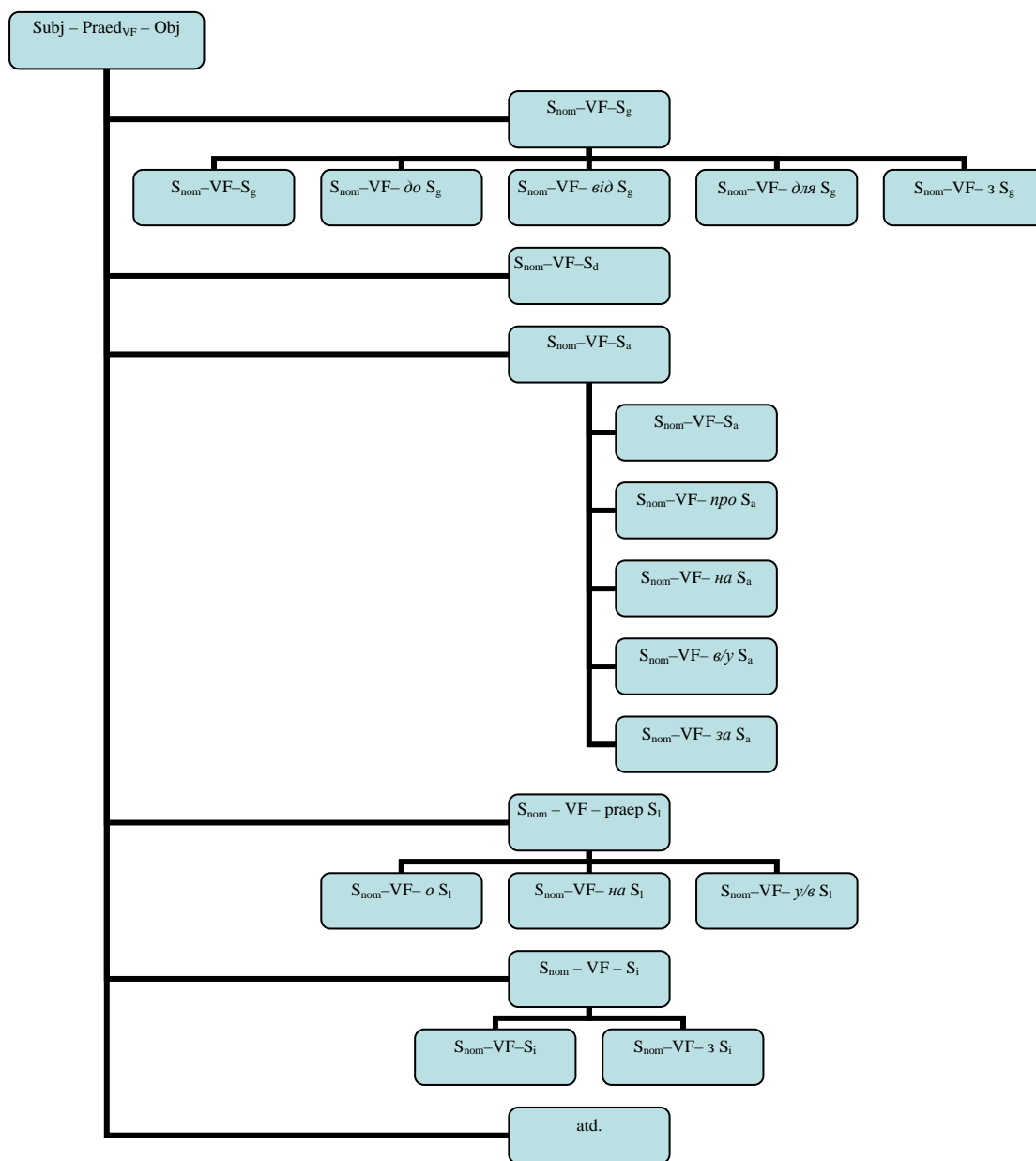
Slovesa lze dělit nejen podle počtu aktantů (viz předešlá kapitola), nýbrž i podle jejich druhů, tedy podle toho, jaká gramatická funkce je těmto aktantům ve větě prisuzována, což

⁴⁴ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁴⁵ Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 8.

jinak řečeno znamená, že např. různým dvouvalenčním slovesům (Subj – Praed_{VF} –) nemusí odpovídat jediný GVV, ale může jim odpovídat i vícero vzorců, např.: $S_{nom} - VF - S_a$ anebo $S_{nom} - VF - S_g$ nebo $S_{nom} - VF - S_d$ nebo $S_{nom} - VF - Adv$ či $S_{nom} - VF - Inf$ a další. Srov. příklady konkrétních větných výpovědí: *Вона пише вірші.* – *Вона його боїться.* – *Вона йому допомагає.* – *Конференція довго триває.* – *Вона вміє працювати.* atd.⁴⁶ Tuto skutečnost názorně demonstruje Obrázek 1 níže.

Obrázek 1: Zmenšování počtu ZVS valenčních u dvouvalenční, oboustranně valenční struktury s jedinou objektovou pozicí v důsledku většího zobecnění.

⁴⁶ Vlastní příklady větných výpovědí.

ZVS valenční obsahují všechny pozice vyplývající z **valenčního potenciálu** VF a tvoří jeho **valenční pole** (VP). Počet ZVS závisí na **stupni zobecnění**, přičemž zde platí, že se stoupající mírou zobecnění se počet ZVS zmenšuje. Tohoto lze dosáhnout např. přechodem z morfologické roviny předložkových vazeb a pádových zakončení (kterých je spousta) do abstraktní syntaktické roviny větných členů (kterých už je pouze několik).

Pro přehlednost bude tato poměrně velká míra zobecnění v **rovině větných členů** brána v potaz i v následujícím dělení ZVS, jak již učinil J. Novotný⁴⁷ ve své monografii. Za „ukrajinskou stranu“ bude přihlédnuto k dělení uvedeném v monografii J. Anderše,⁴⁸ která je věnována především větám dvoučlenným.

Blízkost obou zkoumaných jazyků předpokládá i jistou podobnost ZVS. Pomineme-li odlišnou rekcí mnohých ukrajinských sloves od jejich českých ekvivalentů, potom lze jak v češtině, tak i v ukrajinštině při velkém stupni zobecnění vyčlenit následující **ZVS valenční**:

1. Praed_{VF}

Tento typ utvářejí slovesa bezvalenční, která jsou neosobní (impersonalia) a bezpředmětová, např. *Доцить.* – *Prší.*⁴⁹

2. Subj – Praed_{VF}

Tento typ je utvářen slovesy pouze levovalenčními, tzn. že se zakládá na spojení VF s podmětem, např.: *Дідусь мовчав.* – *Děda mlčel.*⁵⁰

3. Praed_{VF} – Obj

Tento typ je konstituován slovesy pouze pravovalenčními, tedy bezpodmětovými, která vyžadují doplnění buďto jednou (podtyp a) anebo dvěma (podtyp b) objektovými pozicemi.

a. Praed_{VF} – Obj

Slovesa pravovalenční jednovalenční, v nichž pravovalenční objektovou pozici zaujímají objekt (ať již v genitivu, v dativu, v akuzativu nebo v některém z předložkových pádů), např.: *Дійшло до вибуху.* – *Došlo k výbuchu.*⁵¹

b. Praed_{VF} – Obj¹ – Obj²

Slovesa pravovalenční dvojevalenční, např.: *Йї захотілося кращого життя.* – *Zachtělo se jí lepšího života.*⁵²

4. Praed_{VF} – Obj – Adv

⁴⁷ Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 12-17.

⁴⁸ Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 19n.

⁴⁹ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵⁰ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵² Vlastní příklady větných výpovědí.

Typ zakládající se na pouze pravovalenčních slovesech dvojvalenčních, která vyžadují doplnění objektem i příslovečným určením, např.: *У мене дере в горлі. – Škrábe mě v krku.*⁵³

5. Subj – Praed_{VF} – Obj

Tento typ tvoří slovesa oboustranně valenční, která si kromě podmětové pozice žádají ještě doplnění jedním (podtyp a), dvěma (podtyp b) či dokonce třemi objekty (podtyp c).

a. Subj – Praed_{VF} – Obj

Jedná se o dvojvalenční strukturu, např.: *Студент читає вправу. – Student čte zadání.*⁵⁴

b. Subj – Praed_{VF} – Obj¹ – Obj²

Jedná se o trojvalenční strukturu, kupř.: *Ян подарував батькам вазу. – Jan daroval rodičům vázu.*⁵⁵

c. Subj – Praed_{VF} – Obj¹ – Obj² – Obj³

Sloveso je v této struktuře čtyřvalenční, př.: *Учитель розказав батькам правду про ðimeï. – Učitel pověděl rodičům o dětech pravdu.*⁵⁶

6. Subj – Praed_{VF} – Adv¹ (– Adv²)

Tento typ je konstituován oboustranně valenčními slovesy, která jsou bivalenční až trivalenční, a která na sebe krom předovalenční pozice subjektu vážou ještě 1-2 zadovalenční pozice adverbiální. Tato funkční pozice je pak obsazována příslovečným určením místa (podtyp a), času (podtyp b) anebo způsobu (podtyp c).

K tomuto typu ZVS valenční nutno ještě poznamenat, že pravovalenční adverbiální pozice zde vždy musí ležet ve valenčním potenciálu daného VF, tj. že příslovečné určení je v tomto typu vět konstitutivním, a nikoli pouze fakultativním větným členem, např.: *Президент від'їхав з Німеччини до Чехії. – Prezident odjel z Německa do Česka.*⁵⁷

a. Subj – Praed_{VF} – Adv_{loc}: *Президент перебував у Чехії. – Prezident pobýval v Česku.*⁵⁸

b. Subj – Praed_{VF} – Adv_{temp}: *Засідання тривало годину. – Zasedání trvalo hodinu.*⁵⁹

⁵³ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵⁴ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵⁵ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵⁶ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵⁷ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

c. Subj – Praed_{VF} – Adv_{mod}: *Дівчина виглядала втомлено. – Děvče vypadalo unaveně.*⁶⁰

7. Subj – Praed_{VF} – Atv

Tento typ utvářejí oboustranně valenční slovesa dvouvalenční, která mimo levovalenční subjektovou pozici otvírají ještě pravovalenční pozici pro atribut verbální (čes. doplněk, ukr. дуплексив – viz též podkapitola 1.8.5 dále). I sem opět patří pouze doplňky vyplývající z valence VF, např.: *Дівчина виглядала втомленою. – Děvče se zdálo unavené.*⁶¹ Tento typ ZVS valenční navíc není ostře oddělen od předchozího typu (6c).

8. Subj – Praed_{VF} – Obj – Adv¹ (– Adv²)

Sem náležejí oboustranně valenční slovesa třívalenční či čtyřvalenční, která otvírají levovalenční pozici subjektu a dvě pravovalenční pozice pro objekt a jednu či dvě pravovalenční pozice pro příslovečné určení. Také zde opět platí, že příslovečné určení musí být ve valenčním potenciálu daného VF, např.: *Бабуся перенесла тарілку з шафи на стіл. – Babička přenesla talíř ze skříně na stůl.*⁶²

9. Subj – Praed_{VF} – Obj – Atv

Tento typ konstituují oboustranně valenční slovesa čtyřvalenční, kde přední valence je určena podmětu a zadní valence jsou vyhrazeny pro objekt a pro doplněk, kupř.: *Директор уважає працівника чесним. – Ředitel považuje pracovníka za čestného.*⁶³

10. Subj – Praed_{VFcop} – PN

Jádrem tohoto typu je – krom levovalenční pozice pro subjekt – přísudek verbonominální, jaký sestává ze dvou komponentů: modálně-časovou charakteristiku vyjadřuje jeho slovesná část ve formě VF s oslabenou sémantikou (pomocné sloveso), která se nazývá kopula, jinak též česky spona či ukrajinsky зв'язка (podrobněji viz níže podkapitola 1.8.3); zatímco význam verbonominálního přísudku nese část jmenná, vyjádřená nejčastěji podstatným či přídavným jménem, např.: *Дідусь був учителем. Děda byl učitel(em). – Саша став чесним. Saša se stal čestným.*⁶⁴ Sponu lze v určitých případech vypustit, a to aniž by výpověď ztratila gramatičnost. Typ č. 10 je přechodným stádiem k přísudkům neslovesným.

11. Praed_{VFcop} – predikativum (– Obj)

⁵⁹ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁶⁰ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁶¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁶² Vlastní příklady větných výpovědí.

⁶³ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁶⁴ Vlastní příklady větných výpovědí.

Jádrem tohoto typu vět je přísudek verbonominální, jaký sestává ze dvou komponentů: modálně-časovou charakteristiku vyjadřuje jeho slovesná část ve formě VF s oslabenou sémantikou (pomocné sloveso), tzv. kopula (зв'язка), část významovou potom tzv. predikativum, což je „druh plnovýznamového (v češtině [a v ukrajinštině] neohebného) slova, které vyjadřuje stav všeobecného, explicitně nepojmenovaného nositele [např. *Було холодно.* – *Bylo chladno.*], subjektivní pocity a nálady [např. *Мені було досить погано.* – *Bylo mi dost zle.*]⁶⁵ nebo má význam modálního či subjektivního hodnocení dějů vyjádřených infinitivní konstrukcí nebo vedlejší větou.“⁶⁶ Také tento typ konstituce představuje přechodné stádium mezi přísudky slovesnými a přísudky neslovesnými a lze jej chápat i jakožto strukturu odvozenou (srov. též konec kapitoly 1.9 níže).

1.5 Věta v rovině sémantické

1.5.1 Intence

Zatímco jsme při pojednávání o **valenci predikátorů** neopustili rovinu syntaxe, přecházíme nyní o rovinu výše, a sice do roviny významu, do roviny **intence predikátů**. Intenční struktury jsou strukturami sémantickými. Intencí míníme skutečnost, že slovesa vyžadují jistá „**sémantická doplnění**“⁶⁷. Takováto doplnění se nazývají **participanty**, „jejich větněsémantické funkce pak **role**.“⁶⁸ Participant není totéž co role, jelikož i dvě role mohou příslušet jedinému participantu, hovoříme pak o tzv. „podvojných rolích“⁶⁹. Valenčnímu potenciálu (VP) v rovině gramatické formy znázorněné GVV odpovídá tedy **intenční pole (IP)** v rovině významu, jež je symbolizováno **sémantickým větným vzorcem (SVV)**. IP lze definovat jakožto „soubor participantských pozic vlastních danému predikátu“⁷⁰. V dvojčlenných větách nabývá IP hodnot vyšších než 0, jelikož predikát v takovýchto větách vždy vyžaduje alespoň jedno sémantické doplnění. Úplné IP každého predikátu je jeho **sémantickou formulí (SF)**. Nicméně je třeba si uvědomit, že ne všechny elementy SF nacházejí své odpovídající pozice v GVV. To znamená, že SVV je „filtrován“ skrze GVV,⁷¹ což dá vzniknout **větnému vzorci komplexnímu (KVV** – viz kapitola 1.6 níže).

⁶⁵ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁶⁶ Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology, s. 92.

⁶⁷ Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 23.

⁶⁸ Daneš, F. – Grepl, M. – Hlavsa, Z. a kol.: Mluvnice češtiny 3. Skladba, s. 29.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 50.

⁷¹ Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 53.

Celkový počet sémantických funkcí (rolí) odvisí od míry zobecnění. Přitom platí, že s vyšším stupněm zobecnění počet **sémantických rolí** klesá. Tak například v rovině sémantické funkce větných členů je počet základních sémantických rolí již značně malý: činitel (původce) děje, cíl děje, okolnosti děje, vlastnost/stav, nositel vlastnosti/stavu.

1. Činitel (původce) děje/agens (агeнс) – to jest ten, kdo slovesný děj aktivně vykonává.
2. Cíl děje/patiens (пацієнс) – tj. to, čeho se slovesný děj přímo týká, na co přechází; anebo též označuje rezultat slovesného děje.
3. Okolnosti děje (адвербіалізатор) – kdy, kde, jak, z jaké příčiny, s jakým cílem, jakou měrou atp. slovesný děj probíhá.
4. Vlastnost/stav činitele resp. nositele (кваліфікатор) anebo cíle slovesného děje.
5. Nositel vlastnosti/stavu (носіій дії чи стану) – označuje bytost nebo předmět, jimž se vlastnost či stav přisuzuje.

1.5.2 Sémantická charakteristika sloves

České sloveso se tradičně chápe jakožto plnovýznamový ohebný slovní druh, jenž je schopen vyjádřit **děj**⁷² promítnutý na časovou osu. Sloveso ukrajinské je potom obdobně tradičně chápáno jako „частина мови, що має категоріальне значення процесуальної ознаки і виражає його у граматичних категоріях виду, стану, способу, особи, а також числа і роду.“⁷³ Sloveso v nejobecnější rovině může vyjadřovat **stavy, mutace stavů, procesy** či **změny procesů**.⁷⁴ Sémantická klasifikace českých sloves byla již podrobně rozpracována autory publikace *Větné vzorce v češtině*⁷⁵, a následně i v *Příruční mluvnici češtiny*⁷⁶. Poslední z obou zmiňovaných klasifikací je otištěna níže v Příloze 1 (viz níže kapitola 10.1).

Předpokladem pro podobnou sémantickou klasifikaci predikátorů je skutečnost, že sémanticky podobné predikátory implikují obvykle tytéž participanty a zpravidla i formálně otevírají stejné či podobné formální pozice pro valenční doplnění, tzn. že utvářejí stejné valenční struktury. Při popisu sémantických struktur věty přitom musejí být respektovány zejména ty sémantické rysy, které jsou pro daný případ syntakticky relevantní, to jest ty, které se projeví i v rovině formálně-gramatické strukturace věty. Při tvorbě výpovědí totiž často

⁷² Srov. Havránek, B. – Jedlička, A.: *Česká mluvnice*, s. 219.

⁷³ Сучасна українська літературна мова. За ред. А. П. Грищенка, s. 360.

⁷⁴ Srov. Grepl, M. – Karlík, P. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 310.

⁷⁵ Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: *Větné vzorce v češtině*, s. 69n.

⁷⁶ Srov. Grepl, M. – Karlík, P. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 372n.

kalkulujeme s různými presupozicemi, které jsou v dané výpovědi obsaženy pouze implicitně.⁷⁷ Tak např. výpověď *Jan zavřel okno*. implicitně obsahuje informaci, že původní stav téhož okna byl *otevřené*. Sémantickou klasifikaci predikátorů dále komplikuje fakt, že mnohá slovesa mají vícero významů, přičemž po formální stránce se chovají buďto různě (např. otevírají různý počet formálně odlišných valenčních pozic) anebo zůstávají formálně stejné (např. změní-li se význam, mohou valenční vlastnosti daného predikátoru zůstat tytéž). Počet sémantických tříd sloves závisí taktéž na míře aplikované abstrakce při realizaci této klasifikace. Přitom platí vztah, že při větší míře abstrakce počet sémantických tříd klesá.

Jakožto optimální se nám jeví klasifikace predikátů vypracovaná kolektivem lingvistů pod vedením F. Daneše a Z. Hlavsy.⁷⁸ Ve zmiňované práci se vychází ze čtyř základních **sémantických distinktivních rysů predikátu**:

- 1) dějovost – státnost (nedějovost);
- 2) rozčleněnost (tj. predikát implikuje participanty) – nerozčleněnost (tj. predikát bez participantů);
- 3) mutačnost (změna, tj. přechod z jednoho stavu do jiného) – nemutačnost (beze změny);
- 4) akčnost (agens, iniciátor, kauzátor apod.) – neakčnost (nositel děje, tj. bez agentu).

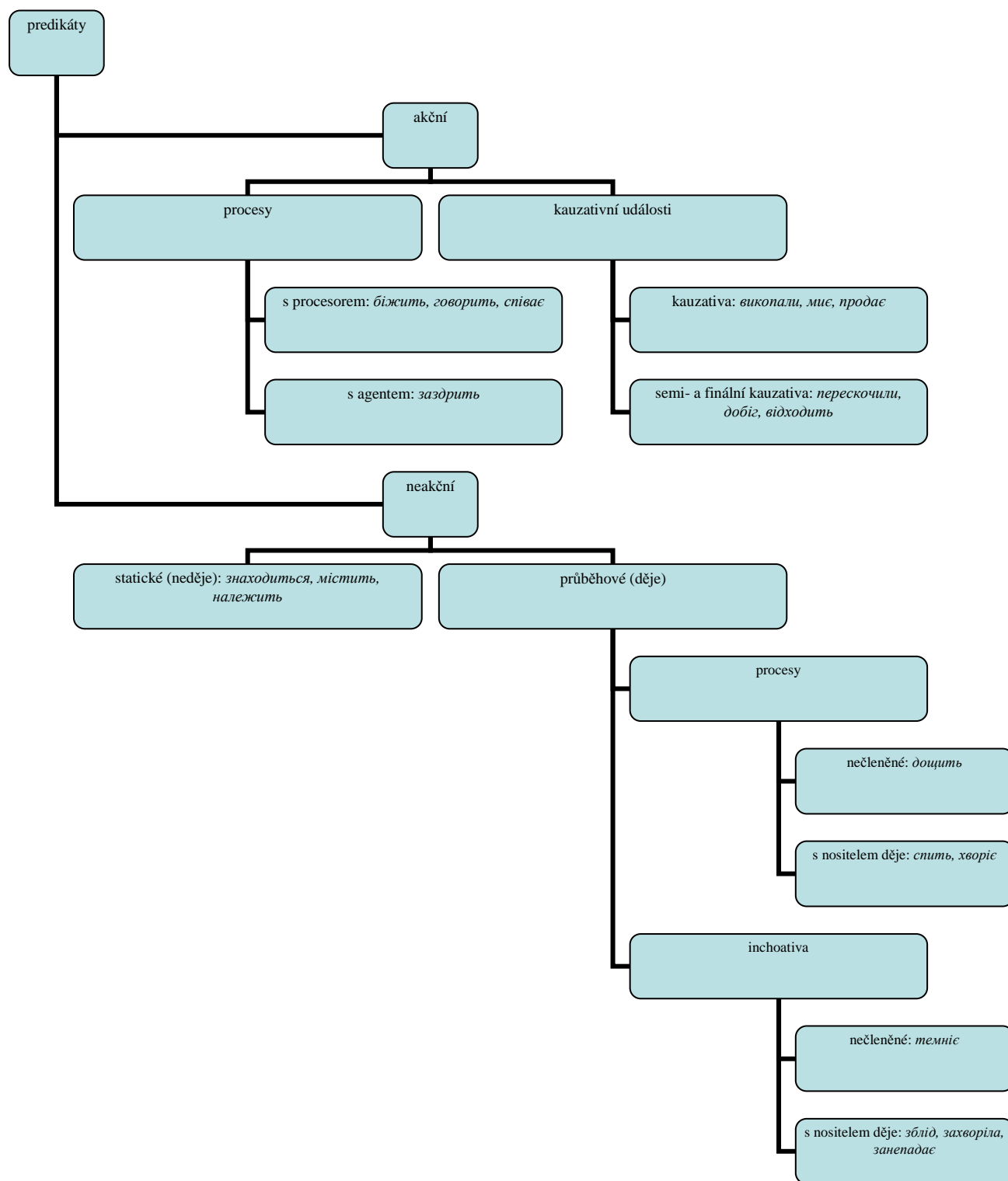
Základní **sémantické třídy** predikátů lze potom charakterizovat kombinací výskytu či absence těchto čtyř základních sémantických distinktivních rysů.

Následuje přehledné grafické znázornění systému ukrajinských predikátů (systém českých predikátů je obdobný):

⁷⁷ Srov. Немець, Р. – Холод, У.: Вибрані теми з мовознавства 1, s. 31n.

⁷⁸ Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 83n.

Tabulka 1: Systém predikátů v ukrajinštině (a v češtině)⁷⁹

⁷⁹ Srov. Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 83n.

Neméně přehlednou sémantickou charakteristiku sloves představil ve své knize také J. Novotný.⁸⁰ V ní vycházel, jak sám uvádí, z výše zmiňované kolektivní publikace pod vedením F. Daneše a Z. Hlavsy Větné vzorce v češtině. J. Novotný uvádí následující dělení sémantických tříd sloves:

SLOVESA⁸¹

- SITUAČNÍ (STATICKÁ)

- EXISTENCE: *існувати, бути*

- LOKALIZACE: *Це місце лежить / знаходиться на півдні.*

- PŘÍNÁLEŽITOST: *належати*

- KVALIFIKACE: *Це виглядає досить гарно. – Мій брат не палить.*

- PODOBNOST/RŮZNOST: *Він нагадує батька зовнішністю.*

- DĚJOVÁ (PRŮBĚHOVÁ, DYNAMICKÁ)

- UDÁLOSTNÍ (MUTAČNÍ)

- AKČNÍ (KAUZATIVA, FAKTITIVA)

- ZMĚNY LOKACE: *принести, покласти*

- ZMĚNY VLASTNICTVÍ: *дати, подарувати, дістати,
отримати, позбутися*

- NEAKČNÍ (INCHOATIVA): *змінитися, померти, захворити,
виздоровляти, народитися*

- PROCESUÁLNÍ

- AKČNÍ

- SÉMANTICKY TRANZITIVNÍ: *слідкувати за ким, шкودити
кому, думати про що, гордитися
чим*

- SÉMANTICKY INTRANZITIVNÍ: *скочити, танцювати,
сміятися, плакати, іти*

- NEAKČNÍ

- SÉMANTICKY TRANZITIVNÍ: *боятися чого*

- SÉMANTICKY INTRANZITIVNÍ: *спати, куняти, хворіти, цвісти*

(Sémantické členění sloves viz též níže kapitola 10.1.) Výše uvedená sémantická charakteristika sloves je názorná, vždy je však třeba mít na paměti jednu věc. Vzhledem

⁸⁰ Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 32n.

⁸¹ Srov. tamtéž.

k faktu, že většina sloves má více významů (a tím pádem i několik víceméně různých predikátorů), může jeden slovesný lexém náležet i do několika sémantických slovesných tříd. Srov. např. *Мій брат не читає. Він ще досить маленький. – Мій брат читає книжку IQ84 від японського автора Харуки Мураками.* Zatímco v první příkladové větě výpovědi vyjadřuje sloveso *читати* statickou kvalifikaci, v posledním příkladě jde u slovesa *читати* o proces a sémanticky tranzitivní akci.

Kromě sémantických tříd lze slovesa zařazovat i do tzv. **sémantických predikátových rodin**. Každá z těchto rodin sdružuje vždy několik významově si blízkých sloves z různých tříd, např. *було темно – темніє – потемнішало*. Často se jedná o jednakořenová slovesa. Rodiny však nemusejí být vždy úplné.

S predikátovými rodinami je úzce spjata problematika způsobu **tvoření predikátorů**. Pro převedení predikátů z jedné třídy do jiné je třeba formálně pozměnit (či zcela změnit) daný predikátor. Jak F. Daneš a Z. Hlavsa uvádějí, existuje několik možných způsobů jak predikátory tvořit, a to včetně jednotlivých příkladů:⁸²

1) **Syntaktický způsob**: změnou valenčního potenciálu (změna gramatického větného vzorce); jedná se prostředek základní, který většinou doprovází užití prostředků dalších; např. *Я треную кожний день. → Тренер тренує пам'ять.; бути веселим → розвеселити когось; зачинити двері → Двері зачиняються.*

2) **Slovotvorný způsob**:

a) **Derivace prefixální/sufixální**: *ити → видійти; сліпнути → осліпнути*

b) **Reflexivizace/dereflexivizace**: *боронити → боронитися; збудитися → збудити збудити*. Na problémy (ne)valenčnosti zvrátneho *se* v komparaci s ukrajinským *–ся, себе* upozorňujeme v kapitole věnované zvrátlosti (viz kapitola 1.8.6 níže).

c) **Kombinace a) + b)**: *было šero → zešeřilo se (було темно → потемнішало)*

3) **Lexikální způsob**: pro každý z členů derivační dvojice existuje slovesný predikátor jiný, synchronně slovotvorně neodvozený, např. *спати → збудитися, прокинутися, проснутися*.⁸³

4) **Perifrastický (analytický) způsob**: kategoriální sloveso + jmenný výraz, např. *зачинили → мають зачинено.*

Zajímavosti mohou nastat potom v porovnávacím plánu ukrajinština/čeština. Srov. např. převážně perifrastický způsob tvoření u českého *být rozpačitý / v rozpacích* →

⁸² Daneš, F. – Hlavsa, Z.: Větné vzorce v češtině, s. 85n.

⁸³ V případě *проснутися* myšleno synchronně, poněvadž diachronně *спати* a *спити* vs. *сен*: *сьр-нь (sen) → *сь-рпъ → *сь-пъ.

upadnout/přijít do rozpaků / zrozpačitět → uvést do rozpaků na rozdíl od ukrajinského slovotvorného způsobu tvoření pomocí prefixů *бентежитися → збентежитися → збентежити*.

1.5.3 Sémantická charakteristika participantů

Podobně jako lze blíže sémanticky klasifikovat slovesa, je možné i diferencovaněji specifikovat a klasifikovat **sémantické role** jednotlivých participantů. Nicméně celkový počet sémantických participantských rolí není pevně stanoven a záleží vposledku na konkrétním badateli, kolik jich vyčlení. Většina prací však rozlišuje následující:⁸⁴

Agens je typická funkce pro levointenční participant. Jedná se o personálního činitele, konatele, který záměrně vykonává nějakou činnost. Většinou se jedná o nějakou živou bytost, osobu, zvíře; prostřednictvím metafory a personifikace může jít i o instituci, organizaci, firmu, sdružení apod.

Další specifikace agentu se odvíjí od zohlednění nejrůznějších jeho rysů, které se považují za relevantní. Agens je možno leckdy blíže specifikovat jakožto procesor, iniciátor, expirient atp.

Procesor označuje personálního činitele, který koná pohyb sám se sebou.

Iniciátor/nepřímý agens označuje personálního činitele, který dává popud k vykonání nějaké další činnosti jinou osobou, jiným agentem.

Expirient/proživatel označuje živou bytost, která prožívá, která vnímá nějaký **podnět/stimulus**.

Posesor/vlastník označuje majitele nějakého **vlastnictví/posesum**.

Donor/dárce označuje původního vlastníka nějaké věci. **Příjemce / akceptor / perceptor / receptor** označuje potom vlastníka nového a věc, která majitele změnila, se nazývá **darem / donum**. U sloves myšlení, mluvení a vnímání se může jednat o předávání **informace**, jejíž původní vlastník / **podavatel / donor** odevzdá (sdělí apod.) **adresátu/akceptorovi**.

Kauzátor / Stimulus je taktéž příčinou děje, narozdíl od agentu se však jedná o nepersonického původce děje. Často jde o přírodní živel, který něco způsobil. Jiní autoři používají v případě neživotného realizátoru děje termínu **instrument**.⁸⁵

⁸⁴ Srov. Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 25; 36-38.

⁸⁵ Tamtéž, s. 36.

Nositel vlastnosti / stavu je na rozdíl od agentu nečinný. Rozdíl od kauzátoru/stimulu nicméně spočívá v tom, že může vyjadřovat i živou bytost, kupř. osobu. Bývá doplněn pravointenčním participantem **vlastnost**, který bývá formálně vyjádřen podstatným či přídavným jménem v přísudku anebo v doplňku.

Beneficient je ten, v jehož prospěch či neprospěch se něco děje.

Patiens je zpravidla pravointenčním participantem, který vyjadřuje cíl děje, tj. to, čeho se slovesný děj přímo týká, na co slovesný děj přechází, anebo co důsledkem tohoto děje vzniká/zaniká.

Okolnost specifikuje blíže děj a jeho průběh. Může jít o:

lokus = místo, kde se někdo/něco nalézá;

direkce = směr, tj. odkud či kam něco/někdo směřuje;

tempus = časové vymezení, kdy se něco děje;

modus = způsob, jakým děj probíhá.

Uvedli jsme pouze základní charakteristiku participantských pozic. Jednotné vymezení participantských rolí však není možné. Záleží na kritériích klasifikace, která si stanovíme a předem zohledníme.

Participanty lze tedy rozčlenit i jiným způsobem a mnohem podrobněji. R. Zimek například uvádí 20 typů myšlenkově-jazykových obsahů (modelů) výpovědí, k nimž dospěl abstrakcí a zobecněním vztahů mezi objekty. Jedná se o univerzální myšlenkově-jazykové struktury zamýšlených sdělení.⁸⁶ Komplexně se problematiky participantů a participantských rolí dotýkají i F. Daneš a Z. Hlavsa, když upozorňují na skutečnost, že jeden a týž participant může mít i několik rolí současně. Tak např. ve výpovědi *Петро несе яблука*. – *Petr nese jablka*. má levointenční participant současně roli agentu – ve vztahu k pravointenčnímu participantu – i procesoru – ve vztahu k sobě samému. Oba autoři dále upozorňují na důležitou skutečnost, že mnohé sémantické role se nacházejí mimo intenční pole predikátu, a tudíž zůstávají ve vzorcích (a mnohdy i v konkrétních výpovědích) nevyjádřeny.⁸⁷

1.5.4 ZVS intenční

ZVS intenční je možné dělit podle různých kritérií: jednak podle **rozložení participantů**, jednak podle **počtu participantů**.

⁸⁶ Zimek, R.: Sémantická výstavba věty, s.

⁸⁷ Daneš, F. – Hlavsa, Z.: Větné vzorce v češtině, s. 57.

Podle rozložení participantů dělíme slovesa (predikáty) na jednostranně intenční – která se dále dělí na **levointenční** (činitel a nositel) a **pravointenční** (cíl děje, okolnosti děje, vlastnost/stav činitele) – a na **oboustranně intenční**.

Podle počtu participantů v intenčním poli dělíme slovesa (predikáty) na **bezintenční, jednointenční, dvojintenční, trojintenční a čtyřintenční**.

Slovesa pouze pravointenční utvářejí věty jednočlenné, tedy takové, co nepředpokládají ve své konstituci sémantickou funkci činitele/nositele. Jednočlenné věty mohou být co do počtu participantů potom bezintenční, jednointenční či dvojintenční. Ostatní ZVS intenční konstituují věty dvojčlenné. V češtině i v ukrajinštině lze vydělit následujících 11 ZVS intenčních:

1. Děj

Tento typ odpovídá prvému valenčnímu typu (VF) a je utvářen bezintenčními slovesy, děj se týká především přírodních jevů, např. *Stmívá se. Сутеніє.*

2. Činitel/nositel – děj

Tento typ odpovídá druhému valenčnímu typu (S – VF) a je utvářen slovesy jednostranně intenčními – levointenčními, s jediným participantem, podle jehož typu se dále dělí na 2 podskupiny:

a. Činitel – děj

Děj je vyjádřen slovesem s významem pohybu, tělesných funkcí či vydávání zvuků, např. *Oleksandr běží. – Олександр біжить.*

b. Nositel – děj

Děj vyjadřuje sloveso s významem stavu nebo jeho změny, např.: *Lidé stárnou. – Люди старіють.*

3. Děj – cíl

Tato struktura odpovídá třetímu valenčnímu typu. Je tvořena slovesy pravointenčními, kde pravointenční participant je buďto jeden (podtyp a) anebo jsou dva (podtyp b), oba se sémantickou funkcí cíle děje.

a. Děj – cíl

Např.: *Došlo k výbuchu. – Дійшло до вибуху.*

b. Děj – cíl¹ – cíl²

Např.: *Zachtělo se jí lepšího života. – Їй захотілося кращого життя.*

4. Děj – cíl – okolnost

Tento typ lze usouvztažnit se čtvrtým typem valenčním. Tvoří jej pravointenční slovesa dvojintenční, kde jeden participant nese sémantickou funkci cíle děje a druhý

specifikuje okolnosti děje. Slovesa tohoto typu vyjadřují tělesné pocity, okolnostní určení potom místo na těle, jehož se tyto pocity týkají, např.: *Škrábe mě v krku.* – *У мене дере в горлі.*

5. Činitel/nositel – děj – cíl

Tato struktura odpovídá pátému valenčnímu typu (S – VF – O) a je konstituována slovesy oboustranně intenčními. Jejich levointenčnímu participantu přísluší sémantická funkce činitele/nositele. Podle toho, kolik mají pravointenčních participantů se sémantickou rolí cíle děje, se tento typ struktury ještě dále dělí na 3 podtypy:

- a. Činitel/nositel – děj – cíl: *Otec čte noviny.* – *Батьто читає газету.*
- b. Činitel – děj – cíl¹ – cíl²: Tuto strukturu implikují tranzitivní slovesa kupř.: *Vědec věnoval práci manželce.* – *Учений присвятив працю дружині.*
- c. Činitel – děj – cíl¹ – cíl² – cíl³: Tento podtyp je konstituován tranzitivními slovesy jako např.: *Ukrajinja přeložil smlouvu z ukrajinského jazyka do českého.* – *Україніст переклав контракт з української мови на чеську.*

6. Činitel/nositel – děj – okolnost¹ (– okolnost²)

Tento intenční typ odpovídá šestému valenčnímu typu (S – VF – Ad), tvoří jej slovesa oboustranně intenční se dvěma resp. třemi participanty v IP, kde okolnostní určení má konstitutivní charakter, např.: *Přítel se přestěhoval z Ostravy do Olomouce.* – *Друг переїхав з Острави до Оломоуця.* Tento intenční typ lze dále dělit do podkategorií:

- a. Činitel/nositel – děj – okolnost místa
 - i. Činitel – děj – okolnost místa: *Do Olomouce přijel přítel.* – *До Оломоуця приїхав приятель.*
 - ii. Nositel – děj – okolnost místa: *Kyjev leží na Dněpru.* – *Київ лежить на Дніпрі.*
- b. Nositel – děj – okolnost času: *Konference trvala dlouho.* – *Конференція тривала довго.*
- c. Činitel/nositel – děj – okolnost způsobu
 - i. Činitel – děj – okolnost způsobu: *Chlapec si počínal bystře.* – *Хлопець діяв швидко.*
 - ii. Nositel – děj – okolnost způsobu: *Nemocný se cítil lépe.* – *Хворий почував себе краще.*

7. Činitel/nositel – děj – vlastnost

Tento intenční typ koreluje se sedmým typem valenčních ZVS. Sloveso je zde oboustranně intenční, intransitivní, ve svém IP má participanty dva: levointenční pro činitele, resp. nositele, a pravointenční pro vlastnost/stav tohoto děje, ovšem platí, že tato sémantická role vlastnosti není participantem fakultativním, nýbrž závazným.

- a. Činitel – děj – vlastnost: *Otec se stává veselejším.* – *Батько стає веселішим.*
- b. Nositel – děj – vlastnost: *Otec vypadá unaven(ý).* – *Батько виглядає втомленим.*

8. Činitel – děj – cíl – okolnost¹ (– okolnost²)

Struktura odpovídající osmému valenčnímu typu ZVS je utvářena oboustranně intenčními slovesy se třemi resp. čtyřmi participanty v IP. Levointenčním participantem je zde činitel, pravointenční jsou: cíl a okolnost. J. Novotný ovšem podotýká, při výběru okolnostního participantu se zdá, že zde platí jistá omezení, neboť tato participantská pozice je obsazována „zřejmě [...] jen participant[em] s významem lokálním.“⁸⁸ Např.: *Průvodce vede turisty městem.* – *Екскурсивод веде туристів містом.* *Dělníci přeložili zboží z lodi na břeh.* – *Робітники перевантажили товар з судна на берег.*

9. Činitel – děj – cíl – vlastnost

Tento typ ZVS intenční odpovídá devátému typu valenčnímu. Konstituují jej slovesa oboustranně intenční: levointenční participant činitelský a dva pravointenční participanty pro cíl děje a jeho vlastnost či stav, kupř.: *Komise shledala studenta schopným.* – *Комісія визнала студента здатним.*

10. Nositel – děj – vlastnost/stav

Tento oboustranně intenční typ odpovídá desátému typu valenčnímu. Je utvářen slovesy s oslabenou složkou významovou, tj. slovesy sponovými. Kopula je zde totiž především za tím účelem, aby vyjadřovala aktualizační kategorie (čas a způsob). Participanty jsou v této struktuře dva: levointenční nositel a pravointenční vlastnost či stav; např.: *Děda byl soustružníkem.* – *Дідусь був токарем.* *Jana se stala optimistkou.* – *Яна стала оптимісткою.*

11. Děj – vlastnost/stav (–cíl)

Od předchozího se tento intenční typ liší tím, že je konstituován v případech jednočlenných vět, např.: *Bylo chladno.* *Bylo mi zima.* – *Мені було досить погано.* *Bylo mi dost zle.*

⁸⁸ Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie), s. 30.

1.6 Komplexní větný vzorec (KVV)

Komplexní větný vzorec (KVV) **usouvztažňuje** roviny gramatickou, prezentovanou GVV, a rovinu sémantickou, zastoupenou v SVV. KVV značíme zlomkem: $KVV = \frac{SVV}{GVV}$.

Na základě KVV lze stvořit vždy celou třídu možných vět. Mezi rovinou gramatickou a sémantickou se uplatňuje tzv. **asymetrický dualismus** formy a významu, což znamená, že jednomu SVV může odpovídat vícero (vždy však alespoň jeden) GVV a naopak. Mezi těmito dvěma rovinami však neplatí vztah přímé korespondence.⁸⁹

Protože mluvčímu jde o přenos informace, kterou obsahuje jeho sdělení, posluchači/příjemci, zobrazujeme SVV v čitateli zlomku KVV. Informace ve sdělení obsažená musí být nejprve přefiltrována do gramaticky relevantní formy, která má v každém jazyce svá pravidla, a tím pádem i svá omezení. GVV se proto nalézá ve jmenovateli zlomku KVV.

1.7 Konfrontace blízce příbuzných jazyků

Při konfrontaci dvou či více jazyků musíme brát ohled na to, zda se jedná o jazyky navzájem sobě více blízké anebo o jazyky jen vzdáleně příbuzné, či dokonce zcela nepříbuzné.

Konfrontace strukturně navzájem si vzdálených jazyků obvykle postupuje podle systémových kritérií. Jazyky etymologicky vzdáleně příbuzné či zcela nepříbuzné totiž předpokládají velké strukturní odlišnosti. Může se jednat o jiné typy jazyků (syntetický, analytický, aglutinační, polysyntetický, izolující). V těchto případech je proto často vhodné postupovat od společného základu, čili od vyjádření téže skutečnosti (tj. téhož významu) různými formálně-gramatickými prostředky.

Naopak při konfrontaci jazyků blízce příbuzných spočívá těžiště konfrontační analýzy v nestejném fungování, tedy v různé distribuci těchže jazykových prostředků. V těchto případech je tudíž vhodnější vycházet od roviny formální k rovině významové. Tento postup jsme pro zkoumání ukrajinštiny a češtiny v komparaci zde zvolili i my.

Konfrontace jakkoli příbuzných i nepříbuzných jazyků se dotýká i aspektu translatologického. Cílem úspěšného překladu z jazyka výchozího do jazyka cílového je vždy snaha nalézt **ekvivalentní překlad**, tzv. translační korelát. Ve srovnávacím plánu lze přitom vymežit:

⁸⁹ Novotný, J.: Tamtéž, s. 41.

- mezijazykovou totožnost (slovo = slovo), např.: *Діти пишуть диктант. – Děti píšou diktát.*
- mezijazykový částečný rozdíl (průnik či inkluze), např.: *поставити питання / položit otázku – Ми часто їздиво до України. Jezdíváte na Ukrajinu. – Ми їздили до України у грудні 2010 р. Jeli jste na Ukrajinu (a zpět!) v lednu roku 2010. – Вона поїхала до України у минулому році. Jela na Ukrajinu loni (jen tam!).*
- úplný mezijazykový rozdíl (extrapozice), např. různé názvy pro plemena koz u ukrajinských pastevců anebo různé názvy pro sníh u eskymáků apod., pro něž čeština nemá speciální slova, jen (p)opis.

Jak upozorňuje M. Zatovkaňuk, je možné rozlišit **ekvivalenci komunikativní** a **ekvivalenci systémovou**.⁹⁰ Tak např. ukr. *часто ходжу* – čes. *chodívám* lze označit za komunikativní ekvivalenci (tj. za uspokojení komunikativních potřeb), ale nikoli za ekvivalenci systémovou (tj. strukturní). Synteticky, sufixací tvořit opakování děje u sloves v ukrajinštině – na rozdíl od češtiny – totiž nelze. Naopak děj podobným způsobem v obou zkoumaných jazycích kvantovat lze, srov. např.: *зринути/бушит* – *зринути/бouchnout, натискати/мачкат* – *натиснути/zmáčknout* atp.

Třebaže čeština a ukrajinština, coby geneticky blízké příbuzné jazyky, mají celou řadu společných rysů, existují mezi oběma jazyky i jisté odlišnosti, které dávají často vzniknout chybám při překladu. Snaha o nalezení jazykového ekvivalentu překládaného výrazu v jazyce cílovém a působení **mezijazykové interference** nás v případě překladu do blízké příbuzného (a tudíž i velmi strukturně podobného) jazyka často svádí ke **kalkování**. Vznikají tak kalky gramatické, sémantické, frazeologické či hybridní. Nicméně v praktické části disertační práce na tento problém nebudeme upozorňovat, jelikož by to mělo za následek neúměrné zvětšení jejího rozsahu.

Otázkou shod a rozdílů při konfrontaci blízké příbuzných jazyků se podrobně zabýval výše citovaný M. Zatovkaňuk.⁹¹

⁹⁰ Zatovkaňuk, M.: Otázka shod a rozdílů při konfrontaci blízké příbuzných jazyků, s. 138.

⁹¹ Tamtéž, s. 133-139.

1.8 Zvláštnosti ukrajinských a českých slovesných větných struktur v porovnání

1.8.1 Personálnost a impersonálnost

První odlišností v komparaci ukrajinštiny s češtinou je **frekvence užívání slovesných vět dvoučlenných** (tj. vět s oboustranně valenčními predikátory) a **jednočlenných** (tj. vět s pouze pravovalenčními predikátory). Jednočlenné věty nepředpokládají otevření subjektové pozice, obsaditelné syntaktickým substantivem v nominativu. V ukrajinském jazyce se jednočlenné věty vyskytují častěji, jsou běžnější, než je tomu v češtině. Proto je ukrajinský systém jednočlenných vět, na rozdíl od toho českého, mnohem více rozvinut a má i mnohem větší funkční možnosti.

Podrobněji se k dané problematice s přihlédnutím ke komparaci ukrajinština-čeština vracíme v kapitole 3. níže, která je věnována právě modifikacím ZVS.

V ukrajinštině lze větami jednočlennými vyjádřit mnohem více různých situací, a to často i tam, kde současný český jazyk připouští pouze překlad za pomoci věty dvojčlenné, srov. např. *Автомобіль перекинуло. Auto se převrátilo. Auto bylo převráceno. Auto to převrátilo.* **Auto převrátilo.* – *Гілку віднесло вітром. Vítr odnesl větvičku. Větvička byla odnesena větrem. Větvičku to odneslo.* **Větvičku odneslo větrem.* Toto preferování dvoučlenných slovesných vět v češtině na úkor vět jednočlenných lze podle J. Anderše částečně objasnit tím, že v češtině působí jistá typologická „tendence do nominativizace subjektu“, která odráží vliv germánské jazykové skupiny (zde především němčiny na češtinu), v níž jednočlenné slovesné věty prakticky neexistují (vždy se totiž dodává formální subjekt: něm. „es“, angl. „it“ atp.,⁹² například: *Дощить. Prší. Es regnet. It's raining.* – *Чоловіка вбило. Zabito to muže. Es hat den Mann getötet. It killed that man.* Fr. Kopečný⁹³ dokonce dělí české jednočlenné věty podle německého modelu na „es-věty“ a „man-věty“. O preferování dvoučlenných slovesných vět v češtině na úkor vět jednočlenných v rusko-českém srovnávacím plánu píše rusistka H. Flídrová a S. Žaža.⁹⁴ O možnostech překladu jednočlenných slovesných vět do angličtiny píše L. Dušková v Mluvnici současné angličtiny.⁹⁵

Širší možnosti ukrajinských jednočlenných vět oproti jejich českým protějškům lze demonstrovat následovně:⁹⁶

⁹² Srov. Anderš, J. F.: Типологія простого слов'янського речення і український мовний матеріал, s. 22.

⁹³ Srov. Kopečný, F: Základy české skladby, s. 160.

⁹⁴ Srov. Flídrová, H. – Žaža, S.: Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским, s. 100-108.

⁹⁵ Srov. Dušková, L. a kol.: Elektronická mluvnice současné angličtiny (<http://emsa.ff.cuni.cz>), kapitola 12.3.

⁹⁶ J. Anderš: Ukrajinština vážně i vesele, s. 203-204.

- Produktivností a větší diferencovaností ukrajinských jednočlenných vět, například v češtině absentujících vět se subjektivním dativem a zápornou reflexivní slovesnou formou bez adverbialního doplnění, např.: *Мені не спиться*. Do češtiny se tento typ vět překládá pomocí jednočlenné konstrukce se slovesem *chtít*, srov. *Nechce se mi spát*.
- Fungováním trpných přičestí na *–но, –то* s akuzativním předmětem, např.: *Лист написано. – Солдата вбито. – Гілку зламано вітром. – Дисертацію захищено*. apod. Do češtiny se tento typ vět překládá pomocí dvojčlenných konstrukcí, srov. *Dopis byl napsán. / Napsal se dopis. – Vojáka zabili. / Voják byl zabit. – Вітр зломил вітев. / Вітев се зломіла вітром. / Вітев се зломіла од вітру.*⁹⁷

Modifikacím ZVS se podrobněji věnujeme v kapitolách 1.9 a 3 níže.

1.8.2 Obligatornost/potenciálnost subjektové pozice

Druhá odlišnost a s ní spojené obtíže během překladu tkví v **různém stupni obsazení/neobsazení subjektové pozice** v případech, kdy ji obsazuje osobní zájmeno. S touto otázkou je taktéž spjata pojetí ukrajinského typu vět zvaných *односкладні означено-особові речення*, resp. českých, jim ekvivalentních vět s nevyjádřeným určitým podmětem. Zatímco v češtině je normou, že se podmět vyjádřený osobním zájmenem zpravidla vypouští (podměťová pozice je zde tedy pouze potenciální), a to tím spíš, lze-li podmět restaurovat podle situace, kontextu či podle tvaru určitého slovesa, srov. např.: *Jdu. Я їду. – Zpíváš. Tu співаєш.*⁹⁸ České osobní zájmeno se v subjektu realizuje jen tehdy, je-li třeba výpověď podtrhnout, zdůraznit nebo uniknout dvojznačnosti. Užití osobního zájmena v pozici gramatického podmětu je tedy příznakové, srov.: *Já tam nepůjdu – ty půjdeš! Я там не піду, ти підеш!*⁹⁹ Obsazením subjektové pozice osobním zájmenem se v české větě vyjadřuje právě stylistické zabarvení a autorský záměr. Osobních zájmen se užívá zvláště v mluveném projevu, a to k vyjádření citů, k expresi. Detailněji se užíváním osobních zájmen na pozici podmětu zabývá V. Šmilauer.¹⁰⁰

Ukrajinaštiny naopak užívá osobních zájmen coby podmětu mnohem více než čeština. Je tomu tak proto, že v ukrajinaštině je normou právě obsazení subjektové pozice osobním zájmenem, a to dokonce i v těch případech, kdy tvar toho kterého finitního slovesa

⁹⁷ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹⁹ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹⁰⁰ Šmilauer, V.: *Novočeská skladba*, s. 127.

jednoznačně určuje osobu i číslo a bylo by tedy možno jen na základě slovesného tvaru patřičné osobní zájmeno v subjektu bezproblémově dosadit, i kdybychom ho ve větě explikováno neměli. Jedná se tedy o jistou redundantnost. Explikace nevyjádřeného podmětu určitého v ukrajinské výpovědi je příznakovým rysem spontaneity, živosti, hovorovosti.

Nevyjádřený podmět se v gramatickém větném vzorci (GVV) značí (jak ostatně kterákoli pozice potenciální) kulatými závorkami, jelikož tuto pozici lze na základě tvaru slovesa dle potřeby obnovit, např. *Spím. (Já) spím. Сплю. (Я) сплю. Спиш. (Ты) спиш. Спиш. (Ты) спиш. Спиш. (Ты) спиш.* I v ukrajinštině jde v těchto případech tedy o pozici konstitutivní (nicméně neobligatorní), jelikož jejím nerealizováním nevznikne věta negramatická, nicméně „pouze“ věta příznaková, stylisticky zbarvená.

Ohledně podobnosti односкладних означено-особових речень s větami dvoučlennými K. Šulžuk dodává, že tento typ vět „vyvolává nejvíce diskusí v současné [ukrajinské] jazykovědě. Jedni lingvisté bez váhání tyto věty řadí mezi dvoučlenné, jiní mezi jednočlenné.“¹⁰¹ Do první skupiny jazykovědců můžeme zařadit J. Anderše, který tento typ vět (tj. односкладні означено-особові речення) řadí mezi tzv. „modifikace dvoučlenných ZVS“¹⁰², do druhé skupiny lingvistů lze zařadit kupříkladu autory knihy *Сучасна українська мова* v redakci O. Ponomareva¹⁰³ a mnoho dalších, jež tyto věty řadí mezi jednočlenné.

1.8.3 Kopula a jiná slovesa s oslabenou sémantikou v ukrajinštině a v češtině

Problém ve vymezení kopuly (ukr. зв'язка, čes. spona, jindy též verbalizátor¹⁰⁴) se týká obou zkoumaných jazyků. Kopula je slovesná část verbonominálního přísudku dvoučlenných i jednočlenných slovesných vět. V češtině se tradičně za kopulu považují slovesa *být, bývat* (pakliže nejsou použity ve významu zástupném, dispozičním ani existenčním, jak upozorňuje V. Šmilauer¹⁰⁵), *stát se, stávat se*. Tato slovesa jsou natolik sémanticky prázdná, že vyjadřují pouze modálně-časové specifikace děje, zatímco vlastní význam je přenesen na jmennou část přísudku, která bývá vyjádřena podstatným jménem, přídavným jménem, příslovcem apod.

V češtině sice existují i jiná, další slovesa s více či méně oslabenou sémantikou, která se (na rozdíl od některých ukrajinských protějšků) za kopuly nepovažují. To se týká i různých

¹⁰¹ Шульжук, К.Ф.: Синтаксис української мови, s. 114.

¹⁰² Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 134.

¹⁰³ Сучасна українська мова. За ред. О. Д. Пономарева, s. 321.

¹⁰⁴ Grepl, M. – Karlík, P. a kol.: Příruční mluvnice češtiny, s. 370.

¹⁰⁵ Šmilauer, V.: Novočeská skladba, s. 155.

syntaktických spojení, která mnohdy významově odpovídají slovesnému přísudku, a která sestávají z obecného nebo velmi významově oslabeného slovesa ve finitním tvaru a z druhé, významové složky. Jak se uvádí v Příruční mluvnici češtiny,¹⁰⁶ tato syntaktická spojení souvisí s publicistickou multiverbizací (např. *rekonstruovat* → *provádět rekonstrukci*) či s opačným jevem, běžným především v administrativní češtině, s univerbizací (např. *uvést v soulad* → *zesouladnit*). Tato verbonominální víceslovná spojení tvoří významové jednotky, které se však po stránce formální chovají různě. Buďto tvoří syntaktickou jednotku, tzv. analytický predikátor (toto se týká frazeologických jednotek jako kupř. *upadnout do rozpaků*, kde *do rozpaků* není valenční doplnění predikátoru *upadnout*) anebo tvoří dvě syntaktické jednotky – predikátor a jeho valenční doplnění (*být rozpacích*).¹⁰⁷ Tématem verbonominálních spojení a jejich valenčních možností ve srovnávacím rusko-českém plánu se podrobně zabývá monografie J. Gregora.¹⁰⁸ Podobnou komparační studii by určitě stálo zato udělat i pro ukrajinsko-český srovnávací plán.

Další skupinu tvoří složený přísudek u sloves, která pouze specifikují významovou infinitivní část přísudku. Jedná se o slovesa modální a o slovesa fázová, kupř.: *Petr musel běžet*. – *Petr začal běžet*. Infinitiv se však v těchto větách obvykle nechápe jako valenční doplnění modálního či fázového predikátoru, a tím pádem jako větný člen (předmět), nýbrž jako nedělitelná součást tohoto predikátoru. Podotkněme, že transpozici modálního významu z jednoho jazykového prostředí do druhého (především ukrajinského a českého) a přenesení pragmatické informace následkem překladu je věnována monografie U. Kholod.¹⁰⁹

Jak jsme uvedli, v českém jazyce mohou funkci kopuly zastávat tradičně slovesa čtyři. Mimoto existují nejrůznější verbonominální spojení s různě oslabenou sémantikou finitní slovesné části a slovesa modální a fázová. V ukrajinštině vypadá celá situace poněkud odlišně:

V ukrajinštině se za kopulu (зв'язку) považuje primárně mnohem více sloves. V ukrajinštině se kopuly řadí k takzvanému jmennému složenému přísudku (іменний складений присудок) a dělí se do tří skupin:¹¹⁰

- **Kopuly vlastní** (власне граматичні зв'язки): Tato skupina obsahuje tři, lexikálně prázdná slovesa, která vyjadřují pouze gramatické kategorie: *бути*, *являти собою*, *становити*.

¹⁰⁶ Srov. Grepl, M. – Karlík, P. a kol.: Příruční mluvnice češtiny, s. 398.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž.

¹⁰⁸ Gregor, J.: Valenční možnosti verbonominálních spojení v publicistickém stylu (v rusko-českém srovnávacím plánu).

¹⁰⁹ Srov. Kholod, U.: Transpozice modální roviny a intenzity textu v překladech krásné literatury.

¹¹⁰ Srov. Шульжук, К. Ф.: Синтаксис української мови, s. 79-84.

- **Kopula nulová** (нуль-зв'язка / пропущена зв'язка) se buďto vůbec v textu neznají, anebo se značí dlouhou pomlčkou, tzv. spojovníkem (тире), a vyjadřuje sémantiku spony *бути*, která se v přítomném čase zpravidla vynechává.

- **Kopuly nevlastní, polovýznamové** (напівповнозначні зв'язки): Tato skupina obsahuje slovesa s více či méně oslabenou sémantikou, která význam přísudku modifikují. Jedná se o slovesa *стати, ставати* (které se mezi spony řadí i v češtině), dále *вважатися, виявлятися, доводитися, залишатися, зватися, здаватися, зоставатися, іменуватися, лишатися, називатися, правити, робитися, уявлятися* aj. (Tyto se v češtině ke sponám neřadí.) Spojení těchto polovýznamových spon se jmennou částí se nicméně považuje za dvě syntaktické jednotky, tedy za valenční doplnění predikátoru, v češtině zpravidla ve funkci větného členu doplňku (viz níže podkapitola 1.8.5). Definice této skupiny ukrajinských spon je podle našeho názoru vágní. Tato skupina spon neobsahuje ani zdaleka všechny sémanticky oslabená slovesa, která jsou součástí verbonominálních spojení, a která sestávají ze sémanticky oslabeného predikátoru a významového jmenného (valenčního) doplnění. Srov. např.: *Це питання залишається відкритим. Tato otázka zůstává otevřena/otevřená/otevřenou.*¹¹¹ Právě jde-li o doplněk, situace se poněkud komplikuje. Zdá se, že některé ukrajinské mluvnice¹¹² podmiňují obdobu českého doplňku, tzv. podvojný přísudek (v uvažované ukrajinské mluvnici se hovoří o tzv. *подвійний/складний присудок*, jindy se zavádí větný člen s názvem *дуплексив*) životností podmětu (např. *Він залишається хворим. – Zůstává nemocen.*). V případě neživotného podmětu (např. *Це питання залишається відкритим. – Tato otázka zůstává otevřená.*),¹¹³ jak K. F. Šulžuk uvádí, se potom jedná už nikoliv o *подвійний/складний присудок*, nýbrž o složený přísudek (*складений присудок*).¹¹⁴ Tím pádem jej nejspíš ani v jednom z případů nepovažuje za valenční doplnění predikátoru, tedy za větný člen, nýbrž za součást tohoto predikátoru. Pro přehlednost si vše znázorníme v tabulce:

Větná výpověď	Podmět	Typ přísudku	Samostatný větný člen
<i>Він залишається хворим.</i>	životný	подвійний/складний присудок	není
<i>Зůstává nemocen.</i>	životný	slovesně-jmenný	doplňěk
<i>Це питання залишається відкритим.</i>	neživotný	дієслівний складений	není
<i>Tato otázka zůstává otevřená.</i>	neživotný	slovesně-jmenný	doplňěk

¹¹¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹¹² Srov. Шульжук, К. Ф.: Синтаксис української мови, s. 84.

¹¹³ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹¹⁴ Srov. Шульжук, К. Ф.: Синтаксис української мови, s. 84.

Složený přísudek slovesný (дієслівний складений присудок), který ukrajinská mluvnice tradičně vyčleňuje, se týká modálních sloves (např. *могти, мусити, сміти* aj.), modálních spojení (kupř. *мати змогу* aj.), modálních adjektiv (např. *здатний, змушений, повинен* aj.) a fázových sloves (např. *стати, починати, кінчати* aj.), např. *Він мусить прийти до нас. Musí k nám přijít. – Він повинен до нас прийти. Musí k nám přijít. – Він почав писати листа. Začal psát dopis.*

1.8.4 Přísudek neslovesný / jmenný (predikát nominální)

Přísudek neslovesný neboli predikát nominální sice není předmětem této práce, nicméně je dobré ho přesto oproti jiným typům přísudku (verbálnímu a verbonominálnímu) vymezit. Jak již samotný název napovídá, přísudek jmenný se vyskytuje ve větách, které neobsahují ani sloveso ve finitním tvaru ani kopulu + jmennou část přísudku. Ve větě obsahující predikát nominální je však zpravidla možné vyčlenit část podmětovou a část přísudkovou. V extrémním případě se ve větě musí vyskytovat alespoň přísudková část, např. *Школа. – Škola.*

Příklady neslovesných vět lze rozčlenit podle různých kritérií. Středoškolská mluvnice češtiny je ve stručnosti rozděluje takto:¹¹⁵

- Ustálená spojení, přísloví, rčení; např. *Radost mladost. Sliby chyby.*
- Nadpisy, titulky, návěstí, zvolání; např.: *Vchod naproti. Škola. Stará lékárna. Mami!*
- Citoslovce ve funkci přísudku, např.: *A kuň hop přes příkop.*
- Částice, např. *Ano.*
- Ostatní výrazy, např.: *Já ti jednu to! Tahle věc člověka utento.*

Zajímavostí v komparačním plánu zůstávají některé věty obsahující dlouhou pomlčku (spojovník, типе), které některé učebnice¹¹⁶ řadí k větám neslovesným, zatímco ukrajinské mluvnice je zdá se obvykle řadí k větám s přísudkem jmenným se sponou (třebaže nevyjádřenou, tzv. *пропущена зв'язка*). Srov. kupř. *Книга – přítel člověka. Книжка – це приятель людини.* V češtině se někdy užívá termínu přísudek jmenný beze spony.

Existují však i další zajímavé možnosti větného vyjádření bez slovesa ve finitním tvaru, které však nejsou předmětem této práce (*Кам тiм їти? Куди мені їти?*). I tyto typy struktur je však nutno umět odlišit od vět obsahujících přísudek ve finitním tvaru či přísudek

¹¹⁵ Sochrová, M.: Český jazyk v kostce, s. 56.

¹¹⁶ Srov. Sochrová, M.: tamtéž.

verbonominální. Užívání tohoto typu struktur, nacházejících se na hranici jednočlenných vět slovesných, je mnohem typičtější pro ukrajinštinu. Ukrajinská syntax rozlišuje:

- Věty příslovečné (прислівниковий тип речення), např.: *Смішно мені. – Знов мені дуже сумно.* Tyto věty se do češtiny překládají pomocí kopuly „být“, tzn. *Je mi do smíchu. – Znovu je mi smutno.* Navíc i příslovečné věty lze považovat za verbonominální s nevyjádřenou sponou „e“. Jako ověření nám poslouží převedení těchto vět do minulého času, srov. např. *Мені стало/було смішно. – Bylo mi do smíchu.*
- Predikativní formy na *-но, -то* (предикативні форми на *-но, -то*), např. *Працю написано вчасно.* Tento typ vět se do češtiny překládá pomocí dvojčlenných vět, srov. *Práce byla napsána včas.* Věty tohoto typu považujeme za modifikace ZVS a zmiňujeme se o nich v podkapitole 3.3.3 níže.
- Infinitivní věty (інфінітивний тип речення), např. *Де сховатися од вітру? – Kam se máme před deštěm schovat?*

O neslovesných větách se podrobněji rozepisuje ve své mluvnici V. Šmilauer.¹¹⁷ Některé v této mluvnici uvedené konstrukce jsou však dnes již mimo užívání.

1.8.5 Problém větného členu doplňku

Problémů spojených s větným členem doplňkem je celá řada. Týká se to obou zkoumaných jazyků.

V naší práci se přikláníme k definici uvedené v Příruční mluvnici češtiny, která označuje jako doplněk „takové doplnění slovesa v jakékoli jeho formě a větněčlenské platnosti, které se současně vztahuje i k některému z participantů [...] implikovaných v sémantické struktuře tohoto slovesa a shoduje se s výrazem, kterým může být tento participant označen.“¹¹⁸

Prvním z problémů je už samotný název. V českých mluvnicích se hovoří nejen o doplňku, ale jindy také o atributu verbálním, o atributu verbonominálním, o determinantu či o determinativu predikativním, o přívlastku přísudkovém či o určení doplňkovém, někteří lingvisté, jejichž výčet uvádí J. Šmilauer, dokonce existenci větného členu doplňku vůbec neuznávají.¹¹⁹

¹¹⁷ Šmilauer, V.: *Novočeská skladba*, s. 97-125; 166-168.

¹¹⁸ Grepl, M. – Karlík, P.: *Příruční mluvnice češtiny*, s. 486-490.

¹¹⁹ Šmilauer, V.: *Novočeská skladba*, s. 512.

Ukrajinská mluvnická tradice je vůči větnému členu doplňku mnohem přísnější a primárně tento větný člen nezavádí. Pro úplnost dodejme, že někteří lingvisté i v ukrajinštině pracují s větným členem *дуплексив*, např. L. D. Česnokova či J. Anderš¹²⁰. Mimořádně, s termínem *дуплексив* pracují i čeští rusisté H. Flídrová a Žaža.¹²¹ Ne zavedení termínu *дуплексив* do ukrajinské syntaxe s sebou totiž nese nutnost vypořádat se s obdobnými slovními výrazy v ukrajinských větách, které by česká mluvnická identifikovala jako doplňky. Pakliže do ukrajinštiny větný člen doplněk (*дуплексив*) nezavedeme, jsme nuceni přihlédnout k tomu, je-li finitní slovesný tvar dané výpovědi tvořen plnovýznamovým slovesem či nikoli. Jedná-li se o sloveso neplnovýznamové, považuje se výraz („doplněk“) za jmennou část verbonominálního přísudku a neplnovýznamové sloveso potom za tzv. polovýznamovou sponu (*напівповнозначна зв'язка*). Jestliže se jedná o sloveso plnovýznamové, považuje se výraz („doplněk“) za součást tzv. složeného (analytického) přísudku (*присудок складений*). Celá situace je navíc zkomplikována tím, že se zde operuje také se životností podmětu. Na problémy spjaté s nezavedením větného členu doplňku v češtině v souvislosti s plnovýznamovými/neplnovýznamovými slovesy upozorňuje i V. Šmilauer.¹²² Této problematice se věnujeme také v předešlé kapitole o kopule (viz podkapitolu 1.8.3 výše). Koneckonců jen usouvztažnění a analýza verbonominálních spojení a doplňku v ukrajinštině v komparaci s češtinou by ostatně vystačilo na samostatnou práci.

1.8.6 Problém zvrtného *se / -ся* a přechodnosti zvrtných sloves

Zvratná slovesa jsou v češtině tvořena pomocí zvrtného zájmena *se* (např. *smát se*, *mýt se*), které někdy je, jindy není větným členem. Pro ukrajinská zvratná slovesa je typická postfixace (např. *сміятись*, *митися*). Zvratnost *se* v komparačním plánu navíc dotýká i tranzitivnosti těchto sloves. Otázkou zvrtnosti ve vztahu k valenci predikátoru se zabývají F. Daneš a Z. Hlavsa.¹²³

Reflexivnost sloves *se* ovšem nedotýká pouze problematiky větněčlenské působnosti zvrtného zájmena *se* na pozici objektu. Je to jedna z běžných metod deagentizace větných výpovědí. V obou zde zkoumaných jazycích se totiž konstrukcemi s přísudkem v reflexním tvaru dá vyjádřit například pasiv (viz kapitola 3.2 níže).

¹²⁰ Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 5; 37.

¹²¹ Flídrová, H. – Žaža, S.: Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским, s. 74.

¹²² V. Šmilauer: Novočeská skladba, s. 513.

¹²³ Daneš, F. – Hlavsa, Z.: Větné vzorce v češtině, s. 86-87.

O problémech zvratných sloves a jejich přechodnosti se rozepisujeme podrobněji níže, a sice na začátku kapitoly 2.1.1.

1.9 Modifikace základových větných struktur slovesných

Pro vymezení modifikovaných základových větných struktur slovesných je nezbytné si nejprve uvědomit, co modifikací není a proč.

Modifikací není základní typ větného vyjádření v indoevropských jazycích, tj. věta dvojčlenná slovesná, kterou lze popsat následovně: V jádru každé dvojčlenné slovesné věty se nachází tzv. základní skladebná dvojice, která sestává z přísudku a z podmětu, mezi nimiž registrujeme oboustrannou závislost. Přísudek je formálně vyjádřen slovesem v určitém tvaru, podmět pro změnu syntaktickým substantivem v nominativu (z hlediska sémantického je mu vlastní role agentu či nositele). Často se však stává, že samotná základní skladebná dvojice nestačí k tomu, aby se konkrétní věta stala gramatickou. Aby se konkrétní větná výpověď stala gramatickou, je nejprve nutné zohlednit valenčně-intenční vlastnosti slovesa v přísudku. Stane se tak tehdy, najdeme-li všechny konstitutivní větné pozice daného predikátoru a obsadíme je větnými členy, následkem čehož vznikne základová (minimální) větná struktura (ZVS) slovesná. Právě tento typ věty se považuje za výchozí, a tím pádem za neodvozený.

(Za modifikace taktéž nepovažujeme primárně jednočlenné konstrukce typu *Доцмть./Prší. – Грмнуло./Zahřmělo.* apod., popisující atmosferické jevy.)

V případě modifikovaných větných struktur potom dochází k různě velkým odchylkám od této základní, výchozí dvojčlenné větné struktury slovesné popsané výše. Modifikace lze rozdělit do skupin podle různých kritérií: zda modifikace vybočují z rámce vět dvojčlenných či nikoliv; jedná-li se o věty slovesné či nikoliv; jsou-li zohledněna fakultativní doplnění či nikoliv atd. Mezi výchozími a modifikovanými větnými strukturami přitom neexistuje ostrý předěl, nýbrž plynulý přechod.

Mezi modifikace nevybočující mimo rámec dvojčlenných větných struktur lze zařadit především **vypuštění některých konstitutivních (tzv. potenciálních) funkčních pozic pro determinanty/aktanty** (přesněji pravovalenční konstitutivní doplnění daného predikátoru) v konkrétní výpovědi či **pasivizaci** (deagentizaci, tj. odsunutí agentu ze subjektové pozice a následné vyjádření podmětu patientem).

V případě vypuštění některé z konstitutivních pravovalenčních pozic, které se staly potenciálními, se z formálního pohledu jedná o **nevyjádřený předmět, nevyjádřené příslovečné určení či nevyjádřený doplněk**. Všechny tyto nevyjádřené potenciální větné

členy se přitom musejí nacházet ve valenčním potenciálu použitého verba finita. Tyto potenciální pozice lze bez problémů na základě kontextu či konsituace obnovit.

Dalším typem modifikace je **pasivizace** dvojčlenných ZVS slovesných, následkem čehož dochází k odsunutí agentu z pozice větného podmětu (tzv. deagentizaci) a jeho nahrazení patientem, který se následkem této transformace stane podměttem. Agens se pro změnu přesune buďto do pozice předmětu, která často bývá pouze potenciální (a tím pádem v konkrétní výpovědi často explicitně nevyjádřená), anebo dokonce zaniká vůbec, protože v pasivní větné konstrukci pro něj nemusí být otevřena konstitutivní pozice. Toto platí především pro češtinu, srov. např.: *Працівник зачиняє двері.* → *Двері зачиняються (працівником).* *Pracovník zavírá dveře. Dveře se zavírají. *Dveře se zavírají pracovníkem.*

I v případě pasivizace se ve většině případů i nadále jedná o dvojčlenné věty. (Toto se netýká například ukrajinských konstrukcí s ustrnulými pasivními formami *–но, –то*, které předpokládají jednočlennou strukturu. Srov. kupř. *Двері зачинено.*)

Formálně lze v ukrajinštině i v češtině pasiv utvořit několika způsoby: Nejčastější bývá reflexivizace slovesa v přísudku (blíže k reflexivizaci viz výše podkapitola 1.8.6 a začátek kapitoly 2.1 níže), srov. kupř.: *Дідусь відремонтував пральну машину.* → *Пральна машина відремонтувалася (дідусем).* – *Děda opravil pračku. Pračka se opravila. ALE *Pračka se opravila dědou.* O možnosti či nemožnosti explikovat agens v ukrajinštině a češtině v pasivních větách tohoto typu se zmiňujeme dále, v kapitole 3.2.1, věnované pasivním modifikacím. Další možností je užití tak zvaného opisného/složeného pasiva s využitím přičestí trpného, např. *Дідусь відремонтував пральну машину.* → *Пральна машина відремонтована (дідусем).* – *Děda opravil pračku. Pračka byla opravena (dědou).* Pasivní modifikace patří mezi tak zvané reverzní modifikace, o kterých se spolu s jinými druhy modifikací zmiňujeme níže v kapitole 3. věnované modifikacím ZVS.

Na pomezí dvojčlenných větných struktur stojí modifikované struktury s nadále konstitutivní, nicméně pouze **potenciální subjektivou** (tj. levovalenční konstitutivní) **pozicí**, kterou je ovšem možno kdykoliv na základě zakončení verba finita bez problémů obnovit. V ukrajinštině se pro tento typ vět vžilo označení *особові речення* (dále se dělí na *означені, неозначені, узагальнені*). Tento typ vět někteří lingvisté, především ukrajinští, již řadí mezi věty jednočlenné (*односкладні речення*), jiní mezi věty dvojčlenné. Právě od podmětové pozice se totiž odvíjí lišení dvojčlenných a jednočlenných vět. Blíže k tomuto viz podkapitola 1.8.2 výše.

Jedná se o tzv. věty s nevyjádřeným podmětem určitým (**означено-особові речення**). Nevyjádřený určitý podmět lze lehce obnovit na základě koncovky verba finita, srov. *Біжу* → *Я біжу*. – *Біжиш* → *Ти біжиш*. атр.

Tomuto typu vět jsou blízké dva další typy: věty se všeobecným nevyjádřeným podmětem (**узагально-особові речення**) a věty s neurčitým nevyjádřeným podmětem (**неозначено-особові речення**). J. Anderš upozorňuje, že oba tyto typy vět jsou lépe zastoupeny spíše v ukrajinštině.¹²⁴ Jak zmiňuje Současná mluvnice ukrajinštiny, v případě vět neurčitých a všeobecných ani česká terminologie není ustálená.¹²⁵

V případě vět s neurčitým nevyjádřeným podmětem (**неозначено-особові речення**) je nevyjádřeným podmětem blíže neurčený (avšak vždy reálný, existující), dekonkretizovaný člověk či lidé, tedy někdo, tj. *хтось/někdo*. Zakončení verba finita je ovšem v 3. osobě čísla množného. Srov. kupř.: *Далі його не пустили*. *Dál ho nepustili*.

Věty se všeobecným nevyjádřeným podmětem (**узагально-особові речення**) jsou příznačné tím, že zakončení verba finita může odpovídat (za jistých omezení, která se týkají čísla, tempu a modu) 1., 2. nebo 3. osobě. Obecně lze říci, že tato modifikace je častější v ukrajinštině, kde má i větší funkční možnosti. Nevyjádřený podmět se vztahuje obecně na všechny lidi. Do češtiny se tento typ vět často nejčastěji překládá pomocí podstatného jména *člověk*, dosazeného na pozici podmětu. Srov. např.: *Згаяного часу не доженеш*. – *Ztracený čas nedoženeš*. / *Ztracený čas člověk nedožene*. / *Ztracený čas dohnat nelze*.¹²⁶

Všechny základní typy dosud uvedených modifikací nevybočovaly z rámce dvoječlenných větných struktur. Ne tak struktury neosobní (**безособові модифікації зворотні та незворотні**¹²⁷) a struktury s neosobními pasivními tvary *–но*, *–то*. Modifikace tohoto typu utvářejí tak zvané jednočlenné věty (**односкладні речення**), tedy struktury neobsahující levovalenční pozici pro subjekt vůbec. Jednočlenné věty tedy nemají základní skladebnou dvojici, nýbrž pouze finitní slovesnou část. Srov. např.: *Вправу написано*. *У нього болить в горлі*. *Йому не спиться*.¹²⁸ apod. Jak podotýká K. F. Šul'žuk, v případě jednočlenných vět je lepší hovořit o hlavním větném členu (**головний член односкладного речення**), než o přísudku, protože poslední předpokládá vzájemný vztah s podmětem,¹²⁹ formálně vyjádřeným syntaktickým substantivem v nominativu. Takovýto podmět se ovšem

¹²⁴ Андерш, Й.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 34.

¹²⁵ Leška, O. – Savický, N. – Šišková, R.: Mluvnice současné ukrajinštiny, s. 192-193.

¹²⁶ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹²⁷ O. Leška – N. Savický – R. Šišková: Mluvnice současné ukrajinštiny, s. 189n.

¹²⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

¹²⁹ К. Ф. Шул'жук: Синтаксис української мови, s. 113.

v jednočlenných větách nevyskytuje. Na jednotlivé typy jednočlenných větných struktur upozorníme v kapitole 3. níže, která je modifikacím ZVS věnována.

Všechny dosud uvedené typy modifikací ZVS nevybočovaly z rámce větných struktur slovesných, které se konstituují okolo verba finita. Na hranici slovesných větných struktur lze spatřit právě struktury s ustrnulými pasivními tvary příčestí trpného u sloves (**formy –но, –мо**), **příslopečné výrazy** bez sponového slovesa ve finitním tvaru typu *Видно місце. Смішно / сумно мені.* apod., a taktéž **infinitivy** sloves ve větných konstrukcích typu *Першої любові не дочекались.*¹³⁰

Následují struktury zcela **neslovesné**, které nejsou předmětem této práce. O těchto strukturách se ve stručnosti zmiňujeme v podkapitole 1.8.4 výše z toho důvodu, že tyto struktury je nutno odlišit od struktur slovesných, které zde zkoumáme.

Pro názornost uvádíme na následující straně přehled základových větných struktur a jejich hlavních modifikací v současné spisovné ukrajinštině včetně zohlednění dvojčlennosti / jednočlennosti vět a slovesného / neslovesného větného vyjádření.

¹³⁰ Vlastní příklady větných výpovědí.

1. Základové dvojčlenné větné struktury (ZVS) slovesné (nepatří mezi modifikace, naopak, jsou jejich protikladem, jejich východiskem)
2. Modifikace ZVS slovesných nevybočující z rámce vět dvojčlenných
 - 2.1. Potenciální modifikace ZVS slovesných
 - 2.1.1. Neobsazená subjektová pozice (levovalenční pozice)
 - 2.1.1.1. Nevyjádřený podmět určitý (означено-особова модифікація)
 - 2.1.1.2. Nevyjádřený podmět neurčitý (неозначено-особова модифікація)
 - 2.1.1.3. Nevyjádřený podmět všeobecný (узагальнено-особова модифікація)
 - 2.1.2. Neobsazená pozice determinantu (pravovalenční pozice)
 - 2.1.2.1. Neobsazená objektová pozice
 - 2.1.2.2. Neobsazená pozice pro příslovečné určení
 - 2.1.2.3. Neobsazená pozice doplňku
 - 2.2. Reverzní modifikace ZVS slovesných
 - 2.2.1. Pasivní modifikace
 - 2.2.2. Demipasivní modifikace
 - 2.2.3. Mediální modifikace
 - 2.2.4. Aktivní modifikace
3. Modifikace ZVS slovesných patřící k větám jednočlenným = bezpodmětové modifikace ZVS slovesných
 - 3.1.1. Neosobní modifikace nereflexivní (безособові незворотні модифікації)
 - 3.1.2. Neosobní reflexivní modifikace (безособові зворотні модифікації)
 - 3.1.2.1. Dispoziční modifikace
 - 3.1.2.2. Dějová modifikace
 - 3.1.3. Modifikace pomocí pasivních přípon –но, –то
4. Neslovesné modifikace (nejsou předmětem této práce), o nichž se krátce zmiňujeme v podkapitole 1.8.4 výše.

2. Výchozí dvojčlenné větné struktury slovesné

Základním (výchozím) typem slovanské věty, tedy jak české tak ukrajinské, je věta dvojčlenná, jejíž jádro sestává z tzv. základní skladebné dvojice, tvořené slovesem ve finitní formě a gramatickým subjektem. Případná další, obligatorní doplnění odvisí od užitého VF a jeho valence (do níž u tohoto typu vět vždy náleží i subjekt). Obecně lze tento typ větných struktur zapsat následovně: **Subj – Praed_{VF} {–valenční doplnění₁ – ... – valenční doplnění_x}**.

Praktická část disertační práce se zakládá na analýze výchozích (základních) i modifikovaných slovesných větných struktur (věty pasivní, jednočlenné atd.). Příkladové věty, které byly v praktické části práce použity, byly excerpovány z konkrétních ukrajinských beletristických textů či z ukrajinských masmédií s případnými (zvláště jsou-li z komparačního hlediska zajímavé) překlady do češtiny vytvořenými autorem této disertační práce. Vyexcerpované příklady ukrajinských vět jsou ponechány v nezměněné formě, pakliže se jedná o původně rozvité či košaté souvětí, tak je toto zkráceno s ohledem na zachování původního významu. Zde podotkneme, že fakultativní větné pozice (které jsou v našem jazykovém materiálu hojně zastoupeny) ve větných vzorcích nezaznamenáváme. Co se potenciálnosti některých větných pozic týče, lze tuto posuzovat pouze ad hoc u každé výpovědi zvlášť.

Během analýzy příkladových vět je postupováno od formy k významu, to znamená, že konkrétní excerpované věty jsou nejprve přiřazeny k určité valenční struktuře, která jim odpovídá, a k odpovídajícímu strukturnímu modelu. Až posléze je přihlédnuto k rovině významové. U každého strukturního modelu tedy následuje výčet jemu odpovídajících sémantických manifestací. Třeba podotknout, že v následujících podkapitolách se lze setkat s mnoha, nikoli však se všemi sémantickými manifestacemi, které je dané verbum finitum schopno v konkrétních výpovědích vytvářet. To lze pochopit, pakliže si uvědomíme, že v průběhu vzniku této disertace se pracovalo nikoli s korpusem, nýbrž s omezeným vzorkem konkrétních beletristických, a zvláště publicistických textů. (Jedná se přibližně o 1500 konkrétních větných výpovědí, pakliže do tohoto čísla nezahrnujeme opakování těch nejfrekventovanějších struktur, s nimiž jsme se v průběhu excerpce setkali mnohokrát.)

2.1 Větné modely se dvěma komponenty

2.1.1 Valenční struktura Subj – PraedVF

Struktura odpovídající 1. ZVS valenční, uvedené v teoretické části disertační práce, obsahuje pouze základní skladebnou dvojici, tj. pozici pro podmět (obvykle podstatné jméno či zájmeno v nominativu) a pozici pro přísudek ve finitním tvaru slovesa.

Realizace strukturním modelem: S_{nom} – VF

Dvoukomponentní valenční struktura je zastoupena pouze jediným strukturním modelem, který je tvořen určitým slovesným tvarem (verbum finitum, VF) plnovýznamového slovesa (VF), který obsazuje pozici přísudku, a syntaktickým substantivem, tedy jakýmkoliv slovem schopným rozvíjení přívlastkem, které ve formě nominativu obsazuje pozici podmětu (Subj).

Plnovýznamová slovesa náležející do této struktury mohou označovat nejrůznější děje, stavy či vztahy. Může se jednat jak o slovesa **reflexivní** (zvrtná), tak i nereflexivní (nezvrtná). Reflexivní slovesa náležející do této valenční struktury přitom mohou být buďto pouze zvrtná, jindy též zvaná reflexiva tantum (např. *сміятися*, *smát se*), anebo mohou náležet do skupiny zvrtných sloves, která se osamostatnila od nezvrtných a tvoří samostatnou lexikální jednotku. Zde je však nutno mít na paměti podstatný rozdíl v chápání tohoto typu zvrtných sloves v ukrajinštině na rozdíl od češtiny: Jak upozorňuje Z. Hladká v kolektivní publikaci Příruční mluvnice češtiny,¹³¹ vzhledem k tomu, že v češtině je zvrtné *se* víceznačné, je třeba se v každé větě nanovo ptát, jedná-li se o samostatnou lexikální jednotku (která má funkci větného členu – objektu) anebo jde-li pouze o nesamostatný morfém, který je součástí určité lexikální jednotky. Tak např. v českém *mýt se* tvoří zvrtné zájmeno samostatnou lexikální jednotku, která v konkrétních větách plní funkci objektu (srov. *Matka se myje. Matka myje sebe. Matka myje dítě.* s ukrajinskými protějšky: *Мату мисться. Мату миє себе. Мату миє дитину.*). České sloveso *mýt se* je sice považováno za zvrtné, ovšem i nadále zůstává tranzitivní. V ukrajinštině je tomu však jinak. Jak podotýkají O. Leška – N. Savický – R. Šišková, pro tvoření zvrtných sloves v ukrajinštině je typická postfixace. Zvrtná částice tvoří, na rozdíl od češtiny, neoddělitelnou součást slovesného tvaru. Kromě toho připojením postfixu *-ся*, *-сь* ztrácí sloveso přechodnost.¹³² Z toho v porovnávacím plánu ukrajinština – čeština vyplývá, že větné struktury konstituující se okolo zvrtných sloves typu

¹³¹ Srov. Grepl, M. – Karlík, P. – Hladká, Z. a kol.: Příruční mluvnice češtiny, s. 69.

¹³² Srov. Leška, O. – Savický, N. – Šišková, R.: Mluvnice současné ukrajinštiny, s. 135.

митися/мýt se v češtině otevírají objektovou pozici (obsazovanou zvratným *se*), zatímco v ukrajinštině nikoli. Srovnajme kupř. ukrajinskou větu utvořenou podle dvoukomponentní valenční struktury Subj – Praed_{VF} (např. *Я не мився 19 років.*¹³³) s jí ekvivalentní českou větou utvořenou podle tříkomponentní valenční struktury s bezpředložkovým objektem „*se*“ v akuzativu Subj – Praed_{VF} – Obj (např. *Nemyl jsem se 19 let.*). Poznamenejme, že výraz *19 років/19 let* je fakultativní pozicí, která se ve větěném vzorci nezaznamenává.

V rámci strukturního modelu S_{nom} – VF mohou syntaktická substantiva označovat bytosti i neživé věci. Slovesa patřící do této struktury vyžadují účast pouze jednoho, a to levého participantu, který vystupuje v následujících rolích: agens, agens/patiens, nositel stavu, nositel změny stavu/patiens, kauzátor, nositel charakteristické vlastnosti či příznaku, nositel kvalifikačního příznaku, nositel existence.

Věty utvořené podle strukturního modelu S_{nom} – VF mohou utvářet následující sémantické struktury:

1. Agens nebo kauzátor – aktivní činnost:

Levoútenční pozice obvykle hraje roli agentu s charakteristickým rysem „bytosť“, např.: *Ще на відмітці 1200 метрів я бігла першою.*¹³⁴ *Ještě na dvanáctistém metru jsem běžela jakožto první.* Sekundárně se zde potom setkáváme i s rolí kauzátoru, nepersonálního původce děje s rysem „neživá věc“, a to především tehdy, jedná-li se o nějakou metaforu, např.: *Як швидко летить час!*¹³⁵ *Jak rychle ten čas letí!* – *Мінімальна зарплата у першому півріччі зростає на 6 відсотків, а інфляція галопує на 10-13.*¹³⁶ *Minimální mzda v první pololetí vzroste o 6%, ale inflace o 10-13%.* Levý participant lze u sloves s významem pohybu (a) blíže specifikovat jakožto procesor, to jest coby nositele děje, který vykonává pohyb sám se sebou, např.: *Бульдозер – це машина, яка впевнено рухається вперед.*¹³⁷ *Buldozer je stroj, který se s jistotou pohybuje vpřed.*

Aktivní činnost je vyjádřena:

- a) slovesy se sémantikou pohybu: *бігти/běžet, ворушитися/hýbat se, галопувати/klusat, гоїдатися/hourpat se, зупинятися/zastavit se, їти/їт, їхати/jet, колухатися/pohybovat se, летіти/letět, рухатися/pohybovat se*

¹³³ Високий Замок 11.04.2009 №62(3956) Божена ГОРОДНИЦЬКА: Немитий 19 років, з косами у три метри.

¹³⁴ Високий Замок 10.08.2005 Михайло РОМАНЯК Неля Непорядна: «Завдання – впоратись із втомою»

¹³⁵ Високий Замок 04.10.2005 Анатолій Хостікоєв: «Не час летить, а ми минаємо»

¹³⁶ Високий Замок 12.04.2007 №64(3471) Галина МИЦЬ: Ціни «обскакали» зарплати

¹³⁷ Високий Замок 08.12.2008 Ірина ШУТКА: Анатолій Гриценко пророкує «бульдозерну» коаліцію

apod., např.: *До Унева йдуть і католики, і православні, і протестанти...*¹³⁸
Do Uneva jdou katolíci, pravoslavní i protestanti... – Люди ... меланхолійно
*колихалися, підспівуючи ліричним пісням.*¹³⁹ *Lidé ... se melancholicky*
rohupovali a robrukovali si přitom lyrické písně. – Молода жінка, проходячи
*повз батут, на якому гоїдалася маленька дівчинка, з жахом зауважила:...*¹⁴⁰
Když šla mladá žena okolo trampolíny, na které se houpalo malé děvčátko,
s hrůzou pronesla:... – У вічі впав маленький згорточок, що лежав просто
*неба у куцах і ворушився.*¹⁴¹ *Všimli jsme si malinkého uzlíčku, jaký ležel pod*
širým nebem v křoví a hýbal se. – Якщо Балога *летить* приватним рейсом,
*то...*¹⁴² *Když Baloha letí soukromou linkou, tak...*

- b) slovesy vyjadřujícími psychosomatické činnosti: *дихати/дýchat, дрижати/бát se, трáст se, заїкатися/koktat, зітхати/vzdychat, морщитися/mračit se, сінатися/třást se, сміятися/smát se, тремтіти/třepat se, трястися/třást se*
 apod., např.: *Я лише зітхнула...*¹⁴³ *Jen jsem si povzdechla* – Якщо ваша
 дружина *заїкається, то вилікувати її зовсім просто.*¹⁴⁴ *Pokud vaše manželka*
koktá, vyléčit ji lze docela snadno. – Вона невчасно *сміється...*¹⁴⁵ *Směje se až po*
chvíli... – Перед першим заняттям зірки сцени та актори буквально
*тряслися.*¹⁴⁶ *Před prvním úkolem se hvězdy a herci doslova třásli.* – Мама ...
*зітхає і каже:*¹⁴⁷ *Máma si povzdechne a říká:* – Дитина невдоволено
*морщиться.*¹⁴⁸ *Dítě se nespokojeně mračilo.*
- c) slovesy s významem fyzické činnosti: *працювати/pracovat, трудитися/(těžce) pracovat*
 apod., např.: [Жінка] *Працює* приблизно до дев'ятої-десятої
 ранку...¹⁴⁹ *Žena pracuje přibližně do deváté až desáté hodiny dopoledne...* – [У

¹³⁸ Високий Замок 29.08.2008 Ярослав ТАБІНСЬКИЙ: До Унева йдуть і католики, і православні, і протестанти...

¹³⁹ Високий Замок 12.04.2008 Божена ГОРОДНИЦЬКА: Кузьму обліпили «Любовники»

¹⁴⁰ Високий Замок 08.08.2007 12.05.2008 №85(3734) Сюзанна БОБКОВА: Охочих до атракціонів значно поменшало

¹⁴¹ Високий Замок 16.08.2005 Наталія КРАВЧУК: Викинула дитину на смітник – і пішла по гроші

¹⁴² Високий Замок 09.04.2009 №61(3955) Інна ПУКІШ-ЮНКО: Літаком, яким користується Балога, зацікавився Інтерпол

¹⁴³ Високий Замок 13.05.2009 Галина Пагутяк: Вдаримо кризою по автору

¹⁴⁴ Високий Замок 09.08.2006 Усміхніться

¹⁴⁵ Високий Замок 20.11.2009 Аскольд СРЬОМІН: Вона невчасно сміється, він невчасно листи пише...

¹⁴⁶ Високий Замок 10.06.2009 Лариса ПОПРОЦЬКА: Володимир Дерябкін-молодший: «Я з'явився на світ завдяки Олегу Попову!»

¹⁴⁷ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 299.

¹⁴⁸ Високий Замок 17.09.2009 Лариса ПОПРОЦЬКА: У школі перший клас – складніший від інституту

¹⁴⁹ Високий Замок 10.12.2009 Ольга ЧИТАЙЛО: Увесь реманент двірника – мітла, щітка, на зиму – лопата...

підприємстві ПП «Галкомсервіс»] **трудиться** три сотні фахівців.¹⁵⁰ V podniku PP „Halkomservis“ **pracuje** trista odborníků.

2. Agens/patiens – aktivní činnost:

V této sémantické struktuře je na rozdíl od předchozí sémantické struktury levointenční participant zároveň agentem i patientem. To je proto, že slovesa náležející do této sémantické struktury jsou reflexivní nebo recipročně reflexivní (s charakteristickým rysem „navzájem“). Charakteristickým rysem levého participantu ve větných strukturách, které jsou založeny na recipročně zvrtném slovese, je tvar plurálu. Jedná se o následující reflexivní a recipročně reflexivní slovesa: **битися/mlátit se/prát se/bít se, гризтися/hádat se, кохатися/milovat se, купатися/koupat se, митися/мýт se, обнятися/obejmout se, привітатися/řivítat se, тишкуватися/šuškat si/šeptat si, цілуватися/líbat se** apod.

Пříkladové věty:

- *Російські і шведські війська **билися** під Полтавою...*¹⁵¹ *Ruská a švédská vojska se bila u Poltavy...*
- *Андрухович і Барбара **обнялися** та тужно виспівували.*¹⁵² *Andruchovyč a Barbara se objali a tklivě prospěvovali.*
- *Тільки люди **тишкуються**.*¹⁵³ *Jen lidé si šeptají.*
- *В нас **обнімаються** і **цілуються** навіть політичні опоненти.*¹⁵⁴ *U nás se objímají a líbají dokonce i političtí rivalové.*
- *Найстарші діти [...] хором **привіталися**.*¹⁵⁵ *Nejstarší děti se přivítaly společným pozdravem.*
- *Кажуть, що Заньковецька і Садовський **кохалися** вночі і **гризлися** удень.*¹⁵⁶ *Říká se, že Zaňkovecká a Sadovský se milovali v noci a hádali se ve dne.*

Jindy se nejedná o reciproční vztah, srov. kupř.: *Ми **купалися** по кілька разів на день.*¹⁵⁷ *Koupali jsme se několikrát denně.*

¹⁵⁰ Високий Замок 25.03.2008 Наталя ГАВРИШКІВ: Галина Новосад не розминулася з покликанням

¹⁵¹ Високий Замок 14.07.2009 Ігор ТИМОЦЬ: Мазепа – загроза російському міфіві

¹⁵² Високий Замок 04.08.2008 Ірина ПАКОШ: «Потяг до Яремче»: співай, читай, дивись та просто живи!

¹⁵³ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 324.

¹⁵⁴ Високий Замок 11.01.2007 Інна ПУКШ-ЮНКО: Хто у щічку, а хто й «взасос»...

¹⁵⁵ Високий Замок 02.04.2009 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Діти не по кишені?

¹⁵⁶ Високий Замок 02.10.2004 №178(2858) Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Яка з неї Заньковецька – маленька, худенька...»

3. Носител stavu – procesuální stav:

Slovesa této sémantické struktury označují procesuální stav levého participantu, který nastává bez jeho aktivní účasti. Proto hovoříme o nositeli stavu a nikoli o agentu. Levý participant může označovat osoby, živé bytosti i neživé předměty. Náležejí jsem slovesa *буяти/бujet, голодувати/hladovět, куняти/дїтати, нездужати/churavět, нудитися/nudit se, радити/radovat se, спати/spát, функціонувати/fungovat, хворіти/stonat* apod.

Пříkladové věty:

- *Спить мій колега мало.*¹⁵⁸ *Můj kolega málo spí.*
- *Куняє Сергій поруч тебе в кріслі аерофлотнім.*¹⁵⁹ *Vedle tebe si Serhij podřimuje v křesle.*
- *Найчастіше хворіють діти та люди старшого віку.*¹⁶⁰ *Nejčastěji stůňou děti a lidé pokročilejšího věku.*
- *Нездужає ї моя 90-річна мама, яка живе зі мною у Німеччині.*¹⁶¹ *Churaví i moje devadesátiletá matka, která se mnou žije v Německu.*
- *Уже другий тиждень діти нудяться вдома.*¹⁶² *Už druhý týden se děti nudí doma.*
- *У діда ж все росте, буяє: черешні, вишні, сливки, персики...*¹⁶³ *U dědy všechno roste a bují: třešně, višně, švestky, broskve...*
- *В Інституті функціонує дев'ять кафедр...*¹⁶⁴ *Na institutu funguje devět kateder...*
- *Сергій свідомо тижнями голодував, очищуючи організм, та щоранку бігав багатокілометрові кроси...*¹⁶⁵ *Serhij úmyslě po týdny hladověl, aby očistil organismus, a každý den běhal několikakilometrové trasy...*

¹⁵⁷ Високий Замок 01.07.2009 Галина ВДОВИЧЕНКО «Гойда, як море, Світязь хвилю синю...»

¹⁵⁸ Гончар, О.: Циклон. In: Твори в шести томах. Том четвертий, s. 313.

¹⁵⁹ Гончар, О.: Циклон. In: Твори в шести томах. Том четвертий, s. 310.

¹⁶⁰ Високий Замок 06.05.2004 №80(2760) Зіновія ВОРОНОВИЧ: Хвороба грішників чи геніїв?

¹⁶¹ Високий Замок 05.07.2008 Тетяна КОЗИРЄВА: Володимир КРАЙНСВ: «Я співав із 10-місячного віку»

¹⁶² Високий Замок 12.11.2009 Олеся ПАСТЕРНАК: Є ще п'ята чверть – карантин...

¹⁶³ Високий Замок 05.09.2007 Галина ГУЗЬО: Микола МОЗГОВИЙ: «Артистам все одно за кого співати, – аби гроші платили»

¹⁶⁴ Високий Замок 02.04.2008 №61(3710) Михайлина Винницька: Як живеться тобі, академіє?

¹⁶⁵ Високий Замок 13.05.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Дезертир з російського президентського полку мріє про Аляску

- *Я відчув голод, бо ми грали матч за матчем і не знайшлося можливості виїти із залу щось перекусити...*¹⁶⁶ *Měl jsem hlad, protože jsme hráli jeden zápas za druhým, a já neměl možnost odejít z haly něco zakousnout...*
- *Чи я радів?*¹⁶⁷ *Jestlipak jsem se radoval? / Jestlipak jsem měl radost?*
- [Я] *Відчуваю радість, хоча на колінах сиділо десятеро чоловік...*¹⁶⁸ *Radoval jsem se / Měl jsem radost, i když mi na kolenách sedělo dalších deset lidí...*

Jak ve své monografii J. Anderš podotýká,¹⁶⁹ některá slovesa (např. *голодувати, радити* apod.) této sémantické struktury mnohdy korelují s verbonominálním spojením Vf_{відчувати} – Sa. Této struktuře je v češtině ekvivalentní struktura Vf_{mít} – Sa. Srov. např. *Сергію голодував. Сергію відчував голод.* – *Serhij hladověl. Serhij měl hlad.*¹⁷⁰ / *Сергію свідомо тижнями голодував, очищуючи організм, та щоранку бігав багатокілометрові кроси...*¹⁷¹ ≠ **Сергію свідомо тижнями відчував голод, очищуючи організм...* / ≠ **Serhij svědomitě dlouhé týdny měl hlad, aby očistil svůj organismus...* Poslední příklad na druhou stranu dokazuje, že ne vždy lze sloveso *голодувати/hladovět* nahradit analytickým spojením *відчувати голод/мít hlad*, aniž bychom tím způsobili změnu významu.

4. Nositel změny stavu/patiens – změna procesuálního stavu:

Tato sémantická struktura vyjadřuje – na rozdíl od struktury předchozí – dynamickou kvalitativní či kvantitativní změnu stavu levého participantu či jeho přechod z jednoho stavu do druhého – jeho přeměnu. Sem patřící slovesa nesou tedy v sobě rys *stát se, stávat se nějakým/někým/něčím*. Levý participant je nejen nositelem této změny, nýbrž je zároveň i sám jejím cílem – patientem, tedy sám je touto změnou dotčen. Levointenční participanty těchto struktur mohou označovat:

- bytosti (*тато, олігархи* apod.), např.: *Тато ж якось і [не] старів.*¹⁷²
Táta jakoby nestárnul. – *Олігархи багатіють за рахунок дітей.*¹⁷³
Oligarchové bohatnou na úkor dětí.

¹⁶⁶ Високий Замок 12.11.2007 №208(3615) Іван ЯРЕМКО: «Я махав ракеткою, а мені підносили канапки»

¹⁶⁷ Високий Замок 14.05.2009 Аскольд ЄРЬОМІН: Львів таки прорвався на Євро-2012!

¹⁶⁸ Високий Замок 24.09.2007 Ярослав ТАБІНСЬКИЙ: Без вікон, без дверей повний «Запорожець» дітей

¹⁶⁹ Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 41.

¹⁷⁰ Vlastní příklady větných výřevků.

¹⁷¹ Високий Замок 13.05.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Дезертир з російського президентського полку мріє про Аляску

¹⁷² Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, с. 300.

¹⁷³ Експрес, 21-28 вересня 2006.

- rostliny, části těla a živých organismů (калина, голова, брови apod.), např.: *Зацвіла калина.*¹⁷⁴ *Vykvetla kalina. – Не тільки голова вся, а й брови **посивіли.***¹⁷⁵ *Zešedivěla nejenom celá hlava, ale i obočí.*
- neživé předměty (Гренландія apod.), např.: *Гренландія стрімко **тане.***¹⁷⁶ *Grónsko rychle taje.*
- přírodní děje (туман apod.), např.: *У полудень туман **зійшов.***¹⁷⁷ *V poledne se mlha rozptýlila.*
- smyslové vjemy (шум apod.), např.: *Через цей «Мерседес» і **піднявся*** шум у пресі.¹⁷⁸ *Kvůli tomu mercedesu to v tisku začalo hučet.*
- činnosti a děje (репортаж, виробництво apod.), např.: *Репортажі **старіють.***¹⁷⁹ *Reportáže stárnou.*

Do této sémantické struktury náležejí slovesa: **багатіти/bohatnout, відцвісти/odkvést, вироджуватися/degenerovat, гарнішати/krásnět, гладшати/tloustnout, деградувати/degradovat, занепасти/sejít, zchátrat, vyčerpat se, заповнятися/naplňovat se, зацвісти/vykvést, заціт kvést, збільшуватися/růst, зв'єтшувати se, збліднути/zblednout, зійти/rozplynout se, змизет, змінитися/(z)měnit se, знахабіти/stát se drzým, зупинитися/(po)zastavit se, молодіти/mládnout, м'якушати/(vy)měkknout, жітнout, овдовіти/ovdovět, оженитися/oženit se, осиротіти/osiřet, падати/klesat, padat, піднятися/zvednout se, взрїст, (нід)рості/(od)růst, покращити/zlepšit, krásnět, підсилувати/sílit, померзти/(z)mrznout, порожніти/vyprazdňovat se, zet prázdnotou, посивіти/zešednout, посиніти/zmodrat, спроститися/zjednodušit se, старіти/stárnout, стигнути/tuhnout, танути/tát, теміти/tavnout, товстіти/tloustnout, удосконалити/zlepšit, хорошити/krásnět, худнути/hubnout, chudnout, черствіти/tvrdnout, okorávat apod.**

Пříkladové věty:

- *Суботівський маєток **занепав** приблизно через двадцять років після смерті Богдана Хмельницького.*¹⁸⁰ *Subotovské panství zchátralo za přibližně dvacet let po smrti Bohdana Chmelnyckého.*

¹⁷⁴ Високий Замок 08.12.2008 Божена ГОРОДНИЦЬКА: «Високий Замок» на «Осінньому салоні» вибрав весну

¹⁷⁵ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 301.

¹⁷⁶ Високий Замок 27.10.2006 Гренландія стрімко тане

¹⁷⁷ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 325.

¹⁷⁸ Високий Замок 27.03.2008 №57(3706) Інна ПУКІШ-ЮНКО: На всі 100!

¹⁷⁹ Високий Замок 20.08.2009 Галина ВДОВИЧЕНКО – Галина ГУЗЬО – Галина ЯРЕМА – Зіновія ВОРОНОВИЧ: Епоха бракоделов

- *Дехто вважає, що театр вироджується...*¹⁸¹ *Leckdo si myslí, že divadlo degeneruje...*
- *Часи змінилися...*¹⁸² *Časy se změnily...*
- *У той час ще не почався опалювальний сезон, люди **померзли**.*¹⁸³ *Tehdy ale ještě nezačala topná sezóna a lidé zmrzli/umrzli.*
- *Цікаво, що чоловіки та жінки **гладшають** по-різному.*¹⁸⁴ *Je zajímavé, že muži a ženy tloustnou odlišně.*
- *Але трапляються випадки, коли хліб не **черствіє** більше трьох діб і навіть тиждень.*¹⁸⁵ *Ale existují případy, kdy chléb netvrdne ani po třech dnech či dokonce ani po týdnu.* Sémanticky zajímavým se jeví skutečnost, že v případě záporného vyjádření, tj. zde *хліб не черствіє* de facto ke změně stavu nedochází, protože *chléb netvrdne*. Za výchozí strukturu lze nicméně považovat sloveso v afirmativním tvaru.
- *Срібло **темніє** від взаємодії з амінокислотами...*¹⁸⁶ *Stříbro tmavne v interakci s aminokyselinami...*
- *Скарбниця **порожніє**.*¹⁸⁷ *Pokladna se vyprazdňuje. / Pokladna zeje prázdnotou.* Současná čeština dává přednost buďto slovesu *vyprazdňovat se* anebo analytickému spojení *zeje prázdnotou* namísto *prázdnit se*.
- *Всі трави-алергени вже **відцвіли** і не провокують алергічних реакцій.*¹⁸⁸ *Všechny alergenní trávy již odkvetly a nevyvolávají alergické reakce.*
- *Коли Куба **підріє** і почав робити шкоду, господарі принесли його в екологічний центр.*¹⁸⁹ *Když Kuba povyrostl a začal způsobovat škody, hospodáři jej přinesli do ekologického centra.*
- *Щастя молодят тривало недовго – у віці 26 років Ксенія **овдовіла**.*¹⁹⁰ *Štěstí novomanželů nemělo dlouhého trvání – ve věku 26 let Xénie ovdověla.*

¹⁸⁰ Високий Замок 02.09.2004 №157(2837) Олена ЛАНЬ: У Суботіві була штаб-квартира контррозвідки Богдана Хмельницького

¹⁸¹ Високий Замок 23.10.2008 Григорій ХРАМОВ: Тетяна АРКУШЕНКО: «Моя адреса – театр, а рідна вулиця – львівська»

¹⁸² Високий Замок 31.08.2009 Олексій ДОРОФТЕЙ: Підуть до школи стежками матері Каменяра

¹⁸³ Високий Замок 04.11.2009 Андрій ІОНОВ: Епідемія непрофесіоналізму

¹⁸⁴ Високий Замок 18.10.2007 Лариса ПОПРОЦЬКА: Українські страви сприяють ожирінню

¹⁸⁵ Високий Замок 06.04.2005 №62(2983) Юрій БОРУЦЬКИЙ: «Не вмієш пекти хліба – будеш пекти раків...»

¹⁸⁶ Високий Замок 26.09.2009 №173(4067) Ірина КУШИНСЬКА: Бліда поганка маскується під сироїжку...

¹⁸⁷ Високий Замок 04.12.2008 №229(3878) Богдан ПОЛУМАЦЬКАНИЧ: Пенсійному фонду позичать грошей

¹⁸⁸ Високий Замок 20.10.2006 Ірина КУШИНСЬКА: Поліноз лікуймо зараз!

¹⁸⁹ Високий Замок 07.02.2009 Тетяна ЖЕРНОВА: Куниця Куба любить сніг

- *Суспільство деградує...*¹⁹¹ *Společnost degraduje...*
- *За останні роки Білокам'яна справді покращала, стала охайною, доглянутою.*¹⁹² *Během posledních let Bělokaměnnaja vskutku zkrásněla, stala se upravenou a udržovanou.*
- *Львів усе гарнішає.*¹⁹³ *Lvov se stává krásnějším.*
- *2009 рік наступив, скарбниця худне, рубль падає, безробіття росте, настрої в суспільстві відповідні.*¹⁹⁴ *Rok 2009 začal: pokladna chudne, rubl padá, nezaměstnanost roste a nálada ve společnosti tomu odpovídá.*
- *Я ще не достатньо знахабніла, щоб інтерпретувати класику.*¹⁹⁵ *Ještě jsem se nestala drzou natolik, abych interpretovala klasiku.*
- *Діти [...] візьмуть у руки kota – і м'якшають.*¹⁹⁶ *Děti ... když vezmou do rukou kočku, tak ji hnou.*
- *Сашко миттю зблід, губи посиніли.*¹⁹⁷ *Saško zbledl a rty mu zmodraly.*
- *Зараз наш побут дуже спростився...*¹⁹⁸ *Náš způsob života se nyní dost zjednodušil...*
- *Кількість вуличних злочинів в країні не збільшується.*¹⁹⁹ *Počet pouličních zločinů v zemi neroste.*
- *Політична криза підсилюється.*²⁰⁰ *Politická krize sílí.*

Мноhá ukrajinská slovesa patřící do této sémantické struktury lze synonymně vyjádřit také analyticky, a to verbonominální vazbou: S_{nom} – VFcop *стату/ставати* – PN. Tato transformace je možná i v češtině, srov. S_{nom} – VFcop *stát se/stávat se* – PN. Např. **Осиротів парламент.**²⁰¹ *Parlament osiřel. – Парламент став сиротою. Parlament se stal sirotkem.* Existují však zde jistá omezení. Často je třeba počítat

¹⁹⁰ Високий Замок 14.02.2007 Лариса ПОПРОЦЬКА: Святий Валентин – покровитель... епілептиків

¹⁹¹ Високий Замок 06.01.2007 Владика Матфей: «Коли ділишся з ближнім любов'ю, вона до тебе повертається»

¹⁹² Високий Замок 09.11.2006 №208(3371) Наталія БАЛЮК: Москва стоїть, Ленін лежить...

¹⁹³ Високий Замок 02.06.2009 №93(3987) Сюзанна БОБКОВА: Марія Качинська: «Львів усе гарнішає»

¹⁹⁴ Високий Замок 14.01.2009 №4(3898) Ілля Мільштейн: Зброя Москви дає осічку

¹⁹⁵ Високий Замок 06.11.2007 Божена ГОРОДНИЦЬКА: Ніно Катамадзе: «Я ще не достатньо знахабніла, щоб інтерпретувати класику»

¹⁹⁶ Високий Замок 11.01.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: «Замість давати жебракові гривню, краще зателефонуйте відповідним службам»

¹⁹⁷ Високий Замок 29.08.2007 Наталія КРАВЧУК: Чоловіка вбила «сліпа» куля з автомата

¹⁹⁸ Високий Замок 27.10.2005 №196(3117) Людмила ПОЛЕВСЬКА: Небезпечна кухня

¹⁹⁹ Високий Замок 01.01.2009 №1(3895) Юлія ПІДЛУЖНА: Юрій ЛУЦЕНКО: «Наступний рік буде відходом від віри у вождів»

²⁰⁰ Високий Замок 16.04.2009 Василь КОВАЛЬ: Криза менше зло, ніж політичні опоненти

²⁰¹ Високий Замок 27.08.2008 Іван ФАРІОН: Осиротів парламент

s významovými nuancemi (viz výše uvedený příklad). Tak např. ukrajinské sloveso *знахабіти* lze v češtině vyjádřit pouze analyticky, tj. *stát se drzým* (*zdrznout).

5. Nositel děje/zdroj – děj:

Levý participant této sémantické struktury se vyznačuje rysem „neživotnost“ a je zároveň jak nositelem děje, tak i jeho zdrojem. Do této sémantické struktury patří slovesa označující efekty vnímání (pachové, světelné či zvukové signály) jako kupř. *блищату/блещать se, гурчату/хрючет, врчєт, джвякотому/čvachtat, дзижчату/бзижєт, дзюрчити/зурчєт, іскритися/тřпытит se, жискрит se, пахнуть/вонєт, посвістувати/чиřикат, hvízdat si, світити/світит se, тїпытит se, сичати/сучєт, смердіти/смердєт, рáчнout, хруснути/праскnout, шумити/шумєт* apod.

Пříkladové věty:

- Під ногами *джвякотить* мокрий сніг.²⁰² Pod nohama *čvachtá* mokrý sníh.
- Поміж бур'янами вода *дзюрчить*.²⁰³ Mezi býlím *zurčí* voda.
- Через вікно *світить* сонечко..²⁰⁴ Skrz okno *svítí* sluníčko.
- У пам'ятника Никифору, що “сидить” поблизу Домініканського собору у Львові, *блищить* палець...²⁰⁵ U památníku Nykyfora, který „sedí“ ve Lvově *oblíž* dominikánského soboru, *se blyští* prst...
- Одна з ніжок стільця раптом *хруснула*, і він почав падати.²⁰⁶ V tom jedna z noh *židle* *praskla* a on *začal* *padat*.
- «Нелегальні» гроші не *пахнуть*...²⁰⁷ „Špinavé“ *peníze* *nevoní*...
- Та й речі так сильно не *смердять*, як колись.²⁰⁸ A i ty věci *už tak silně nesmrdí* jako kdysi.
- Експоновані картини аж *іскряться* променями.²⁰⁹ Vystavené *obrazy* *se třpytí* *barvami*.
- Бензопила *дзижчала* ще з три-чотири години, “різала” нерви.²¹⁰ *Benzínová pila* *vrčela* *ještě asi tři až čtyři hodiny* a „řezala“ *mi nervy*.

²⁰² Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 319.

²⁰³ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 319.

²⁰⁴ Високий Замок 09.01.2010 Тетяна КОЗИРЄВА: Пустушка – перша шкідлива звичка

²⁰⁵ Високий Замок 24.09.2008 Аскольд ЄРЬОМІН: До Криниці – не лише води напиться...

²⁰⁶ Високий Замок 31.01.2008 Анастасія РОЗДОЛЬСЬКА: Крісло ерцгерцога Фердинанда

²⁰⁷ Високий Замок 23.03.2009 №48(3942) Павло БІЛЕЦЬКИЙ: «Нелегальні» гроші не пахнуть...

²⁰⁸ Високий Замок 05.03.2009 Сюзанна БОБКОВА: Серед мотлоху – «Гуччі» та «П'єр Карден»

²⁰⁹ Високий Замок 05.07.2008 Ірина ПАКОШ: Сонячна урбаністика Олени Цілуйко

- *Шумить тиєниця як Дунай.*²¹¹ *Pšenice šumí jako Dunaj.*
- *Багаття сичить.*²¹² *Oheň syčí.*
- *Гурчали мотори.*²¹³ *Motory hrčí.*

Lze ovšem najít i příklady vět, kdy určité sloveso patřící do této sémantické struktury je užito i pro takový levý participant, který se vyznačuje rysem „životnost“, tj. osoba či jiný živočich, srov. např.: *Мотори/Собаки гурчали. Motory vrčely. / Psi vrčeli.* V takových případech ovšem vystupuje levý participant v roli agentu.

6. Nositel charakteristické vlastnosti či příznaku – charakteristická procesuální vlastnost či příznak:

Slovesa této sémantické struktury jsou nedokonavá, v přítomnosti s atemporálním významem, čímž se liší od sémantické struktury předchozí. Levý participant se vyznačuje znakem „bytosť“, „osoba“ anebo „předmět“. Tuto strukturu lze vyjádřit taktéž analytickým přísudkem „*мати властивість/вміти/міти* vlastnost/schopnost/umět + INF“, např.: *Інфрачервоний обігрівач гріє.*²¹⁴ *Infračervený zářič hřeje. – Інфрачервоний обігрівач має властивість гріти. Infračervený ohřívač má schopnost hřát.*

Jedná se o slovesa *гавкати/štěkat, горіти/hořet, гріти/hřát, кувати/kukat, кусатися/kousat, літати/létat, нявчати/мňoukat, освіжати/osvěžovat, пінитися/pěnit, плавати/plavat, плавитися/tavit se, (roz)тáпéť se, розсипатися/rozsypat se, тонізувати/tonizovat, цвієти/kvést* apod.

Příkladové věty:

- *Цей собака не гавкає, і цїни тут не кусаються.*²¹⁵ *Res neštěká a ceny tu nekoušou*²¹⁶.
- *Бо коли завдяки 3D-ефекту пушинки і пташки літають не на екрані, а у тебе перед носом, це таки додає фільму незабутнього видовища.*²¹⁷ *Protože jakmile díky 3D-efektu sněhové vločky i ptáci létají ne na plátně, ale přímo před nosem, tak se film stává nezapomenutelnou podívanou.*

²¹⁰ Високий Замок 27.08.2009 Юлія ПІДЛУЖНИЙ: «Ой, смереко, чом ти так ростеш далеко...»

²¹¹ Високий Замок 15.01.2010 Галина ГУЗЬО: Табаков береться за англomовний альбом і драйвовий репертуар

²¹² Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 326.

²¹³ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 325.

²¹⁴ Vlastní příklad větné výrovně.

²¹⁵ Високий Замок 22.07.2009 Інна ПУКІШ-ЮНКО: «Номер в акваріумі замовляли? А в трубі?»

²¹⁶ Pozn.: *сєну некouшou* = *сєну пєjsou* vysoké.

²¹⁷ Високий Замок 22.12.2009 Оксана ЗЬОБРО: Тривимірний «Аватар» – крок у нову кіноєру

- *Кують* зозулі.²¹⁸ *Кикацьку кикаї.*
- *Помаранчевий фрукт тонізує, освіжає.*²¹⁹ *Granátové jablko osvěžuje a tonizuje.*
- *Цими днями цвіте природа – цвітуть і жінки.*²²⁰ *V těchto dnech kvetou spolu s přírodou i ženy.*
- *Вона чудово піниється, а шкіру очищує не гірше за мило.*²²¹ *Dobře pění a pokožku pečistí hůř jak mýdlo.*
- *Дім горить – рятівники скубуться...*²²² *Dům hoří – a zachránčí se perou...*
- *Ця величезна риба не плаває.*²²³ *Tato veliká ryba neumí plavat.*
- *В іншому кабінеті перська кішка, кличка якої “просто Куця”, нявчить.*²²⁴ *V další pracovně mňouká perská kočka, které se říká „prostě Kočka“.*

7. Nositel procesuálního kvalifikačního příznaku – procesuální kvalifikační příznak:

Slovesa této sémantické struktury jsou nedokonavá, v přítomku s atemporálním významem a označují profesi, provozování nějaké činnosti, koníčka. Levý participant nese rys „osoba“. Jedná se o slovesa typu *господарювати/хосподарити, рибалити/рыбаřit, учителювати/učitelovat, учимися/studovat* apod.

Пříkladové věty:

- *Жінка сама господарює, вирощує пшеницю, картоплю, буряк.*²²⁵ *Žena sama hospodaří, pěstuje brambory, pšenici a řepu.*
- *Ми вчилися разом у Львівському політехнічному інституті в одній групі.*²²⁶ *Studovali jsme společně ve stejném kruhu na Lvovském polytechnickém institutu.*

Slovesa z této sémantické skupiny lze vyjádřit synonymní analytickou verbonominální formou jak v ukrajinštině, tak i v češtině, a sice: *бути/займатися ким, чим – být/zabývat se kým, čím*, slov. *жінка господарює/займається*

²¹⁸ Високий Замок 05.09.2007 №160(3567) Маразм-апофеоз

²¹⁹ Високий Замок 04.03.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Їжа богів лікує кашель та гіпертонію

²²⁰ Високий Замок 17.04.2008 №72(3721) Галина ГУЗЬО: «Високий Замок» зібрав весняний букет красунь

²²¹ Високий Замок 01.03.2008 Ірина КУШИНСЬКА: Обличчя «нагодує»... вісяна кашка

²²² Високий Замок 02.02.2009 Іван ФАРІОН: Дім горить – рятівники скубуться...

²²³ Високий Замок 22.03.2008 №53(3702) Лариса ПОПРОЦЬКА: Царство райських пташок і двоголових телят

²²⁴ Високий Замок 09.06.2009 Ольга МАСНА: Дворнягу підстригли під... лева

²²⁵ Високий Замок 10.09.2009 №162(4056) Ольга ЧИТАЙЛО: Чи щасливе життя на хуторі Щасливому?

²²⁶ Високий Замок 04.09.2008 Юлія ЛІЩЕНКО: Світлана Кміть: «Я з Миколою в житті не пропаду»

господарством, господарюванням/господарка – žena hospodaří/zabývá se hospodářstvím/je hospodářkou.

J. Anderš, který však ve své monografii na rozdíl od nás vycházel z češtiny a srovnával ji s ukrajinštinou, zde upozorňoval na to, že tento typ sémantické struktury je v ukrajinštině méně frekventovaný než v češtině.²²⁷ Jak správně J. Anderš poznamenává, ukrajinská slovesa této sémantické skupiny nesou často rys hovorovosti, zatímco jako neutrální se chápou verbonominální predikáty.²²⁸ Pro úplnost nicméně podotkneme, že v češtině některá ze sloves této skupiny typu *učitelovat/учителювати* mají v sobě taktéž jistý rys hovorovosti oproti neutrálnímu analytickému vyjádření *být učitelem*, srov. [Я] *Вчителювала лише рік і не могла дочекатися, поки звільнюся...*²²⁹ – *Učitelovala jsem jenom jeden rok a nemohla jsem se dočkat až mě propustí ...* Jiná slovesa tohoto typu však čeština skutečně chápe jako neutrální, např. *rybařit*, na rozdíl od ukrajinského *рибалити*, které se chápe jakožto hovorovější na rozdíl od neutrálního *ловити рибу*, srov. *Двоє рибалять.*^{230,231} *Dva muži rybaří.* No a nakonec některá česká slovesa lze ve spisovné ukrajinštině vyjádřit pouze analyticky, srov. např. **ковзаними/кататися на ковзанах – bruslit/jezdit na bruslích; *лижувати//кататися/ходити на лижах – lyžovat/jezdit na lyžích, *спортувати/займатися спортом – sportovat/dělat sport*, srov. *Залюбки катаюся на ковзанах.*²³² – *Velice ráda bruslím.* Lze se domnívat, že menší zastoupení ukrajinských sloves v této sémantické skupině může být následek působící tendence k větší analytičnosti ukrajinštiny ve srovnání s češtinou. Tyto rozdíly v distribuci analytických verbonominálních přísudků ve srovnávacím plánu ukrajinština/čeština by stálo zato důkladněji prozkoumat. V rusko-českém srovnávacím plánu tak již ve své monografii učinil J. Gregor.²³³

8. Nositel existence – vznik, trvání či zánik existence:

²²⁷ Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 43-43-44.

²²⁸ Srov. tamtéž.

²²⁹ Високий Замок 05.02.2009 Тетяна КОЗИРЄВА: Співакам одяг не повинен тиснути горло, а балеринам – додавати зайвої ваги...

²³⁰ Високий Замок 04.08.2007 Усміхніться

²³¹ Словник української мови. Том 8, с. 527.

²³² Високий Замок 06.11.2006 Ліля ГУСАК: Чи любите ви сніг?

²³³ Srov. Gregor, J.: Valenční možnosti verbonominálních spojení v publicistickém stylu (v rusko-českém srovnávacím plánu).

Slovesa této sémantické struktury mají význam výskytu, existence a jejích fází, tj. vzniku, trvání či zániku. Tato slovesa mohou taktéž vyjadřovat objevení se či naopak mizení, anebo konání se. Patří sem tedy slovesa jako *бути/бýt, відбутися/odehrát se, konat se, закінчитися/skončit, здійснитися/uskutečnit se, зникати/zaniknout, з'явитися/objevit se, існувати/existovat, іти/probíhat, конат se, минати/míjet, надходить/пřicházet, народитися/zrodit se, настаєти/nastat, насуватися/пřicházet, початися/začít, пронаєти/ztratit, мизет, скінчитися/skončit, статеєти/stát se, умерти/umřít* apod.

Пříkladové věty:

- *В області, як бульбашка на воді, зникають мільйонери.*²³⁴ *V kraji mizejí jako bublinky na vodě milionáři.*
- *З'являється відповідальність і прив'язаність.*²³⁵ *Objevuje se odpovědnost a přiroutanost.*
- *Тож значна частина урожаю пропадає.*²³⁶ *Značná část úrody mizí.*
- *В моєму кабінеті на 7-му поверсі йшло засідання.*²³⁷ *V mojí pracovně v 6. patře probíhala schůze.*
- *Зараз відбувається непорозуміння між молодим і старшим поколіннями письменників.*²³⁸ *Nyní dochází k nepochopení mezi mladou a starší generací spisovatelů.*
- *6 грудня 2001 року сталася трагедія, що шокувала Америку.*²³⁹ *6. ledna 2001 se stala tragédie, která šokovala Ameriku.*
- *Минали роки, століття.*²⁴⁰ *Míjely roky a století.*
- *Потім почалися напади шведів, тому Вавель перетворився на резиденцію, де вирішували важливі питання польської держави, почав занепадати.*²⁴¹ *Rak začaly útoky Švédů...*
- *Насувається епідемія грипу.*²⁴² *Přichází chřipková epidemie.*

²³⁴ Високий Замок Світлана КЛОС: У Тернополі зникли офіційні мільйонери. Але з'явився лотерейний

²³⁵ Високий Замок 03.03.2010 Інна КОРЧУК: Максим Кідрук: «Після однієї з моїх подорожей мама сказала: «Синку, а ти ж був колись відмінником...»

²³⁶ Високий Замок 20.08.2009 №148(4042) Роман ГОЛИНСЬКИЙ: Щоб дозріли грона – обрізують пагони

²³⁷ Високий Замок 23.03.2006 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Юлія Тимошенко: «Безсмертний носитиме пиво Ахметову, а Віктор Ющенко 26 березня проголосує за БЮТ»

²³⁸ Високий Замок 25.09.2009 Тетяна КОЗИРЄВА: Дмитро ПАВЛИЧКО: «Без розвитку культури хліб стане гноєм»

²³⁹ Високий Замок 22.05.2003 Віктор ЗІНЧУК: Морський розбій

²⁴⁰ Високий Замок 02.04.2010 Наталія КРАВЧУК: Лядівська свята обитель древніша за Києво-Печерську лавру

²⁴¹ Високий Замок 12.03.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: У Краківському замку досі мешкає дракон...

- **Жив-був** художник один...²⁴³ *Byl jednou jeden umělec...*

Charakteristických je pro tato slovesa hned několik rysů: Jedním z nejnápadnějších rysů na rovině formálně-gramatické je velice častá inverze strukturních komponentů jak v ukrajinštině, tak i v češtině, tedy VF – S_{nom}, např.: **Були**, між іншими, шлюби із переселенцями з Польщі.²⁴⁴ *Existovaly/Byly tu, мімо jiné, sňatky s přesídlenci z Polska. – Але існує ще документ, датований 13 грудня 2005 року.*²⁴⁵ *Ale existuje ještě dokument datovaný 13. prosincem 2005. – Настав час будувати місто-сателіт...*²⁴⁶ *Nastal čas vybudovat satelitní městečko...*

Otázka inverze větných členů se ovšem dotýká i aktuálního členění větného. Nápadná podobnost mezi touto sémantickou třídou a výše zmíněnou třídou 5 (tj. nositel děje/zdroj – děj) není náhodná. Slovesa často mohou patřit do obou těchto sémantických tříd. Zde však, jak podotýká J. Anderš, je třeba brát ohled zvláště na konkrétní význam dané výpovědi a sledovat, který z obligatorních větných členů je tématem a který rématem. I když, výjimky se samozřejmě vyskytují i zde a určité výpovědi lze chápat obojím způsobem.²⁴⁷ Tak kupř. **Скінчився** бал, але зірки не згасли.²⁴⁸ se do češtiny překládá s normálním pořadím podmět – přísudek, srov. *Ples skončil, ale hvězdy nezhasly.*

S dalším zajímavým rysem, s kterým se lze u této sémantické skupiny setkat, je samotný lexém *бути*, jehož distribuce v přítomném čase je v ukrajinském jazyce do značné míry limitována tím, že je chápán příznakově (narozdíl od neutralnosti českého tvaru *je*). K jeho explikaci dochází především v případech, kdy třeba něco zdůraznit. Proto je výskyt *є* v textech méně častý. Obecně lze konstatovat, že v těchto typech vět je pozice pro přítomný čas finitního tvaru slovesa *бути* pouze potenciální, srov. *Була ніч. Тепер уже ніч. Буде ніч. – Byla noc. Ted' už je noc. Bude noc.* Je-li však už *є* použito, potom stojí na obvyklé druhé pozici, za větným podmětem, srov. zdůrazněné **Закон є!** Ostatně i v záporu se sloveso *бути* chová atypicky, srov. *Закон є, грошей немає.*²⁴⁹ *Zákon je, ale peníze ne(jsou).*

²⁴² Високий Замок 24.09.2008 Ірина КУШИНСЬКА: Насувається епідемія грипу!

²⁴³ Високий Замок 17.02.2010 Володимир САРІШВІЛІ: «Жив-був художник один...»

²⁴⁴ Пороги, вересень 2006.

²⁴⁵ Дзеркало тижня, 9-15 вересня 2006.

²⁴⁶ Високий Замок 04.09.2009 Катерина Бартошевська: Богдан КУК: «Настав час будувати місто-сателіт...»

²⁴⁷ Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 43-45.

²⁴⁸ Високий Замок 06.12.2007 Лариса ПОПРОЦЬКА: Скінчився бал, але зірки не згасли...

²⁴⁹ Високий Замок 02.12.2009 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Закон є, грошей немає

Závěrem ještě podotkněme, že u této sémantické struktury se vyskytl občasný problém s určením slovesného rodu, tj. zdali se jedná o pasiv či o aktiv, srov. např. pasivní větu *Задум Івана здійснився.* (oproti aktivní *Іван здійснив свій задум.*) – *Іванів зáměr se uskutečnil.* (oproti aktivní *Ivan uskutečnil svůj záměr.*) s aktivní větou *Скінчився бал, але зірки не згасли.*²⁵⁰. – *Ples (se) skončil, ale hvězdy nezhasly...*, když je přitom logické, že to byli vlastně lidé, kdo zakončili onen ples. O tomto problému viz též aktivní modifikace (viz kapitola 3.2.4 níže).

²⁵⁰ Високий Замок 06.12.2007 Лариса ПОПРОЦЬКА: Скінчився бал, але зірки не згасли...

2.2 Větné modely se třemi komponenty

Tříkomponentní valenční struktury odpovídají ZVS valenčním uvedeným v teoretické části této disertační práce pod čísly 5a, 6a-c, 7. Od struktur dvojkomponentních se tyto struktury liší tím, že mají navíc i jeden pravovalenční komponent, jímž může být (větněčlensky) buďto objekt (Subj – Praed_{VF} – Obj) anebo příslovečné určení (Subj – Praed_{VF} – Adv), případně doplněk (Subj – Praed_{VF} – Atv).

2.2.1 Valenční struktura Subj – PraedVF – Obj

Valenční struktura s jedním objektem, kterou lze dále dělit dle toho, v jakém pádě se nachází objekt, který je formálně vyjádřen syntaktickým substantivem v nepřímém pádě, a který je valencí slovesa vyžadován (S_a – akuzativní objekt, S_g – genitivní objekt, S_d – dativní objekt, S_i – instrumentální objekt), respektive jakou předložkovou vazbu k objektu (praep S_a , praep S_g , praep S_d , praep S_i , praep S_i) vymáhá.

Realizace strukturním modelem: S_{nom} – VF – S_a

Tento tříkomponentní bivalenční strukturní model je velmi produktivní v českém i v ukrajinském jazyce a utvářejí jej slovesa tranzitivní (přechodná), jaká vyžadují akuzativní objekt bez předložkové vazby. Tento objekt je vyjádřen syntaktickým substantivem ve čtvrtém pádě. Akuzativní objekt plní nejčastěji roli pacientu. Odpovídající sémantická struktura potom vypadá následovně: agens či kauzátor – aktivní děj – patiens.

Typické pro tento model je v případě ukrajinštiny především sloveso bez záporové částice *ne*. To proto, že v ukrajinštině je – narozdíl od současné češtiny – dosud produktivní tzv. záporový genitiv (заперечний родовий). To znamená, že je-li užito přechodného slovesa v záporu, mnoho tranzitivních ukrajinských sloves potom vyžaduje objekt nikoli v akuzativu, nýbrž v genitivu (S_{nom} – *ne* VF – S_g). Ovšem i v současné ukrajinštině je toto pravidlo porušováno, poněvadž i zde je patrná tendence do vytěšňování genitivu akuzativem.^{251,252} Ve zkoumaném excerpčním jazykovém materiálu se lze setkat s příklady užití záporového genitivu u tranzitivních sloves (S_{nom} – *ne* VF – S_g), která bez tohoto záporu jinak utvářejí valenční strukturu (S_{nom} – VF – S_a). Tyto příklady je nutno vždy vidět v souvislosti se strukturou s akuzativním objektem S_{nom} – VF – S_a , jelikož sloveso bez negace lze považovat

²⁵¹ Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 54.

²⁵² Вихованець, І. Р.: Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові, с. 27.

za výchozí, primární formu, zatímco slovesa se zápornou (tj. partikulí *не*) za formy sekundární, čili odvozené. O záporovém genitivu se zmiňujeme v příslušné kapitole věnované genitivnímu objektu (viz níže).

Slovesa patřící do této skupiny (tj. s konstitutivní pozicí pro akuzativní objekt) jsou významově pestrá. Přesto je lze rozdělit do následujících sémantických struktur:

1. Agens či kauzátor – aktivní děj – patiens/měněný objekt

Slovesa této sémantické struktury se vyznačují sémantickým rysem transformace, změny. Objekt (patiens) je tím, co je měněno, jehož se tato změna dotýká. Agens (příp. kauzátor) a patiens lze charakterizovat jakožto bytosti, osoby, předměty či přírodní živly.

Jedná se o slovesa *активізувати/aktivizovat*, *збільшувати/zvětšovat*, *здорожувати/zdražovat*, *(з)мінити/(z)měnit*, *зменшувати/zmenšovat*, *знижувати/snižovat*, *міняти/měnit*, *переробити/předělat*, *перевбудувати/přestavět*, *підвищувати/zvyšovat*, *підсилювати/zesilovat*, *погіршувати/zhoršovat*, *покрашувати/zlepšovat*, *поліпшувати/zlepšovat*, *понижувати/snižovat*, *поправляти/opravit*, *скорочувати/zkracovat*, *стимулювати/stimulovat* atp.

Příkladové věty:

- *Тбілісі та Київ активізують боротьбу за НАТО.*²⁵³ *Tbilisi a Kyjiv aktivizují boj o vstup do NATO.*
- *Як Мороз клімат змінив.*²⁵⁴ *Jak Moroz změnil klima:*
- *Міф 5: алкоголь понижує тиск.*²⁵⁵ *Mýtus č. 5: alkohol snižuje tlak.*
- *Хтось розчісував бороду, хтось «фенив» і підкручував довжелезні вуса, а хтось просто поправляв дивовижну «зачіску» на обличчі.*²⁵⁶ *Někdo si rozčesával bradku, někdo fénoval a natáčel dlouhý vous a někdo si jen upravoval podivný „účes“ na obličejí. Zajímavostí této větné výpovědi je, že akuzativní objekty obsahují i sémantiku sémantické struktury 5 níže, tj. objektu, na jehož povrch je děj zaměřen.*

2. Agens či kauzátor – aktivní děj – patiens/ničený objekt

²⁵³ Високий Замок 1.4.2008 Ігор ТИМОЦЬ: Америка втомилася від вагань Ющенко

²⁵⁴ Високий Замок 1.2.2007 Нагалія БАЛЮК: Як Мороз клімат змінив

²⁵⁵ Високий Замок 26.10.2006 Галина ЯРЕМА: Правда і міфи про користь алкоголю

²⁵⁶ Високий Замок 6.10.2010 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Оце так чоловіче достоїнство!

Slovesa této sémantické struktury se vyznačují sémantickým rysem poškozování, ničení. Objekt (patiens) je tím, co je měněno, přesněji řečeno ničeno, případně kaženo. Tato sémantická struktura je významově velmi blízká struktuře předchozí, neboť každý objekt, který je poškozován či ničen, je de facto měněn, avšak ne všechny objekty, co jsou měněny, musí být nutně poškozovány či ničeny.

Patří sem slovesa jako *бомбити//бомбардувати/bombardovat, вивертати/vyvracet, виламати/vylámat, давити/mačkat, давіт, деморалізувати/demoralizovat, деформувати/deformovat, дискредитувати/diskreditovat, дорвати/dotrhat, застрелити/zastřelit, з'їсти/sníst, зламати/lámat, розб'їjet, знищувати/ničit, зрізувати/odřezávat, срážet, колоту/sekat, рíчат, кришити/krájet, řezat, ламати/lámat, ničit, ліквідувати/likvidovat, мнути/mnout, дртіт, молотити/mlátit, перекреслити/škrtnout, перекручувати/překrucovat, пиляти/řezat, pilovat, ву́чітат, повбивати/pozabíjet, потрошити/kuchat, vydrancovat, пошкодити/poškodit, псувати/kazit, ničit, розбити/rozbít, розірвати/rozervat, розтрусувати/rozmlátit, розтрі́стит, руйнувати/ničit, ruinovat, сікати/sekat, убити/zabít.*

Пříkladové věty:

- Куріння *псує* сперму і може призвести до імпотенції.²⁵⁷ Kouření ničí spermie a může přivodit impotenci.
- Чоловік *застрелив* двох синів.²⁵⁸ Muž zastřelil své dva syny.
- Пірати *потрошать* чуже майно.²⁵⁹ Piráti vydrancují/vykuchají cizí majetek.
- Вона нас *не давить*.²⁶⁰ Ona nás nedusí.
- Гости *капусту з'їли*.²⁶¹ Hosté zelí snědli.
- У карпатському селі брат *убив* брата.²⁶² V karpatské vesnici zabil bratr bratra.
- Вони *руйнують* людський мозок.²⁶³ Ničí lidský mozek.

²⁵⁷ Високий Замок 07.07.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Курців заганяють у туалети та під ковдри

²⁵⁸ Високий Замок 20.11.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Чоловік застрелив двох синів

²⁵⁹ Високий Замок 02.10.2008 Іван ФАРІОН: Захопити корабель простіше, ніж «взяти» банк...

²⁶⁰ Високий Замок 02.10.2009 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Ми – не заробітчани. Вчимо не так, як нам платять...»

²⁶¹ Високий Замок 12.03.2010 Тетяна КОЗИРЄВА: «Першим дегустатором моїх плячків було порося»

²⁶² Високий Замок 30.10.2007 Омар УЗАРАШВІЛІ: У карпатському селі брат убив брата

²⁶³ Високий Замок 25.09.2008 №179(3828) Олеся ПАСТЕРНАК: Мобілка – більша вбивця, ніж сигарета

- *Пасічники їх [проскурри] кришать і висипають у мед...²⁶⁴ Včelaři prosforu látou a vsypávají do medu...*
- *Часто відвідувачі також ламають гілочки дерев, чого категорично робити не можна.²⁶⁵ Návštěvníci často také látou větvičky stromů, což rozhodně dělat nelze.*
- *А ті взяли і розтпрощили автомобіль на швидкісній трасі з фатальним для себе наслідком.²⁶⁶ A ti pak vzali a rozmlátili automobil na rychlostní trase, z čehož si odnesli fatální následky.*
- *Рік тому представники цього виду медуз за одну ніч знищили всю популяцію лосося на фермах Північної Ірландії – 120 тисяч особин.²⁶⁷ Loni tento druh medúz za jedinou noc zničil veškerou populaci lososů v sádkách v severním Irsku, celkem 120 tisíc kusů.*
- *Два Козаки молотять горох і колядують...²⁶⁸ Dva kozáci mlátí hrách a koledují.*
- *На Волині браконьєри зрізали кілька тисяч ялин!²⁶⁹ Na Volyni uřezali pytláci několik tisíc smrků.*
- *Буває, що деякі абоненти перекручують назви фірм чи магазинів.²⁷⁰ Stává se, že někteří předplatitelé překrucují názvy firem anebo obchodů.*
- *Був у тому тритисячному натовпі в'язнів, який енкаведисти²⁷¹ сікли з автоматів...²⁷² Byl v tom shluku třítisíců vězňů, který příslušníci LKVZ²⁷³ masakrovali z automobilů...*
- *Вони виламали входні двері, повибивали шибки, зламали сигналізацію і телефон, потрощили меблі, розбили комп'ютер і навіть унітаз...²⁷⁴ Vylomili*

²⁶⁴ Високий Замок 07.04.2010 Олеся ПАСТЕРНАК: Сьогодні – Благовіщення Пресвятої Богородиці

²⁶⁵ Високий Замок 26.04.2010 Ірина ЧУЛІВСЬКА: Зі зламаної гілки магнолії дерево не виросте

²⁶⁶ Високий Замок 07.12.2009 Микола ЛУКІВ: «Динамо» – «Барселона»: коли відступати нікуди

²⁶⁷ Високий Замок 15.01.2010 Павло КУЗИК: На Землі пануватимуть... медузи та мурахи

²⁶⁸ Високий Замок 06.01.2007 Олеся ПАСТЕРНАК: Бандурист Богдан Жеплинський відроджує ляльковий вертеп

²⁶⁹ Високий Замок 28.12.2007 Наталія КРАВЧУК: На Волині браконьєри зрізали кілька тисяч ялин!

²⁷⁰ Високий Замок 15.10.2009 Сюзанна БОБКОВА: «Дайте телефон Марійки, у неї зять «ментом» працює»

²⁷¹ НКВД = Народный комиссариат внутренних дел.

²⁷² Високий Замок 26.03.2008 №56(3705): «За один день ув'язнення і каторжної праці – 25 копійок компенсації...»

²⁷³ LKVZ = Lidový komisariát vnitřních záležitostí.

²⁷⁴ Високий Замок 10.02.2010 Галина ГУЗЬО: Книжкове «Сяйво» затьмарив напад півсотні «мордоворотів»

vchodové dveře, povybíjeli okna, zničili signalizaci a telefon, zdemolovali nábytek, rozbili počítač, a dokonce i záchod...

- *Удар першого ліквідував Романенко...*²⁷⁵ *Úder prvního útočníka zneškodnil Romanenko...*
- *Але наукову кар'єру Франка перекреслив намісник цисаря у Галичині граф Бадені.*²⁷⁶ *Ale vědeckou kariéru Franka ukončil císařský místodržící v Halyči, hrabě Badeni.*
- *Ніхто не "пиляв" Андрія...*²⁷⁷ *Nikdo nic Andrijovi nevyčítal...* Uvedený příklad je zajímavý ve srovnávacím plánu ukrajinština-čeština. V základním významu slovesa *пиляти/pilovat* se v obou zkoumaných jazycích setkáváme se stejnou valenční strukturou s jedním objektem v akuzativu. Ve významu *vyčítat* se však s lexémem *пиляти* setkáme pouze v ukrajinštině, zatímco do češtiny se tento význam překládá pomocí jiného lexému, a sice *vyčítat někomu něco*, který navíc předpokládá čtyřkomponentní valenční strukturu s akuzativním a s dativním objektem.

Typickým rysem jsou také v této struktuře ve formální rovině určité prefixy sloves – a to jak v ukrajinštině, tak i v češtině – vyskytující se často u sloves se sémantikou ničení: *по-* (*po-*), *роз-* (*roz-*), *де-* (*de-*), např.: *Під час падіння літак пошкодив лінію автоблокування залізничних світлофорів.*²⁷⁸ *Během pádu letadlo poškodilo železniční výstražné osvětlení pro auta.*

Ovšem i slovesa bez těchto prefixů mohou náležet do této sémantické skupiny, např.: *Рибак у Києві [...] струни на скрипці рвав.*²⁷⁹ *Rybak trhal v Kyjevě struny na houslích.*

*А ми з бабусею пиноно мнемо.*²⁸⁰ *Drtíme s babičkou jáhly.*

Agens (příp. kauzátor) a patiens lze, stejně jako tomu je u předchozí sémantické struktury, charakterizovat jakožto bytosti, osoby, předměty či přírodní živly.

3. Agens či kauzátor – aktivní děj – patiens/objekt, jež je tvořen, vzniká

²⁷⁵ Високий Замок 23.09.2008 №177(3826) Богдан ПАСТЕРНАК: І знову у Львові 0:2. І знову від «Металіста»...

²⁷⁶ Високий Замок 25.03.2010 Іван Вакарчук «виграв» посаду ректора з рахунком 252:18

²⁷⁷ Високий Замок 22.05.2009 Іван ФАРІОН: Богдан ШУСТ: «Золотих медалей на всіх не вистачило...»

²⁷⁸ Україна Молода <http://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/27537/> (9.10.2011)

²⁷⁹ Високий Замок 24.09.2009 №172(4066) Юлія ГАЙ: Рибак у Києві «Комарово» співав і струни на скрипці рвав

²⁸⁰ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 320.

Patiens této sémantické struktury je výsledkem děje, je tvořen anebo vzniká jeho vlivem. Jedná se o slovesa *готувати/пřipravovat, будувати/budovat, викликати/vyvolat, випустити/vystoupit, виробити/vyrobít, в'язати/plést, з'єднати/пřipojit, зімкнути/zavřít, stisknout, змішати/smíchat, зробити/udělat, зчепити/spojit, серпнути, конструювати/konstruovat, копати/kopat, ліпити/lepít, малювати/malovat, організувати/organizovat, оформити/vyhotovit, заїдіти, некти/пéct, писати/psát, підготувати/пřipravovat, плодити/plodit, програмувати/programovat, рисувати/kreslit, родити/rodit, складати/skládat, ставити/stavět, створювати/utvářet, творити/tvořit, формувати/formovat* apod.

Пříkladové věty:

- *Ассія Ахат готує еротичне шоу.*²⁸¹ *Assia Achat připravuje erotické show.*
- *Вони ї копали яму.*²⁸² *Kopali jámu.*
- *Я не є «інженером душ» – мене формує читач».*²⁸³ *Nejsem „inženýrem duší“ – mě formuje čtenář.*
- *Табачник зробив помилку в радіодиктанті.*²⁸⁴ *Tabačnyk udělal chybu v rozhlasovém diktátu.*
- *Брижит Бардо написала нову скандальну книгу.*²⁸⁵ *Brigitte Bardotová napsala novou skandální knihu. Brigitte Bardot napsala novou skandální knihu.*
- *Він підготував кілька законопроектів.*²⁸⁶ *Připravoval několik návrhů zákona.*

Агенси této sémantické struktury označuje obvykle bytost, v první řadě osobu. Může se však jednat i o právnickou osobu, tedy firmu, instituci, spolek, správní orgán apod. Samozřejmě i zde je možné, že vlivem metaforických přenosů lze použít v roli agentu i neživý předmět či živelnou sílu. Patiens většinou naopak bývá neživý předmět, který je výsledkem působení tohoto děje. I zde existují však výjimky. Tak např. u slovesa *родити* jsou oba participanty živé bytosti (osoby), např.: *Я обох своїх хлопців вдома родила.*²⁸⁷ *Oba své chlapce jsem odrodila doma.*

²⁸¹ Високий Замок 25.9.2008 Юлія БУГАЙ: Ассія Ахат готує еротичне шоу

²⁸² Високий Замок 14.4.2008 Ольга ЧИТАЙЛО: Таємничий ремонт

²⁸³ Високий Замок 5.4.2008 Ольга ЧИТАЙЛО: Ірен Роздобудько: «Я не є «інженером душ» – мене формує читач»

²⁸⁴ Високий Замок 11.11.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: Табачник зробив помилку в радіодиктанті

²⁸⁵ Експрес, 21-28 вересня 2006.

²⁸⁶ Дзеркало Тижня, 9-15 вересня 2006.

²⁸⁷ Високий Замок 29.5.2003 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Варвара ЮЩЕНКО: «Несправедливості усякі на мого Вітю пишуть...»

4. Agens či kauzátor – aktivní děj – patiens/objekt měnící své umístění v časoprostoru

Tuto sémantickou strukturu konstituují slovesa s významem časové a prostorové změny patientu působením agentu. Jedná se o slovesa *брати/brát, везти/vézt, взяти/vzít, відбиту/odrazit, utrhnout, відвезти/odvézt, віддалити/oddálit, odsunout, відізнати/odehnat, відкласти/odložit, одроїти, відкотити/odvalit, одхрнути, віднести/odnést, відсунути/odsunout, відштовхнути/odstrčit, викинути/vyhodit, виселити/vystěhovat, знати/hnát, доставити/dodat, доставити, евакуювати/evakuovat, забрати/sebrat, odebrat, збирати/sbírat, змити/umýt, зняти/sejmout, кидати/házet, метати/metat, házet, (з)нести/nést, перевезти/převézt, перенести/přenést, переселити/přestěhovat, підняти/zvednout, покинути/opustit, покласти/položit, постачати/zásobovat, притягнути/přitáhnout, розізнати/rozehnat, слати/posílat, транспортувати/transportovat, (но)тягнути/táhnout, усунути/odstranit* aj.

Příkladové věty:

- *Через їхні скарги суд відклав виконання вироку.*²⁸⁸ *Soud kvůli jejich stížnostem odročil výkon trestu.*
- *Галицькі лицарі зняли лати і взялися за лопати.*²⁸⁹ *Halyčtí rytíři sundali brnění a chopili se lopat.*
- *[Німці] покинули свої бідні території.*²⁹⁰ *Němci opustili chudé regiony. / Němci odešli z chudých regionů.*

Participantskou pozicí agens realizuje nejčastěji nějaká živá bytost (zejména osoba), např.: *Особисто я під час німецької окупації два роки вів підпільну роботу в Донбасі.*²⁹¹ *Především jsem vedl během německé okupace dva roky protivládní činnost na Donbase.* Agens může ovšem být též metaforou a v tom případě se nemusí jednat o osobu, např.: *Це переселення багато чого і недоброго за собою принесло.*²⁹² *Toto přesídlení přineslo s sebou i dost toho zlého.* Patiens se obvykle vyznačuje rysem neživý předmět. V některých případech lze agens či patiens

²⁸⁸ Високий Замок 9.5.2011 Наталя ДРУЖБЛЯК: Чорна арифметика

²⁸⁹ Високий Замок 15.4.2011 Юлія ЛІЩЕНКО: Галицькі лицарі зняли лати і взялися за лопати

²⁹⁰ Високий Замок 8.10.2010 Віталій ШКІЛЬ: Після Йосифа II Галичина для німців мачухою стала...

²⁹¹ Експрес, 21-28 вересня 2006.

²⁹² Пороги, вересень 2006.

charakterizovat jakožto procesor, jelikož mohou vykonávat pohyb sám se sebou,^{293,294} např.: *Несе Галя воду.*²⁹⁵ *Halja nese vodu.*

Z formálního hlediska se často jedná o slovesa s předponami se sémantikou změny v prostoru či v čase: *від-* (*od-*), *ви-* (*vy-*), *до-* (*do-*), *пере-* (*pře-*), *по-* (*po-*).

5. Agens či kauzátor – aktivní děj – patiens/objekt, na jehož povrch je děj zaměřen

Patientem je objekt, jenž je dějem aktivně ovlivňován, ovšem není dějem ani tvořen, ani měněn, natož ničen nebo přemístován v prostoru či čase (jak tomu bylo u předešlých čtyř sémantických struktur uvedených výše). Tuto sémantickou strukturu utvářejí slovesa *атакувати/atakovat*, *útočiť*, *бити/бít*, *білиту/белит*, *бруднити/špinit*, *буцнути/ducnout*, *trknout*, *відточити/nabrousit*, *вирядити/vyprovodit*, *вуправит*, *зостригти/ostřít*, *держати/držet*, *лизати/lízat*, *(об)лунити/(o)loupat*, *механізувати/mechanizovat*, *мити/мýt*, *мучити/tučit*, *трáпiti*, *напнути/napnout*, *натиснути/stisknout*, *обкувати/okovat*, *обнімати/objímat*, *обполоснути/opláchnout*, *обстригти/ostřít*, *обицати/oškubat*, *огригти/ohřát*, *одягнути/obléct*, *осідлати/osedlat*, *перебігти/přeběhnout*, *перевродити/přebrodit*, *перейти/přejít*, *періштити/šlehat*, *решати/řezat*, *покрасити/nabarvit*, *obarvit*, *поплямити/zašpinit*, *стиснути/stisknout*, *тиранізувати/tyranizovat*, *товкати/tlouct*, *тримати/držet*, *убрати/obléct*, *ударити/udeřit*, *фарбувати/barvit*, *цілувати/líbat*, *червонити/brotit*, *рудě zbarvovat*, *červenit*, *(o)чистити/čistit* atd.

Příkladové věty:

- *Коли депутат б'є міністра...*²⁹⁶ *Když poslanec bije ministra...*
- *Рибак поцілував тюленя, а Бужинська стала білою пантерою.*²⁹⁷ *Rybak políbil tuleně a Bužynska se stala bílým panterem.*
- *Саркозі обнімав Ющенко як давнього приятеля.*²⁹⁸ *Sarkozy objímal Juščenka jako starého známého.*
- *Львів тримає марку міста філателістів.*²⁹⁹ *Lvov drží titul město filatelistů.*

²⁹³ Sgov. Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 48.

²⁹⁴ Sgov. Daneš, F. – Hlavsa, Z. a kol.: Větné vzorce v češtině, s. 122.

²⁹⁵ Název ukrajinské lidové písně.

²⁹⁶ Високий Замок 14.12.2009 Іван ФАРІОН: Коли депутат б'є міністра...

²⁹⁷ Високий Замок 13.1.2010 Галина ГУЗЬО: Рибак поцілував тюленя, а Бужинська стала білою пантерою

²⁹⁸ Високий Замок 5.10.2007 Іван ФАРІОН: Саркозі обнімав Ющенко як давнього приятеля

²⁹⁹ Високий Замок 9.10.2006 Ольга ЧИТАЙЛЮ: Львів тримає марку міста філателістів

- *Комунальники фарбують турнікети.*³⁰⁰ *Pracovníci technických služeb barví turnikety.*
- *Америка атакує Хусейна без Ради Безпеки ООН?*³⁰¹ *Amerika atakuje Husajna bez Rady bezpečnosti OSN? / Amerika útočí na Husajna bez Rady bezpečnosti OSN?*

Slovesa mají nejrozumnější lexikální sémantiku, agentem je opět obvykle bytost (zvl. osoba), případně přírodní živé anebo, v případě metafory, i neživý předmět, např.: *Похмілля мучить не тільки п'яниць з багатолітнім стажем і чоловіків...*³⁰² *Kocovina trápí nejen opilce s letitými zkušenostmi a muže...* *Patiens* bývá pro změnu obvykle předmět, např. *Плавко лиже вода кострубату брилу.*³⁰³ *Vlna chtivě olizuje drsný balvan.*³⁰⁴ – *Тоді я напиною всі жили – на шиї, на лобі, на скронях.*³⁰⁵ *To zatnu všesky svaly – na krku, na hlavě, na tvářích.*³⁰⁶

Podotkněme, že ne vždycky mívá české ekvivalentní sloveso stejnou rekcí, srov. např. *атакувати кого/що – útočit na koho/co*, ale *атакувати koho/co*.

Zajímavostí je možnost použití synonymní konstrukce $S_{nom} - VF - \text{через } S_a$ v případech, kdy *patiens* vyjadřuje směr pohybu,³⁰⁷ srov. např. *переїти (через) міст – přejít (přes) most*. Vyskytují se ovšem i případy, v nichž je použití předložkové vazby v jednom ze zkoumaných jazyků omezeno či spjato se změnou struktury. Tak např. zatímco v ukrajinštině máme pouze *перепродити річку*, v češtině lze říci buďto *пребродит річку* (utvořeno podle stejné struktury jak v ukrajinštině, čili $S_{nom} - VF - S_a$), anebo v případě použití předložky *пřes* musíme použít zvrtnou formu *пребродит се*.

Slovesa jako *переїти*, *перепродити* či *перепродити* apod. představují přechod ke struktuře 4 výše, jelikož vypovídají i o prostorových změnách.

6. Nositel psychického vztahu (/agens) – psychický vztah – objekt psychického vztahu (/patiens)

Tato sémantická struktura se podobá dále uvedené struktuře 8. Tato struktura je nicméně charakteristická tím, že levointeční participant bývá v naprosté většině

³⁰⁰ Високий Замок 29.3.2010 Сюзанна БОБКОВА: У Стрийському парку відновлять фонтан з лебедями

³⁰¹ Високий Замок 22.1.2003 Аскольд ЄРЬОМІН: Америка атакує Хусейна без Ради Безпеки ООН?

³⁰² Високий Замок 30.12.2010 Наталя ДРУЖБЛЯК: Щоб на ранок з перепою не боліла голова...

³⁰³ Гончар, О.: Циклон. In: Твори в шести томах. Том четвертий, s. 315.

³⁰⁴ Гончар, О.: Суклоп, s. 16.

³⁰⁵ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 319.

³⁰⁶ Ґуґуньук, Н.: Червенý прах, s. 191.

³⁰⁷ Srov. Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 49.

пřípadů osoba (nejde-li o metaforu) – v některých případech s více či méně patrným rysem agentnosti – která aktivně ovlivňuje pravý participant. Pravý participant je potom objektem tohoto psychického stavu, který je tímto dějem zasažen, a vystupuje proto v roli patientu. Pro tuto sémantickou strukturu je obvyklá řečová činnost, často doprovázená nejrůznějšími emocemi.

Tuto sémantickou strukturu mohou utvářet slovesa typu *бичувати/биčovати, благословити/поžehnati, ганити/hanět, ганьбити/haniti, збагнути/pochopiti, porozumět, картати/kárat, прану́рювати, кохати/milovat, ляяти/nadávati, любити/milovat, мити rád, ненавидити/nenávidět, обманути/ošiditi, oklamati, образити/uraziti, ославити/hanobiti, zostудити, оцінити/oceniti, наплюжити/špiniti, оцєрніти, переконувати/přesvědčovat, плутати/plést, поважати/vážiti si, проклясти/proklíti, розумити/rozumět, сварити/nadávati, роже́штівати, славословити/chvalořečiti, velebiti, судити/souditi, таврувати/cejchovati, прану́рювати, мерніти/trpět, уподобати/oblíbiti si, vyhlédnout si, хвалити/chváliti, шпєніти/nadávati aj.*

Příkladové věty:

- *Вона любила твого тата.*³⁰⁸ *Мěla ráda tvýho tátu.*³⁰⁹
- *Луценко хоче, щоб його судив суд присяжних.*³¹⁰ *Lucenko chce, aby jej soudili soudci z lidu.*
- *Чи благословить Ющенко Януковича?*³¹¹ *Zdalipak Juščenko Janukovyčovi požehná?*
- *Президент оцінив Малковича.*³¹² *Prezident ocenil Malkoviche.*
- *Вболівальники заходилися сміхом, а наш тренер страшенно лаяв бідолаху.*³¹³ *Fanoušci se začali smát, když náš trenér tomu nebožákovi strašně nadával.*

Nositel psychického vztahu má příznak „osoba“, objekt psychického vztahu může být jak bytost, tak věc, např.: *"Я," каже, "картоплю в галушках люблю.*"³¹⁴ *„Já,“ povídá, „tám hrozně rád, když se do halušek dá hodně brambor.*

³⁰⁸ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, с.299.

³⁰⁹ Ту́шпук, Н.: Червенý граш, s. 163.

³¹⁰ Високий Замок 17.5.2011 Иван ФАРИОН: Луценко хоче, щоб його судив суд присяжних

³¹¹ Високий Замок 22.7.2006 Інна ПУКШ-ЮНКО: Чи благословить Ющенко Януковича?

³¹² Високий Замок 12.5.2011 Оксана ЗЪОБРО: Президент оцінив Малковича

³¹³ Високий Замок 1.8.2002 Володимир ГАВРИЛІВ: Володимир Дударенко: «Забивши гол армійській команді, я став солдатом...»

³¹⁴ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 301.

V ukrajinsko-českém srovnávacím plánu mohou mít některá slovesa patřící do této skupiny odlišnou rekcí, srov. kupř. *славословити кого* – *velebit koho/chvalořečit komu*,³¹⁵ *благословити кого* – *rožehnat komu/řidč. koho*³¹⁶ jiná se pro změnu mohou vyznačovat několika různými rekcemi, které však nemusejí být nutně synonymní, např. *лягти, шпетити кого/що* – *nadávat komu/na koho*³¹⁷ apod.

7. Agens – aktivní činnost – objekt/cíl

Slovesa náležející do této nevelké sémantické struktury mají význam hledání/nalezení.

Jedná se o slovesa jako *висліджувати/slídit, pátrat, відкрити/odhalit, досліджувати/zkoumat, б́адати, переслідувати/pronásledovat, розсекретити/odtajnit, одхалит tajemství, розшукувати/najít, vyhledat, шукати/hledat* aj.

Příkladové věty:

- *Тетяна Тарасенко досліджує настрій чужих майстерень, бо своєї не має...*³¹⁸ *Teľana Tarasenko zkoumá náladu v cizích dílnách, protože svou vlastní nemá...*
- *Найсмієйніший індієць шукає сорокову дружину...*³¹⁹ *Ind s nejpočetnější rodinou hledá ženu okolo čtyřicítky.*
- *Батька Ані Лорак переслідував КДБ.*^{320,321} *Otce A. Lorak pronásledovala KGB.*
- *Ми розшукували їх через знайомих.*³²² *Pátrali jsme po nich přes známé.*

Nejbližší této sémantické struktuře je výše uvedená struktura 4 (Agens či kauzátor – aktivní děj – patiens/objekt měnící své umístění v časoprostoru). Rozdíl však spočívá v tom, že zatímco ve struktuře 4 agens aktivně působí na objekt (patiens) se záměrem změnit jeho prostorové umístění, agens této sémantické struktury na objekt takto přímo nepůsobí, nezná jeho umístění v prostoru. Samozřejmě i zde se můžeme

³¹⁵ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 1114.

³¹⁶ Srov. tamtéž, s. 43-44.

³¹⁷ Srov. tamtéž, s. 1354.

³¹⁸ Високий Замок 17.6.2009 Оксана ЗЬОБРО: Тетяна Тарасенко досліджує настрій чужих майстерень, бо своєї не має...

³¹⁹ Високий Замок 23.2.2011 Інна ПУКШ-ЮНКО: Найсмієйніший індієць шукає сорокову дружину...

³²⁰ КДБ = Комітет державної безпеки СРСР.

³²¹ Високий Замок 27.10.2007 Наталія ФЕЩУК: У 1970-ті роки за націоналізм його відрахували з університету та виключили з комсомолу

³²² Високий Замок 3.6.2010 Сюзанна БОБКОВА: Чи знаєте ви, як хропе мер?

setkat s působením různých metafor, které mohou způsobit, že objekt nehledáme/nenacházíme v reálném prostoru, např. *відкрити таємницю* – odhalit tajemství. Jindy se setkáváme s odlišnou rekcí v češtině, srov. např. *розишукувати когось/що* – pátrat po kom/čem, *досліджувати* – zkoumat co, ale *бáдат в něčem, над něчим*.

8. Příčina/agens – emocionální vliv – recipient/patiens

Levý participant je příčinou s agentivním zabarvením, pravý participant je recipient s odstínem patientu. Tato sémantická struktura je blízká výše uvedené struktuře 6. Zajímavostí této sémantické struktury je však to, že substantiva názvů osob či jejich zobecňujících substitutů (např. institucí), infinitivu či vedlejších vět se vyskytují v pravointenčních participantech, zatímco příčiny působení emocionálního vlivu – na pozici levointenčního participantu. Tyto příčiny potom jsou většinou bytostmi (osobami), jak na tuto skutečnost upozorňuje Barnetová.³²³

Do této sémantické skupiny náležejí slovesa jako *бентежити/знерокојовати, взрушувати, болити/болет, трáпати, вразити/заврúсобити, гнівити/злобити, гнїтити/утискувати, тїжити, лїсувати, зрузити/трáпати, сзїрати, (роз)дрáтувати/злобити, дрáждити, журити/трáпати, трýзнити, запалити/завáлати, інспїрувати, занїтити, засмутити/зармутити, заспокоїти/уکلїднїти, уchlácholити, захонити/уchwáтити, fascїновати, надchnout, зворушувати/дојмувати, взрушити, здївувати/удївити, прїквартити, знесїлїти/ослáбити, вусїлїти, мучити/трáпати, мучїти, натхнїти (надїхнїти, надїхати)/надchnout, охонити/зачвáтити, змочнїти се, розгнївїти/розгнївáти, полонити/подманїти сї, уchwáтити, прїзгнїчувати/тїжити, склїчувати, прїголомшувати/оhромїти, радувати/тїшити, дїлати радост, (роз)сердїти/розчїлїти, наштвати, (за)смутити/зармутити, смускати/свїрати, тлáчїти, схвїлювати/взрушити, розрушити, мерзати/трýзнити, мучїти, мїшувати/тїшити, утїšovати, трївожити/знерокојовати, знеклїднївати, улашувати/успокојити, вїhovїти, уразити/засáhnout, здрїти, отрáст, утїскувати/утїскувати, утлáчувати, утїшувати/потїшити, утїшити, утомлювати/упáновати, зпáновати, хвїлювати/знерокојовати, взрушувати, цїкавити/зайїмат* apod.

Příkladové věty:

³²³ Barnetová, V. a kol.: Русская грамматика в 2-х томах. Том 2, s. 689.

- Слідство також **цікавлять** матеріали кримінальної справи головного управління СБУ України щодо результатів фальсифікації виборів президента України 2004 року.³²⁴ Vyšetřovatele takéž zajímají materiály kriminálního oboru hlavního vedení Služba bezpečnosti Ukrajiny ohledně výsledků falzifikace voleb prezidenta Ukrajiny z roku 2004.
- Ярослава Климовича аж ніяк не **бентежить** той факт.³²⁵ Jaroslava Klymovyče tato skutečnost nijak nezperokojuje.
- Українців **охопив** споживацький песимізм.³²⁶ Ukrajince zachvátil konzumní pesimismus.
- Що вас **болить** і що **радує** не лише як поета, а й як людину?³²⁷ Co vás *rtoutí* a co naopak *těší* nejen jakožto básníka, ale i *coby člověka*?

V některých případech se lze setkat s odlišnou rekcí sloves v češtině, srov. např.:

вразити кого – *zapůsobit na koho*; *запалити кого* – *inspirovat někoho* ale *zapálit někoho pro něco*; *улаштувати кого* – *uspokojit koho* ale *vyhovět komu*; *уразити кого* – *zasáhnout koho* ale *otřást kým* atp.

9. Expirient – vnímání či uvědomění si – objekt/podnět

Tuto sémantickou strukturu utvářejí slovesa vnímání a uvědomění si (verba sentiendi et percipiendi). Levointenční participant (expirient) se obvykle vyznačuje rysem osoba, zatímco pravý participant může být jak bytost, tak i neživý předmět. Expirientu je na rozdíl od struktury následující vlastní spíše neúmyslná participace na ději. V mnohých případech je ovšem velmi těžké určit míru úmyslu.

Do této sémantické struktury patří slovesa *(no)бачити/zpozorovat*, *відчувати/pocit'ovat*, *забувати/zapomínat*, *збагнути/pochopit*, *знати/znát*, *осягнути/pochopit*, *пам'ятати/pamatovat si*, *переживати/prožívat*, *помітати/postřehnout*, *увидět*, *почувати/(u)slyšet*, *розглядати/prohlížet si*, *диват se*, *(з)розуміти/rozumět*, *pochopit*, *спостерегти/uvидět*, *сприймати//сприйняти/vnímat*, *chápat*, *чути/slyšet* aj.

Příkladové věty:

³²⁴ Дзеркало тижня“, 9-15 вересня 2006.

³²⁵ Високий Замок 28.10.2003 Юлія ЛІЩЕНКО: Навіщо Ярослав Климович пішов у «регіони»?

³²⁶ Високий Замок 5.10.2010 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Українців охопив споживацький песимізм

³²⁷ Високий Замок 14.1.2011 Людмила ПУЛЯЄВА: Вадим КРИЩЕНКО: «Хороша пісня відроджує в душі українство»

- *А я тим часом розглядаю їхнє причандалля.*³²⁸ *Já si zatím prohlížím jejich nádobíčko.*³²⁹ / *Já se zatím dívám na jejich nádobíčko.*
- *Але старий ... бачить його.*³³⁰ *Ten starý ho ale vidí.*
- *Старі люди це точно пам'ятають.*³³¹ *Starí si to dobře pamatují.*³³²
- *Мавпи розуміють арифметику.*³³³ *Opice rozumějí aritmetice. / Opice chápou aritmetiku.*
- *Єгиптяни знають Україну «як країну хохлів».*³³⁴ *Egyptané znají Ukrajinu „jakožto zemi ,chochlů“.*

Leckdy se může ukrajinská slovesná rekece rozcházet s českou, např.: *Все забув Христоня.*³³⁵ *Chrystoňa na všeco zapomněl.*³³⁶ – *Старі люди це точно пам'ятають.*³³⁷ *Starí si to dobře pamatují.*³³⁸ / *Starí si na to dobře pamatují; rozumіти кого – rozumět komu/chápat koho, спостерегти кого* (ale pozor! *спостережати* je už úmyslné, a tudíž patří do následující sémantické třídy níže). Podobně je možné v závislosti na kontextu chápat sloveso *розглядати* buď jakožto spíše úmyslné ve smyslu *prohlížet si (se zájmem) něco*, což je častější, anebo jako neúmyslné ve smyslu *dívat se na něco*.

10. Expirient/agens – vnímání či uvědomění si – objekt/cíl

Tato sémantická struktura je velice podobná struktuře předchozí. Vytvářejí ji slovesa vnímání a uvědomění (verba sentiendi et percipiendi) a slovesa myšlení (verba cogitandi). Na rozdíl od předešlé sktruktury je zde ovšem ono vnímání a uvědomění úmyslné, což dodává expirientovi rys agentnosti a objektu – rys cíle.

Zde lze narazit na slovesa *вивчати/učit se, studovat, дивитися/dívat se, zhlédnout, згадати/zmínit, vzpomenout, (об)нюхати/očichat, нюшати/čenichat, vētřit, обдумати/promyslet, обміркувати/promyslet, оглянути/prohlédnout (si), vyšetřit, пригадати/vzpomenout, продумати/promyslet,*

³²⁸ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 327.

³²⁹ Їту'ундук, Н.: Červený prach, s. 199.

³³⁰ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 34.

³³¹ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 31.

³³² Їту'ундук, Н.: Červený prach, s. 59.

³³³ Високий Замок 3.11.2007 Анастасія ГУЗЬ: Мавпи розуміють арифметику

³³⁴ Високий Замок 21.1.2011 Марія ДОРОТИЧ: Єгиптяни знають Україну «як країну хохлів». А при знайомстві кажуть «Любі друзі»...

³³⁵ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 34.

³³⁶ Їту'ундук, Н.: Červený prach, s. 62.

³³⁷ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 31.

³³⁸ Їту'ундук, Н.: Červený prach, s. 59.

*простудіювати/prostudovat, розглядати/prohlížet, prozkoumávat,
слухати/poslouchat, спостерігати/pozorovat, sledovat,
усвідомлювати/uvědomovat si, chápat* aj.

Пříkladové věty:

- *Пане Трухан, всі ми спостерігаємо падіння національної валюти.*³³⁹ *Pane Truchane, všichni pozorujete pád domácí měny.*
- *Руслан Забілий вивчав архівні документи.*³⁴⁰ *Ruslan Zabilyj studoval archivní dokumenty.*
- *Як зазначив мистецтвознавець Роман Ганкевич, Бажай, як і Сковорода, добре усвідомлює прагматичну значущість слова.*³⁴¹ *Jak roznamenal kunsthistorik Roman Hankevyc, Bažaj, stejně jako Skovoroda, si je dobře vědom pragmatického významu slova.*

Opět, některá slovesa této sémantické struktury mají odlišnou rekcí v ukrajinštině a v češtině, ba i několik paralelních rekcí, např.: *спостерігати кого і за ким – pozorovat/sledovat koho.*³⁴² Zajímavostí tohoto slovesa je, že patří do této sémantické struktury pouze v tomto tvaru, zatímco *спостережти/зпозорувати*³⁴³ náleží do sémantické struktury předchozí, poněvadž se nejedná o záměrnou činnost. V rekcí se v porovnávacím plánu liší i sloveso *розглядати кого – dívat se na co*, ale *pozorovat co, prohlížet si co.*³⁴⁴ Zajímavé jsou i rekcí slovesa *згадати що/про що – vzpomenout si na koho/ vzpomenout koho* a slovesa *вивчати що – učít se co/čemu, studovat co.*³⁴⁵

11. Nositel posesivní relace – posesivní relace či její změna – objekt posesivní relace

Tuto sémantickou strukturu konstituují slovesa se sémantikou „mít“. Levý participant bývá obvykle bytost, která něco má, něčeho nabývá anebo naopak o něco přichází. Pravý participant je předmětem tohoto posesivního vztahu či jeho změny. Slovesa tvořící tuto sémantickou strukturu lze rozdělit do dvou skupin podle významu:

a) „mít“, „nabýt něčeho“: *взяти/взít, виграти/vyhrát, відвоювати/vybojovat, вмістити/pojmout, дістати/dostat, здобути/získat, dosáhnout,*

³³⁹ Високий Замок 8.10.2009 Ігор БОГДАНОВ: Що надійніше – депозит чи долар?

³⁴⁰ Високий Замок 16.9.2010 Омар УЗАРАШВІЛІ: Секрети якої держави міг розсекретити Руслан Забілий?

³⁴¹ Високий Замок 15.10.2010 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: Творчий матеріал – слово Сковороди

³⁴² Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 1144.

³⁴³ Srov. tamtéž.

³⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 1022.

³⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 81.

(y)красу/(u)krást, купути/koupit, мати/mít, містити/obsahovat, zahrnovat, набувати (чого і що)/získávat, nabývat, čerpat, нажити/získat, nabýt, одержати/dostat, obdržet, окупувати/okupovat, отримати/získat, dostat, підхопити/vzít, strhnout, zachytit, підчепити/připojit, šlohnout, (c)ніяти/chytit, позичити/půjčovat, посідати/vlastnit, придбати/mít, vlastnit, прийняти/vzít, přijmout, převzít, розкрадати/rozkrádat, успадкувати/zdědit, ухопити/chytit aj.

Пříkladové věty:

- План містить близько десятка пунктів.³⁴⁶ Plán obsahuje okolo 10 bodů.
- Ми маємо право мати право...³⁴⁷ Máme právo mít právo...
- Літні майданчики є – дозволів немає.³⁴⁸ Letní zahrádky jsou, ale povolení ne.
- Кваша здобув «золото» іспанського Гран-прі.³⁴⁹ Kvaša získal „zlato“ španělské Grand Prix.
- За кількістю докторів і кандидатів наук Львівщина посідає третє місце в Україні.³⁵⁰ Podle počtu doktorů a kandidátů věd zaujímá lvovská oblast pozici číslo tři.
- Парламент прийняв Митний кодекс ... таємно.³⁵¹ Parlament tajně schválil zákon o mýtném.
- Знаємо, хто вкрав наше ім'я.³⁵² Víme kdo naše jméno ukradl.

b) „pozbyt něčeho“: витратити/utrácet, mrhat, втратити/ztrácet, позбівати, přijít, (з)гаяти/promarnit, марнувати/promarňovat, ztrácet, продавати/prodávat, розтратити/utratit, plýtvat aj.

Пříkladové věty:

- Естонський інтернет-магазин продав... танк.³⁵³ Estonský e-zin prodal ... tank.
- У першому таймі найреальнішу нагоду відкрити рахунок згяв Андрій Шевченко...³⁵⁴ V prvním poločase největší šanci zvrátit stav Andrij Ševčenko promarnil.

³⁴⁶ Дзеркало тижня, 9-15 вересня 2006.

³⁴⁷ Високий Замок 10.12.2007 Омар УЗАРАШВІЛІ: Ми маємо право мати право...

³⁴⁸ Високий Замок 12.5.2011 Марія ДОРТИЧ: Літні майданчики є – дозволів немає

³⁴⁹ Високий Замок 20.2.2011 Ганна ЄРМАК: Кваша здобув «золото» іспанського Гран-прі

³⁵⁰ Високий Замок 21.5.2008 Юлія ЛІЩЕНКО: Львівська наукова еліта не пасе задніх

³⁵¹ Високий Замок 1.7.2010 Парламент прийняв Митний кодекс Митного союзу... таємно

³⁵² Високий Замок 4.5.2005 Тетяна КОСТЕНКО: Знаємо, хто вкрав наше ім'я

³⁵³ Високий Замок 16.12.2008 Ігор ТИМОЦЬ: Естонський інтернет-магазин продав... танк

³⁵⁴ Високий Замок 31.3.2007 Михайло РОМАНЯК: Блохін іде за графіком

V závislosti na použitém ekvivalentním slovese lze při překladu do češtiny spatřit odlišnou rekcii, srov. kupř.: *втрачати що – ztrácet co, pozbývat čeho, přijít o co; розтрачувати що – utratit co, plýtvat čím.*

Za zmínku stojí i ukrajinsko-česká komparace distribuce slovesa *мати/мít*. Užívání tohoto slovesa, jež je svým významem pro tuto sémantickou strukturu centrální, se v obou uvažovaných jazycích do jisté míry liší. V ukrajinštině, na rozdíl od češtiny, sloveso *мати* použité v konstrukci $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{мати}} - S_a$ je synonymní s konstrukcí $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{cop(буми)}} - y S_g$, která se v češtině nevyskytuje. Proto se do češtiny obě tyto konstrukce obvykle překládají pomocí slovesa *мít* jakožto $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{мít}} - S_a$, srov. kupř. *Ми маємо право мати право...*³⁵⁵ / *У нас право мати право.* Zajímavé je však i tvoření záporu od slovesa *мати*, který může být utvořen buďto obvyklým způsobem, čili *не мати*, po němž následuje objekt (obv. v záporovém) genitivu, i když i v ukrajinštině se už postupně začíná objevovat i akuzativ,³⁵⁶ který v současné češtině již zcela převládl. Anebo můžeme užít neosobní konstrukci s přísudkem *немає/нема* (ve smyslu českého *není, nebýt, nemít*) $Vf_{\text{imp}_{\text{немає}}} - y S_g - S_g$, srov. následující tabulku.

<i>Я маю гроші.</i> $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{мати}} - S_a$	<i>У мене гроші.</i> $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{cop(буми)}} - y S_g$	<i>У мене гроші є!</i> $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{cop}_{\text{буми}}} - y S_g$
<i>Мám peníze.</i> $(S_{\text{nom}}) - Vf_{\text{мít}} - S_a$		<i>Яá peníze mám!</i> $S_{\text{nom}} - S_a - Vf_{\text{мít}}$
<i>Я не маю грошей.</i> $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{не мати}} - S_g$	<i>У мене немає грошей.</i> $Vf_{\text{imp}_{\text{немає}}} - y S_g - S_g$	<i>У мене грошей немає!</i> $Vf_{\text{imp}_{\text{немає}}} - y S_g - S_g$
<i>Неmám peníze.</i> $(S_{\text{nom}}) - Vf_{\text{немít}} - S_a$		<i>Яá peníze nemám!</i> $S_{\text{nom}} - S_a - Vf_{\text{немít}}$

Sloveso *мати* také bývá součástí ustálených, verbonominálních spojení (formálně utvořených podle vzorce $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{мати}} - S_a$) nejen v ruštině,³⁵⁷ ale také v ukrajinštině. Verbonominální spojení lze chápat jakožto analytické predikáty, čili za jediný smyslový celek, např. *Україна має намір сплатити борг за турецький газ до 19 вересня.*³⁵⁸ *Ukrajina zamýšlí/má v úmyslu splatit dluh za turecký plyn do 19. září.*

³⁵⁵ Високий Замок 10.12.2007 Омар УЗАРАШВІЛІ: Ми маємо право мати право...

³⁵⁶ Вихованець, І. Р.: Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові, с. 27.

³⁵⁷ Gregor, J.: Valenční možnosti verbonominálních spojení v publicistickém stylu, s. 363-364.

³⁵⁸ Дзеркало тижня, 9-15 вересня 2006.

Analytický predikát takeveto struktury lze obvykle nahradit predikátem prostým (např. *намірюватися*).

12. Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace

Věty tohoto typu vyjadřují různé statické relace. Tuto sémantickou strukturu implikuje zdá se jen nemnoho sloves jako *замінити/nahradit*, *заступит*, *змінювати/měnit*, *зумовлювати/podmiňovat*, *передурčovат*, *умоажноват*, *передбачати/předpokládat*, *утворювати/tvořit*, *утварет* apod.

Příkladové věty:

- *Лісабонський договір замінив Євроконституцію.*³⁵⁹ *Lisabonská smlouva nahradila Evropskou ústavu.*
- *Інтернет і Твіттер змінюють світ?*³⁶⁰ *Internet a Twitter mění svět.* Predikátory vyjadřující statické relace *замінити що* a *змінювати що* je třeba odlišit od predikátorů *замінити/змінювати що в/на що*. Poslední utvářejí čtyřkomponentní struktury, o nichž se zmiňujeme dále.
- *Деякі наркотичні препарати зумовлюють ознаки, зовні подібні до симптомів застуди.*³⁶¹ *Některé návykové přípravky utvářejí příznaky vnějškové podobné symptomům nachlazení.*
- *Чесне слово передбачає мужність.*³⁶² *Čestné slovo předpokládá odvahu.*
- *Білок при своєму розпаді утворює таку сполуку, як аміак.*³⁶³ *Bílkovina během svého rozkladu utváří takovou sloučeninu, jakou je čpavek.*

Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_g$

V této tříkomponentní bivalenční struktuře nalezneme slovesa, která otevírají dvě konstitutivní pozice, a sice levovalenční pozici pro podmět v nominativu a pravovalenční pozici pro bezpředložkový objekt v genitivu. Již dříve, u akuzativního objektu (viz začátek kapitoly 2.2.1), jsme zmiňovali problematiku stále produktivního záporového genitivu v ukrajinštině, kterým se však v této práci blíže nezaobíráme. Podle významu lze tento valenční podtyp tříkomponentních valenčních struktur dále dělit do několika skupin, jež následují:

³⁵⁹ Високий Замок 15.12.2007 Лісабонський договір замінив Євроконституцію.

³⁶⁰ Високий Замок 23.2.2011 Богдан ЦЮПИН: Інтернет і Твіттер змінюють світ?

³⁶¹ Високий Замок 25.3.2004 Людмила ПОЛЕВСЬКА – Олена ГОНЧАРУК: Алкоголь. Наркотики. Де шукати допомоги?

³⁶² Високий Замок 26.1.2003 Іван ФАРІОН: Журналіста випустили з-за грат

³⁶³ Високий Замок 24.6.2010 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Печінка займається «самолікуванням»...

1. Agens – aktivní děj – patiens/kvantitívni či partitivní objekt

Zvláštností této sémantické struktury je to, že děj se týká jen jistou měrou či pouze určitého množství (tzv. kvantitívni genitiv) toho, co vyjadřuje objekt. Lze jej tedy alespoň hypoteticky rozdělit na části (tzv. genitivní objekt partitivní).

Jedná se o slovesa *відризати/odřezat, долити/dolít, набрати/nabrat, наглитатися/nahltat se, напоятися/napójat se, надихатися/nadýchat se, надійти/nadojít, набирати/nasbírat, наїстися/najíst se, наковтатися/nahltat se, надýchat se, накопити/nakupit, накосити/nasekat, nakosit, накрестити/nakrást, накришити/nadrobít, накрájet, накупити/nakoupit, наловити/nalovit, nachytat, налупитися/nažrat se, намолотити/namlít, напекти/napéct, напиться/napít se, напхатися/naspat se, нарвати/natrhat, насмоктатися/nasucat se, насатися/nasát se, нацидити/nacedit, начерпати/načerpát, начитатися/přečíst, načíst, обжертися/обижратися/přežrat se, поїсти/pojíst, покуштувати/ochutnat, okusit, понити/porít, попробувати/zkusit, ochutnat, посмакувати/ochutnat aj.*

Příkladové věty:

- *Замість трави корова наїлася страху.*³⁶⁴ *Místo trávy se kráva najedla strachu.*
- *Я попробувала їхньої рисової горілки – sake.*³⁶⁵ *Zkusila jsem jejich rýžový destilát – sake.*
- *Саме в цей день англійські колоністи Нового Світу вперше попробували нову траву.*³⁶⁶ *Tentýž den angličtí kolonizátoři Nového světa poprvé okusili novou travu.* U této příkladové větné výpovědi si povšimněme akuzativního objektu v ukrajinštině.

V objektu přitom mohou být jak počítatelné, tak i nepočítatelné věci. Jedná-li se o věci počítatelné, potom stojí substantivum v objektu v množném čísle (tzv. kvantitativ). Jde-li o věci nepočítatelné (nejrůznější látky), potom substantivu v objektu zůstává v čísle jednotném (tzv. partitiv). Levointenční participant se nejčastěji vyznačuje rysem bytost, zvláště pak osoba.

³⁶⁴ Високий Замок 12.9.2007 Іван ФАРІОН: Замість трави корова наїлася страху

³⁶⁵ Високий Замок 23.12.2010 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Все японське до смаку, окрім рисової горілки...

³⁶⁶ Високий Замок 22.2.2010 Цей день в історії

Kvantitivní či partitivní genitiv mohou vyjadřovat dokonavá slovesa reflexivní i nereflexivní. Dokonavost je v obou zkoumaných jazycích velmi často signalizována prefixem *на-/на-*.

V případě reflexivních sloves se v češtině i ukrajinštině běžně užívá pouze objektu v genitivu.

V případě nezvratných sloves je situace složitější. Objekt totiž může stát v genitivu i v akuzativu. Platí zde ovšem jistá omezení. Akuzativu použijeme v ukrajinštině především tehdy, chceme-li poukázat na to, že celý objekt (nikoliv tedy pouze jeho část) byl dějem zasažen. Při porovnání ukrajinštiny se současnou češtinou navíc zjistíme, že čeština v těchto případech často specifikuje onu část či kvantum, které se vztahuje ke slovesnému ději, analytickými spojeními typu *trochu, kousek, hodně* + S_g apod., srov. např. *Нарвав я собі полину.*³⁶⁷ *Natrhal jsem si trochu pelyňku.* Dokonce se v češtině můžeme běžně setkat s akuzativním objektem i v těch případech, kdy se děj zcela očividně vztahuje pouze na část substantiva zmiňovaného v objektu, např. *Natrhal jsem si pelyněk.*³⁶⁸

Ještě jedna zvláštnost ve srovnávacím plánu uvažovaných jazyků se týká slovesné rektce. Některá ukrajinská slovesa (např. *надихатися*) mají možnost otevřít objektovou pozici nejen v genitivu, ale i v instrumentálu. Zde potom záleží na postoji mluvčího a na jeho intencích. Chce-li ukrajinský mluvčí zdůraznit část, pak využije partitivního genitivu. V opačném případě sáhne k instrumentálnímu objektu. Česká slovesa alternativu s instrumentálem v těchto případech neznají. Srov. např.: *Цей чоловік надихався отрути на полі.*³⁶⁹ / *Цей чоловік надихався отрутою на полі.* – *Muž se nadýchal na poli jedu.* / **Muž se nadýchal na poli jedem.*

2. Agens – aktivní děj – patiens/objekt docílení či pozbytí kontaktu

Tuto sémantickou podstrukturu konstituují slovesa vyžadující genitiv dotykový, genitiv cílový či naopak genitiv odlukový. Jedná se o slovesa vyjadřující volní úsilí dosáhnout nějakého cíle a slovesa vyjadřující dotyk. Pro agens této sémantické struktury je typický rys „bytost“, pro patiens potom rys „konkrétní předmět“. Patiens taktéž zde mívá rys „cíl“.

³⁶⁷ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 322.

³⁶⁸ Ґуґунук, Н.: Червенý прач, s. 194.

³⁶⁹ Високий Замок 30.6.2007 Тридцятирічний чоловік став жертвою... колорадських жуків

Sem lze zařadit slovesa jako *дійти/дойти, досягти/dosáhnout, позбутися/pozbýt, zbavit se, пуснитися/pustit se, торкнутися/dotknout se, триматися/držet se* a další.

Příklady vět:

- *Раки досягнуть значних фінансових успіхів.³⁷⁰ Raci dosáhnou značných finančních úspěchů.*
- *У цих організаціях працюють люди, які позбулися наркотичної та алкогольної залежності.³⁷¹ V těchto organizacích pracují lidé, kteří se zbavili závislosti na narkotících a alkoholu.*

V některých případech dochází k metaforizaci, kdy patiens nepopisuje substantivum s konkrétním významem, nýbrž s abstraktním. Může se také jednat o pevná spojení, např.: *Юлія Тимошенко торкнулася й спортивного аспекту майбутнього футбольного чемпіонату.³⁷² Julia Tymošenko se také dotkla sportovního hlediska budoucího fotbalového šampionátu. – Окремо ми торкнулися проблеми культури села.³⁷³ Kromě toho jsme se dotknuli i problému vesnické kultury.* Některá slovesa mohou mít odlišnou rekcii v ukrajinštině a v češtině, kupř.: *Ми дійшли висновку, що задача німцями Львова – майже вирішена справа, питання лише в часі – на день пізніше, на день раніше.³⁷⁴ Došli jsme k závěru, že kapitulace Lvova byla téměř jasná věc, pouze otázka času, zdali o den dřív anebo později.* Ale srov. čes. *Došli jsme (k) poznání...* Při ustálených spojeních je nutné pamatovat na to, že se tato považují za jediný celek. Nemusí tedy jít o valenční doplnění (objekty), nýbrž o analytické predikáty.

3. Expirient – psychický vztah – objekt psychického vztahu (/cíl)

V této sémantické struktuře má participant vyjadřující nositele psychického vztahu (expirienta) rysy „životnost“, „osoba“, zatímco participant vyjadřující objekt psychického vztahu nese rysy různé: „bytost“, „konkrétní předmět“, „abstraktní pojem“. Navíc může objekt psychického vztahu někdy nést i rys „cíl“.

³⁷⁰ Високий Замок 20.05.2010 хідний гороскоп на наступний тиждень

³⁷¹ Високий Замок 26.03.2004 №56(2736) Людмила ПОЛЕВСЬКА: Олена ГОНЧАРУК: Алкоголь. Наркотики. Де шукати допомоги?

³⁷² Високий Замок 12.12.2009 №228(4122) Аскольд ЄРЬОМІН: Збірна України: як не зганьбитися на домашньому Євро?

³⁷³ Високий Замок 04.05.2005 Наталія ГОЛОВАЧКО: Чи приїде Оксана Білозір на концерт пам'яті колишнього чоловіка

³⁷⁴ Високий Замок 29.07.2006 №135(3298) Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Німці не хотіли перетворювати Львів на «другий Сталінград»

Do této sémantické podstruktury náležejí slovesa jako *бажати/пřát si, toužit, домагатися/domáhat se, usilovat, допроситися/doprosit se, дочекатися/dočkat se, дошукатися/dopátrat se, допити se, жаліти/litovat, заслуговувати/zasluhovat, být hoden, поважати/vážít si, ctít, прагнути/prahnout, toužit, просити/prosit, хотіти/chtít, чекати/čekat, očekávat* atp.

Пříkladové věty:

- *Громадяни зазвичай **поважають** тих представників влади, які справді працюють.*³⁷⁵ *Obyvatelé si obvykle váží těch vládních představitelů, kteří opravdu pracují.*
- *Лікарі так мене **жаліли**, а я, їхній пацієнт, усе рвався до роботи.*³⁷⁶ *Lékaři mě litovali, zatímco já, pacient, se tak hnál do práce.*

Pro některé slovesa patřící do této sémantické skupiny je typická předpona **до-**, odpovídající české **do-**, která se v ekvivalentních překladech taktéž vyskytuje, srov. kupř.: *Альберт Гор **домагався** масажистки.*³⁷⁷ *Al Gore se dovolával masérky. – Літературний світ **дочекався** появи нового роману відомої української письменниці Оксани Забужко...*³⁷⁸ *Literární svět se dočkal vydání nového románu známé ukrajinské spisovatelky Oksany Zabuzko...* Tato slovesa s předponou **до-/do-** mívají genitivní rekcí i v češtině. Ne tak mnohá jiná slovesa bez této předpony, která se do češtiny překládají pomocí akuzativní rekcce či předložkové vazby, srov. např.: *Ірина Мерлені **чекає** другої дитини.*³⁷⁹ *Iryna Merleni čeká druhé dítě.*

Jak správně J. Anderš ve své monografii podotýká,³⁸⁰ některá ukrajinská slovesa jako např. *хотіти, бажати, просити* mají dvojí rekcí: akuzativní i genitivní. Je zde však významový rozdíl: Genitivní objekt se používá především v těch případech, kdy se jedná o konkrétní předmět, zatímco akuzativu se používá tam, kde objekt popisuje abstraktní věci, srov. např.: *Табачник **хоче** «правди» про Голодомор.*³⁸¹ *Tabačnyk chce o hladomoru [vědět] „pravdu“.* – *Чоловік **хоче***

³⁷⁵ Високий Замок 20.05.2010 Юлія ЛІЩЕНКО: Наталія БАЛЮК: Василь ГОРБАЛЬ: «Для мене взяти сумку і переїхати кудись – не проблема»

³⁷⁶ Високий Замок 14.02.2009 №24(3918) Галина ГУЗЬО: Як Сергій Дяченко 30 діб не спав – усе сценарій писав...

³⁷⁷ Високий Замок 25.06.2010 Ігор ТИМОЦЬ: Альберт Гор домагався масажистки?

³⁷⁸ Високий Замок 25.12.2009 Оксана ЗЬОБРО: Оксана ЗАБУЖКО: «Музей покинутих секретів» – роман про минуле, яке не минає»

³⁷⁹ Високий Замок 23.09.2010 Галина ЯРЕМА: Ірина Мерлені чекає другої дитини

³⁸⁰ Srov. Anderš, J. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, с. 57.

³⁸¹ Високий Замок 01.06.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: Табачник хоче «правди» про Голодомор

дівчинку, а я – хлопчика. *Manžel chce holčičku, a já zas chlapečka.*³⁸² – *Бере зелений чай і просить буфетницю додати до нього молока.*³⁸³ *Bere si zelený čaj a prosí servírku o mlíčko.* Poslední uvedený příklad ukrajinské větné výpovědi svědčí o přechodu ke strukturám se závislým infinitivem.

Pro úplnost dodejme, že v překladu do češtiny je někdy vyžadována i předložková vazba, např. *Мова радіо і ТБ просить порятунку.*³⁸⁴ – *Jazyk rádia i televiziního zpravodajství prosí o záchranu.* Někdy předložková vazba alternuje s genitivní vazbou i v ukrajinštině a v češtině se vyskytuje i několik různých ekvivalentních předložkových vazeb, např. *У душі вони прагнуть стабільних стосунків, але панічно бояться втратити свободу.*³⁸⁵ *V duši sice touží po (/usilují o) stabilních vztazích (vztahy), ale panicky se bojí ztráty svobody.* – *Працівник прагне до творчості.*³⁸⁶ – *Pracovník touží po kreativitě/usiluje o kreativitu.*

V jiných případech navozuje u některých sloves překlad do češtiny s genitivním objektem archaický dojem, zatímco běžný zde bývá akuzativní objekt či dokonce předložková vazba, srov. např. *Ірина Мерлені чекає другої дитини.*³⁸⁷ *Iryna Merleni čeká druhé dítě.* – *Щодня чекаю нових конвертів.*³⁸⁸ *Každý den čekám na nové obálky. Každý den očekávám nové obálky.* Někdy je však možná i alternativní rekece s předložkovou vazbou i v ukrajinštině, např. *Щодня чекаю на нові конверти.*

Jiná slovesa (*zasлугувати*) mají i více alternativních rekcí v obou zkoumaných jazycích i občasné analytické konstrukce, srov. např.: *Чи заслуговує Віктор Янукович лаврів, можна буде визначити, коли завершиться його президентський термін.*³⁸⁹ *Zdalipak Viktor Janukovyč zasluhuje/si zaslouží vavřín/je hoden vavřínů či nikoliv, bude možno říci až po skončení jeho prezidentského období.* – *Як політик, державний діяч Віктор Янукович заслуговує на велику пошану.*³⁹⁰ *Jakožto politik a státník Viktor Janukovyč zasluhuje velký respekt / velkého respektu / si zaslouží velký respekt/je hoden velkého respektu.*

³⁸² Високий Замок 29.11.2008 Анна БАБІЙ: Ірина МЕРЛЕНІ: «Подумуємо про другу дитину. Чоловік хоче дівчинку, а я – хлопчика»

³⁸³ Високий Замок 09.09.2010 Наталія БАЛЮК: Хто рано встає, той трибуну стереже...

³⁸⁴ Високий Замок 27.01.2010 №17(4149) Ольга ЦАРИННИК: Мова радіо і ТБ просить порятунку

³⁸⁵ Високий Замок 08.07.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Діагноз: холостяк

³⁸⁶ Високий Замок 17.05.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Влаштувався на роботу – відразу шукай нову!

³⁸⁷ Високий Замок 23.09.2010 Галина ЯРЕМА: Ірина Мерлені чекає другої дитини

³⁸⁸ Високий Замок 17.03.2009 №44(3938) Юлія ТУНІК-ЧОРНА: Василь Пилип'юк: «Щодня чекаю нових конвертів»

³⁸⁹ Високий Замок 08.07.2010 Іван ФАРІОН: «Залізний господар» України

³⁹⁰ Високий Замок 08.07.2010 Іван ФАРІОН: «Залізний господар» України

4. Expirient – smyslový vjem/reakce – podnět / příčina

Slovesa této sémantické podskupiny pojednávají o odporu, který vyvolává jisté nebezpečí respektive je expirient jakožto takové pociťuje. Slovesa vyjadřují psychické relace, které expirient prožívá. Objektová pozice vyjadřuje příčinu/podnět tohoto smyslového prožitku či vjemu. Sem patří slovesa vyznačující se mnohdy stejnou (genitivní) rekcí v obou zkoumaných jazycích a vyžadující genitiv podnětový (genitiv příčinný), jako např.: *боятися/бát se, лякатися/lekat se, соромитися/stydět se, стерегтися/strěžit se, хрэнит се, дávат сі позор* aj.

Пříkladы vět:

- *Рак боїться часнику та кислої капусти.*³⁹¹ *Rakovina se bojí česneku a kyselého zelí.*
- *Прісноводні акули лякаються найменшої тіні.*³⁹² *Sladkovodní žraloci se lekají sebemenšího stínu.*
- *Вона стеержесь автомобіля.*³⁹³ *Strěží se aut. / Dává si na auta pozor. / Chrání se před auty. / Před auty je na pozoru.* Jak je z uvedených překladů patrné, čeština v případě tohoto ukrajinského slovesa dává přednost analytickým konstrukcím.

Jiná slovesa (*соромитися*) mají odlišnou rekcí v ukrajinštině a v češtině, např. *Своєї звички [він] не соромиться. Соромиться... цигарок.*³⁹⁴ – *Za svůj zvyk se nestydí. Stydí se ale za ty cigarety.* Tato příkladová věta nás dovádí ještě k jinému problému. Jelikož je v ukrajinštině dosud produktivní tzv. záporový genitiv, je nutno excerpovat pouze věty kladné, tj. bez záporové částice *не*. Samotná ukrajinská výpověď *Своєї звички не соромиться*. totiž ještě zdaleka nedokazuje to, že se toto ukrajinské sloveso v afirmativním tvaru taktéž pojí s genitivem. Dokazuje to až afirmativní větné vyjádření, tj. např.: *Він соромиться своєї звички*. Již dříve, v kapitole věnované akuzativnímu objektu, jsme se totiž rozepisovali o tomto problému výše, a to na příkladových větách typu *Я маю гроші*. vs. *Я не маю грошей*. apod.

5. Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace

³⁹¹ Високий Замок 03.06.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Рак боїться часнику та кислої капусти

³⁹² Високий Замок 07.02.2009 Сніжана ЯЦКЕВИЧ: Прісноводні акули лякаються найменшої тіні

³⁹³ Vlastní příklad větné výpovědi.

³⁹⁴ Високий Замок 31.05.2010 №98(4230) Наталя ДРУЖБЛЯК: Редакція без цигарки

Tato sémantická podstruktura je do jisté míry blízká struktuře výše uvedené, tj. Agens – aktivní děj – patiens/objekt docílení či pozbytí kontaktu. Rozdíl zde spočívá v tom, že na rozdíl od této struktury je struktura tato konstituována dvěma neaktivními participanty a v pozici podmětu zde vystupuje syntaktické substantivum neoznačující bytost. Sem náležejí slovesa jako *досягну/ dosáhnout, docílit, стосуватися/ týkat se* aj.

Příklady vět:

- *Це [правило] стосується і суши-барів, мексиканських ресторанів.*³⁹⁵ *Toto pravidlo se týká i суши-barů či mexických restaurací.*
- *Безробіття серед молоді у світі досягло найвищого рівня за весь час збору даних.*³⁹⁶ *Nezaměstnanost mládeže ve světě dosáhla nejvyššího stupně od doby, kdy se eviduje.*

Obecně lze pro strukturní model $S_{nom} - VF - S_g$ jakožto celek konstatovat, že je běžnější v současné ukrajinštině. Odpovídající české věty jsou podle tohoto modelu tvořeny pouze zčásti (*dosáhnout čeho*), zbytek jich je potom tvořen modelem s akuzativním objektem $S_{nom} - VF - S_a$ (*zasluhovat co*) či objektem vyžadujícím předložkovou vazbu $S_{nom} - VF - praep S_{a,g,l}$ (*prahnout po čem, usilovat o co, stydět se za co*), případně analytickými konstrukcemi (*být na pozoru, být hoden*). Mnohdy se připouští i více, i když ne zcela synonymních, alternativních vazeb (*žádat co, žádat o co, žádat (si) čeho* apod.).³⁹⁷ Kromě toho je možno říci, že struktura s genitivním objektem alternuje se strukturou s akuzativním objektem. Genitivní struktura se používá většinou v těch případech, kdy objekt označuje abstraktní pojem, kdežto struktura akuzativní se používá pro objekt označující konkrétní osobu anebo konkrétní předmět. Další alternace s akuzativním objektem je patrná v případě tzv. záporového genitivu.

Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_d$

Tento typ tříkomponentní bivalenční struktury obsahuje, kromě slovesa ve finitním tvaru, levovalenční pozici pro subjekt v nominativu a jednu pravovalenční pozici pro objekt v dativu. Dativ je hned po akuzativu druhým, častým základním pádem pro předmět.

³⁹⁵ Високий Замок 27.05.2010 Сюзанна БОБКОВА: Юрко НАЗАРУК: «У мене всі ресторани улюблені. Але ноги самі йдуть до фонтана «Діана»...»

³⁹⁶ Високий Замок 24.08.2010 Олеся ЩИРБА: На молодь чекає масове безробіття

³⁹⁷ Srov. např. Svozilová, N. a kol: Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení, s. 574.

Nicméně je narozdíl od akuzativu více sémanticky specifikován: obvykle totiž určuje směr/cíl slovesného děje a zpravidla se vyznačuje rysem „bytosť“.

Nejfrekventovanější sémantické struktury vět tohoto typu mohou být následující:

1. Agens – aktivní děj – beneficent(/patiens)

Věty této sémantické struktury obsahují aktivní, agentem vykonávaný děj, jenž se uskutečňuje ve prospěch či na škodu nějakým způsobem do děje zapojeného beneficenta. Slovesa této sémantické podstruktury mají velmi často význam pomoci, poškozování, služby či podřízenosti, případně uznání jako např.: *акомпанувати/ doprovázet, аплодувати/aplaudovat, tleskat, допомагати/pomáhat, завдати/(u)škodit, зателефонувати/zatelefonovat, кланятися/klanět se, лестити/lichotit, помагати/pomáhat, служити/sloužit, симпатизувати/sympatizovat, шкодити/škodit* aj.

Příkladové věty:

- *Симоновичі служать Богу понад 400 років.*³⁹⁸ *Symonovyči slouží Bohu více jak 400 let.*
- *Співакам сонце шкодить, а балеринам допомагає.*³⁹⁹ *Zpěvákům slunce škodí, kdežto balerýnám pomáhá.*
- *Порівняння з Барбі їй [Інні Цимбалюк] відверто лестить.*⁴⁰⁰ *Srovnávání s panenkou Barbie Inně Cymbal'uk lichotí.*
- *Кохання в офісі заважає кар'єрі.*⁴⁰¹ *Milování v kanceláři škodí kariéře.*

Rekce těchto sloves je v obou zkoumaných jazycích v zásadě shodná. Některá slovesa nicméně mají rekci odlišnou. Srov. např.: *Хлопцям симпатизують не лише організатори, а й всі глядачі.*⁴⁰² *S chlapci sympatizují nejen organizátoři, ale i všichni diváci. – Він особисто акомпанував танцювальним парам.*⁴⁰³ *Doprovázел především taneční páry. V některých případech dochází k metaforizaci,*

³⁹⁸ Високий Замок 27.05.2009 Наталія КРАВЧУК: Симоновичі служать Богу понад 400 років

³⁹⁹ Високий Замок 14.07.2007 №123(3530) Людмила ПУЛЯЄВА: Співакам сонце шкодить, а балеринам допомагає

⁴⁰⁰ Високий Замок 11.06.2010 Євгенія ЧЕРЕМХА: Цимбалюк стала Барбі, Козловський – Кеном

⁴⁰¹ Високий Замок 14.06.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Кохання в офісі заважає кар'єрі

⁴⁰² Високий Замок 06.11.2009 Наталія ФЕЩУК: Їхні «коронні» жарти – про гуцулів

⁴⁰³ Високий Замок 04.10.2009 №179(4073) Галина ЯРЕМА: Валерій Харчишин і Софія Новикова більше не «Танцюють для тебе»

k personifikaci syntaktického substantiva v dativním objektu, kupř. *Політик ... не кланяється ні Заходу, ні Кремлю...*⁴⁰⁴ *Politik ... se neklaní ani Západu ani Kremli...*

U ukrajinského slovesa *(за)телефонувати* lze spatřit alternativní reakci. Srov. např.: *Журналіст зателефонувала директору львівського “Кінопалацу”*.⁴⁰⁵ *Novinář zatelefonoval řediteli lvoňského „Kinopaláce“*. – *Скажіть, будь ласка, свій номер телефону, щоб до вас зателефонували наші фахівці і додому прийшов лікар на огляд...*⁴⁰⁶ *Řekněte prosím své telefonní číslo, aby Vám zatelefonovali naši specialisté a k Vám domů přišel lékař na kontrolu...* Vazba *зателефонувати* do *когось* vznikla možná vlivem polského jazyka (*telefonować do kogoś*⁴⁰⁷/*dzwonić do kogoś*⁴⁰⁸).

Pravointenční participant může nabírat nejrůznější sémantické nuance. Jednou je více dějem dotčeným patientem, jindy je spíše beneficentem, v jehož prospěch či neprospěch děj probíhá. Také samotný predikát může označovat někdy více aktivní děj, jindy, pro změnu, psychické vztahy a pochody. Srov. např.: *Петро поклонився солдатам*.⁴⁰⁹ *Petr se poklonil vojákům*. – *Петро кланяється ідеології*.⁴¹⁰ *Petr se klaní ideologii*.

2. Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu(/příčina)

Do této sémantické struktury spadají věty se slovesy vyjadřujícími nejrůznější psychosomatické procesy, které popisují vnitřní pochody osoby ve vztahu k vnějšímu světu, obvykle k jiné živé bytosti, ale také k neživé věci či k pojmu, k informaci.

Ucelenou skupinou v rámci této sémantické struktury jsou slovesa s významem odporu. Jistou podobnost se strukturou předešlou lze zde potom spatřit u slovesa *шкодувати*, které je jakýmsi spojovacím článkem obou těchto struktur. Je totiž otázkou pohledu na konkrétní výpověď. Na *шкодувати* lze nahlížet jak ve smyslu ve prospěch/neprospěch někomu, tak i coby známku odporu vůči někomu.

Jedná se o slovesa jako *набридати/protiviti se, отравувати, надокучати/отравувати, отрзет, перешкоджати/пřekaziti, піддатися/poddati se,*

⁴⁰⁴ Високий Замок 23.09.2010 Ігор ТИМОЦЬ: Москва розлюбила Лукашенка. А він полюбив Пекін...

⁴⁰⁵ Високий Замок 16.11.2008 Наталія БАЛЮК: «Або вибачаетесь, або я кидаю трубку...»

⁴⁰⁶ Високий Замок 21.06.2010 Ірина КУШИНСЬКА Володимир Зуб: «Яка поліклініка вас обслуговує? До вас прийде лікар додому...»

⁴⁰⁷ Srov. Nowy słownik języka polskiego, s. 1025.

⁴⁰⁸ Srov. Nowy słownik języka polskiego, s. 176.

⁴⁰⁹ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁴¹⁰ Vlastní příklad větné výpovědi.

ustoupit, protivimusia/klást odpor, protivit se, protivostojati/vzdorovat, čelit, klást odpor aj.

Пříkladové věty:

- *Розлучення любові Бога **противимься**.*⁴¹¹ *Rozluka se lásce boží protiví.*
- *Людям усе це **набридло**.*⁴¹² *Lidem se všecko zprotivilo.*
- *Ділова сфера явно вам **надокучила**.*⁴¹³ *Obchodní sféra se vám očividně zprotivila. / Obchodní sféra vás jak vidno otrávila.*
- *Багато хто **піддається** словакізації.*⁴¹⁴ *Mnozí se poddávají slovakizaci. / Mnozí ustupují před slovakizací.*

Nicméně sem řadíme i slovesa s jinou sémantikou jako *дивуватися/divit se, брехати/lhát, заздрити/závidět, довіряти/důvěřovat* aj., kupř.: *Один із наших студійних часом **дивується** моїй довготерплячості.*⁴¹⁵ *A stejně se kdekdo diví, že pořád táhneme spolu.*⁴¹⁶

Častým rysem této sémantické struktury je obrácený pořádek aktantů (S_d – VF – S_{nom}). Tato skutečnost se projevuje tak, že sémantika subjektu v nominativu vyjadřuje objekt děje, ať už osobu, věc či pojem, kterých se daný psychosomatický vztah jeho nositele (zde formálně na pozici dativního objektu) týká, zatímco samotný nositel tohoto psychického vztahu je vyjádřen S_d. Jedná se o slovesa jako *подобатися/líbit se, набридати/zprotivit se, підійти/hodit se, vyhovovat*, srov. např.:

- *Соціалістам та нашоукраїнцям не **подобалася** Тимошенко в ранзі прем'єр-міністра.*⁴¹⁷ *Socialistům a straníkům „Naší Ukrajiny“ se nelíbila Tymošenko na postu premiéra.*
- *Держку **підходить** легкий формат роботи.*⁴¹⁸ *Ihoru Deržkovi vyhovuje lehký styl práce.*
- *Одне ї те саме мені швидко **набридає**.*⁴¹⁹ *Jedna a táž věc se mi rychle zprotiví.*

⁴¹¹ Високий Замок 25.10.2006 №197(3360) Світлана КЛЮС: Ієрархи говорили про таїнство подружжя

⁴¹² Високий Замок 02.03.2010 Валентина Шурин: «За двома зайцями» – у пошуках любові

⁴¹³ Високий Замок 04.12.2008 №229(3878) Східний гороскоп на наступний тиждень

⁴¹⁴ Пороги, вересень 2006.

⁴¹⁵ Гончар, О.: Циклон. In: Твори в шести томах. Том четвертий, s. 312.

⁴¹⁶ Нонсар, О.: Суклоп, s. 13.

⁴¹⁷ Пороги, вересень 2006.

⁴¹⁸ Високий Замок 19.7.2010 «Держку підходить легкий формат роботи»...

⁴¹⁹ Високий Замок 15.7.2010 Оксана ЗЬОБРО: Віктор Морозов: «Почну писати, якщо почую голос зверху»

Občas se lze setkat s odlišnou rekcí ve srovnávacím ukrajinsko-českém plánu. Tak např. českým ekvivalentem ukrajinského *радіти чому*,⁴²⁰ *співчувати кому*⁴²¹ je *radovat se z čeho, soucítit s kým*, tedy různé předložkové vazby. Pro úplnost dodejme, že toto platí i naopak, srov. např.: české *smát se komu* s ukrajinským *сміятися з кого*. V dalších případech se lze setkat se dvěma (někdy ne zcela synonymními) rekcemi, např.: *вірити чому/у що – věřit čemu/v co/(na co – nespis.)*.

3. Expirient – vjem – podnět

Tato sémantická struktura je v některých ohledech velmi podobná struktuře předchozí. Liší se však sémantikou sloves, která tuto strukturu konstituují: slovesa vnímání, která se však neomezují na základní smysly.

Jedná se o slovesa např.: *ввижатися/зjeviti se, здатися/здат se, полюбити/zamilovat si, приснитися/здат se, (пři)sniti se, мріятися/sniti снитися/sniti se, здати se* aj.

Příkladové věty:

- *Бабакові Мишку сниться тепла весна...*⁴²² *Svišti Míšovi se zdálo o teplém jaru. / Svišti Míšovi se zdálo, že je teplé jaro.*
- *Мені здається, що все це сон.*⁴²³ *Zdá se mi, že je to všechno jen sen.*
- *Менделєєву приснилася таблиця.*⁴²⁴ *Mendělejevovi se zdálo o tabulce.*

Podobnost této struktury s předchozí lze naopak spatřovat právě v onom formálně netypickém (pro výchozí konstrukce) vyjádření ($S_d - VF - S_{nom}$). Nositel děje/expirient je formálně vyjádřen S_d v objektové větněčlenské pozici, zatímco samotný podnět je v tomto případě subjektem v nominativu, tedy větněčlensky, podmětem. Expirient (percipient) označuje nejčastěji osobu.

Neodvozenost těchto konstrukcí lze přitom ověřit pomocí konverze: *Йому полюбила філософія.* ← **Він полюбив(ся) філософії.*⁴²⁵ – *Zalíbila se mi filosofie.* ← **Zalíbil (se) filosofii.*

Ve srovnávacím plánu ukrajiniština/čeština lze pozorovat následující: Některé struktury se překládají do češtiny pomocí stejné konstrukce, např.: *Йому здався*

⁴²⁰ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 993.

⁴²¹ Srov. tamtéž, s. 1136.

⁴²² Високий Замок 19.3.2009 Олеся ПАСТЕРНАК: Бабакові Мишку сниться тепла весна...

⁴²³ Високий Замок 16.11.2008 Ольга ЧИТАЙЛО: Добре мати такого вуйка у Канаді

⁴²⁴ Високий Замок 15.4.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Ходить сон коло вікон

⁴²⁵ Vlastní příklady větných výpovědí.

*страшений сон.*⁴²⁶ – *Zdál se tu strašný sen.* Jindy je použita jednočlenná konstrukce, srov. *Mendělejevovi se zdálo o tabulce.* Občas je pro český překlad nutno použít analytickou konstrukci, kupř.: *Йому ввижалася легкість людського існування.*⁴²⁷ – *Před očima se tu zjevila lehkost lidského bytí.* Jindy může být podmět vyjádřen vedlejší větou, např. *Мені здається, що...*

4. Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace:

Tato sémantická struktura vyjadřuje určité statické relace za účasti dvou neaktivních participantů s různou sémantikou. Statické relace lze často vymezit několika sémantickými rysy: podobnost/pasování/odlišnost, rovnost/nerovnost, přínáležnost/odluka, vlastnictví/nevlastnění.

Sem patří slovesa jako např.: *бракувати/chybět, відповідати/odpovídat, дорівнювати/rovnat se, одповідати, належати/náležet, патіти, пасувати/pasovat, слухет, пригодитися/hodit se, прийіт vhod, стамися/stát se, odehrát se, тпанитися/stát se, пригодит се aj.*

Příkladové věty:

- *Ціна карбованих монет відповідала їхній декларованій вартості.*⁴²⁸ *Cena ražených mincí odpovídala jejich deklarované hodnotě.*
- *Це не відповідає новому графіку.*⁴²⁹ *To neopovídá novému grafu.*
- *Він мені, мабуть, уже не пригодиться.*⁴³⁰ *Mně už nejspíš nebude k ničemu.*⁴³¹
- *Нанометр дорівнює одній мільярдній метра.*⁴³² *Nanometr odpovídá jedné miliardtině metru.*
- *Два з них належать українському боксеру.*⁴³³ *Dva z nich patří ukrajinskému boxerovi.*

Z posledního příkladu vyplývá, že při překladu do češtiny je někdy nutné perifrastické vyjádření (analytická konstrukce, zde *být k něčemu, být vhod* apod.).

V případech, kdy statická relace nese rys vlastnění, vlastnictví, pak se jedná o posesivní vztah, např. *належати, бракувати.* V těchto případech je třeba upozornit

⁴²⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁴²⁷ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁴²⁸ Дзеркало тижня, 9-15 вересня 2006.

⁴²⁹ Високий Замок 20.3.2008 Людмила ПОЛЕВСЬКА: Підготуйтеся «віддати» годину

⁴³⁰ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 302.

⁴³¹ Ґуґунук, Н.: Червений прах, s. 166.

⁴³² Високий Замок 23.7.2009 Леся ПИСАНКА: Пігулки новин

⁴³³ Високий Замок 25.10.2008 Тетяна КОЗИРЄВА: Спати 7-8 годин – замало!

na zajímavou skutečnost typickou spíše pro derivované konstrukce, že nositel tohoto posesivního vztahu je formálně vyjádřen dativním objektem, zatímco objekt posesivního vztahu plní ve větě funkci podmětu, kupř.: *Дім належить дідуцеві.*⁴³⁴ *Dům patří dědovi.* Posesivní vztah lze formálně vyjádřit konstrukcí stejného významu se slovesem *мати, mít*: $S_{nom} - VF_{\text{мату/мít}} - S_a$. *Дідусь має дім. Діда має барак.*

Někdy se přípouští alternativní rekece, které ovšem nemusejí být synonymní. Srov. například *належати кому/належати до кого, patřit komu, patřit ke komu.*⁴³⁵ *Дитина належить матері. Дитина належить до матері. Діть патріть матце. Діть патріть к матце. – Він належить до нашої сім'ї. Він належить нашій сім'ї. Патріть к наші родині/до наші родини. Патріть наші родині.*⁴³⁶

Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - S_i$

Tento typ valenční struktury obsahuje, kromě slovesa ve finitním tvaru, levovalenční pozici pro subjekt a jednu pravovalenční pozici pro objekt v instrumentálu. Instrumentál není primárně pádem syntaktickým, ale sémantickým. Mezi základní předmětové pády nepatří – na rozdíl od výše analyzovaného aktuzativního či dativního objektu. S dativem má instrumentál společný rys sémantické specifikace, která je však u instrumentálu mnohem zřetelnější, než tomu bylo u dativu. Zatímco dativ obvykle určuje směr/cíl slovesného děje a zpravidla se vyznačuje rysem „bytosť“, s instrumentálem se pojí především adverbialní význam, který si tento pád i v následujících případech v různém stupni ponechává. Na pozici S_{nom} se objevuje agens, kauzátor či expirient. Objektová pozice S_i může mít různé významové nuance. Sémantické struktury vět tohoto typu mohou být následující:

1. Agens – aktivní činnost – patiens/instrument:

Tuto sémantickou strukturu lze popsat takto: Agentem je obvykle osoba, řidčeji pak přírodní síla (potom se však nejedná o agens, ale o kauzátor), která vykonává aktivní činnost, jež se obráží na patientu. Patiens se vyznačuje rysem instrumentálnosti. Sémanticky dobře odlišitelnou skupinou sloves, která do této sémantické struktury náležejí, jsou slovesa označující pohyb nějaké částí těla. Může se však jednat i o předmět (instrument), s nímž je manipulováno.

⁴³⁴ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁴³⁵ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 578-579.

⁴³⁶ Vlastní příklady větných výpovědí.

Patří sem slovesa jako např.: *ворушити/pohnout, зойдаму/hourpat, кутáцет, давитися/dusit se, ділитися/dělit se, запливти/zalít se, кліннугти/mrkat, бликат, наїдатися/sytít se, обніматися/objímat se, частоват se, пишатися/пушніт se, поворушити/pohnout, похитати/hourpat, ківат, рухнути/pohnout, спекулювати/spekulovat, торгувати/obchodovat, цокати/t'ukat* aj.

Příkladové věty:

- *Христоня поворухнув чіпком.*⁴³⁷ *Děda pohnul holí.*⁴³⁸
- *Сині Марфiні очі запливають слізьми...*⁴³⁹ *Marfíny modré oči se zalily/naplnily slzami... / Marfíny modré oči zalily slzy.*
- *Чоловік ...давиться фісташкою.*⁴⁴⁰ *Muž ... se dusí pistácií. / Muže dusí pistácie.*
Zajímavostí je, že strukturu lze alternativně do češtiny přeložit pomocí akuzativního objektu, který vyjadřuje pacienta (*muž*), zatímco subjektem je nepersonický původce děje, který je příčinou (*pistácie*).
- *Миколаївська райрада пишається мужніми податківцями.*⁴⁴¹ *Mykolajevský okresní výbor se pyšní statečnými daňovými poplatníky.*
- *Правоохоронці торгують посадами?*⁴⁴² *Strážci zákona obchodují s funkcemi.*

Valence se ve srovnávacím plánu ukrajinština-čeština jako celek shoduje, existují však i případy alternativní či odlišné rekce. Tak například mohou mít ukrajinská slovesa alternativní rekci: *наїдатися чим/чого, з чого*⁴⁴³ – *sytit se čím*,⁴⁴⁴ *ворушити чим/що*⁴⁴⁵ – *pohnout (s) čím*, *спекулювати чим/на чому*⁴⁴⁶ – *spekulovat s čím, чачроват (s) čím*. Anebo mohou mít alternativní rekci slovesa česká. Zde jde vesměs o případ alternativní rekce s předložkou *s* (*торгувати чим – obchodovat něčím/s něčím*). Odlišná (především neinstrumentální) rekce se potom týká převážně ukrajinských sloves (kupř. *обертати що – točit čím, торгати, смикати що/за що/чим*^{447,448} – *trhat, lomcovat, škubat (s) čím* apod.). Opačné případy odlišné rekce v češtině se taktéž vyskytují. Tak např. *ділитися чим – dělit se o něco*. Zajímavé se

⁴³⁷ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 32.

⁴³⁸ Їту'нпук, Н.: Червенý прач, s. 60.

⁴³⁹ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 299.

⁴⁴⁰ Високий Замок 9.11.2010 Галина ГУЗЬО: Кінодослідження з українського «мудаттва»

⁴⁴¹ Високий Замок 4.5.2005 Іван ФАРІОН: Миколаївська райрада пишається мужніми податківцями

⁴⁴² Високий Замок 17.6.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Правоохоронці торгують посадами?

⁴⁴³ <http://lang.slovopedia.org.ua/11/53405/155545.html> (19.2.2012)

⁴⁴⁴ Svozilová, N. a kol: Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení, s. 374.

⁴⁴⁵ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 154.

⁴⁴⁶ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 1133.

⁴⁴⁷ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 1120.

⁴⁴⁸ Словник української мови. Том 9, s. 404.

jeví i sloveso *обніматися* ve spojeních typu *обніматися компліментами, випадками* atp. – *častovat se (navzájem) komplimenty, výpady* apod. Je třeba si uvědomit, že v češtině zde jde nikoliv o tříkomponentní, nýbrž o čtyřkomponentní strukturu se dvěma objekty: instrumentálním (*komplimenty, výpady*) a akuzativním (*se*).

2. Agens – aktivní činnost – patiens/objekt řízení:

Agens označuje fyzickou či právnickou osobu, patiens může označovat taktéž fyzickou či právnickou osobu, ale například i neživý předmět či abstraktní pojem. Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa s významem řízení jako např.: *завідувати/vést, диригувати/dirigovat, řídit, керувати/řídit, командувати/velet, правити/vládnout, řídit, управляти/řídit, velet, vládnout* apod. Za povšimnutí stojí fakt, že se tato sémantická struktura vyskytuje pouze v ukrajinském jazyce. V češtině ji odpovídá struktura s akuzativním objektem $S_{nom} - VF_{\text{řídit, vést, dirigovat, komandovat}} - S_a$, případně struktura s objektem v dativu $S_{nom} - VF_{\text{velet}} - S_d$.

Příkladové věty:

- *[Bin] Керує полтавським підприємством з 2004 року.*⁴⁴⁹ *Řídí poltavský podnik od roku 2004.*
- *Ми познайомилися з пані Агнешкою у Вроцлаві, де вона завідує відділом україністики в Інституті слов'янської філології тамтешнього університету.*⁴⁵⁰ *Seznámili jsme se s paní Agnieszkou ve Wroclawi, kde vede katedru ukrajinistiky při Institutu pro slovanskou filologii na tamější univerzitě.*
- *А можливо, Янукович сам з якоюсь метою диригує всіма цими речами.*⁴⁵¹ *Je možné, že sám Janukovyč za určitým cílem řídí všechny tyto věci.*
- *Порошенко командує бюджетом, а не РНБОУ.*⁴⁵² *Porošenko řídí rozpočet, ale ne Radu pro národní bezpečnost a obranu Ukrajiny.*
- *Усе залежить від того, як людина цим інструментом управляє.*⁴⁵³ *Vše záleží na tom, jak člověk tento nástroj ovládá.*

⁴⁴⁹ Пороги, вересень 2006.

⁴⁵⁰ Високий Замок 22.4.2011 Петро ЯЦЕНКО: Агнешка МАТУСЯК: «Український модернізм – особливий»

⁴⁵¹ Високий Замок 8.10.2010 Іван ФАРІОН: Олександр ПАЛІЙ: «Відомство Хорошковського працює на те, щоб ізолювати Януковича від Заходу»

⁴⁵² Високий Замок 4.5.2005 Інна ПУКІШ-ІУНКО: Порошенко командує бюджетом, а не РНБОУ

⁴⁵³ Високий Замок 25.5.2011 Олеся ПАСТЕРНАК: Владика Євстратій Зоря: «Як не можна поїсти через Інтернет, так і не можна сповідатися чи причащатися»

3. Agens – aktivní činnost – patiens/směr:

Tato sémantická struktura se týká především češtiny. V ukrajinštině, pro kterou není typická, se vyskytuje u několika sloves většinou coby alternativa ke struktuře s akuzativním objektem $S_{nom} - VF - S_a$ či ke struktuře s předložkovou konstrukcí $S_{nom} - VF - \text{через/крізь } S_a$, které se taktéž vyskytují v češtině. Slovesa mají z formálního hlediska obvykle typickou předponu *pro-* / *pro-*. Jedná se o slovesa jako *пробігти/proběhnout, пройти/projít, пробратися/prodrat se* aj.

Příklady vět:

- *Спортсмени пробігли центральними вулицями міста.*⁴⁵⁴ *Sportovci proběhli hlavními ulicemi města. / Sportovci proběhli skrz/přes hlavní ulice města. / Sportovci proběhli hlavní ulice města.*
- *250 мільйонів гривень пройшли через руки... «бомжів».*⁴⁵⁵ */ 250 milionů hřiven prošlo rukami / skrze ruce / přes ruce ... bezdomovců.*
- *В юності, років сорок тому, коли горів готель “Жорж” у Львові, удвох із двоюрідним братом Іваном ми пробралися всередину боковим ходом і виводили людей.*⁴⁵⁶ *Za mládí, když před čtyřiceti lety hořel lvovský hotel „George“, jsme se spolu s bratrancem Ivanem prodírali bočním vchodem / přes boční vchod / skrze boční vchod a vytahovali lidi.*

4. Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu:

Nositele psychického vztahu lze charakterizovat obvykle jako osobu, zatímco objektem psychického vztahu bývá jak osoba, tak i neživá věc či nějaký abstraktní pojem. Slovesa sem náležející spojuje společný rys zájmu/opovržení. Jedná se o slovesa jako *гордитися/pyšnit se, жертвувати/obětovat, займатися/zabývat se, věnovat se, захопитися/obdivovat (se), надchnout se, зневажувати/opovrhovat, кокетувати/koketovat, милуватися/kochat se, нишатися/pyšnit se, бійти hrdý, ризикувати/riskovat, хвастати/chlubit se, цікавитися/zajímat se* atp.

Příklady vět:

⁴⁵⁴ Високий Замок 26.5.2008 Сюзанна БОБКОВА: «Люди вулиць» запрошують на танець

⁴⁵⁵ Високий Замок 23.11.2010 Омар УЗАРАШВІЛІ: 250 мільйонів гривень пройшли через руки... «бомжів»

⁴⁵⁶ Високий Замок 27.10.2006 А вас рятували?

- Потроху **цікавився** нашою проблемою Культурний союз українських трудящих.⁴⁵⁷ *Trošinku se o náš problém zajímal Kulturní svaz ukrajinských pracujících.*
- Хореографічною постановкою танців **займалося** подружжя Наталії та Юрія Кольва.⁴⁵⁸ *Choreografickým provedením tanců se zabývali manželé Natalija a Jurij Kolva.*
- Я глибоко **захопився** тою масштабною постаттю української культури.⁴⁵⁹ *Hluboce jsem se nadchl pro tuto velkou osobnost ukrajinské kultury. / Hluboce jsem obdivoval tuto velkou osobnost ukrajinské kultury.*
- А дев'ятикласник з Ковеля Артем Солов'янчик **гордиться** вмінням... стріляти лівим оком.⁴⁶⁰ *Koveľský žák deváté třídy, Artem Solovjančuk, se pyšnil tím, že umí střílet levým okem.*
- «Замирюючи» Тибет, Китай **ризикуює** Олімпіадою?⁴⁶¹ *Mající na tušce Tibet, Čína riskuje olympijské hry.*
- Чому Черновецький **пишається** одним місцем, а показує інше?⁴⁶² *Pročpak se Černovecký pyšní jedním místem a ukazuje přitom druhé?*

Slovesná rekcce ukrajinských a českých sloves se ne vždy musí shodovat. (цікавитися чим – *zajímat se o co*, ризикувати чим – *riskovat co*,); někdy se nabízí hned několik alternativních rekcí, např. *захопитися чимось* (*nadchnout se pro co*, *zahořet čím/pro co*, *obdivovat se čemu*, *obdivovat co*), *милуватися ким/з кого/на кому*⁴⁶³ – *kochat se něčím*.

5. Nositel stavu – stav – objekt stavu/příčina

Nositel stavu označuje stav osoby; objekt tohoto stavu potom příčinu stavu, v němž se osoba aktuálně nachází. Může se přitom jednat o nejrůznější nemoci, psycho-fyziologické pochody, emoční vlivy atd.

⁴⁵⁷ Пороги, вересень 2006.

⁴⁵⁸ Пороги, вересень 2006.

⁴⁵⁹ Пороги, вересень 2006.

⁴⁶⁰ Високий Замок 22.9.2005 Дев'ятикласник влучає у ціль... оком!

⁴⁶¹ Високий Замок 20.3.2008 Андрій ВОРОНИЧ: «Замирюючи» Тибет, Китай ризикуює Олімпіадою?

⁴⁶² Високий Замок 24.1.2008 Наталія БАЛЮК: Чому Черновецький пишається одним місцем, а показує інше?

⁴⁶³ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 531.

Do této sémantické struktury náležejí slovesa jako *заразитися/nakazit se, захворіти/ onemocnět, охоřет, палати/hořet, planout, страждати/trpět, strádat* aj.

Příkladové věty:

- *Майже 30% з усіх ВІЛ-інфікованих заразилися статевим шляхом.*⁴⁶⁴ *Více jak 30% všem HIV pozitivních se nakazilo pohlavní cestou.* V případě českého překladu podotkněme, že zvrtné *se* je zde ve funkci aktuzativního předmětu, jedná se tedy o strukturu *se* dvěma konstitutivními objektovými pozicemi.
- *Ой, палає зірками нічка і лунає снів.*⁴⁶⁵ *Ach, jak noc hvězdami plá a zpěv se ozývá.*

Tato sémantická konstrukce není pro ukrajinštinu typická. Často se totiž v podobných případech dává přednost předložkové vazbě *від S_g* (případně jiným), která bývá možná i v češtině (*od S_g, na S_g*, příp. jiné) kde nicméně není primární (na rozdíl od ukrajinského jazyka). Srov. kupř. *захворіти чим/на що*⁴⁶⁶ – *онемосніт чім/на со, страждати чим/від чого*⁴⁶⁷ – *trpí чім/на со.*

6. Nositel posesivního vztahu – posesivní vztah – objekt posesivního vztahu:

Tato svým rozsahem neveliká sémantická struktura je typická pro ukrajinštinu. Týká se sloves vlády a vlastnictví. Patří do ní slovesa jako *володіти/мít, vlastníт, disponovat, зловживати/zneužívат, диспонувати/disponovat, розпоряджатися/nakládat, disponovat* atp.

Příkladové věty:

- *Донька володіє машиною марки БМВ (об'єм двигуна – 1,99 см куб.).*⁴⁶⁸ *Dcera má/vlastní automobil značky BMW s objemem motoru 1,99 ccm.*
- *Винні люди зловживають сонцем.*⁴⁶⁹ *Vinní lidé zneužívají slunce.*

V češtině se snad výlučně týká slovesa *disponovat něčím/s něčím*. V ostatních případech je totiž ekvivalentní překlad do češtiny formálně realizován pomocí jiné struktury. Srov. např.: *володіти чим – vlastníт/мít со, disponovat чім, розпоряджатися чим – nakládat s чім* atp.

⁴⁶⁴ Високий Замок 5.2.2009 Ірина КУШИНСЬКА: Презервативи подорожчали утричі!

⁴⁶⁵ Високий Замок 26.9.2005 «Дівчина-весна»

⁴⁶⁶ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 346.

⁴⁶⁷ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 1164.

⁴⁶⁸ Високий Замок 20.5.2011 Наталка ГРИГОРЧУК: Тарас Стецьків оприлюднив свої доходи

⁴⁶⁹ Високий Замок 16.7.2010 Наталя ДРУЖБЛЯК: Покарані сонцем

Tato sémantická struktura je blízká struktuře 2 Agens – aktivní činnost – patiens/objekt řízení (viz výše), od které se však liší jednak pasivitou levého participantu, jednak důrazem na vlastnický vztah pravého participantu (narozdíl od řídicího vztahu patrného ve struktuře 2).

7. Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace:

Tato sémantická struktura je typická pasivitou obou svých participantů. Nositel statické relace může označovat osobu i neživý předmět či pojem. Objektem statické relace bývají neživé předměty či pojmy.

Do této sémantické skupiny patří slovesa jako *визначатися/vyznačovat se, завершитися/skončit, završit se, закінчитися/skončit, пахнути/vonět, рясніти/hemžit se, тьптит se, сяяти/zářit, світит* apod.

Příkladové věty:

- *Сила й ефективність опозиції визначається безліччю складових.*⁴⁷⁰ *Síla a efektivita opozice se vyznačuje nesčetností složek.*
- *Кримське дербі завершилось перемогою «Таврії» 1:0.*⁴⁷¹ *Krymské derby skončilo vítězstvím SK Tauris Simferopol' 1:0.*
- *Найкращі мужчини міста «сяяли» вродою.*⁴⁷² *Nejhezčí muži města „zářili“ krásou.*
- *Кіноприниження українців закінчиться судом?*⁴⁷³ *Ponížení Ukrajinců v tomto filmu nejspíš skončí soudem / u soudu.*

Následují strukturní modely s objektem v různých casus obliqui s předložkovou vazbou:

Realizace strukturním modelem: S_{nom} – VF – praep S_a

Tato oboustranně valenční struktura bivalenční skýtá jednu levovalenční pozici pro subjekt v nominativu a jednu pravovalenční pozici pro akuzativní objekt s předložkovou vazbou. Může být realizována různými předložkami s odlišnou frekvencí výskytu. Jedná se o následující primární ukrajinské předložky: *на, в/у, о(б), про, за, під, (с)крізь, через*, resp. o jejich české ekvivalenty *na, v, o, pro, za, pod, skrz, přes*.

⁴⁷⁰ Дзеркало тижня, 9-15 вересня 2006.

⁴⁷¹ Високий Замок 23.5.2011 Юрій НАЗАРКЕВИЧ: «Ворскла» прорвалася в Лігу Європи

⁴⁷² Високий Замок 26.5.2008 Ірина СЕМЕНІВ: У «Містері Львова» розгледіли... Діму Білана

⁴⁷³ Високий Замок 12.1.2010 Галина ГУЗЬО: Кіноприниження українців закінчиться судом?

Evidentní formální podobnost těchto předložek v obou jazycích nyní srovnáme s distribucí v jednotlivých sémantických strukturách v porovnání ukrajinština vs. čeština.

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – na S_a

Tato valenční substruktura otevírající jednu objektovou pozici s předložkou *na* je zastoupena v obou zkoumaných jazycích a může vyjadřovat následující sémantické struktury:

1. Agens – aktivní činnost/střet – patiens/objekt střetu

Slovesům řadícím se k této sémantické struktuře je vlastní význam střetu, tedy setkání dvou entit v nejširším slova smyslu: agentu (obvykle osoba) s patientem (obvykle neživý předmět). Jedná se o slovesa jako *духнути/дýchnout*, *наїхати/најет*, *налетіти/налетět*, *наскочити/наскоčit*, *(на)тиснути/стисknout*, *змáčкнут* apod.

Velice častý je u sloves výskyt prefixu *–na/-na*, který formálně podtrhuje předložkovou vazbu u objektu *na/na* S_a. V komparačním plánu ve směru ukrajinština → čeština lze spatřit mezi oběma uvažovanými jazyky vesměs shodu, jelikož se české ekvivalenty sem náležejících ukrajinských sloves překládají formálně stejně. Příkladové věty:

- *Священик ... тричі духає на неї, аби зійшла Божа благодать.*⁴⁷⁴ *Kněz ... třikráte na ní dýchne, aby se na ní sneslo boží požehnání.*
- *П'яний водій наїхав на патрульну машину ДАІ.*⁴⁷⁵ *Opilý řidič najel na hlídkový vůz / do hlídkového vozu Státní dopravní inspekce.*
- *Пес наскочив на жінку, збив з неї і почав гризти.*⁴⁷⁶ *Pes skočil na ženu, povalil ji a začal ji kousat.*

V komparaci opačným směrem (z češtiny do ukrajinštiny) je nicméně nutno podotknout, že do této sémantické struktury náleží i některá další česká slovesa, formálně i bez předpony *na-*, jejichž ukrajinské ekvivalenty sem nepatří, poněvadž patří formálně pod strukturu jinou, srov. např. *tlouct na dveře/do dveří – бити в двері*. Viz též příslušnou strukturu s akuzativní předložkou *y/в* níže.

2. Nositel psychického vztahu(/agens) – psychický vztah – objekt psychického vztahu(/patiens)

⁴⁷⁴ Високий Замок 15.1.2009 Олеся ПАСТЕРНАК: Богоявленська вода захищає від нечистої сили

⁴⁷⁵ Високий Замок 5.4.2008 Світлана КЛОС: П'яний водій наїхав на патрульну машину ДАІ

⁴⁷⁶ Високий Замок 4.5.2005 Наталія КРАВЧУК: Жінку пошматував ротвейлер

Tato sémantická struktura se konstituuje okolo sloves s různým významem, a sice: *нарікати/stežovat si, наїкати (si) (жалітися/stežovat si, наїкати, ремствувати/lamentovat, скаржитися/stežovat si aj.), наважитися/odvázat se, осмїлит се (від-/на-/з/важитися), заслужувати/zasluhovat, реагувати/reagovat, посилається/odvolávat se, претендувати/pretendovat, чинити сі на́роки, сердитися/hněvat se, зlobит се (гніватися/hněvat se, лютувати/zlobit se, розізлітися/naštvat se, сердитися/zlobit se apod.), сподіватися/očekávat, doufat (надітися/doufat, розраховуватися/spoléhat, ро́чїтати, сподіватися/doufat atd.), чекає/čekat a další.*

Příkladové věty:

- *Але на увагу цієї документ, безумовно, заслуговує.*⁴⁷⁷ *Ovšem pozornost si tento dokument určitě zaslouží.*
- *Олег Меншиков нарікає на подружнє життя.*⁴⁷⁸ *Oleh Menšukov si stěžuje na manželský život.*
- *Пітер чекає на гроші Кличка?*⁴⁷⁹ *Piter čeká na peníze od Klyčka.*
- *При цьому воно [Головне науково-експертне управління] посилається на ухвалу Конституційного Суду від 6 травня 2004 року.*⁴⁸⁰ *V tomto se Vrchní odborně-vědecká správa odvolává na usnesení Ústavního soudu ze dne 6. května 2004.*

Poměrně častá je v komparačním plánu odlišná rekcse, a to oběma směry, srov. kupř.: českou odlišnou rekcí v případě *заслужувати на щось = zasluhovat si co/čeho, наважитися на що – odvázat se k čemu, сподіватися на що – očekávat něco, doufat v co* či naopak odlišnou rekcí v případě ukrajinštiny *звукнути si на = привикнути/привичаїтися до чого*. Jindy čeština dává přednost víceslovnému spojení, např. *претендувати/pretendovat, чинити сі на́роки*.

V některých případech sloves této sémantické struktury může mít nositel psychického vztahu rys agentnosti a zároveň objekt tohoto psychického vztahu rys patientu. Jde o slovesa mající význam aktivního působení na nějaký pasivně se chovající objekt (tento může označovat bytosti i neživé věci či abstraktní pojmy) jako například *кричати/кřičet, лягтися/nadávat, hubovat, сваритися/nadávat, hubovat*. Opět i zde platí občasná formální odlišnost v rekcí, srov. např.: *сваритися на кого – nadávat/hubovat komu*. Někdy určité

⁴⁷⁷ Дзеркало тижня, 9-15 вересня 2006.

⁴⁷⁸ Високий Замок 5.6.2005 Галина ЯРЕМА: Олег Меншиков нарікає на подружнє життя

⁴⁷⁹ Високий Замок 4.4.2007 Данило РОМАНЕНКО: Пітер чекає на гроші Кличка?

⁴⁸⁰ Високий Замок 24.2.2007 Іван ФАРІОН: Спекуляції на мові. Дубль №...

sloveso připouští i několik rekcí, které však nemusejí být zcela synonymní, srov. *сваритися на кого* = *nadávat komu* vs. *сваритися з ким* *hádat se s kým*.⁴⁸¹

3. Příčina/agens – emoční/fyziologický vliv – objekt emočního vlivu/recipient

Levointenční participant této sémantické struktury lze charakterizovat jakožto příčinu emočního či fyziologického vlivu s rysy agentnosti. Může se jednat i o kauzátor. Pravointenční participant potom jakožto objekt tohoto vlivu, jako recipient. Recipientem je obvykle osoba.

Pod tuto sémantickou strukturu lze zařadit jen pár sloves jako např. *налягати/zdůrazňovat, trvat* či *находити/зможити се, přemoci, padat, upadat* apod.

Níže uvedené překlady do češtiny demonstrují alternativní české rekcce ekvivalentních sloves.

Příkladové věty:

- *Дехто налягає на солодкі газовані напої.*⁴⁸² *Někdo zdůrazňuje sladké sycené nápoje. / Někdo trvá na sladkých sycených nápojích.*
- *Іноді на нього находить ностальгія.*⁴⁸³ *Někdy se jej zmocňuje nostalgie. / Někdy ho přemůže nostalgie. / Někdy na něj padá nostalgie. / Někdy upadá v nostalgii.*

4. Recipient(/agens) – zrakový vjem – objekt vnímání(/patiens)

Tato sémantická struktura má širší distribuci spíše v češtině, kde se týká nejen sloves zrakového vnímání, ale také sloves myšlení (srov. *myslet na něco* – *думати про що*). Nicméně v ukrajinštině se vyskytuje u sloves s významem zrakového vnímání v nejširším slova smyslu. Sémantická struktura sestává z levého participantu, který lze označit za recipienta. Obvykle se jedná o nějakou osobu. Pravý participant může označovat osoby, jiné živé bytosti i neživé předměty. Recipient může v některých případech nabývat odstínu agentnosti, a objekt vnímání – rys patientu. Častý bývá výskyt prefixu *no-/po-* u sloves.

Sem náležejí slovesa jako např.: *визиратися/vyhlížet, витримати (ся) //vytřeštit/vykulit oči, (no)глянути/podívat se, pohlédnout, (no)дивитися/(po)dívat se, зорити/hledět, упренє se dívat* apod.

Příkladové věty:

⁴⁸¹ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 1077.

⁴⁸² Високий Замок 14.6.2007 Галина ВДОВИЧЕНКО: «А що ви там таке п'єте?..»

⁴⁸³ Високий Замок 14.6.2007 Галина ВДОВИЧЕНКО: «А що ви там таке п'єте?..»

- *Він єдиний раз не сміливо поглянув на те дівча...*⁴⁸⁴ *Jenom jedenkrát se nesměle na to děvče podíval...*
- *Більшість глядачів дивляться на них і вірять їм.*⁴⁸⁵ *Většina diváků se na ně dívá a věří jim.*

5. Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace

Tato sémantická struktura vyjadřuje statické relace, kde levointenční participant je jejím nositelem a pravointenční participant jejím objektem. Náležejí sem slovesa jako např.: *ділитися/дѐлит se, (нід)розділятися/дѐлит se, припадати/пřіpadat.*

Пříkladové věty:

- *Шампуні для конячої гривки діляться на чотири типи.*⁴⁸⁶ *Šampóny pro/na koňskou hřívku se dělí na čtyři typy / do čtyř typů.*
- *Тут спортивна медицина розділяється на два напрями.*⁴⁸⁷ *Zde se sportovní medicína dělí na tři specializace.*
- *Пік аварійності щодня припадає на 13-ту годину.*⁴⁸⁸ *Nejvíce havárií připadá každý den na 13. hodinu.*

Jiná slovesa mohou mít sémantiku aktivnější přeměny, kde levý participant je nositelem výchozího stavu a pravý participant má roli stavu cílového, např.: *Одна з будівель перетворилася на купу згорілих колод.*⁴⁸⁹ *Jedna z budov se změnila v/na kupu ohořelých klád.* Jak z výše uvedeného příkladu vyplývá, čeština za některých okolností připouští alternativní rekcí s předložkou *v*. O alternující rekcí *v/na* S_a v ukrajinštině a v češtině se zmiňujeme v následujícím strukturním modelu níže.

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - v/y S_a$

Podle tohoto strukturního submodelu se mohou tvořit věty s následujícími sémantickými strukturami:

1. Agens – aktivní činnost – patiens/objekt fyzického kontaktu

⁴⁸⁴ Високий Замок 21.3.2007 Наталія КРАВЧУК: «Я зі своєю Лялечкою живу як у раю», – каже Федір Старійчук про дружину, з якою майже шістдесят років у щасливому шлюбі

⁴⁸⁵ Високий Замок 2.3.2011 Оксана ЗЬОБРО: Телевізійний ексібіціонізм

⁴⁸⁶ Високий Замок 21.7.2011 Наталія ДРУЖБЛЯК: Від такої «косметики» роги і копита можуть вирости...

⁴⁸⁷ Високий Замок 15.9.2008 Микола ЛУКІВ: Стати на п'єдестал і не розтоптати свого здоров'я...

⁴⁸⁸ Високий Замок 22.7.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: Галичани стали частіше сідати за кермо нетверезими

⁴⁸⁹ Україна молода, 19 вересня 2006.

Tato sémantická struktura je typická pouze pro ukrajinštinu. Vyjadřuje aktivní činnosti. Levointenční participant, obvykle osoba, působí na pravointenčního participanta, kterého se tato aktivní činnost dotýká především nějakou formou fyzického kontaktu.

Sem náležejí slovesa jako *буму/бít, tlouct, стріляти/стрілет, стукати/клепат* apod.

Příkladové věty:

- *Тунісці били у барабани.*⁴⁹⁰ *Tunisané tloukli na bubny / do bubnů.*
- *Пасажир стріляв у водія.*⁴⁹¹ *Pasažér střílel na řidiče / po řidiči.*
- *Новий рік уже стукає у двері...*⁴⁹² *Nový rok už klepe na dveře.*

V současné češtině se pro překlad obvykle volí genitivní objekt s předložkovou vazbou *do* S_g anebo akuzativní objekt s předložkovou vazbou *na* S_a. V případě slovesa *стрілет* je možná i alternativa s lokální předložkou *po*.

2. Agens/recipient – vnímání – objekt vnímání/patiens

Také tato sémantická struktura je typická pouze pro ukrajinštinu. Vyjadřuje vjemy a vnímání. Levointenční participant je přitom recipientem tohoto vnímání a pravointenční participant jeho objektem. V současné češtině se při překladu dává přednost genitivnímu objektu s předložkovou vazbou *do* S_g (př. *диват се до дали*), jindy akuzativnímu objektu *na* S_a (př. *задіват се на морську плінь*). V některých lexikalizovaných spojeních či pro vytvoření dojmu archaičnosti lze často použít i rekcii v S_a (př. *диват се в широкій далі, заглянути в морську плінь*).

Náležejí sem slovesa jako např.: *вдивлятися/диват се, hledět, вникнути/вникнути, rozpoznat, seznámit se, вслухатися/zaposlouchat se* apod.

Příkladové věty:

- *Вони ... вдивлялися у деталі «Мікрокосмосу»...*⁴⁹³ *Zadivali se na detaily/do detailů „Mikrokosmu“...*
- *Ал Ді Меола ... вслухався у звуки, що вилітали з-під струн Романа Гриньківа.*⁴⁹⁴ *Al di Meola se zaposlouchal do zvuků, které vylétaly se strun Romana Hryňkiva.*

⁴⁹⁰ Високий Замок 24.6.2006 Галина ГУЗЬО: Тунісці били у барабани. Українцям це було «по барабану»

⁴⁹¹ Високий Замок 28.1.2004 Наталія КРАВЧУК: Пасажир стріляв у водія

⁴⁹² Високий Замок 24.12.2009 Галина ЯРЕМА: Свято у тигровій шкурі

⁴⁹³ Високий Замок 2.11.2010 Оксана ЗЬОБРО: Півтори години «Океанів»

⁴⁹⁴ Високий Замок 27.8.2007 Божеана ГОРОДНИЦЬКА: Руслана і Ал Ді Меола сказали фонограмі «Ні!»

- *Насправді люди дуже рідко **вникають** у нюанси.*⁴⁹⁵ *Lidé opravdu jen velmi zřídka vnikají do různých odstínů. / Lidé opravdu jen velmi zřídka rozpoznávají odstíny. / Lidé opravdu se jen velmi zřídka seznamují i s odstíny.*

3. Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu

Tato sémantická struktura je zastoupena jak v ukrajinštině, tak i v češtině. Nositelem psychického vztahu často bývá osoba. Objektem psychického vztahu může být živá bytost i neživá věc.

Tato struktura je nevelikého rozsahu. Lze sem zařadit například sloveso *вірину/věřit* resp. *повірити/uvěřit*.

Příkladové věty:

- *46% українців **вірять** у “релігійні дива”.*⁴⁹⁶ *46% Ukrajinců věří v tzv. „církevní zázraky“.* / *46% Ukrajinců věří tzv. „církevním zázrakům“.*
- *Мабуть, самі журналісти не **повірили** у силу слова.*⁴⁹⁷ *Možná že samotní žurnalisté nevěří v sílu slova / nevěří síle slova.*

Z uvedených příkladových výpovědí vyplývá, že české sloveso (*u*)*věřit* má možnost alternativní rekcce (*věřit čemu, več*).

4. Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace

I tato sémantická struktura je zastoupena v obou zkoumaných jazycích. Sem řadíme slovesa jako například *злитися/splynout*, *стєci se*, *перейти/пřejít*, *перетворитися/přeměnit se*, *трансформуватися/transformovat se* apod.

Příkladové věty:

- *Времі-ремі 21 колектив “Великої коляди” **злився** в єдиний хор.*⁴⁹⁸ *Nakonsec 21 sborů festivalu „Velká koleda“ splynulo v jediný chór / do jediného chóru.*
- *Творча спадщина Степана Коропчака (1926-2000) після його смерті **перейшла** у власність держави.*⁴⁹⁹ *Umělecké dědictví po Stepanu Koropčakovi (1926-2000) přešlo po jeho smrti do vlastnictví státu.*

⁴⁹⁵ Високий Замок 7.5.2007 Лариса ПОПРОЦЬКА – Ірина СЕМЕНІВ: Олег Скрипка: «Результатів голосування я не бачив, тож перемога Подкопаєвої – сумнівна»

⁴⁹⁶ Високий Замок 28.1.2009 Олеся ПАСТЕРНАК: Богдан Трояновський: «Духовно зрілій людині не потрібно кудись їхати, щоб побачити на дереві Богородицю»

⁴⁹⁷ Високий Замок 19.7.2011 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Вікторія СЮМАР: «Влада потрапила у пастку, яку сама ж створила...»

⁴⁹⁸ Високий Замок 31.1.2007 Ірина СЕМЕНІВ: Під «Велику коляду» смакували гарячим пивом

- Відтоді збори **перетворилися у суцільний стрес**.⁵⁰⁰ *Od té doby se sbírky přeměnily v naprostý stres.*
- Мегaprojekt “Танці з зірками”... **трансформувався у шоу “Танцюю для тебе”**...⁵⁰¹ *Megaprojekt „Tanec s hvězdami“ ... se transformoval do/v show s názvem „Tancuju pro tebe...“*

Z výčtu sémantických struktur tvořících se v rámci tohoto strukturního submodelu je patrné, že jsou do značné míry shodné se sémantickými strukturami strukturního submodelu předešlého, to jest $S_{nom} - VF - na S_a$. Blížkost obou těchto struktur je patrná i formálně, a sice občasnou možností alternativní synonymní rekcce, tedy $S_{nom} - VF - na/v S_a$. Tato skutečnost se týká obou zkoumaných jazyků, má však svoje meze. V ukrajinštině je předložková vazba $y/v S_a$ rozšířenější a někdy dokonce jediná možná. Synonymní alternativní rekcce připouštějí např. ukrajinská slovesa jako **змінитися/změnit se, обернутися/proměnit, перекинутися/přeměnit se, перетворитися/přetěnit se** apod. V komparačním plánu ukrajinština-čeština si dále nelze nepovšimnout, že některá slovesa se do češtiny překládají genitivním objektem s předložkou *do*. U některých sloves je sice alternativně možná vazba s předložkou $v S_a$, nicméně zde je třeba se mít na pozoru, protože někdy dochází ke stylistické diferenciaci. Tak např. konstrukci *hledět v dáli* lze považovat za archaické vyjádření namísto dnes běžného *hledět do dálky* apod.

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - pro S_a$

Tato struktura je šířeji zastoupena pouze v ukrajinštině. V češtině jí odpovídají zvláště struktury $S_{nom} - VF - o S_1$, např. *Якось ви розповідали про себе, про друзів своїх*.⁵⁰² *Hodně jste mi vyprávěl o sobě i o svých přátelích*.⁵⁰³, $S_{nom} - VF - na S_a$, kupř. *Навіть ніхто не загадав про його традиційний відпочинок на Говерлі*.⁵⁰⁴ *Dokonce (si) nikdo nevzpomněl ani (na) jeho tradiční dovolenou na Hoverle.*, případně struktury $S_{nom} - VF - S_a$, či struktury jiné, např. **Про це наприкінці минулого тижня повідомило Міністерство з надзвичайних ситуацій і захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи**.⁵⁰⁵ *Koncem minulého týdne to oznámilo Ministerstvo pro*

⁴⁹⁹ Високий Замок 19.10.2006 Юлія ЛІЩЕНКО: Що за дивна картина висить у міськраді?

⁵⁰⁰ Високий Замок 19.9.2007 Галина МИЦЬ: Чи треба на батьківських зборах говорити про гроші?

⁵⁰¹ Високий Замок 7.10.2008 Галина ГУЗЬО: Танці восьми мрій

⁵⁰² Гончар, О.: Циклон. In: Твори в шести томах. Том четвертий, s. 320.

⁵⁰³ Гончар, О.: Суклон, s. 22.

⁵⁰⁴ Пороги, вересень 2006.

⁵⁰⁵ Україна молода, 19 вересня 2006.

mimořádné situace a pro ochranu obyvatelstva před následky černobylské katastrofy. – Вона думала про свою дитину.⁵⁰⁶ Myslela na svoje dítě.

Ukrajinské věty utvořené podle této struktury lze z hlediska sémantiky rozčlenit do více skupin:

- **Agens – předání či obdržení informace – předávaná či obdržená informace:**

Tuto sémantickou strukturu konstituují slovesa s významem předávání informace jako například *говорити/mluvit, hovořit, зусту/hučet, дуніти, дізнатися/dozvědět se, заявити/prohlásit, передіти, проіти, інформуватися/informovat se, казати/mluvit, říkat, повідомити/oznámít, розказувати/provídat, вправіти, (про)читати/(pře)číst* apod. Levým participantem bývá obvykle osoba; pravý participant vyjadřuje předávanou či obdrženou informaci. České ekvivalenty sloves vyžadují jinou rekcí, často lokál plus předložku *o*.

Příkladové věty:

- *Про це він заявив у травні в газеті "Лідове новини".⁵⁰⁷ To prohlásil v květnu v Lidových novinách.*
- *Впливові мужі світу говорять про українські проблеми.⁵⁰⁸ Vlivní mužové světa mluví o ukrajinských problémech.*
- *Інтернет гуде про те, що ви розійшлися з Катериною Фесенко...⁵⁰⁹ V Internetu se mluví o příčinách Vašeho rozchodu s Katerynou Fesenko...*
- *Про захоплення доньки батьки дізналися... з газет.⁵¹⁰ O zájmu své dcery se rodiče dozvěděli až z novin.*
- *Лікарі повідомили про випадок отруєння...⁵¹¹ Lékaři informovali o případu otravy...*

V případě slovesa *повідомити про щось* má jeden jeho český ekvivalent odlišnou rekcí, a to *oznámít něco*. Podobně i ukrajinské *заявити про щось* se do češtiny překládá jakožto *prohlásit něco*.

⁵⁰⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁵⁰⁷ Пороги, вересень 2006.

⁵⁰⁸ Високий Замок 25.9.2009 Ігор ТИМОЦЬ: Впливові мужі світу говорять про українські проблеми

⁵⁰⁹ Високий Замок 30.3.2009 Лариса ПОПРОЦЬКА: Олег Лісогор: «Серед моїх друзів є і жінки»

⁵¹⁰ Високий Замок 6.7.2011 Наталія КРАВЧУК: Маляр-штукатур «з відзнакою» – третя боксерка світу!

⁵¹¹ Високий Замок 2.6.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: Випив у потязі, оклигав у лікарні

Některá ukrajinská slovesa v rámci této sémantické struktury připouštějí alternativní rekcí s genitivní předložkou *щодо*, kterou lze do češtiny přeložit jakožto *ohledně*, *co se týče*, případně jako *o*. Srov. *інформуватися щодо чогось* – *informovat se ohledně čeho*, *домовитися щодо щогось* – *domluvit se ohledně čeho* atp.⁵¹²

• **Nositel psychického vztahu/recipient – psychický vztah/myšlení – objekt psychického vztahu/obsah:**

Do této sémantické struktury patří slovesa, která vyjadřují psychické vztahy a pochody, a to především slovesa myšlení. V češtině se využívají jiné konstrukce, např. konstrukce s lokálním objektem a předložkou *o*, případně konstrukce s akuzativním objektem s předložkou *na*. Zajímavostí je občasná možnost paralelní rekcí v obou zkoumaných jazycích: $S_{nom} - VF_{думати/п\text{р}ем\text{ь}ш\text{л}ет} - над/над S_i$.

K této sémantické struktuře lze přiřadit slovesa jako *думати/п\text{р}ем\text{ь}ш\text{л}ет*, *знати/в\text{ь}д\text{ь}т*, *марити/сн\text{ь}т*, *тоу\text{ж}ит*, *(роз)мірковувати/п\text{р}ем\text{ь}ш\text{л}ет*, *ува\text{ж}оват*, *м\text{р}і\text{я}ти/сн\text{ь}т*, *тоу\text{ж}ит*, *пам'ятати/паматоват си*, *взпом\text{ь}нат си* apod.

Při překladu do češtiny se setkáme s odlišnou rekcí, nejčastěji s $S_{nom} - VF - o S_1$ či $S_{nom} - VF - na S_a$.

Příkladové věty:

- *Перед початком сезону я ніколи не думаю про нагороди.*⁵¹³ *Před počátkem sezóny nikdy o odměnách / nad odměnami nepřemýšlím.*
- *Водночас ми знаємо про відповідну статтю Конституції.*⁵¹⁴ *Přitom víme o příslušném odstavci Ústavy.*
- *Я пам'ятаю про нашу домовленість.*⁵¹⁵ *Pamatuji si na / Vzpomínám si na naši dohodu.* Zde podotkneme, že české ekvivalenty slovesa *пам'ятати* – *паматоват си*, *взпом\text{ь}нат си* – vyžadují akuzativní předložku *na*.

• **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace**

I tato neveliká sémantická struktura se vyskytuje pouze v ukrajinštině.

V češtině se setkáme s odlišnou rekcí: $S_{nom} - VF - o S_1$.

⁵¹² Vlastní příklady větných výpovědí.

⁵¹³ Високий Замок 16.2.2011 Олена САДОВНИК: Олена ПІДГРУШНА: «Побачила по телевізору, як перемагає Зубрилова. І теж вирішила стати біатлоністкою»

⁵¹⁴ Високий Замок 1.2.2006 Ігор Бурмило: «Отче, порадьте нам, за кого голосувати...»

⁵¹⁵ Високий Замок 1.2.2007 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Чим нижче крісло, тим вище «цабе»

Sem lze zařadit slovesa jako *говорити/говорит, vypovídat* či *свідчити/свідчить*.

Příkladové věty:

- *Свідчення ... говорять про можливу причетність Кучми.*⁵¹⁶ *Svědectví ... hovoří/vypovídá o možné Kučmově účasti.*
- *Ця погроза свідчить про симпатії до сталінських методів у тих людей, які ці біз-борди вішали.*⁵¹⁷ *Tato výhrůžka svědčí o sympatiích ke stalinským metodám u lidí, kteří tyto obří tabule rozvěšovali.*

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - o(\theta) S_a$

O předložce *o* lze v komparačním plánu ukrajinština-čeština konstatovat, že je více zastoupena v češtině (srov. strukturu s předložkou *pro* výše). V současné spisovné (!) ukrajinštině má velice omezenou distribuci a s objektem v lokálu se vůbec nepojí. V kombinaci s akuzativem vytváří jedinou sémantickou strukturu omezených možností uvedenou níže.

- **Agens – aktivní činnost – patiens/objekt setkání či dotyku**

Tato sémantická struktura je zastoupena v obou uvažovaných jazycích. Levý participant v roli agentu je zpravidla osoba či jiná živá bytost, zatímco pravým participantem bývají předměty, s nimiž agens přichází do kontaktu.

Do této sémantické struktury náležejí slovesa jako *битися/bít se, touct se, обпертися/opřít se, обтупатися/otúrat se, ošivati se, vrtět se, обтріпатися/oklepat se, отірепати se, спотикатися/klopýtati, zakopávati, стукнутися/uhodit se, пращити se, тертися/třít se, ударитися/udeřit se, uhoditi se* apod.

Příkladové věty:

- *Люди не билися об різні двері...*⁵¹⁸ *Lidé se nebili/netloukli o různé dveře...*
- *Самардак, чинячи опір, сам ударився об якісь перила.*⁵¹⁹ *Když Samardak kladl odpor, sám se udeřil o nějaké zábradlí.*

⁵¹⁶ Високий Замок 23.3.2011 Аскольд ЄРЬОМІН: Українська справа міжнародного значення

⁵¹⁷ Високий Замок 22.3.2007 Леся ФЕДІВ – Ганна ХРИПУНKOVA: «Світлий образ вождя» – проти боржників

⁵¹⁸ Високий Замок 27.9.2005 Тетяна МІШИНА: Володимир Ялович: «Громаді — більше грошей і влади»

⁵¹⁹ Високий Замок 4.5.2005 Омар УЗАРАШВІЛІ: До райвідділу забрали здоровим. А вийшов з переламаними ребрами

V případě některých českých sloves jako *udeřit se, uhodit se, praštit se, opřít se* atp. je třeba upozornit na skutečnost, že zvrtné *se* je větým členem (akuzativním objektem/patientem). Ověřit to lze snadno záměnou tohoto *se* za *tebe, nás* apod.

Realizovaný strukturní submodel: S – VF – za S_a

Tato valenční struktura může obsahovat následující sémantické struktury:

- **Agens – aktivní činnost/uchopení – uchopený objekt**

Tato sémantická struktura se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích. V této sémantické struktuře lze nalézt slovesa s významem uchopení a držení jako například *зачепитися/(za)chytit se, триматися/držet se, узятися/chopit se, пустит se, дати se, ухопитися/(za)chytit se* apod.

Příkladové věty:

- *Падаючи, бідака зачепився за скляну огорожу.*⁵²⁰ *Padající nešťastník se (za)chytil skleněné ohrady / chytil za skleněnou ohradu / zachytil o skleněnou ohradu.* Alternativní reky nejsou zcela synonymní.
- *Після розвалу колгоспів, пригадаймо, перші українські фермери з ентузіазмом узялися за справу.*⁵²¹ *Vzpomeňte si, že po odstranění kolchozů se první z ukrajinských zemědělců s entusiasmem pustili do práce / dali do práce / dali do díla / chopili práce.* V případě této větne výpovědi se jedná o metaforu a o ustálené spojení (*узятися за справу – пустит se do práce, дати se do práce*).
- *Кабельники вхопилися за тему «українізації»...*⁵²² *Opraváři kabelové televize se chytili/chopili tématu ukrajinizace.* V případě této větne výpovědi se jedná o metaforu (*вхопитися за тему українізації – chopit se tématu ukrajinizace*).

- **Agens – aktivní činnost/boj – objekt aktivní činnosti/cíl**

Slovesa patřící do této sémantické skupiny spojuje společný význam – boj v širším slova smyslu. Levým participantem je zpravidla osoba; pravým participantem může být jak osoba, tak věc či abstraktní pojem.

⁵²⁰ Високий Замок 2.6.2011 Володимир МАРЧЕНКО: Перед смертю пришили руку

⁵²¹ Високий Замок 18.11.2006 Галина МИЦЬ: Чому сільські газди не господарюють?

⁵²² Високий Замок 13.3.2008 Галина ГУЗЬО: Ігор КУРУС: «Кабельники спекулюють на темі мови»

Sem náležejí slovesa typu *битися/бít se, bojovat, боротися/bojovat, бít se, виступати/stavět se, обхажувати, воювати/bojovat, демонструвати/demonstrovat, змагатися/soutěžit, zápasit, bojovat, маніфестувати/manifestovat, demonstrovat* atp.

Пříkladové věty:

- *Натомість демократичні сили однозначно виступають за вступ України в НАТО і Євросоюз.*⁵²³ *Zato demokratické síly se jednoznačně stavějí za vstup Ukrajiny do NATO a EU. / Zato demokratické síly jednoznačně obhajují vstup Ukrajiny do NATO a EU.*
- *Адже наші діди і прадіди воювали за мир.*⁵²⁴ *Vždyť naši dědové a pradědové bojovali za mír.*
- *Потерпілі боряться за життя.*⁵²⁵ *Oběti bojují o život.* Podotkněme, že pouze na základě kontextu lze v případě této větné výpovědi rozpoznat, zdali je alternativní, leč nesouznačná, rekce českého slovesa *bojovat (o/za co)* možná, srov.: *Oběti bojují za lepší život/za lepší životní podmínky.* ALE *Oběti bojují o holý život* (viz též níže).
- *Пілот команди «Ред Булл» до останнього метра дистанції змагався за перше місце...*⁵²⁶ *Pilot ze stáje Red Bull do posledního metru soutěžil o první místo...*

V komparačním plánu ukrajinština/čeština jistě stojí za zmínku možná alternativní (ale často vzájemně nezaměnitelná) rekce u některých českých sloves jako např. *bojovat za něco/o něco, бít se за něco/o něco* apod.⁵²⁷ Zatímco v případě užití předložky *o* se jedná spíše o soutěžení, o soupeření dvou či více zúčastněných stran, kde si lze představit vítěze a poraženého, např. *Fotbalisté bojují/se bijou o míč/první cenu.*, v případě předložky *za* se jedná spíše o společný cíl či o vyjádření společného úhlu pohledu na věc, srov.: *Bojovat za mír. Za jasnější zítřky.* atp.⁵²⁸

- **Nositel psychického vztahu/agens – psychický vztah/aktivní činnost – objekt psychického vztahu/beneficient:**

⁵²³ Високий Замок 30.8.2007 Наталія БАЛЮК: Спасибі за пораду, але широку коаліцію творить у себе...

⁵²⁴ Високий Замок 12.5.2011 Наталія БАЛЮК: «Свобода» виправдала усі сподівання «Русского единства»

⁵²⁵ Високий Замок 1.8.2005 Омар УЗАРАШВІЛІ: Потерпілі боряться за життя

⁵²⁶ Високий Замок 23.5.2011 Микола ЛУКІВ: Турнірна мозаїка

⁵²⁷ Srov. Svozilová, N. a kol.: Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení, s. 36.

⁵²⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

Tato sémantická struktura je zastoupena v obou zkoumaných jazycích. Obsahuje slovesa s významem postavit se za někoho/něco, tj. angažovat se ve prospěch někoho/něčeho.

Náleží sem slovesa jako například *голосувати/hlasovat*, *відповідати/zodpovídat*, *заступитися/postavit se*, *застат se*, *(no)пучитися/ručit*, *зарушит se* apod.

Příkladové věty:

- *Американці голосують за політиків, які думають так само, як вони.*⁵²⁹ *Američané hlasují pro politiky, kteří myslí stejně jako oni sami.*
- *Анатолій Кінах заступився за режим Лукашенка.*⁵³⁰ *Anatolij Kinach se postavil za Lukašenkův režim. / zastal Lukašenkova režimu.*
- *Серед членів комісії я відповідав за козацьку Україну – любіював усіх гетьманів.*⁵³¹ *V komisi jsem zodpovídal za kozáckou Ukrajinu – lobbboval jsem u všech hejtmanů.*

Z výše uvedených příkladů větných výpovědí je patrná odlišnost rekcí v češtině, srov. např. *голосувати за кого, що – hlasovat pro koho, co*, *заступитися за кого, що – zastat se koho, čeho*, ale *postaviti se za koho, zodpovídat za co*.

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu/příčina:**

Tato sémantická struktura se vyskytuje pouze v ukrajinském jazyce, kde seskupuje slovesa s významem bát se, tesknit či myslet. Jedná se o slovesa jako například *боятися/bát se*, *думати/myslet*, *переживати/strachovat se*, *уболювати/fandit*; *літовати, митi starosti*, *хвилюватися/strachovat se*, *обавати se* apod.

Do češtiny se překládá pomocí jiných konstrukcí, kupř.: *bát se o koho/co*, *myslet na koho/co*, *strachovat se o koho/co*, *obávat se koho/čeho* apod.

Příkladové věty:

- *Ми думали за спільне майбутнє.*⁵³² *Mysleli jsme na společnou budoucnost.*
- *Зрештою, чимало з них справді переживали за Україну.*⁵³³ *Koneckonci mnoho z nich se o Ukrajinu bálo.*

⁵²⁹ Високий Замок 4.5.2005 Аскольд ЄРЬОМІН: Консервативна Америка

⁵³⁰ Високий Замок 3.10.2005 Галина МИЦЬ: Анатолій Кінах заступився за режим Лукашенка

⁵³¹ Високий Замок 28.4.2011 Інна ГОНЧАРУК-ПЛИХІВСЬКА: Від проспекта Леніна – до проспекта Свободи

⁵³² Vlastní příklad větné výpovědi.

Ostatní strukturní modely s předložkami *нід*, *(с)крізь*, *через* typu **S – VF – *нід*, *(с)крізь*, *через* S_a** nejsou tak frekventované a vyskytují se jen okrajově. Obvykle se pojí s objektem v instrumentálu a velmi často mají adverbialní charakter. Nicméně adverbialní určení v mnoha případech ani neobsazují konstitutivní pozice. Na adverbialní pozice mající konstitutivní charakter upozorňujeme v příslušné kapitole níže (**Subj – Praed_{VF} – Adv**).

Do struktury **S – VF – *нід*, *(с)крізь*, *через* S_a** lze zařadit pouze ty případy vět, kde se na objekt lze zeptat pouze předložkou s příslušnou pádovou otázkou (např. *нід кого/що* apod.), a nikoliv pomocí otázek typických pro lokální určení, tj. *де*, *куди*, *звідку* apod., které zde naprosto převažují.

Realizace strukturním modelem: S_{nom} – VF – praep S_g

Tato oboustranně valenční struktura bivalenční skýtá jednu levovalenční pozici pro subjekt v nominativu a jednu pravovalenční pozici pro genitivní objekt s předložkovou vazbou. Může být realizována různými předložkami s odlišnou frekvencí výskytu. Nejčastěji se lze setkat s ukrajinskými předložkami *до*, *від*, *з*, *проти*, *у/в*, *щодо*, *(нав)коло*, resp. s jejich českými protějšky *do*, *od*, *z*, *u*, *kolem*. O českém ekvivalentu předložek *щодо* a *проти* viz příslušné strukturní modely níže.

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – *до* S_g

Tento strukturní typ má v ukrajinštině širší diapazon sémantické distribuce, jelikož odpovídá jak podstatné části české struktury **S_{nom} – VF – *do* S_g**, tak i strukturám **S_{nom} – VF – *k* S_a** (tato česká struktura se pravidelně do ukrajinštiny překládá pomocí genitivního objektu s předložkou *до*), resp. **S_{nom} – VF – *na* S_a**.

Ze sémantického hlediska lze vyčlenit několik následujících skupin:

- **Agens – aktivní činnost – patiens/objekt připojení, kontaktu či přiblížení:**

Tato sémantická struktura sdružuje slovesa s významem kontaktu či připojení. Charakteristickým rysem tohoto sémantického modelu vět je prefixace u mnoha sloves: v ukrajinštině *ппу-*, v češtině *пři-*. Levointenční participant označuje nejčastěji osobu.

⁵³³ Високий Замок 4.5.2005 «Своїм виглядом я говорив рішуче «ТАК!»

kterému je řečová činnost produkovaná agentem určena. V komparačním plánu ukrajinština-čeština lze pozorovat, že ekvivaletní česká slovesa tvoří akuzativní strukturu $S_{nom} - VF - na S_a$.

Patří sem slovesa typu *апелювати/apelovat, звертатися/obracet se* atp.

Пříkladové věty:

- *Далеко не всі звертаються до лікарів.*⁵⁴⁰ *Zdaleka ne všichni se obracejí na lékaře.*
 - *Перевізники апелюють до самих водіїв.*⁵⁴¹ *Převozníci apeluji na samotné řidiče.*
- **Nositel emočního vztahu/agens – emoční vztah/aktivní činnost – objekt emočního vztahu/činnosti**

Levý participant této sémantické struktury lze charakterizovat jakožto nositele emočního vztahu s agentními rysy. Zpravidla se jedná o nějakou osobu. Pravému participantu potom zpravidla bývá vlastní rys činnosti.

Do češtiny se tato struktura překládá různě: pomocí objektu s genitivní předložkou *do* (např. *pustit se do práce*), pomocí objektu s dativní předložkou *k* (např. *drát se k někomu*), pomocí infinitivního objektu (např. *začít pracovat*) apod.

Sem náležející slovesa spojuje význam *pustit se do nějaké činnosti*, srov. např.: *братися/pustit se, dát se, взятися/pustit se, dát se, кидатися/vrhat se, дрят се, ханатися/chápat se, pouštět se* apod.

Пříkladové věty:

- *Медсестра відразу береться до роботи.*⁵⁴² *Zdravotní sestra se okamžitě pouští do práce. / Zdravotní sestra okamžitě začíná pracovat.*
- *У відчаї люди шукають виходу і кидуються до тих, хто, як їм здається, може підказати цей вихід.*⁵⁴³ *V zoufalství hledají lidé východisko, derou se k těm, o nichž si myslí, že jim toto východisko ukážou.*

Stojí za povšimnutí, že v ukrajinštině existují paralelní rektace za S_a (*взятися за роботу*) a u/v S_a (*Дехто кидається до вікна / у вікно, аби побачити літак.*⁵⁴⁴

⁵⁴⁰ Високий Замок 19.2.2007 Ірина КУШИНСЬКА: На піку грипу

⁵⁴¹ Високий Замок 3.11.2009 Ольга ЧИТАЙЛО: Маршрутки спорожніли

⁵⁴² Високий Замок 21.6.2006 Олеся ПАСТЕРНАК: І полікувати, і розрадити...

⁵⁴³ Високий Замок 26.3.2009 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Кому це кортить сокиру гострити?

⁵⁴⁴ Високий Замок 17.9.2009 Сюзанна БОБКОВА: «Хочу, щоб у мене була мама – така, як колись...»

Нěkdo se vrhá k oknu, aby uviděl letadlo.), o kterých se zmiňujeme výše, a kterým ukrajinština v těchto případech dává přednost.

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu**

Levý participant této sémantické struktury se vyznačuje rysem osoba či zvíře. Sem náležející slovesa nesou význam *lichotit* jako například *леститися/lísat se, lichotit se, підлещуватися/vlichocovat se, підлизати(ся)/vlíchat se, vlísat se* apod. V komparačním plánu ukrajinština-čeština lze opět pozorovat, že ekvivaletní česká slovesa tvoří dativní strukturu $S_{nom} - VF - k S_d$ resp. $S_{nom} - VF - S_d$.

Příkladové věty:

- *Хитра дівчина підлестилася до мільярдера.*⁵⁴⁵ *Vychytralá dívka se miliardáři vlichotila.*
- *Голодний собака підлизує до людей.*⁵⁴⁶ *Hladný pes se lísá k lidem.*

- **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace**

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa s různou sémantikou, která vyjadřují různé statické relace, jako například *відноситися/vztahovat se, týkat se, належати/náležet, пасувати/pasovat, hodit se, ladit, підходити/hodit se, притулятися/tulit se, схилятися/přiklonit se, přidat se* apod. V komparačním plánu ukrajinština-čeština u českých ekvivalentních sloves narazíme na zajímavou skutečnost. Opět se vyskytuje dativní struktura $S_{nom} - VF - k S_d$, častá je však možnost paralelní rekcce, srov. kupř.: *належати někomu/k někomu; прислухати někomu/do něčeho/k něčemu; ладити k čemu/s čím* atp. Paralelní rekcce však nejsou zcela synonymní, ale vždy vyzdvihují určitý významový odstín v souladu s potřebami mluvčího.

Příkladové věty:

- *Цей культурний шар відноситься до княжого періоду.*⁵⁴⁷ / *Toto kulturní uskupení se týká knížecího období.*
- *Кримськотатарська мова належить до кипчацької групи тюркської гілки алтайської сім'ї мов.*⁵⁴⁸ / *Krymskotatarský jazyk patří ke kypčacké skupině / do kypčacké skupiny turkické větve altajské jazykové rodiny.*

⁵⁴⁵ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁵⁴⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁵⁴⁷ Високий Замок 2.11.2006 Юлія ЛІЩЕНКО: Археологи знайшли «відправну точку»

⁵⁴⁸ Високий Замок 15.7.2011 Кримськотатарська мова кирилицю міняє на латинку

- *Коралі пасують до однакових кульок...*⁵⁴⁹ *Korále se hodí k různým kuličkám.*
/ *Korále ladí s různými kuličkami.*
- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti//účel/příčina/rezultát:**

Tato sématická struktura vyjadřuje nejrozličnější aktivní činnosti. Levý participant možno označit za osobu; pravý participant je objektem této aktivní činnosti s odstínem účelu, příčiny anebo výsledku.

Sem patří slovesa jako *готуватися/підготуватися* *se*, *допрацюватися/допрацювати* *se*, *дослужитися/дослужити* *se*, *підготуватися/підготувати* *se* apod.

Příkladové věty:

- *Віктор Медведчук (на фото справа) і Дмитро Табачник (на фото зліва) “дослужилися” до полковників.*⁵⁵⁰ *Viktor Medvedčuk (na fotce vlevo) a Dmytro Tabáčnyk (na fotce vpravo) se dočkali / se, „dosloužili“ svých zbožňovatelů.*
- *Цього року комунальники не підготувалися до зими.*⁵⁵¹ *Letos se pracovníci technických služeb na zimu nepřipravili.*
- *До виставки шедеврів світового мистецтва працівники музею готуються уже нині.*⁵⁵² *Na výstavu skvostů světového umění se pracovníci muzea připravují už nyní.*

V komparačním plánu ukrajinština/čeština je patrná odlišná rekce, srov. čes. *dopracovat se k něčemu/něčeho, připravit se na něco, dosloužit se čeho.*

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – vid S_g

Této ukrajinské valenční struktuře jako celku odpovídá česká valenční struktura: S_{nom} – VF – od S_g (např.: *Вдова відсіла від вікна.*⁵⁵³ *Vdova si odsedla od okna.*). V některých případech se při překladu do češtiny užívá struktur jiných, ponejvíce S_{nom} – VF – S_d a S_{nom} – VF – S_g.

Pro většinu sloves náležejících do této struktury je charakteristická prefixace, která ještě umocňuje obecný význam předložky *vid/od*: odloučení, oddělení, odstranění, uvolnění. Týká

⁵⁴⁹ Високий Замок 28.12.2006 Олесь ПАСТЕРНАК: На лісову красуню чіпляють мобілки і долари

⁵⁵⁰ Високий Замок 20.8.2005 Інна ПУКШ-ЮНКО: А які були «полковники»? Несправжні...

⁵⁵¹ Високий Замок 22.1.2010 Юлія ЛІЩЕНКО: Катастрофа на дорогах

⁵⁵² Експрес, 21-28 вересня 2006.

⁵⁵³ Vlastní příklad větné výpovědi.

se to obou zkoumaných jazyků: v ukrajinštině se u sloves užívá předpona *від-*, která odpovídá českému *od-*.

Lze odlišit několik sémantických struktur:

- **Agens – aktivní děj – patiens:**

Levý participant se zpravidla vyznačuje rysem „osoba“, zatímco pravý participant může být konkrétní předmět či živá bytost.

Patří sem slovesa jako například *відвернутися/odvrátit se*, *відділитися/oddělit se*, *відсісти/odsednout si*, *відучитися/odnaučit se*, *відштовхнутися/odstrčit*, *обтруситися/otřepat se*, *оклепат se* apod.

U sloves typu *сховатися/schovat se*, *укритися/ukrýt se* má pravý participant roli objektu s odstínem příčiny.

Rekce se v obou jazycích částečně kryje; někdy lze nalézt odlišnou rekci v češtině, srov. např.: *odnaučit se čemu*, *schovat se před čím*.

Příkladové věty:

- *Бог відвернувся від людей.*⁵⁵⁴ *Bůh se odvrátil od lidí.*
- *Англійська, російська й навіть українська прем'єр-ліги [...] відділилися від національних федерацій...*⁵⁵⁵ *Anglická, ruská, a dokonce i ukrajinská Premier Leagues se oddělily od národních fotbalových federací...*
- *Діти сховалися від полум'я під ліжком...*⁵⁵⁶ *Děti se schovaly před plameny pod postel(i).*

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu**

Levý participant této sémantické struktury lze označit rysem osoba; pravý participant bývá zpravidla abstraktní pojem.

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako například *абстрагуватися/abstrahovat*, *відвернутися/odvrátit se*, *відмовитися/distancovat se*, *зійти se*, *відсторонитися/stranit se*, *vyhnout se*, *відцуратися/zřít se*, *odvrátit se*, *отямитися/vzramatovat se* apod.

⁵⁵⁴ Високий Замок 22.7.2010 Іван ТЕРЕН: Московський владика і далі мріє про «єдиний народ»

⁵⁵⁵ Високий Замок 8.8.2011 Микола РАШКЕВИЧ: Братання... проти УЄФА

⁵⁵⁶ Високий Замок 18.12.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Діти сховалися від полум'я під ліжком...

Při překladu do češtiny se rekce ekvivalentních českých sloves občas neshoduje. Srov. kupř.: *zřící se čeho, stranit se komu, vyhýbat se komu, vzpramatovat se z čeho.*

Příkladové věty:

- *Виборці ... в іншому випадку масово абстрагуються від ринку голосів.*⁵⁵⁷
Voliči jindy hromadně abstrahují od obchodování s hlasy.
- *Норвегія досі [не отямилася] від шоку...*⁵⁵⁸ *Norsko se dosud ze šoku nevzpramatovalo...*
- *Редактори компанії відмовилися від місячного гонорару...*⁵⁵⁹ *Redaktoři společnosti se zřekli měsíčního honoráře.*
- *Він [Янукович] майстерно відсторонився від економічної політики уряду й суперечок “помаранчевих”.*⁵⁶⁰ *Janukovyč se distancuje od fiskální politiky vlády i od „oranžových“ hádek.*
- *Більшість “помаранчевого” електорату від нього [Віктора Ющенка] відвернеться...*⁵⁶¹ *Většina „oranžových“ voličů se od Viktora Juščenka odvrátila.*
- **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace:**

V rámci této sémantické struktury lze nalézt slovesa typu *віддалитися/odcizit se, відрізнятися/odlišovat se, відхилитися/odchýlit se, odbočít, залежати/záležet* atp.

Při překladu do češtiny spatřujeme občasnou odlišnost v rekcí. Srov. např.: *odcizit se komu, záležet na čem.*

Příkladové věty:

- *Моя програма залежить від ваших побажань...*⁵⁶² *Můj program záleží na vašich přáních.*
- *Цей альбом суттєво відрізняється від попередніх.*⁵⁶³ *Toto album se podstatně liší od předchozích.*

⁵⁵⁷ Високий Замок 4.6.2008 Малюнок Юлії ЛІЩЕНКО: «Наша Україна»: інфляція стосунків

⁵⁵⁸ Високий Замок 26.7.2011 Іван ФАРІОН: Перед терактом норвезький маніяк мріяв провести час у компанії двох повій...

⁵⁵⁹ Високий Замок 26.12.2007 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Відкрили дошку Чорноволу – будьте правдивими, як він...»

⁵⁶⁰ Високий Замок 28.4.2009 Ігор ТИМОЦЬ: Газова угода України з ЄС – і вовки ситі, і вівці цілі

⁵⁶¹ Високий Замок 2.7.2008 Олесь Доній: «Ющенку потрібна низка менш «помаранчевих» партій»

⁵⁶² Високий Замок 28.10.2010 Юлія ЛІЩЕНКО – Марія ДЕРКАЧ: «Моя програма залежить від ваших побажань...»

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - 3/i3 S_g$

Předložka *з* do jisté míry kopíruje význam předložky *від*. Taktéž vyjadřuje sémantiku oddálení, odloučení.

V komparačním plánu si lze povšimnout, že tato ukrajinská struktura vesměs odpovídá struktuře české $S_{nom} - VF - z S_g$.

Tento strukturní typ utváří stejné sémantické struktury jako jemu blízký model předešlý, a sice:

- **Agens – aktivní činnost – patiens**

Tato sémantická struktura sdružuje slovesa jako *звільнитися/odejít, opustit, палити/пálit, стріляти/střílet* apod.

Příkladové věty:

- *Я звільнився з «Інтера».*⁵⁶⁴ *Z televizní stanice Inter jsem odešel. / Televizní stanici Inter jsem opustil.*
- *Чи не кожен житель цього району хоча б раз у житті стріляв з лука.*⁵⁶⁵ *Snad každý obyvatel této oblasti alespoň jedenkrát za život střílel z luku.*

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu**

Tato sémantická struktura sdružuje slovesa jako *каятися/кát se, литоват, радити/radovat se* apod.

Příkladové věty:

- *Ви [з того] каюлися.*⁵⁶⁶ *Vy jste se z toho káli. / Vy jste toho litovali.*
- *Віктор Янукович радіє з найвищої нагороди Російської православної церкви.*⁵⁶⁷ *Viktor Janukovyč se raduje z nejvyšší ceny Ruské pravoslavné církve.*

- **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace**

⁵⁶³ Високий Замок 21.9.2007 Юлія БУГАЙ: Віталій КОЗЛОВСЬКИЙ: «...Вона мене кохає. А я її люблю...»

⁵⁶⁴ Високий Замок 22.5.2008 Іван ФАРІОН: Вахтанг КІПАНІ: «Я звільнився з «Інтера»

⁵⁶⁵ Високий Замок 17.2.2009 Олена САДОВНИК: Олександр СЕРДЮК: «Ігри в Пекіні – найбільша драма моєї кар'єри»

⁵⁶⁶ Високий Замок 13.12.2008 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Василь ГРИЦАК: «За виключення мене з партії відповідає Львовчкін»

⁵⁶⁷ Високий Замок 26.7.2010 Іван ФАРІОН: Патріарх Кирило: «Захищаємо православну віру, те, що належить Богові, що вручено церкві»

Tato sémantická struktura sdružuje slovesa jako *впливати/выплývat, plynout, походити/рочázet, складатися/skládat se, sestávat* apod.

Пříkladové věty:

- *Це [=дохід Президента України] впливає з декларації про доходу і фінансовий стан президента та його сім'ї...⁵⁶⁸ Plat ukrajinského prezidenta vyplývá z deklarace o platech a finanční situaci prezidenta a jeho rodiny.*
- *Мій батько – Борис Іванович Попов – росіянин, він походить з дворянської родини.⁵⁶⁹ Můj otec Borys Ivanovyč Popov je Rus pocházející z aristokratické rodiny.*
- *Розважальна програма складається з пісень і танців того часу.⁵⁷⁰ Zábavní program se skládá/sestává z dobových písní a tanců.*

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – проти S_g:

Tento strukturní valenční model je z hlediska srovnávacího jazykového plánu zajímavý právě předločkou *проти*. Ta se sice vyskytuje v obou analyzovaných jazycích (čes. *proti*), v každém se však pojí s jiným pádem: v ukrajinštině se pojí s genitivem, v češtině pro změnu s dativem. Sémantické struktury jsou přitom v obou jazycích totožné, a sice:

- **Agens/nositel psychického stavu – aktivní činnost/psychický vztah – objekt aktivní činnosti/psychického vztahu**

Levoútenční participant je obvykle osoba, predikát vyjadřuje zároveň psychický vztah i aktivní činnost. Slovesa zpravidla vyjadřují nesouhlas či odpor.

K této sémantické struktuře lze zařadit slovesa typu *воювати/bojovat, голосувати/hlasovat, манифестувати/manifestovat, demonstrovat, протестувати/protestovat, свідчити/svědčit* apod.

Пříkladové věty:

- *Воювали проти талібів американці...⁵⁷¹ Američané bojovali proti příslušníkům Talibánu.*

⁵⁶⁸ Високий Замок 11.4.2011 920 тис. 268 грн.

⁵⁶⁹ Високий Замок 28.4.2011 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Играет дождь прелюд вечерний на мокрых клавишах камней...»

⁵⁷⁰ Високий Замок 21.5.2011 Уляна ІВАНИШИН: Туристам пропонують круїзи маршрутом «Титаніка»

⁵⁷¹ Високий Замок 31.12.2002 Аскольд ЄРЬОМІН: 2002: найважливіше і незабутнє

- Чимало батьків і вчителів **протестували проти** так званих комплект-класів.⁵⁷² *Много rodičů a učitelů protostovalo proti tak zvaným sloučeným třídám.*
- Прем'єр-міністр Юлія Тимошенко і міністр внутрішніх справ Юрій Луценко **голосували проти** цього рішення...⁵⁷³ *Premiérka Julija Tymošenko a ministr vnitra Jurij Lucenko hlasovali proti tomuto usnesení.*
- Працівники міліції зараз **свідчать проти** своїх керівників...⁵⁷⁴ *Příslušníci policie nyní svědčí proti svým nadřízeným.*

Za zmínku jistě stojí alternativní rekcce s téměř opačným významem u sloves typu *воювати, протестувати, голосувати*, srov.: *воювати проти чогось/за що – bojovat proti čemu / za co / pro co / o co, протестувати проти чогось/за що – protestovat proti / kvůli něčemu, голосувати проти чогось/за що – hlasovat proti něčemu / pro něco*. Celá situace se stává ještě zajímavější v komparačním plánu ukrajinština/čeština, neboť v případě slovesa *bojovat* jsou k dispozici předložky čtyři: *proti, za, o, pro*. O tom více viz příslušný strukturní submodel: S – VF – *za* S_a výše.

• **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace**

Do této sémantické struktury řadíme slovesa jako například *обернутися/обратит се, отоїт се* či *свідчиму/свідчїт* atp.

Příkladové věty:

- *Логїка відносин з позиції сили в довгостроковій перспективї може обернутися проти Росії...*⁵⁷⁵ *Logika vztahů založených na síle se v dlouhodobém horizontu může proti Rusku obrátit.*
- *Логїка цих відносин свідчить проти Росії.*⁵⁷⁶ *Logika těchto vztahů svědčí proti Rusku.*

Zajímavá je i skutečnost, že sloveso *свідчиму* nabývá spolu s jinou rekcí téměř opačného významu, srov.: *свідчиму проти чогось/когось – свідчиму про щось/когось* (*свідчїт проти něčemu/někomu – svědčїт o něčem/někom*). Za zmínku stojí komplementárnost obou těchto rekcí, srov.: *свідчиму проти кого / не свідчиму про що x не свідчиму проти*

⁵⁷² Високий Замок 29.8.2005 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Першокласників поменшало на дві тисячі

⁵⁷³ Високий Замок 14.10.2008 Іван ФАРІОН: Президент напірає на вибори. Прем'єр – опирається

⁵⁷⁴ Високий Замок 4.5.2005 Наталія БАЛЮК: Юрій Луценко: «Дійде черга і до Кучми...»

⁵⁷⁵ Високий Замок 6.3.2007 Ігор ТИМОЦЬ: Вояжі Вікторів

⁵⁷⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

кого / свідчити про що. Pozoruhodná je také skutečnost, že *свідчити про щось* může vyjadřovat jak aktivní řečovou činnost/psychický vztah (*Хтось свідчить у суді.*), tak i statickou relaci (*Запах поту нерідко свідчить про хвороби.*⁵⁷⁷), zatímco *свідчити проти чого* častěji vyjadřuje aktivní činnost/psychický vztah (*хтось свідчить проти когось у суді*) než statickou relaci.

Mimo výše uvedené existují ještě další genitivní předložky, ovšem jejich frekvence užívání je nižší a leží spíše na periférii. Jedná se o následující struktury:

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – *навколо/коло* S_g:

U této sekundární předložky je jasně patrná lokální sémantika. Sem je proto možno zařadit pouze ty příklady vět, kde adverbialní význam nepřevažuje. Formálně tedy jen tehdy, nelze-li se zeptat na objekt jinak než pádovými otázkami.

Patří sem například sloveso *ніклуватися/оšetřovat, opatrovat*.

Příkladová věta:

- *Вона ніклується коло хворого. Оšetřuje/Опатрує nemocného.*⁵⁷⁸

Sloveso *ніклуватися* připouští ještě spojení s jinými předložkami, i když s jistými významovými nuancemi oproti předešlé příkladové větě výpovědi. Srov. např.: *ніклуватися про/за дітеї (starat se/pečovat o děti)*, případně je možné a časté užití instrumentálního objektu (*ніклуватися дітьми*).⁵⁷⁹

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – *у/в* S_g:

Fonetická alternace ukrajinské předložky *у/в* se neomezuje pouze na tuto strukturu, ale vyskytuje se pravidelně i v ostatních strukturách (pádech), se kterými se pojí (tj. akuzativ a lokál – viz příslušné struktury).

Sem lze zařadit například sloveso *консультуватися/radit se, konzultovat*, kupř.: *Усі вони консультуються у Сергія Ківалова...*⁵⁸⁰ (synonymní alternativna: *Усі вони консультуються із Сергієм.*) *Всіхні се радї се Сергієм Ківаловем.*

Kromě toho se lze s tímto strukturním modelem setkat také v případě kopuly *бути*, která se zpravidla vynechává, při vyjádření sémantické struktury **Nositel posesivního vztahu**

⁵⁷⁷ Високий Замок 20.5.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Запах поту нерідко свідчить про хвороби

⁵⁷⁸ Srov. Ukrajinsko-český slovník, s. 783.

⁵⁷⁹ Srov. tamtéž.

⁵⁸⁰ Високий Замок 10.11.2007 Галина ГУЗЬО: Олег СКРИПКА: «Хочу, щоб мої сини не росли культурними зомбі»

– **posesivní vztah – předmět posesivního vztahu**, která je v tomto tvaru pro ukrajinštinu (na rozdíl od češtiny) typická. Srov. též strukturní model $S_{nom} - VF - S_a$ výše.

Příkladové věty: *У мене гроші. – У нього автомобіль. – У неї гарна думка. – У мене є гроші!*⁵⁸¹

Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_d$

Tato oboustranně valenční struktura bivalenční skýtá jednu levovalenční pozici pro subjekt v nominativu a jednu pravovalenční pozici pro dativní objekt s předložkovou vazbou.

V komparačním plánu ukrajinština-čeština se jedná o zajímavé zjištění. Tento strukturní model se v současné spisovné ukrajinštině nevyskytuje. V češtině je zastoupen především dvěma frekventovanými strukturními submodely, a sice: $S_{nom} - VF - k/ke/ku S_d$ a $S_{nom} - VF - proti S_d$. Ekvivalentní ukrajinské struktury nalezneme především u strukturních modelů s genitivními objekty, a to: $S_{nom} - VF - do S_g$ a $S_{nom} - VF - npomu S_g$ (viz příslušná podkapitola výše).

Realizace strukturním modelem: $S_{nom} - VF - praep S_i$

Tato oboustranně valenční struktura bivalenční skýtá jednu levovalenční pozici pro subjekt v nominativu a jednu pravovalenční pozici pro objekt v instrumentálu s předložkovou vazbou. Může být realizována různými předložkami s odlišnou frekvencí výskytu. Nejčastěji se lze setkat s ukrajinskými předložkami *з/зі/із, за, перед, між, над*, respektive s jejich českými ekvivalenty *s/se, za, před, mezi, nad*.

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - з/із/зі S_i$

Této struktuře víceméně odpovídá česká struktura $S_{nom} - VF - s/se S_i$. Sémantické struktury realizované v analyzovaném excerpčním materiálu utvářejí následující sémantické struktury:

- **Agens/patiens – aktivní činnost – agens/patiens**

Levý i pravý participant se vyznačují vzájemností. Oba tyto participanty jsou střídavě v roli agentu i pacientu, proto je značíme jako agens/patiens.

Tuto sémantickou strukturu nalezneme především u sloves s významem *bít se s někým* jako například *бумуся/б'іт se, взаємодіяти/спілкуватися, б'іт в*

⁵⁸¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

součinnosti, зіткнутися/střetnout se, зченулися/utkat se, колотимися/hádat se, побитися/poprat se, скубитися/rvát se apod.

Пříkladové věty:

- *45 козаків з Київщини разом з львів'янами хоробро **билися** з поляками...*⁵⁸² *45 kyjevských kozáků spolu s obyvateli Lvova chrabře bojovali/bili se s Poláky.*
 - *Янукович упродовж року **взаємодіяв** з парламентською більшістю...*⁵⁸³ *Janukovyč během roku spolupracoval s parlamentní většinou.*
 - *В Австралії собака, що купався у морі, несподівано **зіткнувся** з акулою...*⁵⁸⁴ *V Austrálii se pes koupající se v moři nečekaně střetl se žralokem.*
 - *А “нашоукраїнець” Михайло Поживанов **зчепився** з “регіоналом” Андрієм Ключевим.*⁵⁸⁵ *Příslušník strany Naše Ukrajina Mychajlo Požuvanov se utkal / se pobil s příslušníkem Strany regionů Andrijem Kljujevem.*
- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti/partner:**

Levý participant této sémantické struktury aktivně vykonává určitou činnost, zatímco pravý participant je do děje vtažen a tento děj ho také zajímá, ovšem nevyvíjí takovou aktivitu jako agens.

Sem patřící slovesa lze rozdělit do několika významových rodin: slovesa srocování a seznamování, slovesa odlučování, slovesa vyjadřující zábavu, slovesa spolupráce, slovesa korespondence a slovesa zbylá s různou sémantikou. Jedná se o slovesa jako například *вітатися/zdravit se, вітат se, дразнитися/dráždit se, злобит se, жартувати/žertovat, загравати/zahrávat si, лаškovať, зв'язатися/spojit se, здибатися/setkat se, здоровкатися/zdravit (se), зіткнутися/setkat se, зустрітися/setkat se, листуватися/dopisovat si, обмінюватися/вумтїнювати si, взаємнє si sdїlovat, одружитися/oženit se, вдат se, побавитися/pobavit se, zahrát si, пограму/pohrát si, zahrát si, познайомитися/seznámit se, попрощатися/rozloučit se, потоваришувати/skamarádīt se, спрїателīt se, розвестися/rozvěst se, розіттися/rozejīt se, розминутися/minout se, rozejīt se, розстатися/rozloučit se, снати/spát, сніткатися/potkat se, setkat se, танцювати/tancovat* apod.

⁵⁸² Високий Замок 30.10.2008 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Якщо цієї ночі не візьмемо Львів, то завтра його візьмуть поляки...»

⁵⁸³ Високий Замок 18.3.2004 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Прем'єрський кандмінімум

⁵⁸⁴ Високий Замок 26.7.2011 Кирило ЯЦИНЯК: Як акули злякалися ... собаки

⁵⁸⁵ Високий Замок 15.7.2006 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Великий мордобій

Пříkladové věty:

- *Я жартував з чужими жінками.*⁵⁸⁶ *Žertoval jsem s cizími ženami.*
 - *8 вересня співак Авраам Руссо одружився з американкою російського походження Маріелле Фердман.*⁵⁸⁷ *Zpěvák Avraam Russo se 8. září oženil s Američankou ruského původu Mariella Ferdman.*
 - *Интернет гуде про те, що ви розійшлися з Катериною Фесенко...*⁵⁸⁸ *Na Internetu se píše o tom, že jste se s Katerinou Fesenko rozešli.*
 - *Янукович танцював з Могилевською...*⁵⁸⁹ *Janukovyč tancoval s Mohylevskou.*
 - *У одній із основних шкіл у празьких Стодулках чеські діти шкільного віку знайомились із українською культурою, історією та етносом.*⁵⁹⁰ *V jedné z obecných škol v pražských Stodůlkách se české děti seznamovaly s ukrajinskou kulturou, historií a etnikem.*
 - *В одному з таких загадкових приміщень, "Метаморфози" на тихій вулиці Галковії, ми зустрілись із Наталією Праховою, художницею родом із Києва.*⁵⁹¹ *V jednom z takovýchto tajemných zákoutí, „Metamorfózy“ na tiché Hálkově ulici, jsme se setkali s Natalií Prachovou, umělkyní původem z Kyjeva.*
- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti**

Tato sémantická struktura sdružuje slovesa, která vyjadřují aktivní vykonávání nějaké činnosti. Často se jedná o slovesa citově zabarvená. Levý participant obvykle označuje osoby.

Jedná se o slovesa jako například *бабратися/babrat se, párat se, кванитися/pospíchat, морочитися/моїт se, трáпit se, мучитися/tráпit se, soužit se, поспішати/pospíchat, працювати/pracovat* atp.

Пříkladové věty:

- *Він довго мучився з цією травмою.*⁵⁹² *Dlouho se tím úrazem sužoval.* Zde podotkněme, že ačkoliv slovesa *sužovat se* či *tráпit se* připouštějí i vazbu s instrumentální překlůzkou *s*, při překladu uvedené větné výpovědi do češtiny

⁵⁸⁶ Високий Замок 20.6.2007 Валентина ШУРИН: «Подякувальне» весілля

⁵⁸⁷ Високий Замок 12.9.2005 Галина ЯРЕМА: Авраам Руссо нарешті одружився

⁵⁸⁸ Високий Замок 30.3.2009 Лариса ПОПРОЦЬКА: Олег Лісогор: «Серед моїх друзів є і жінки»

⁵⁸⁹ Високий Замок 6.8.2007 Іван ФАРІОН: Що «засіяли» у серпні — «пожнуть» у вересні...

⁵⁹⁰ Пороги, вересень 2006.

⁵⁹¹ Пороги, вересень 2006.

⁵⁹² Високий Замок 14.5.2010 Ганна ЄРМАК: Артем Федецький – у таборі «синьо-жовтих»

se lépe hodí vazba bez této předožky. Jindy tomu tak být nemusí. Alternativy však nejsou zcela synonymní. Srov. např. *trápit se s těžkou prací/těžkou prací/nad těžkou prací*.

- *Слухачі не квапилися з відповідями.*⁵⁹³ *Posluchači s odpověďmi nepospíchali.*
- *ЦВК не поспішала з оприлюдненням підрахунків.*⁵⁹⁴ *Hlavní volební komise se zveřejněním výsledků sčítání nepospíchala.*
- *Далі із рештою схованого на півтораметровій глибині арсеналу, якому не менше 90 років, уже морочилися “еменесники”.*⁵⁹⁵ *Potom se už s 90 let starou výbušninou, která byla zahrabána v hloubce 1,5 metru, mořili pyrotechnici.*

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu**

Tato rozsahem neveliká sémantická struktura je lépe zastoupena v českém jazyce. V ukrajinštině se sice taktéž vyskytuje, nicméně jen u pár sloves.

Patří sem slovesa, která označují myšlenkové a emoční pochody a vztahy. Jedná se o slovesa jako například *нобрататися/sbratřit se, погодитися/souhlasit, pohodnout se* či *примиритися/smířit se* apod.

Příkladové věty:

- *Ми, безумовно, погодимося з будь-яким вибором і грузинського, й українського народу...*⁵⁹⁶ *Nepochybně budeme souhlasit s jakoukoli volbou učiněnou gruzínským a ukrajinským národem.*
- *Пінчук – сила незалежна, але він, очевидно, примирився з Тимошенко.*⁵⁹⁷ *Nestraník Pinčuk se však očividně smířil s Julii Tymošenko.*
- *“Східняків” так добре приймали і пригощали, що вони мало не побраталися зі своїми господарями і не хотіли їхати додому.*⁵⁹⁸ *„Východňáky“ tak dobře přijali a hostili, div že se nesbratřili se svými pány a nechtěli odjet domů.*

⁵⁹³ Високий Замок 27.8.2008 Пів'яблука

⁵⁹⁴ Високий Замок 4.5.2005 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Ющенко перемагає?

⁵⁹⁵ Високий Замок 3.4.2008 Світлана КЛОС: 90 років вибухівка лежала у землі...

⁵⁹⁶ Високий Замок 10.3.2008 Аскольд ЄРЬОМІН: «За комір» у НАТО нікого не тягнуть

⁵⁹⁷ Високий Замок 27.10.2009 Як луснула мильна бульбашка

⁵⁹⁸ Високий Замок 4.5.2005 Володимир ГАРМАШ: Донеччанам заборонять куштувати галицькі вареники?

- **Nositel/objekt statické relace – statická relace – objekt/nositel statické relace**

Zajímavost této sémantické struktury spočívá v tom, že vztah mezi levým a pravým participantem je symetrický a dá se otočit, aniž by došlo ke změně významu.

Sem náležející slovesa se pojí s významy odpovídat něčemu, rovnat se, být ve vzájemné souvislosti, sloučit se či rozdělit se, sousedit. Jedná se o slovesa jako například *гармоніювати/ladit, shodovat se, граничиту/hraničit, збігатися/splývat, sbíhat se, shodovat se, злитися/splývat, spojovat se, змішуватися/mísit se, smíchat se, корелювати/korelovat, междувати/hraničit, об'єднуюватися/spojovat se, slučovat se, пов'язуватися/spojovat se, slučovat se, римуватися/rýmovat se, співвідноситися/usouvztažňovat, сполучатися/spojovat se, сусідити/sousedit, узгоджуватися/shodovat se, чергуватися/střídat se* apod.

Příkladové věty:

- *Сучасні побутові речі добре гармоніюють зі старовиною.*⁵⁹⁹ *Moderní věci každodenního užitku dobře ladí s těmi z dávných časů.*
- *Гіпервідвертість у виставі граничить із жорстокістю.*⁶⁰⁰ *Přílišná otevřenost výstavy hraničí se surovostí.*
- *Чи діаметрально протилежний адресат корелює зі своїм антиподом?*⁶⁰¹ *Koreluje diametrálně odlišný adresát s opakem sebe sama?*
- *Хай Партія регіонів об'єднується з «НУ»...*⁶⁰² *Ať se Strana regionů spojí se stranou Naše Ukrajina.*
- *А приватизація залізниці ніяк не узгоджується з українським законодавством...*⁶⁰³ *Ale privatizace železnice se nijak neshoduje s ukrajinskou legislativou.*

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – za S_i

Ukrajinské struktury odpovídají různé valenční struktury české: S_{nom} – VF – za S_i, S_{nom} – VF – o S_a a další. V analyzovaném excerpčním jazykovém materiálu byl tento typ struktury zastoupen sémantickými strukturami, které následují:

⁵⁹⁹ Високий Замок 25.2.2007 А вам ваше житло подобається?

⁶⁰⁰ Високий Замок 27.1.2009 Оксана ЗЬОБРО: П'ять відтінків жінки

⁶⁰¹ Високий Замок 14.1.2003 Юлія ДАНИЛЮК: Чи діаметрально протилежний адресат корелює зі своїм антиподом?

⁶⁰² Високий Замок 16.11.2008 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Василь ГРИЦАК: «Голосуємо одне, завтра розвертаємося на 180 градусів і йдемо на підтанцювку до Секретаріату Президента»

⁶⁰³ Високий Замок 14.9.2004 Леся ФЕДІВ: Залізниця не продається. Принаймні за законом...

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti**

Tuto sémantickou strukturu implikují slovesa s významem honit se za něčím jako například *знатися/хнати се* či *гонитися/хонит се* apod.

Пříkladové věty:

- *Комусь до вподоби сімейний затишок, хтось женеться за надмірними дозами адреналіну.*⁶⁰⁴ *Někomi se líbí rodinná idylka, někdo se zas žene za pořádnými dávkami adrenalinu.*
- *Із сусідкою Галею ми зналися за ним дворами до стоянки таксі.*⁶⁰⁵ *Hnaly jsme se za ním se sousedkou Haljou přes dvory až ke stanovišti taxi.*

- **Recipient – vnímání – objekt vnímání**

Tuto sémantickou strukturu implikují slovesa vnímání. Patří sem slovesa jako například *слідкувати/sledovat, pozorovat, спостерігати/pozorovat, sledovat, dohlížet, стежити/sledovat, stopovat, hlídat, dbát* atp.

Пříkladové věty:

- *Наші предки уважно слідкували за сонцем...*⁶⁰⁶ *Naši předkové pozorně sledovali slunce.*
- *Чоловік стежить за долею України.*⁶⁰⁷ *Muž dbá o / dohlíží na osud Ukrajiny.*
- *П'яний король зі сигаретою в зубах з цікавістю спостерігає за двома дівчатами...*⁶⁰⁸ *Opilý král s cigaretou v puse se zájmem pozoruje dvě děvčata.*

Jak je z uvedených příkladů patrné, pro překlad do češtiny se využívá jiných rekcí, a sice akuzativní rekce bez předložky (*sledovat, pozorovat, stopovat, hlídat*), respektive s předložkou (*dbát o co, dohlížet na co*).

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu/účel**

Tato sémantická struktura vyjadřuje různé psychické vztahy. Pravému participantu je vlastní rys účelovosti. Rekce se v komparačním plánu ukrajinština-čeština většinou rozbíhá, srov. *треїтит по ком, блáзнит з некого, шілет з некого, strachovat se o něco, tesknit po někom/za někým, stýskat si po někom, litovat čeho*.

⁶⁰⁴ Високий Замок 9.6.2008 Юрій МЕЛЬНИК: Хто сказав, що жіноцтво — слабка половина?..

⁶⁰⁵ Високий Замок 1.6.2007 Світлана КЛЮС: Пенсіонерка-інвалід упіймала злодія

⁶⁰⁶ Високий Замок 19.3.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: Весна прийде – 20 березня

⁶⁰⁷ Високий Замок 8.12.2010 Оксана ПУЖАКОВСЬКА: «Високий Замок» і в Парижі читають

⁶⁰⁸ Високий Замок 6.6.2011 Ігор ТИМОЦЬ: Шведський король і югославська мафія...

apod. Jindy zůstává rekce zachována (srov. např. *běhat/lítat za někým*). Sem patří slovesa s citovým zabarvením *běhat/lítat za kým, třeštit po kom (волочитися, упадаму), дупину/блázнит, шілет*; dále *нобуватися/strachovat se, скучаму/tesknit, тужчому/tesknit, стýскат si, шкочувам/літоват* apod.

Пříkladové věty:

- *Батько Саша тужить за своєю сім'єю.*⁶⁰⁹ *Otec Saša teskní po své rodině.*
- *Як за людьми [господар Володимир Зінчук] скучить, йде на кілька днів до дочок.*⁶¹⁰
- *Шкодує за Гетліном і президент ІААФ Ламіне Діак.*⁶¹¹ *Gatlina lituje i prezidet Mezinárodní atletické federace Lamine Diack.*

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - \text{перед } S_i$:

Tento strukturní submodel má větší sémantické možnosti spíše v češtině, kde přebírá i část sémantiky struktury $S_{nom} - VF - \text{від } S_g$. Společnými jsou následující dvě sémantické struktury, které se vyskytují v obou zkoumaných jazycích:

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu**

V této sémantické struktuře nalezneme slovesa jako například *занобізату/пředcházet si, pochlebovat, принизитися/snížit se, поніжит se, стелитися/plazit se, схилитися/sklonit se, коїт se, vzdát hold* apod.

Rekce se v češtině poměrně výrazně rozbíhá. Srov. kupř.: *předcházet si koho, pochlebovat komu, vzdávat hold někomu* atp. Jindy zůstává zachována (např. *sklonit se před někým, plazit se před někým* atd.).

Пříkladové věty:

- *Проте лише на мить – у момент істини він безапеляційно схиляється перед гартованими роками волею та характером професіонала й нагадує вже не героя, а блазня.*⁶¹² *Avšak rouze na okamžik se v moment pravdy rezolutně sklání před roky zocelenou vůlí i před charakterem profesionála a připomíná už spíše bláznů než hrdinu.*

- **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace**

⁶⁰⁹ Високий Замок 3.3.2007 Галина ЯРЕМА: Колишні кінозірки вдев'яте стали батьками

⁶¹⁰ Високий Замок 17.6.2011 Наталія КРАВЧУК: Дивак-одинак і сто голів усілякої живності...

⁶¹¹ Високий Замок 31.7.2006 Данило РОМАНЕНКО: Лендіс, Садова, Гетлін... Хто наступний?

⁶¹² Високий Замок 23.3.2009 Микола ЛУКІВ: Український капкан для «Чорної пантери»

Tato sémantická struktura vyjadřuje statickou relaci. Levý participant se vyznačuje obvykle rysem osoba. Patří sem v obou jazycích především slovesa *бути/бýt, знаходитися/nacházet se, стелитися/rozprostírat se* a *стояти/stát*.

Пříkladové věty:

- *Перед тобою стелиться терниста дорога Христа на Голгофу.*⁶¹³ *Před tebou se rozprostírá trnitá cesta Kristova na horu Golgotu.*
- *Україна стоїть перед вибором.*⁶¹⁴ *Ukrajina stojí před volbou.*

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – між S_i:

Tento strukturní model v ukrajinštině téměř není zastoupen. V češtině mu odpovídá struktura S_{nom} – VF – *mezi* S_i a více sloves. V ukrajinštině sem náleží snad pouze sloveso *балансувати/balancovat*. Pravý participant této vystupuje v roli objektu a je charakteristický tím, že nabízí dvě možnosti k výběru. Levým participantem bývá osoba.

Пříkladové věty:

- *Крістіан Лакруа балансував між творчими успіхами і фінансовими провалами.*⁶¹⁵ *Christian Lacroix balancoval mezi tvůrčími úspěchy a finančními krachy.*

Realizovaný strukturní submodel: S_{nom} – VF – над S_i:

Tento strukturní model má v ukrajinštině větší sémantické možnosti než v češtině a může vyjadřovat následující sémantické struktury:

- **Agens – aktivní činnost - patiens**

Tato sémantická struktura se vyskytuje spíše v ukrajinštině. V češtině jí odpovídají struktury jiné (srov. níže: *vládnout komu, trápit se/soužit se čím, naklánět se nad někým, pracovat na něčem*). Lze sem zařadit slovesa jako *владарювати/vládnout, мучитися/trápit se, soužit se, нахилитися/naklánět se, sklánět se, працювати/pracovat* apod.

Пříkladové věty:

⁶¹³ Високий Замок 6.11.2009 Наталія КРАВЧУК: Тут являлася Богородиця

⁶¹⁴ Високий Замок 21.5.2008 Марцін Войцеховський: «Без економічної незалежності нема свободи слова»

⁶¹⁵ Високий Замок 29.5.2009 Богдан ПОЛУМАЦКАНИЧ: Дім Christian Lacroix розорився

- *Ми працювали над американською п'єсою Гібсона "Двоє на гоїдалці".⁶¹⁶ Pracovali jsme na divadelní hře Američana Williama Gibsona „Dva na houpačce“.*

- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu**

Tato sémantická struktura se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích. Levý participant se zpravidla vyznačuje rysem osoby.

Sem patří slovesa jako *думати/пřemýšlet, uvažovat, зласкавитися/smilovat se, slitovat se, міркувати/uvažovat, přemýšlet, роздумувати/пřemýšlet, přemítat, розмірковувати/uvažovat, přemýšlet, торжествувати/triumfovat, slavít vítězství, тріумфувати/triumfovat* apod.

Пříkladové věty:

- *У міській раді думають над розширенням колектора підземної річки Полтви.⁶¹⁷ V radě města přemýšlejí o zvětšení nádrže pro vodu z podzemní řeky Poltvy.*
- *Він міркує над різноманітними аспектами свободи слова та місії ЗМІ⁶¹⁸ у сучасному суспільстві.⁶¹⁹ Uvažuje o různých aspektech / nad různými aspekty / různé aspekty svobody slova a roli masmédií v současné společnosti.*
- *Найбільшу ж сенсацію зафіксовано у Харкові, де місцевий "Універ-Харків" тріумфував над лідером вітчизняного футболу – "Шахтарем"-4:2.⁶²⁰ Největší senzaci jsme zaznamenali v Charkově, kde domácí FC Univer-Charkov triumfoval nad lídrem domácího fotbalu FC Šachtar Doněck 4:2.*

Alternativní rekcí lze nalézt u některých sloves: *uvažovat o něčem/nad něčím/něco, přemýšlet o něčem/nad něčím, přemítat o něčem/nad něčím.*

Realizace strukturním modelem: S_{nom} – VF – praep S_i

Na základě analyzovaného excerpčního materiálu lze konstatovat, že tento strukturní model s lokálním objektem s prepozicí se liší v obou jazycích často jednak v odlišné rekcí, jednak ve frekvenci užívání jednotlivých předložek. V ukrajinském jazyce se s lokálem

⁶¹⁶ Високий Замок 11.6.2005 Галина ГУЗЬО: Роман Віктюк: «Самотність – найголовніший стимул для Творця»

⁶¹⁷ Високий Замок 5.2.2011 Колектор Полтви розширять

⁶¹⁸ ЗМІ = засоби масової інформації.

⁶¹⁹ Високий Замок 21.7.2004 Володимир ЗДОРОВЕГА: Свободи слова багато не буває, вона або є, або її немає

⁶²⁰ Високий Замок 8.11.2006 Олег БАБІЙ: Недооцінка суперника вилізла боком...

realizují především objektové předložky *y/в, (o/об), на*; v českém jazyce předložky *v, o, na*. Jejich sémantika se však v komparačním plánu ukrajinština-čeština zcela nekryje. I frekvence výskytu těchto předložek navzájem je odlišná. Následují nejčastěji realizované oboustranně valenční struktury bivalenční, které skýtají jednu levovalenční pozici pro subjekt v nominativu a jednu pravovalenční pozici pro objekt v lokálu s jednou z výše uvedených předložek.

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - o(\acute{o}) S_1$:

Tento strukturní model má v současné spisovné ukrajinštině velice omezenou distribuci a striktně vzato se vlastně už ani nevyskytuje. Je obvykle suplován strukturou s akuzativním objektem a předložkou *про* $S_{nom} - VF - про S_a$ (viz výše) či strukturou s předložkou *над* $S_{nom} - VF - над S_i$, případně strukturami dalšími. Konstrukce typu $S_{nom} - VF - o(\acute{o}) S_1$ lze v současné ukrajinském jazyce označit za příznakové (nespisovné, dialektní či zastaralé). Srov. větu významného ukrajinského spisovatele Ivana Franka (1856 – 1916), kde je lokální předložka *о* užito namísto dnes normativní předložky *про*: *До чого він може дійти і до чого я хотів би його довести, сього я й сам ще не знаю і думаю, що **о тім** найліпше було б нам “начистоту” **поговорити**, а не писати...”.⁶²¹*

V současné ukrajinštině zůstala ukrajinská lokální předložka *о* živá a frekventovaná snad jen v souvislosti s časovým určením, a sice v otázce a příslušné odpovědi na čas: *О котрій годині спиткаємось? О п’ятиї. В колік годин се сејдем? В п’ят.* (I v češtině je možné spojení s předložkou *о*, srov. např. *čaj о пáté*).

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - на S_1$:

Ukrajinská valenční struktura $S_{nom} - VF - на S_1$ se překládá do češtiny porůznu: $S_{nom} - VF - на S_1$, $VF - на S_a$, $S_{nom} - VF - S_a$, $S_{nom} - VF - в S_1$, $S_{nom} - VF - с S_1$ aj.

Sémantickou strukturu analyzovaných větných výpovědí tohoto typu lze zaznačit takto:

- **Agens – aktivní činnost – objekt/instrument**

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa aktivní činnosti jako například *зрати/hrát, іхати/jet, cestovat, (о)женитися/oženit se* apod. Pravý participant se vyznačuje rysem instrument.

⁶²¹ Високий Замок 19.8.2006 Іван ФАРІОН: Іван Франко був «знавцем жіночого серця»

Пříkladové věty:

- *Батько **грав на** бандурі або «релі» (лірі), мама – на піаніно...*⁶²² *Otec hrál na banduru a matka na pianino.* Pro překlad do češtiny se taktéž využívá předložka *na*. Objekt je však akuzativní.
 - *Архістратиг Михаїл **іде на** білому коні.*⁶²³ *Archanděl Michael jede na bílém koni.*
 - *А як прийшов, то через рік [Микола Томенко] **женився на** Валі.*⁶²⁴ *Rok po svém návratu se Mykola Tomenko oženil s Valou.* V případě slovesa *oženit se s někým* se v komparačním plánu rekyce rozbíhá.
- **Nositel psychického vzťahu – psychický vztah – objekt psychického vzťahu**

Do této sémantické struktury náležejí slovesa jako například *економити/šetřit, spořit, наголосити/zdůraznit, podtrhnout, akcentovat, наполягати/naléhat, trvat, prosazovat, стояти/stát si, trvat* apod.

Пříkladové věty:

- *На бензині **економлять** і власники «жигулів», і власники «мерседесів».*⁶²⁵ *Na benzínu šetří jak majitelé žigulů, tak i majitelé mercedesů.*
- *Майбутні татусі **наполягають на** операції з егоїстичних мотивів.*⁶²⁶ *Budoucí matky prosazují operaci z egoistických popudů.*
- *Яценюк **стоїть на** своєму.*⁶²⁷ *Jaceňuk si stojí za svým. / Jaceňuk trvá na svém.*
- *Під час спілкування з представниками ЗМІ Президент **наголосив на** необхідності активного використання транспортного потенціалу Одещини.*⁶²⁸ *Během diskuse s představiteli masmédií prezident zdůraznil nevyhnutelnost aktivního využívání transportního potenciálu oděské oblasti.*

V komparačním plánu se rekyce často odlišují. V případě českých sloves *šetřit, spořit a trvat na čem* se rekyce shoduje. Slovesa *zdůraznit, podtrhnout, akcentovat* co vyžadují akuzativní objektové doplnění bez předložky. Instrumentální objekt

⁶²² Високий Замок 23.6.2011 Ольга ЦАРИННИК: 97 років: саме час розв'язувати японські головоломки...

⁶²³ Високий Замок 20.11.2008 Олеся ПАСТЕРНАК: Архістратиг Михаїл іде на білому коні

⁶²⁴ Високий Замок 8.3.2008 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Жіночі «половинки» чоловіків-політиків-2*

⁶²⁵ Високий Замок 4.4.2011 Зіновія ВОРОНОВИЧ : На бензині економлять і власники «жигулів», і власники «мерседесів»

⁶²⁶ Високий Замок 28.4.2011 Лариса ПОПРОЦЬКА: «Кесарята» – розумні діти

⁶²⁷ Високий Замок 7.10.2009 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Литвин «відмився» від Іла і 120 «нахлібників»

⁶²⁸ Україна молода, 19 вересня 2006.

s předložkovou vazbou potom nalezneme u slovesa *stát si za čím*. A konečně sloveso *naléhat* si sice žádá předložku *na*, nicméně s objektem v akuzativu, srov. *naléhat na koho/co*.

- **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace**

Do této sémantické struktury náležejí slovesa jako *знатися/vyznat se, rozumět, розумітися/rozumět, vyznat se, спеціалізуватися/specializovat se, zaměřit se* apod.

Příkladové věty:

- *Якщо людина знається на вині...⁶²⁹ Když se člověk ve víně vyzná. / Když člověk vínu rozumí.*
- *А члени спілки композиторів зазвичай не розумілися на рок-музиці.⁶³⁰ Ale členové sdružení skladatelů se obvykle v rokové hudbě nevyznali. / Ale členové sdružení skladatelů obvykle rokové hudbě nerozuměli.*
- *Популярний інтернет-ресурс Head Hunter спеціалізується на питаннях працевлаштування.⁶³¹ Populární internetový portál Head Hunter se specializuje na zprostředkování práce.*

V komparačním plánu se rekce liší. Čeština zde přitom využívá několika rekcí: *vyznat se v něčem, rozumět čemu, specializovat se na něco / v něčem* (o *specializovat se v něčem* viz též dále).

Realizovaný strukturní submodel: $S_{nom} - VF - y/\epsilon S_1$

Ukrajinské valenční struktury $S_{nom} - VF - y S_1$ odpovídá několik struktur českých, zvláště valenční struktury $S_{nom} - VF - v S_1$ a $S_{nom} - VF - o S_1$.

Konstituované sémantické struktury mohou být následující:

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti**

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa typu *бабратися/babrat se, довбатися/dloubat se, колупатися/rýpat se, копирсатися/šťourat se, порпатися/hrabat se, спеціалізуватися/specializovat se, zaměřit se*,

⁶²⁹ Високий Замок 23.12.2010 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Не запивайте вина горілкою. А коньяком – можна...

⁶³⁰ Високий Замок 18.9.2008 Ольга ЧИТАЙЛО: Рухатися на схід рок почав зі Львова

⁶³¹ Високий Замок 9.1.2010 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Бухгалтери фліртують з шефом, маркетологи – з діловими партнерами...

удосконалюватися/zdokonalovat se apod. Sem lze zařadit také analytickou konstrukci *брати/взяти участь в чому*, kterou čeština překládá pomocí slovesa *zúčastnit se*.

Пříkladové věty:

- *Цього року в турнірі брали участь чотири збірні.*⁶³² *Letos se turnaje zúčastnily čtyři reprezentace.*
- *Заступник голови правління «Газпрому» Валерій Голубєв узяв участь у позачерговому засіданні Україно-російського форуму на тему «Криза в україно-російських торгово-економічних відносинах.*⁶³³ *Zástupce šéfa Gazpromu Valerij Holubjev se zúčastnil mimořádného zasedání Ukrajinsko-ruského fóra na téma „Krizе v ukrajinsko-ruských ekonomickotržních vztazích“.*
- *Тоді вони колупалися в носі, а під час відпустки у них раптом забігали по шкiрi працелюбні мурашки...*⁶³⁴ *Normálně se šťourali v nose a nic nedělali, ale v době dovolených začalo prácechtivé mravenčení.*
- *Студенти “порпаються” в Інтернеті.*⁶³⁵ *Studenti se šťourají v Internetu.*
- *Він нібито занадто копіруєся в особистому житті письменника...*⁶³⁶ *A on se jaksi až příliš přehrabuje v soukromém životě spisovatele.*

Rekce zůstává v komparačním plánu zachována. Čeština mnohdy připouští paralelní rekci s instrumentální předložkou *s*, srov. *dloubat se s něčím, rýpat se něčím, šťourat se s něčím*. V případě slovesa *спеціалізуватися* jsou taktéž možné alternativní rekce: *спеціалізуватися в чому, на чому, з чого*. Čeština naopak u slovesa *specializovat se* připouští rekce *na co, v čem* (viz též předchozí struktura výše).

- **Nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace:**

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako například *відбутися/odrazit se, полягати/spočívat, tkvít, záležet, номонати/utápět se* apod.

Пříkladové věty:

⁶³² Високий Замок 28.7.2010 Володимир ВАЦКО: Грузинам поступилися лише трьома очками

⁶³³ Високий Замок 23.1.2009 Аскольд ЄРЬОМІН: «Ржава труба» не має альтернативи

⁶³⁴ Високий Замок 27.8.2010 Іван ФАРІОН: У понеділок депутати приведуть у норму виборчі правила

⁶³⁵ Високий Замок 1.11.2006 Галина ВДОВИЧЕНКО: Студенти, почувайте себе як вдома

⁶³⁶ Високий Замок 7.10.2005 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Я – нещасна людина: змушений читати не для естетичного задоволення, а заради рецензій і передмов...»

- *Його світла будівля відбивається у воді...*⁶³⁷ Jeho světlý barák se odráží ve vodě.
 - *Це полягає у запобіганні раковим захворюванням і хворобам легень...*⁶³⁸ To spočívá v předcházení rakovinovým a plicním onemocněním.
 - *Тому місто потонає у зелені.*⁶³⁹ Proto se město utápí v zeleni.
- **Nositel psychického vztahu – psychický vztah – objekt psychického vztahu/obsah**
Do této sémantické struktury řadíme slovesa jako *кохатися/milovat, мій zálibu, переконатися/přesvědčit se, помилятися/mýlit se, розібратися/vyznat se, rozumět, розчаруватися/zklatat se, стримуватися/ovládat se, сумніватися/pochybovat, хитатися/kolísat, být nerozhodný* apod.

Пříkladové věty:

- *Василь Шпіцер, людина, яка кохається у мові...*⁶⁴⁰ *Vasyl' Špicer je člověk, který miluje jazyk. / Vasyl' Špicer je člověk, který našel zálibu v jazyce.*
- *Геннадій Москаль сумнівається у правдоподібності якогось ексцесу.*⁶⁴¹ *Hennadij Moskal' pochybuje o možnosti nějakého excesu.*
- *Правоохоронці розібралися у ситуації...*⁶⁴² *Strážci zákona se v situaci vyznají. / Strážci zákona rozumějí situaci.*
- *Але за роки незалежності ми вже неодноразово переконуємось у згубності залежності стану економіки насамперед від експорту.*⁶⁴³ *Vždyť za ty roky nezávislosti jsme se už nejednou přesvědčili o zhoubné závislosti stavu ekonomiky na exportu.*

Z uvedených příkladů vyplývá, že rekce se v komparačním plánu mnohdy shoduje. Odlišná je v případě sloves *milovat co, rozumět čemu, pochybovat o čem*. Ukrajinským slovesům *кохатися* a *хитатися* v češtině odpovídají analytická spojení: *мій/наїтй zálibu v něčem, být nerozhodný v něčem*.

Níže jsou analyzovány tříkomponentní bivalenční struktury, které neobsahují konstitutivní objektovou pozici.

⁶³⁷ Високий Замок 13.11.2009 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: «Портрет замку» з натури

⁶³⁸ Високий Замок 15.7.2011 Олеся ПАСТЕРНАК: Чай мате захищає від ракових захворювань

⁶³⁹ Високий Замок 16.11.2008 Наталія СИДОРЧУК: Рай серед пісків

⁶⁴⁰ Високий Замок 3.12.2010 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Я не модератор, а лише ведучий...

⁶⁴¹ Високий Замок 15.1.2009 Іван ФАРІОН: У Давида Жванії відібрали дипломатичний паспорт?

⁶⁴² Високий Замок 6.7.2011 Галина ГУЗЬО: Письменницькі війни

⁶⁴³ Експрес, 21-28 вересня 2006.

2.2.2 Valenční struktura Subj – Praed_{Vf} – Adv

V předchozích kapitolách jsme se věnovali tříkomponentní oboustranně valenční struktuře bivalenční, která obsahovala jednu pravovalenční konstitutivní pozici pro objekt v nejrůznějších pádech ať už bez předložky či s nějakou předložkovou vazbou. V následujících řádcích se zaměříme na druhý typ tříkomponentní oboustranně valenční struktury se dvěma valencemi, kde levovalenční pozice je opět určena pro subjekt v nominativu, zatímco pozice pravá je určena příslovečnému určení různé sémantiky: místní, směrové, množstevní či jakostní.

Třeba podotknout, že na základě této valenční struktury se nekonstituují zdaleka všechny věty obsahující adverbialní určení daných významů. Týká se to pouze těch adverbialíí, která jsou vymáhána valencí predikátoru, tj. těch, která se nacházejí v jeho valenčním potenciálu. Ostatní příslovečná určení (a těch je naprostá většina) jsou pouze fakultativními doplněními větných výpovědí (spolu s nejrůznějšími atributy).

Podstatný je také odlišný syntaktický vztah, než jaký byl mezi přísudkem a objektem. Zatímco v případě předmětu šlo o rekcii (řízenost, керування), v případě příslovečných určení jde primárně o významové přimykání (adjunkci, прилягання). To se však netýká příslovečných určení, která jsou součástí valenčního potenciálu sloves. V případě posledních jde o tak zvanou slabou řízenou (слабке керування), která je přechodným typem mezi silnou (tedy klasickou objektovou) řízeností na straně jedné a mezi přimykáním fakultativních adverbialíí na straně druhé (viz též výše podkapitola 1.4.2 o syntaktických vztazích).

Příslovečné určení lze od objektu odlišit následovně: na příslovečné určení se dá vždy zeptat i nějakou příslovečnou otázkou (*kde? kam? kolik?* atd.) a vždy je lze substituovat jednoduchými příslovečnými výrazy, příslovci (srov. kupř.: *Я проживаю в Оломоуці. → тут, Ми прилетіли з Оломоуця. → звідси, Це складає 1000000 корон. → багато/мало atd.*).⁶⁴⁴

Následuje výčet strukturních modelů obsahujících vždy jednu konstitutivní pozici pro příslovečné určení:

Strukturní model S_{nom} – Vf – Adv_{loc}

Sem lze zařadit slovesa s významem výskytu na nějakém místě. Levointenční participant se nachází na určitém místě, které predikát popisuje, a které pravý participant (coby kvalifikátor děje) zpřesňuje. Jedná se o slovesa jako *буму/бýt, вусочиму/čnít, тыčit se*,

⁶⁴⁴ Vlastní příklady větných výpovědí.

залишатися/zůstat, setrvat, знаходиться/nacházet se, зустрічатися/setkávat se, з'явитися/objevit se, жити/žít, коренитися/kořenit, праменит, лежати/ležet, мешкати/bydlet, опинитися/octnout se, zastavit se, перебувати/tráviti, přečkávat, поселитися/usídlit se, usadit se, пробувати/robývat, zdržovat se, проживати/žít, bydlet, розташуватися/umístit se, rozložit se, спочивати/spočívati, ležet, стирчати/trčeti, čnít apod.

Příkladové věty:

- Як давно ви були в ательє?⁶⁴⁵ Kdy jste byli naposledy v krejčovské dílně / u krejčího?
- Між пілястрами знаходяться три входи до костьолу...⁶⁴⁶ Mezi pilastry se nachází vchod do kostela.
- На віконному склі з'явилася Богородиця?⁶⁴⁷ Na okenní tabuli se zjevila Bohorodička Marie.

Zajímavostí je opačný pořádek slov ve větě v případě užití slov v existenčním významu, např.: Тут же у Тбілісі на скелястому березі Кури височить храм...⁶⁴⁸
V Tbilisi na skalistém břehu řeky Kury se tyčí chrám.

Strukturní model $S_{\text{nom}} - Vf - Adv_{\text{dir}}$

Výpovědi utvořené podle tohoto strukturního modelu lze rozdělit podle významu pravého participantu (kvalifikátoru děje) do tří skupin. Všem těmto skupinám je společný rys, že se jedná o vyjádření směru změny umístění levého participantu v prostoru. Časté je opakování několika prefixů u sloves: v ukrajinštině від-, ви-, в-/у-, про-, при-, до-; v češtině od-, vy-, v-, pro-, při-, do-. Podle otázky, kterou se můžeme zeptat na směr levého participantu, vydělujeme tyto tři skupiny:

- Na směr se lze zeptat otázkou куди?/kam?

Jedná se o slovesa jako відправитися/odcestovat, вскочити/naskočit, дістатися/dostat se, dorazit, добратися/dorazit, достат se, добутися/dostat se, vyšplhat se, зайти/zajít, з'їхати/zajet, попростувати/zamířít, приїхати/příjet, прийти/přijít, припливти/připlout, приповзти/přilézt, пристати/přistát, прихилитися/přiklonit se, пробитися/probít se, прослизнути/proklouznout,

⁶⁴⁵ Високий Замок 13.1.2011 Ігор ТИМОЦЬ: Головне, щоб костюмчик сидів...

⁶⁴⁶ Високий Замок 16.10.2008 Танас НИКИФОРУК: Стрункі обеліски на фасаді храму

⁶⁴⁷ Високий Замок 20.4.2010 Олеся ПАСТЕРНАК: На віконному склі з'явилася Богородиця?

⁶⁴⁸ Високий Замок 15.7.2010 Галина ПАГУТЯК: Гори, вино, ягнята...

сігнути/(u)sednout, скокнути/skočit, стати/стат, схилитися/sehnout se, увійти/vejít, хилитися/sklánět se apod.

Пříkladové věty:

- Чоловік **скочив** у річку...⁶⁴⁹ *Muž skočil do řeky.*
- Лише п'ять українських візуальних робіт **увійшли** в "золоту сотню" програми фестивалю Wiz-Art-2009...⁶⁵⁰ *Pouze pět ukrajinských filmových děl se dostalo do „zlaté stovky“ v rámci festivalu Wiz-Art-2009.*
- Хлопчик **сів** у крісло.⁶⁵¹ *Chlapec usedl do křesla.*
- На ЗНО не **прийшли** приблизно 100 тисяч осіб.⁶⁵² *Na sciolesty nepřišlo zhruba 100 tisíc osob.*
- Na směr se dá zeptat otázkou *звідки?/odkud?*

Sem lze zařadit slovesa typu *вийти/vyjít, вилізати/vylézat, вирватися/vytrhnout se, витікати/vytékat, дертися/(vy)drápat se, долигати/doléhat, прийти/přijít, прилетіти/přiletět, лізти/lézt, плигнути/(po)(vy)skočit, пробитися/probít se, скопитися/sešoupnout se, спуститися/slézt, сфариати/sfárat, стирчати/trčít, вибігати* apod.

Пříkladové věty:

- Нещодавно демонстративно **вийшла** з «НУ» колишній керівник її інформаційного департаменту Тетяна Мокриді.⁶⁵³ *Před nedávnem vystoupila ze strany Naše Ukrajina bývalá vedoucí oddělení pro informace Tetjana Mokridi.*
- Хлопець **виліз** з холодної води.⁶⁵⁴ *Chlapec vylezl ze studené vody.*
- Залізний прут ... **стирчав** з клітки.⁶⁵⁵ *Z klece trčel železný drát.*
- Na směr je možno se zeptat otázkami *де? крізь що? через що?/kudy?skrz co? přes co? čím?*

Sem lze zařadit slovesa jako *іти/jít, їхати/jet, пробратися/prodrat se, проглянути/prokouknout, прозирнути/prosvítnout, прокрастися/vkrást se, пролізти/prolézt, проповзти/proplazit se* apod.

⁶⁴⁹ Високий Замок 22.2.2007 Ірина КУШИНСЬКА: Дві клінічні смерті малого Тарасика

⁶⁵⁰ Високий Замок 27.5.2009 Ірина СЕМЕНІВ: У «ситих» країнах знімають драматичні історії

⁶⁵¹ Високий Замок 29.7.2011 Юлія ЛІЩЕНКО: Борис Колесников у Львові заговорив українською

⁶⁵² Високий Замок 17.6.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: На ЗНО не прийшли приблизно 100 тисяч осіб

⁶⁵³ Високий Замок 28.7.2011 Іван ФАРІОН: «Сьогоднішня влада своїми руками виліплює нового президента...»

⁶⁵⁴ Високий Замок 8.10.2009 Сюзанна БОБКОВА: Нелегка це робота – копійки витягувати з «болота»

⁶⁵⁵ Високий Замок 21.12.2006 Ірина ЗГОБА – Христина НОГА: Чому у Львові нема зоопарку?

Пříkladové věty:

- *Через ремонт дороги маршрутки їдуть через центр.*⁶⁵⁶ *Kvůli opravě silnice jezdí maršrutky*⁶⁵⁷ *přes centrum.*
- *Ймовірно, чоловік йшов через поле...*⁶⁵⁸ *Pravděpodobně šel muž přes pole.*
- *Кульова блискавка «пройшла» крізь розетку?*⁶⁵⁹ *Kulový blesk proletěl skrz elektrickou zásuvku.*
- *Через місто ми пробіралися вночі.*⁶⁶⁰ *Městem jsme se prodírali v noci.*

Strukturní model $S_{nom} - Vf - Adv_{quant}$

Pravý participant v roli kvalifikátoru děje určuje množství či míry levointenčního participantu. Toto množství anebo tyto míry mohou být jak konkrétního rázu (například 2; 1/2; 0,3; 1000, $\sqrt{2}$ apod.) nebo se může jedna pouze o přibližná určení (kupř. *мало/мálo*, *багато/много* apod).

Sem lze zařadit slovesa jako *зібрату/nashromáždit*, *коштувати/stát*, *нараховувати/čítat*, *мěřit*, *складати/obnášet*, *становити/představovat* apod.

Пříkladové věty:

- *Раніше ця послуга коштувала 250 гривень...*⁶⁶¹ *Dříve tato služba stála 250 hřiven.*
- *Зібрання «Дому Ікони» нараховує близько 2,5 тисячі пам'яток...*⁶⁶² *Sbírka v Domu ikon čítá téměř dva a půl tisíce exemplářů.*
- *Журність звичайного майонезу становить 70%...*⁶⁶³ *Podíl tuků v obyčejné majonéze představuje 70%.*
- *«Митці для аутистів» зібрали 3450 гривень.*⁶⁶⁴ *Sdružení Umělci pro autisty vybralo/nashromáždilo 3450 hřiven.*

⁶⁵⁶ Високий Замок 21.7.2008 Володимир ГАРМАШ: Через ремонт дороги маршрутки їдуть через центр

⁶⁵⁷ Maršrutka = linkové taxi.

⁶⁵⁸ Високий Замок 4.5.2005 Знову смерть у чистому полі

⁶⁵⁹ Високий Замок 15.7.2011 Кульова блискавка «пройшла» крізь розетку?

⁶⁶⁰ Високий Замок 27.9.2008 Зоряна Франко: Поділ Європи на трьох завершився банкетом...

⁶⁶¹ Високий Замок 7.7.2011 Юлія ЛІЩЕНКО: «Студентський» шлюб подешевшав, урочистий — подорожчав

⁶⁶² Високий Замок 13.7.2011 Марія ДОРОТИЧ: «Покрова Богородиці» повертається до Львова

⁶⁶³ Високий Замок 2.9.2010 Олеся ЩИРБА: Замість майонезу – підсолена сметана, замість шоколаду – мармелад

⁶⁶⁴ Високий Замок 12.4.2011 Галина ГУЗЬО: Корнеєва виставила на аукціон джинси, а студія «Магарич» – ексклюзивний годинник

Структурний модел S_{nom} – Vf – Adv_{qual}

Правý participant в ролі кваліфікатору дєже специфікує його кваліту, тј. зпўсоб чи характер, якým tento дєж, ктерý се тýкá левého participantу, пробїхá. На кваліфікатор се птáме отáзкáми *jak?*, *jakým způsobem?*.

Патřї сем словеса якo *їтї/їтї, матїся/мїтї се, поводитїся/човатї се, проїтї/пробїхатї, реагуватї/реаговатї, скїнчитїся/скончїтї, трїматїся/држїтї (се)* апод.

Пřїкладовє вєтї:

- *Чому так пухато **поводитїся** Тїна Кароль?*⁶⁶⁵ *Pročpak se Tina Karol' chová tak povýšenecky?*
- *Банківська система **трїмається** на чесному словї.*⁶⁶⁶ *Bankovní sektor drží pohromadě už jen silou vůle.*

Структурний модел S_{nom} – Vf – Adv_{dur}

Правý participant в ролі кваліфікатору дєже специфікує його трвáні в чáсе. Tato специфікаце мўже бїт як чáсовє урчїтá (нарř. *п'ять годин/пєтї годин, цїлий тиждень/цєлý тýден* апод.) чи pouze пřїблїзнá (сров. купř. *довго/длoуho, коротко/кратце* апод.)

Чáстý је вýскыт префїгованých словес с пředпoну *про-/pro-*.

Сем лзе заřадит словеса тупу *проїхатї/пројетї, проїтї/пробєћнoutї, просидїтї/проседїтї, проснатї/проспатї, простоятї/простátї, протанцюватї/protancovatї, триватї/трватї* апод.

Пřїкладовє вєтї:

- *Саме в його ансамблї Григорїї Миколойович **протанцював** 27 років.*⁶⁶⁷ *Právě v jeho souboru protancoval Hryhorij Mykolajovyč 27 let.*
- *Прання **тривало** три днї...*⁶⁶⁸ *Praní trvalo tři dni.*
- *Андрїй ... сїм годин **простояв** у крижанїй водї.*⁶⁶⁹ *Andrij prostál sedm hodin v ledové vodě.*
- *Надзвичайні здібності [...] **проявилися** шїстнадцять років тому.*⁶⁷⁰ *Jeho nadpřirozené schopnosti se projevíly před šestnácti lety.*

⁶⁶⁵ Високий Замок 16.1.2008 Божена ГОРОДНИЦЬКА: Тїна Кароль – з повадками «Наполеона», Віталїй Козловський – із «замашками» «Гамлета»

⁶⁶⁶ Високий Замок 2.10.2008 Зїновїя ВОРОНОВИЧ: Банківська система трїмається на чесному словї

⁶⁶⁷ Високий Замок 8.9.2007 Тетяна ДАНИЛОВА: Григорїй Чапкїс розкрив секрет довголїття

⁶⁶⁸ Високий Замок 22.4.2011 Надїя Мориквас: «Прання тривало три днї, а Великдень починався... зї страшної стрїлянини»

⁶⁶⁹ Високий Замок 18.4.2011 Інна КОРЧУК: Сїм годин стояв у крижанїй водї, трїмаючи малого брата на плечах...

2.2.3 Valenční struktura Subj – Praed_{Vf} – Atv

Jedná se o třetí typ tříkomponentní oboustranně valenční struktury se dvěma valencemi, který obsahuje pozici pro subjekt v nominativu a jednu pozici pro doplněk (*дуплексив*), který musí mít konstitutivní charakter; nachází se tedy ve valenčním potenciálu daného predikátoru.

Doplněk se vyznačuje tak zvanou dvojí závislostí: z jedné strany je závislý na podmětu, ze strany druhé na přísudku. Doplněk coby konstitutivní člen častěji vyjadřuje objektový vztah. Pouze zřídka na konstitutivní pozici vyjadřuje vztah příslovečný (predikátor *виглядати/вypadati*). Formálně může být dodatek vyjádřen různě: v ukrajinštině se nejčastěji setkáme s bezpředložkovým instrumentálem, zatímco v češtině je nejfrekventovanějším spojením *jako* + S_{nom}. Spojení s bezpředložkovým instrumentálem či pomocí předložkového akuzativu *za/za* S_a jsou méně častá. Podrobněji o problému větného členu doplňku v ukrajinštině a v češtině viz výše kapitola 1.8.5 v teoretické části disertační práce.

Tato tříkomponentní valenční struktura s pozicí doplňku utváří jediný strukturní model, který následuje:

Strukturní model S_{nom} – Vf – Atv

Sem lze zařadit slovesa jako například *виглядати/вypadati*, *виявитися/проjeviti se*, *вказати se*, *проявитися/проjeviti se*, *вказати se*, *робитися/дělati se*, *служити/sloužiti* apod.

Příkladové věty:

- *Ми виглядали сильнішими, ніж наші суперники.*⁶⁷⁰ *Vypadali jsme silnější než naši soupeři.*
- *Німці виявилися непоступливими.*⁶⁷² *Němci se projevili jakožto neústupní.*
- *[Хрущов] проявився малим у великості своїй.*⁶⁷³ *Chruščov se ukázal malý ve své velikosti.*
- *Підсудний справді служив охоронцем у концтаборі смерті.*⁶⁷⁴ *Obžalovaný skutečně sloužil jako dozorce ve vyhazovacím táboře.*

⁶⁷⁰ Високий Замок 20.07.2010 Наталія КРАВЧУК: За дар зцілителя віддячить Господу церквою

⁶⁷¹ Високий Замок 30.3.2009 Богдан ПАСТЕРНАК: Роман КОВАЛЬЧИК: «До гри з румунами ми готувалися у замку Дракули»

⁶⁷² Високий Замок 19.1.2003 Юрій НАЗАРКЕВИЧ: Німці виявилися непоступливими

⁶⁷³ Високий Замок 7.5.2008 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Зрадив нас товариш Довженко. Злякався, бачите, за Україну, за її народ...»

⁶⁷⁴ Високий Замок 6.5.2011 Ігор ТИМОЦЬ: Посвідчення есесівця – фальшивка?

2.3 Větné modely se čtyřmi komponenty

V rámci čtyřkomponentních větných modelů lze vymezit několik valenčních struktur, které se konstituují okolo těchto třívalenčních, oboustranně valenčních sloves. Levý aktant přitom zůstává všem těmto čtyřkomponentním valenčním strukturám společný – subjekt v nominativu, který obsazuje syntaktické substantivum v nominativu. To co tyto valenční struktury odlišuje, jsou dva pravovalenční aktanty: zde se může jednat buď o dva objekty v nejrůznějších casus obliqui bez předložek či s nejrůznějšími předložkovými vazbami (Subj – Praed_{Vf} – Obj₁ – Obj₂), kombinace jednoho objektu a některých příslovečných určení (Subj – Praed_{Vf} – Obj – Adv), dvě konstitutivní pozice pro příslovečná určení (Subj – Praed_{Vf} – Adv₁ – Adv₂) anebo dokonce kombinace objektu s doplňkem (Subj – Praed_{Vf} – Obj – Atv).

2.3.1 Valenční struktura Subj – Praed_{Vf} – Obj₁ – Obj₂

Jedná se o velice produktivní valenční strukturu, která utváří několik strukturních modelů v závislosti na pádech, v němž se oba konstitutivní objekty mohou nacházet. Tyto objekty mohou mít buďto oba bezpředložkovou formu anebo se jen jeden z nich se pojí s předložkovou či dokonce mohou mít předložkovou vazbu oba. Odlišná je přitom frekvence výskytu jednotlivých strukturních modelů utvářených v rámci této valenční struktury. Nejčastěji se setkáme s případem, kdy jeden z objektů vyžaduje akuzativní formu. To je pochopitelné, protože základním pádem pro předmět je právě akuzativ.

Tato třívalenční struktura se dvěma objektovými pozicemi může vyjadřovat různé denotativní situace; často se setkáme se sémantikou předání nějaké věci či nějaké informace.

Následuje přehled konstituovaných strukturních modelů podle jednotlivých předmětových pádů a podle předložkových vazeb.

Strukturní model S_{nom} – Vf – S_a – S_g

Tento strukturní model je velice málo produktivní v obou uvažovaných jazycích. Obsahuje dvě bezpředložkové konstitutivní pozice pro objekt v akuzativu a pro objekt v genitivu.

Utvářené sémantické struktury v rámci tohoto strukturního modelu sémantické struktury mohou být následující:

- **Agens – zbavení se – adresát – objekt**

Tuto sémantickou strukturu utváří sloveso *позбавити/zbavit*.

Příkladová věta:

- *Цей ритуал позбавить вас нав'язливого сну.*⁶⁷⁵ *Tento rituál vás zbaví vtíravého snu.*

- **Agens – vyznamenání – adresát - objekt**

Tato sémantická struktura se konstituuje okolo slovesa

удостоїти/vyznamenat, poctít.

V komparačním ukrajinsko-českém plánu upozorňujeme na odlišnou rekcii českého ekvivalentu (*vyznamenat/poctít někoho něčím*) ukrajinského slovesa *удостоїти*.

Příkladová věta:

- *Лише два рази удостоїв Верховну Раду своєю увагою “бютівець” - бізнесмен Костянтин Жеваго.*⁶⁷⁶ *Вузпysmen z Bloku Julie Tytošenko, Konstantyn Ževaho, poctil ukrajinský parlament pouze dvakrát svou pozorností.*

Strukturní model S_{nom} – Vf – S_a – S_d

Jedná se o vysoce produktivní strukturní model, a to v obou zkoumaných jazycích. Akuzativní pravovalenční pozice vystupuje v roli přímého předmětu, který zpravidla poukazuje na neživý předmět či na nějakou informaci. Druhá, dativní pravovalenční pozice (tzv. nepřímý předmět), se týká obvykle osoby (často adresát) zapojené do děje. Častá je sémantika předávání nějaké věci nějakému adresátu. Úplnému překrytí tohoto strukturního modelu v komparaci ukrajinština-čeština však brání občasná odlišnost v rekcii některých sem patřících ukrajinských sloves.

Sémantické struktury mohou být následující:

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – adresát**

Levý participant této sémantické struktury lze charakterizovat jakožto osobu, která vystupuje v roli agentu. Pravý participant v roli objektu aktivní činnosti je zpravidla neživý předmět, popřípadě nějaká informace; druhým participantem je potom jiná osoba v roli adresáta.

⁶⁷⁵ Високий Замок 27.5.2011 Наталя ДРУЖБЛЯК: алентина Паробій: «Панічні атаки — як хворий зуб. Чим довше затягувати з візитом до лікаря, тим болючішим буде втручання»

⁶⁷⁶ Високий Замок 23.1.2009 Іван ФАРІОН: Парламентські прогулянки

Slovesa konstituující tuto sémantickou strukturu lze rozdělit do několika významových okruhů, které následují:

- Slovesa s významem „dát“: *адресувати/adresovat, пригравати, брати/brát, взяти/vzít, дарувати/darovat, дати/dát, запропонувати/nabídnout, надати/dát, присудити, повернути/vrátit, послати/poslat, поставити/dodat, продати/prodat, украсти/ukrást* apod.

Пříkladové věty:

- *Так, як чемпіони на спортивних аренах адресують своїм прихильникам «фартові» м'ячі чи просякнуті потом футболки.*⁶⁷⁷ *Stejně jako sportovci přihrávají svým přívržencům brankové míče či dávají jim propocené trička.*
- *Часто клієнти дарують [нам] картини.*⁶⁷⁸ *Klienti nám často darují obrazy.*
- *Саме небеса посилають йому силу та натхнення.*⁶⁷⁹ *Samo nebe ti posílá inspiraci a sílu.* Zde se v případě levointenčního participantu jedná o nepersonického původce děje a o metaforu.
- *Перший віце-прем'єр Микола Азаров ...нікому не продасть у власність українську ГТС.*⁶⁸⁰ *První vicepremiér Mykola Azarov nikomu ukrajinský ropovod neprodá.*

Jelikož slovesa *дати* a *брати/взяти* mívají často oslabený význam a vystupují jakožto slovesná část verbonominálních spojení (která vyjadřuje modálně-časové kategorie), je třeba být na pozoru. Verbonominální spojení se totiž považují za jeden celek, jehož součástí nejsou větnými členy v pravém slova smyslu. Tato skutečnost přitom platí nikoliv jen pro tuto sémantickou strukturu, ale obecně. Srov. kupř. ustálená spojení *дати відповідь/наказ комусь – dát odpověď/rozkaz někomu*.

⁶⁷⁷ Високий Замок 18.4.2011 Іван ФАРІОН: Коли у телестудії жонглюють... хлібом

⁶⁷⁸ Високий Замок 21.7.2011 Сюзанна БОБКОВА: «Торт» із підгузників, «чоловіче достоїнство» у вигляді цукерки...

⁶⁷⁹ Високий Замок 24.11.2009 Інна КОРЧУК: Василь Войтович творить іконостас з ангелами у вишиванках

⁶⁸⁰ Високий Замок 5.2.2007 Леся ФЕДІВ: Про трубу домовлявся Янукович

- Slovesa s významem „sdělit“: *вказати/прозradит, ukázat, висловлювати/vyjadřovat, диктувати/diktovat, передати/předat, підказати/napovědět, повідомити/sdělit, oznámit, пояснити/objasnit, vysvětlit, пророкувати/prorokovat, розповісти/povědět, сказати/říct, шептати/šeptat* apod.

Пříkladové věty:

- *Винороб вам це [що натуральне вино не може зашкодити] з радістю пояснить...*⁶⁸¹ *Vinař vám s radostí vysvětlí, že přírodní víno uškodit nemůže.*
- *Студенти сказали Дмитру Табачнику «Геть!».*⁶⁸² *Studenti Dmytrovi Tabáčnykovi řekli „Ven!“.*
- *27-річна королева американських і європейських подіймих щось шептала на вухо українцеві.*⁶⁸³ *Sedmadvacetiletá královna přehlídek zašeptala cosi Ukrajinci do ucha.*
- *Політики ... диктують суспільству заборону плюралізму думок...*⁶⁸⁴ *Politici občanům diktuji zákaz myšlenkového pluralismu.*
V případě této větné výpovědi může jít jak o význam „sdělení“, tak o význam „volní vyjádření“ (viz dále).

- Slovesa s významem „ukázat“: *відкрити / odkrýt, otevřít, демонструвати / demonstrovat, показати / ukázat, представити / představit, předvést* apod.

Пříkladové věty:

- *Кияни показали суперникам летючу «Кузькіну мати!».*^{685,686} *Kyjevane to svým protivníkům pořádně nandalí.*
- *[Переможці] гідно представили на світовому студентському спортивному форумі в Белграді [всім учасникам цього ж форуму] львівський спорт.*⁶⁸⁷ *Vítězové patřičným způsobem představili všem*

⁶⁸¹ Високий Замок 15.1.2010 Ігор ТИМОЦЬ: «Шуфрич у бокалі» та інші напої

⁶⁸² Високий Замок 16.3.2010 Ірина ЧУЛІВСЬКА: Студенти сказали Дмитру Табачнику «Геть!»

⁶⁸³ Високий Замок 24.7.2011 Іван ТЕРЕН: Володимир Кличко міняє дівчат як боксерські рукавиці

⁶⁸⁴ Високий Замок 25.9.2009 Іван ФАРІОН: Якщо є реклама, не має бути антиреклами

⁶⁸⁵ Високий Замок 24.6.2010 Боженa ГОРОДНИЦЬКА: Кияни показали суперникам летючу «Кузькіну мати!»

⁶⁸⁶ Pozn.: Jedná se o ruský idiom. Původně se spojení vztahovalo k svého času nejsilnější vodíkové bombě sovětské výroby, tzv. Car-bombě. Toto spojení vzniklo na základě výroku Nikity Chruščova „my ještě ukážeme Americe Kuzkinu mat“ po jeho pobytě na Kubě během Karibské krize.

⁶⁸⁷ Високий Замок 1.8.2009 Оксана ВАЦЕБА: Белградську сесію здали «на відмінно»

*účastníkům světového studentského sportovního fóra v Bělehradě
lvovský sport.*

- Slovesa s významem „volní vyjádření“: **дозволити/dovolit, povolit, побажати/porřát, poradити/poradit, пробачити/prominout, простити/odpustit** apod.

Пříkladové věty:

- *Під час інциденту з дівчиною Сергієм Ратушняк дозволив собі вислови, які...*⁶⁸⁸ *Během incidentu s dívkou si Serhij Ratušňak dovolil takové výroky, které...*
- *Що ви побажали б нашим міліціонерам?*⁶⁸⁹ *Co byste porřáli našim policistům.*
- *Тітка-фармацевт [нам] порадила ліки...*⁶⁹⁰ *Teta lékárnice nám poradila léky.*
- *Я всім усе пробачив.*⁶⁹¹ *Všechno jsem všem odpustil.*

Pro úplnost dodejme, že častěji než akuzativní objekt se u sloves *дозволити* a *порадити* vyskytuje objekt tvořený infinitivem, srov. kupř.:

- *Ватикан дозволив йому правити сидячи і хреститися лівою рукою...*⁶⁹² *Vatikán tu povolil sloužit vsedě a žehnat se levou rukou.*
- *Віктор Ющенко порадив в'язням не опускаати рук...*⁶⁹³ *Viktor Janukovyč vězňům poradil, aby neskládali ruce do klína.*

O strukturách se závislým infinitivem se zmiňujeme v příslušné kapitole níže.

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – adresát/beneficient/účel**

Zvláštnost této sémantické struktury spočívá v charakteru jednoho z pravých participantů, který vystupuje v roli adresáta děje s odstíny beneficienta a účelu.

Sem lze zařadit slovesa jako **відремонтувати/opravit, знайти/najít, купити/koupit, збудувати/postavit, приготувати/připravít** apod.

⁶⁸⁸ Високий Замок 11.8.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Мер Ужгорода – в епіцентрі скандалу

⁶⁸⁹ Високий Замок 28.1.2006 Сьогодні — День міліції. Що ви побажали б нашим міліціонерам?

⁶⁹⁰ Високий Замок 19.7.2011 Інна ГОНЧАРУК: Замість шлюбного ложа – на лікарняне ліжко

⁶⁹¹ Високий Замок 6.5.2010 Іван ФАРІОН: «Під губернатора Сухого інвестори дадуть гроші. А прийде якийсь Мокрий...»

⁶⁹² Високий Замок 4.5.2005 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Ватикан дозволив йому правити сидячи і хреститися лівою рукою...

⁶⁹³ Високий Замок 24.9.2007 Іван ФАРІОН: Віктор Ющенко порадив в'язням не опускаати рук...

Пříkladové věty:

- [Уряди] їм **відремонтують** шматок дороги.⁶⁹⁴ Úřady vesničanům opraví kousek cesty.
- Я обов'язково **куплю** тобі цю іграшку.⁶⁹⁵ Určitě ti tu hračku koupím.
- І тут доля **приготувала** жінці сюрприз.⁶⁹⁶ A zde osud ženě připravil překvapení. V této větě výpovědi nejde v případě levointenčního participantu o agens, ale o nepersonického původce děje a o metaforu.
- Майстер ... **збудував** собі хату.⁶⁹⁷ Mistr si postavil dům.

Zajímavostí je taktéž možnost vyjádřit tuto sémantickou strukturu alternativní předložkovou vazbou se stejným významem: v ukrajinštině $S_{nom} - Vf - S_a - \text{для } S_g$, v češtině $S_{nom} - Vf - S_a - \text{pro } S_a$, srov. kupř.: Білий будиночок тато **збудував** для улюбленої доньки.⁶⁹⁸ Otec postavil své milované dceři/pro svou dceru bílý domek. U slovesa *знайти* lze pozorovat alternaci v souvislosti se slovem užitým ve druhém objektu. Tento je v ukrajinštině formálně vyjádřen dativem především v těch případech, kdy je užito zájmena *собі*, zatímco v ostatních případech se dává přednost genitivnímu objektu s předložkovou vazbou *для*, srov.: Бували й такі, які щиро дивувалися – чому **не знайду собі** престижнішого і більш оплачуваного місця праці.⁶⁹⁹ Byli i tací, kteří se otevřeně divili, pročpak si nenajdu prestižnější a lépe placenou práci. – Шева **знайшов** для Абрамовича партнера.⁷⁰⁰ Ševa našel Abramovyčovi / pro Abramovyče partnera.

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – adresát/posesor**

Tato sémantická struktura je zajímavá druhým z pravointenčních participantů, který je možno charakterizovat jakožto adresáta s odstínem posesora. Adresátem je nějaká osoba. Adresát v roli nepřímého objektu (S_d) se totiž vztahuje coby vlastník na přímý objekt (S_a), který vyjadřuje jeho nejrůznější předměty vlastnictví, části těla, oděvu atp. Tuto posesivní blízkost lze dobře vyjádřit i formálně, a sice transformací dativního objektu v objekt genitivní, který je pro vyjádření posesivních vztahů ideální

⁶⁹⁴ Високий Замок 8.6.2011 Зіновія ВОРОНОВИЧ: «Чорні» зарплати будуть доти, доки чиновники крастимуть по-чорному

⁶⁹⁵ Високий Замок 31.1.2006 Олександра Кужель: Якою була ваша перша улюблена іграшка?

⁶⁹⁶ Високий Замок 5.2.2009 Галина ГУЗЬО: «Франція, президентові Жаку Шираку»

⁶⁹⁷ Високий Замок 26.8.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: Сільська рада на замку, на дверях оголошення: «Працюємо на ярмарку»

⁶⁹⁸ Високий Замок 25.2.2006 Наталія КРАВЧУК: Білий будиночок Лесі Українки

⁶⁹⁹ Високий Замок 28.9.2010 Людмила ПУЛЯЄВА: Бібліотекар – це звучить гордо!

⁷⁰⁰ Високий Замок 6.8.2007 Святослав ПАЛІЙ: Шева знайшов для Абрамовича партнера

(srov. např. *Він поцілував йому руку. Він поцілував його руку.*). Takovou transformací ovšem dochází k významovým nuancím v pozici nepřímého objektu. Zatímco dativ je vhodnější pro vyjádření adresáta, genitiv se více hodí pro vyjádření posesivních vztahů. Vpsledku jde o intenci mluvčího, pro jakou formu výpovědi se rozhodne.

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako **поцілувати/políbit, розбити/rozbít, розірвати/roztrhnout, спнати/spoutat** apod.

Příkladové věty:

- *Патріарх УАПЦ Мстислав Скрипник поцілував йому руку...*⁷⁰¹ *Patriarcha Ukrajinské autokefální pravoslavné církve Mstyslav Skrypnyk mu políbil ruku.*
- *Депутат сам розбив собі голову?*⁷⁰² *Poslanec rozbil sám sobě hlavu.*
- *Кім розірвав груди своїй господині.*⁷⁰³ *Kočka roztrhala své paničce prsa.*

- **Kauzátor – uvědomění si – objekt uvědomění si – recipient**

Tato sémantická struktura je konstituována v případě, že levý participant vyjadřuje nepersonickou sílu působící na mysl (na uvědomovací proces) recipienta.

Sem lze zařadit slovesa jako **нагадати/пřípomnout** či **пригадати/пřípomnout, vzpomnout**.

Příkladové věty:

- *Але я також пригадав собі недавно зустріч з одним нашим “португальцем”...*⁷⁰⁴ *Ale také jsem si nedávno připomenul setkání s jedním naším „Portugalcem“.*

- **Agens/kauzátor – děj – nositel psychického vztahu – objekt psychického vztahu**

Levý participant může mít v sémantické struktuře tohoto typu buďto roli agenta (pokud se jedná o personického původce) anebo roli kauzátora (pokud se jedná o původce nepersonického charakteru).

Sem patří slovesa **викладати/přednášet, učит, навчати/učit, нідучити/пříučit, doučit, учити/učit**.

Příkladové věty:

⁷⁰¹ Високий Замок 8.3.2008 Олеся ПАСТЕРНАК: Закордонні туристи давали йому «доляри», а владики цілували руки

⁷⁰² Високий Замок 3.9.2003 Леся ФЕДІВ: Депутат сам розбив собі голову?

⁷⁰³ Високий Замок 5.5.2007 Галина ЯРЕМА: Кіт розірвав груди своїй господині

⁷⁰⁴ Високий Замок 17.12.2003 Степан ЯЦІК: Ще раз про патріотизм до «рідного болота»

- *Як Павло Табаков дітям французьку викладав.*⁷⁰⁵ *Jak Pavlo Tabakov přednášel dětem francouzský jazyk / o francouzském jazyce. / Jak Pavlo Tabakov učil děti francouzský jazyk. / Jak Pavlo Tabakov učil děti francouzskému jazyku.*

České sloveso *přednášet* připouští alternativní rekcí *přednášet komu co / o čem*. Právě tak české sloveso *učit* *koho co / čemu*.

V případě sloves *учити, навчати, підучити* dativní objekt není frekventovaný, i když ho spisovná ukrajinština připouští.⁷⁰⁶ Nejčasněji se vyskytuje objekt infinitivní, např.: *Саме тут **учив** нас *жити* Ісус Христос.*⁷⁰⁷ *Ježíš Kristus nás užil žít právě zde*. O strukturách se závislým infinitivem se zmiňujeme v příslušné kapitole níže.

- **Agens/kauzátor – děj – nositel statické relace – objekt statické relace**

Levý participant může mít v sémantické struktuře tohoto typu opět buďto roli agens (pokud se jedná o personického původce) anebo roli kauzátor (pokud se jedná o původce nepersonického charakteru).

Patří sem slovesa jako *піддати/подробит, vystavit, підкорити/подробит, подманит, підпорядкувати/подřídít, уподібнити/пřipodobnit*.

Příkladové věty:

- *Приниження, якому **піддає** нас, українських гуманітаріїв, шенгенська бюрократія...*⁷⁰⁸ *Schengenská byrokracie nás, ukrajinské pracovníky humanitární pomoci, vystavuje ponížení.*
- *Обставини цілком **підкорять** вас собі.*⁷⁰⁹ *Okolnosti si vás zcela podmaní.*
- *Князь Лев ... **підпорядкував** своїй владі більшу частину Сіверщини.*⁷¹⁰ *Kníže Lev podřídil své vládě větší část siverské oblasti.*

Dativní objekt lze na v některých případech nahradit objektem genitivním s předložkovou vazbou *до*, srov. kupř.: *Табачник хоче*

⁷⁰⁵ Високий Замок 16.6.2011 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: Як Павло Табаков дітям французьку викладав

⁷⁰⁶ Словник української мови. Том 10, s. 537.

⁷⁰⁷ Високий Замок 16.12.2010 Анатолій БАЛЮК: Ісус терпів і євреям велів...

⁷⁰⁸ Високий Замок 10.12.2009 Сюзанна БОБКОВА: Шенгенська зона широка, та «візовий коридор» – вузький...

⁷⁰⁹ Високий Замок 10.5.2006 Східний гороскоп на наступний тиждень

⁷¹⁰ Високий Замок 22.5.2005 Тетяна КОСТЕНКО: Львів приховує свій вік

*уподібнити українську систему освіти до російської...*⁷¹¹ *Табачник chce připodobnit ukrajinský systém vzdělávání systému ruskému.*

Strukturní model S_{nom} – Vf – S_a – S_i

Tento strukturní model je produktivní v obou zkoumaných jazycích a je v obou těchto jazycích velice podobný také v distribuci. Dva pravovalenční aktanty jsou v roli bezpředložkových objektů – první se pojí s akuzativem, druhý s instrumentálem. Instrumentál je výrazně sémantický pád, primárně určený k vyjádření příslovečných určení. Odstín příslovečného určení – instrumentálnost, si proto ponechává i v roli objektu.

V rámci tohoto strukturního modelu s instrumentálním objektem se konstituuje tato sémantická struktura:

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – instrument**

Agens této sémantické struktury lze zpravidla charakterizovat jakožto osobu, instrumentem bývá předmět či abstraktní pojem (výjimečně též jiná osoba), jehož prostřednictvím agens aktivně působí na objekt.

Slovesa konstituující se okolo této sémantické struktury lze rozdělit do několika významových skupin a sice:

- Slovesa s významem „fyzicky působit“: *висушуму/vysušit, косуму/kosit, мішуму/míchat, місит nokреслуму/pomalovat, пошкрат, nonприскаму/postříkat, norізаму/pořezat, узрїму/přetáhnout, праštїт, итовхнуму/strčit, итрикнути/píchnout* apod.

Příkladové věty:

- *Програму Форуму я всю покреслила помітками.*⁷¹² *Program Fóra jsem celý roštárala poznámkami.*
- *Пані Романна висушила [кота] феном.*⁷¹³ *Paní Romanna vysušila kocoura fénet.*
- *Першою ідею “итовхнула” Світлана, кухар за спеціальністю, [Анатолія].*⁷¹⁴ *Svým prvním nápadem Anatolije postrčila/popohnala Světlana, vyučená kuchařka.*

⁷¹¹ Високий Замок 14.9.2010 Ігор ТИМОЦЬ: Україна – не Росія?

⁷¹² Високий Замок 23.9.2010 Галина ВДОВИЧЕНКО: Невже ми були на одному Форумі?

⁷¹³ Високий Замок 15.4.2011 Наталя ДРУЖБЛЯК: Кузя-шибайголова

- Slovesa s významem „obklopit“: *огорнути/zabalit, ovinout, оздобити/ozdobit, обклеїти/oblepit, обкидати/ohodit, zahrnout, облямувати/olemovat, обмотати/omotat, обнести/obejít, прикрасити/přizdobit, прикрасіти* apod. Častý je výskyt prefigovaných sloves na об-/o(b)-.

Příkladové věty:

- *Я обгорнула цією смугою торт...*⁷¹⁵ *Ovinula tou stuhou dort.*
- *Тетяна Протчева оздобила її [карту України] 140 каменями Сваровські...*⁷¹⁶ *Teřana Protčeva ozdobilu mapu Ukrajiny 140 kameny Swarovski.*
- *Відома російська балерина Анастасія Волочкова ... прикрасила своїм прізвищем списки членів провладної партії «Єдина Росія».*⁷¹⁷ *Známa ruská balerína Anastasija Voločkova přikrášlila svým příjmením seznam členů strany Jednotné Rusko.*

- Slovesa s významem „naplnit“: *долити/dolít, заповнити/zaplnit, зарядити/naplňit, nabít, набити/naplňit, nabít, наповнити/naplňit, напхати/nacpat, napěchovat, наситити/nasytit, napustit, просочити/namořit, napustit* apod.

Příkladové věty:

- *Якщо коаліція заповнить своїми ставлениками навіть парламентську квоту в Конституційному Суді, цього буде достатньо.*⁷¹⁸ *Pokud koalice naplní svými loutkami dokonce parlamentní většinu u Ústavního soudu, bude to stačit.*
- *Судно зсередини і зверху [будівельники] просочили лляною олифою...*⁷¹⁹ *Stavitelé loď zevnitř i zvnějšku namořili lněnou fermeží.*

⁷¹⁴ Високий Замок 1.8.2006 Світлана КЛОС: Добра ковбаса мусить бути з м'яса...

⁷¹⁵ Високий Замок 31.5.2008 Оксана ДАЦЮК: З шоколадних «злитків» можна विकарбувати мішок з грошима...

⁷¹⁶ Високий Замок 29.4.2009 Оксана ЗЬОБРО: Карта України стала твором мистецтва

⁷¹⁷ Високий Замок Омар УЗАРАШВІЛІ: Вистачило мужності не лягти під владу

⁷¹⁸ Високий Замок 27.7.2006 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Олесь ДОНІЙ: «Якщо Президент думає, що затягування часу для нього виграшне, то насправді це програш»

⁷¹⁹ Високий Замок 9.8.2010 Наталія КРАВЧУК: Переправляє туристів через Світязь на... бичачих шкірах

- Гумористична студія «Магарич» **зарядила** львів'ян літнім настроєм.⁷²⁰ *Kabaret Maharyč nabil obyvatele Lvova letní náladou.*
 - Росіяни **наситили** реалізм Чехова народними традиціями.⁷²¹ *Rusové naplnili Čechovův realismus národními tradicemi.*
- Slovesa s významem „pokrýt“: **білиту/біліт, заляпату/поса́кат, змазату/(по)мазат, поті́т, намазату/намазат, покрити/покрі́т, прікрі́т, политу/полі́т, помазату/потазат, уші́ніт, носипати/росупат** apod.
Příkladové věty:
 - Карточки [вони...] **перед тим намазали** суперклеєм.⁷²² *Předtím lístky potřeli extrasilným lepidlem.*
 - На прохання мами священник **змазував** його миром...⁷²³ *Na žádost matky jej kněz pomazával olejem.*
 - Дами **носипали** шлях щасливій парі пелюстками з квітів...⁷²⁴ *Ženy posypaly šťastnému páru cestu okvětními lístky.*
 - Slovesa s významem „obdarovat“: **відзначити/визнаменат, обдарувати/obdarovat, нагородити/vyznamenat, odměnit, (no)наділити/obdarovat, podělit, погостити/pohostit, почастувати/počastovat, pohostit, пригостити/pohostit** apod.
Příkladové věty:
 - А от нардепа від «Нашої України – Народної Самооборони» Олександра Третякова дружина Алла **обдарувала** відразу двома синами – Єгором і Данилом.⁷²⁵ *A poslance Oleksandra Treťjaka ze strany Naše Ukrajina žena náhle obdarovala dvěma syny – Jehorem a Danylem.*
 - Хлопці “**пригостили**” гостей двогодинним “сольником”.⁷²⁶ *Chlapci „počastovali“ hosty dvouhodinovým „sólem“.*

⁷²⁰ Високий Замок 18.5.2011 Галина ГУЗЬО: Коля Серьга ледь не став Миколою Кульчиком, а Андрієві Садовому наснилися жахи про Євро-2012

⁷²¹ Високий Замок 15.10.2008 Ірина СЕМЕНІВ: Від Антона Чехова – до Вірджинії Вульф

⁷²² Високий Замок 28.4.2010 Іван ФАРІОН: У газову топку жбурули Україну!

⁷²³ Високий Замок 26.12.2006 Наталія КРАВЧУК: У Луцьку замироточив образ... сліпого хірурга

⁷²⁴ Високий Замок 11.8.2008 Ірина ПАКОШ: Весілля, як у середні віки...

⁷²⁵ Високий Замок 14.6.2008 Іван ФАРІОН: Давид Жванія – із сином, Ганна Герман – з онуком

⁷²⁶ Високий Замок 16.10.2007 Божена ГОРОДНИЦЬКА: На п'ять років «АННІ» подарували... контракт

- Сама природа **нагородила** нас такими привілеями.⁷²⁷ *Sama příroda nás odměnila takovými privilegii.*
- Slovesa s významem „emočně působit“: **вразити/зарпůsobит, зачарувати/okouzlit, uchvátit, мучити/муčit, trápit, обдурити/oklamat, ошідит, оццасливити/obšťastnit, побавити/pobavit, порадувати/potěšit, приголомшити/ohromit, турбувати/znepokojovat, obtěžovat** apod.
Příkladové věty:
 - Українська революція **вразила** мене своєю ніжністю.⁷²⁸ *Ukrajinská revoluce na mne zapůsobila svou mírností.*
 - Вона **зачарувала** публіку своїми піснями...⁷²⁹ *Uchvátila publikum svými písněmi.*
 - Сестра Садового ... **оццасливила** львівського мера – батька чотирьох синів – трьома племінницями.⁷³⁰ *Sestra Lvovského starosty Sadového, jenž je sám otcem čtyř synů, jej obšťastnila třemi neteřemi.*
- Slovesa s jiným významem: **випередити/předstihnout, předejít, замінити/zaměnit, nahradit, обґрунтувати/zdůvodnit, podepřít, перевершити / předčít, překonat, přetrumfnout, підкринити/podepřít, підтвердити/potvrdit** apod.

Příkladové věty:

- Таку необхідність глава держави **обґрунтував** політичною нестабільністю...⁷³¹ *Tuto nutnost hlava státu odůvodnila politickou nestabilitou.*
- Чим же тоді Олексій Матіас тебе **перевершив**?⁷³² *Čím tě tehdy Oleksij Matias trumfnul? / V čem tě tehdy Oleksij Matias trumfnul? Čím tě tehdy Oleksij Matias překonal / v čem tě překonal / v čem tě*

⁷²⁷ Високий Замок 6.7.2011 Інна ГОНЧАРУК: Поцілунок без сексу – почуття на вітер!

⁷²⁸ Високий Замок 4.5.2005 Наталія ГОЛОВАЧКО: Бенуа Жізенберг: «Українська революція вразила мене своєю ніжністю»

⁷²⁹ Високий Замок 10.7.2004 Віра ГОЙ: Заспівали Іван Мацялко, Ніна Матвієнко і... Любомир Буняк

⁷³⁰ Високий Замок 1.3.2011 Наталія ДРУЖБЛЯК: Сестра Садового народила... трійню

⁷³¹ Високий Замок 21.2.2008 Іван ТЕРЕН: Перекроїти Конституцію чи зшити її заново?

⁷³² Високий Замок 18.3.2010 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: Єва Бушміна: «З Настею Каменських ми хороші подруги вже десять років...»

предчил. Čeština při překladu této větné výpovědi nabízí paralelní předložkovou vazbu.

- *Чим заміниш весь арсенал пишноти дівочого таланту, [Коле]?⁷³³*
Čímpak nahradíš všetnu tu nádheru dívčího talentu, Koljo? K této excerpované větné výpovědi podotkněme, že se zde vyskytuje neexplikovaný podmět coby oslovení ve vokativu, což je sice v obou analyzovaných jazycích možné, nicméně ne zrovna obvyklé.
- V případě slovesa *випередити* se nabízí užití lokálního objektu s předložkovou vazbou *у/в* coby frekventovanější alternativa k objektu instrumentálnímu, která ovšem není zcela synonymní, kupř.: *Samsug випередив Apple у продажу смартфонів.*⁷³⁴ Podobně je tomu v češtině, srov. např.: *Samsung předstihl Apple v prodeji smartphonů. – Suverénně jej svým bystrým uvažováním předstihla.*⁷³⁵

Strukturní model S_{nom} – Vf – S_a – S_a

Tento strukturní model se objevuje pouze sporadicky u několika českých sloves jako *cvičit, učit* apod. jakožto alternativní struktura vedle strukturních modelů jiných. Srov. kupř.: *cvičit někoho něco/inf – cvičit někoho v něčem, učit někoho něco – učit někoho něčemu*. V ukrajinštině se místo druhého akuzativního objektu dává přednost infinitivu, srov. *Він учив нас говорити англійською.*⁷³⁶ Potenciálně se tedy vyskytuje i v ukrajinštině, protože na infinitiv je možno se dotázat pádovou otázkou pro akuzativ (*co/що*), srov. *Він учив нас англійську мову*.

Strukturní model S_{nom} – Vf – S_d – S_g

Tento strukturní model s dativním a s genitivním objektem má blízko ke strukturnímu modelu s akuzativem (S_{nom} – Vf – S_d – S_a), o kterém jsme se zmiňovali výše. Nahrazení akuzativního objektu objektem genitivním má za následek zdůraznění partitivnosti. Mezi oběma strukturními modely existuje plynulý přechod (v souladu s intencí mluvčího). Vzhledem k tomu, že čeština od genitivních objektů jako celku upouští, lze předpokládat, že

⁷³³ Високий Замок 21.7.2011 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: Коля ССРЬГА: «На «Новій хвилі» хочемо шокувати Пугачову»

⁷³⁴ Високий Замок 27.7.2011 Ігор ДЕРЕВІЙ: Samsug випередив Apple у продажу смартфонів

⁷³⁵ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁷³⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

v ukrajinštině bude uvedený strukturní model více produktivní. To že tento strukturní model není až tak produktivní ani v ukrajinštině, lze pravděpodobně vysvětlit tím, že příliš úzká sémantická specializace tohoto strukturního modelu mu neumožňuje větší rozšíření. V češtině se s tímto strukturním modelem setkáme především v ustálených spojeních typu *dodat někomu odvahy, napovídat toho někomu* apod.

Sem lze zařadit slovesa jako například *додати/додати, přidati* či *наговорити/наговорити, napovídati* atp.

Příkladové věty:

- *Думаю, виступ Олександра Олександровича додав йому прихильників.*⁷³⁷ *Myslím si, že projev Oleksandra Oleksandoryče mi přidal sympatizanty.*
- *Навіщо ти наговорила мені таких гідом?*⁷³⁸ *Pročpak jsi mi napovídala takové špinavosti?*

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - S_i$

Strukturní model obsahující dvě pozice pro nepřímé objekty: dativní a instrumentální. Participant na pozici dativního objektu plní funkci adresáta či nositele psychického vztahu, druhý participant na pozici objektu instrumentálního potom plní funkci instrumentu.

Sémantické struktury jsou obvykle následující:

- **Agens – aktivní činnost – adresát – instrument**

Tato sémantická struktura se vyskytuje v obou uvažovaných jazycích. Sem lze zařadit slovesa jako *відплатити/оплатити, допомогти/помогти, погрозити/погрозити* apod.

Příkladové věty:

- *Чоловіки сповна відплатили їй любов'ю за таку повагу.*⁷³⁹ *Muži jí za takovýto vděk oplatili láskou.*
- *Нещодавно Платіні погрозив нам пальцем...*⁷⁴⁰ *Nedávno nám Platini pohrozil prstem.*
- *[Я] допоможу Андрієві своєю енергією.*⁷⁴¹ *Pomohu Andrijovi svou energií.*

⁷³⁷ Високий Замок 15.8.2011 Іван ФАРІОН: За другим заходом Мороз увійшов у ту ж ріку

⁷³⁸ Високий Замок 9.3.2006 Олена ЛАНЬ: Темношкіра Попелюшка

⁷³⁹ Високий Замок 28.11.2003 Юлія ЛІЩЕНКО: Лариса Федорів відчула «Запах страху»

⁷⁴⁰ Високий Замок 3.7.2008 Юлія ЛІЩЕНКО: Платіні в Польщі й Україні: останнє «китайське» попередження?

- **Agens – adresát/nositel psychického vztahu – instrument**

Tato sémantická struktura se vyskytuje téměř výlučně v ukrajinštině, kde se konstituuje okolo sloves *докучати/obtěžovat, otravovat, досаджати/zlobit, dopalovat, набридати/otravovat, надокучати/obtěžovat, обридати/zprotivit, остогудити/zhnusit, zprotivit* apod. Česká ekvivalentní slovesa využívají odlišných rekcí. Společnou rekcí lze nalézt u českých sloves *zhnusit* či *zprotivit (někomu něco)*.

Příkladové věty:

- *Швейцарські вболівальники миролюбні – вони докучали [футболістам] лише надмірним бажанням фотографуватися.⁷⁴² Švýcarští fanoušci jsou mírumilovní – otravují fotbalisty pouze přílišnou touhou fotografovat se.*
- *Очевидно, прихильниці у вас нічого б не змінювали?.. Вони мені не набридають [їхнім існуванням].⁷⁴³ Očividně sympatizantky by na vás nič neměnily. Neotravují mě [svou existencí]. / Nevadí mí.*

Z uvedených příkladových vět je partneré, že v mnohých případech zůstává jeden z objektů nevyjádřen. V prvním případě (*докучати*) je z kontextu zřejmé, že šlo právě o fotbalisty, se kterými se fotbaloví fanoušci chtěli fotografovat. V případě druhé věty (*набридати*) se také z kontextu lze dovítit, že instrumentální objekt byl vynechán proto, že by jeho vyjádřením došlo k redundanci, srov. *Herci Anatoliji Rudenkovi se ctitelky neprotiví [svou existencí]*.

Následující strukturní modely se dvěma konstitutivními objektovými pozicemi obsahují objekt s různými předložkovými vazbami.

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - \text{praep } S_g$

Tento strukturní model se nachází v osnově těch výpovědí, jež vyžadují obsazení dvou konstitutivních objektových pozic, z nichž první nabírá tvar objektu v bezpředložkovém akuzativu, a z nichž druhá je objektem v genitivu pojící se s nějakou předložkovou vazbou: v ukrajinštině se jedná o genitivní předložky *до, від, у/в, з/зі/із, проти*; v češtině jsou to

⁷⁴¹ Високий Замок 5.5.2007 Галина ГУЗЬО: У Гельсінки Сердючку «підживлюватиме» ЕЛ Кравчук

⁷⁴² Високий Замок 19.6.2004 Віктор ЗІНЧУК: Хлопці розслаблені, коні грізні

⁷⁴³ Високий Замок 21.4.2007 Тетяна КЛІШ: «Янгол-охоронець» не впевнений, що його бережуть ангели

jejich ekvivalenty *do, od, u, z/ze*. Na základě genitivní předložky (u objektu) vyžadované valencí predikátoru lze rozlišit následující strukturní submodely:

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - do S_g$

Tento ukrajinský strukturní submodel s genitivním objektem s předložkou *do* je nutno předem odlišit především od českého strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - do S_g$, kterému se většinou nerovná. České struktury utvářené na základě strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - do S_g$ se totiž do ukrajinštiny překládají primárně pomocí struktury se dvěma akuzativními objekty, a sice $S_{nom} - Vf - S_a - y/\varepsilon S_a$. Čeština totiž při překladu ukrajinských výpovědí utvořených na základě strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - do S_g$ využívá českého modelu s předložkovým dativem, který se naopak v současné spisovné ukrajinštině nevyskytuje, a to $S_{nom} - Vf - S_a - k/ke S_d$.

Významy sloves náležejících pod tento strukturní model se týkají připojování jednoho předmětu k jinému, pobízení někoho k něčemu, připuštění někoho k něčemu a podobně. Genitivní objekt *do S_g* často mívá odstín prostorovosti nebo účelovosti.

Lze vyčlenit následující sémantické struktury:

- **Agens – aktivní činnost – objekt přibližovaný/připojovaný k objektu₂ – objekt₂**

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako *додаму/додати, přidati, доплесту/доплéсти, прив'язати/пřivázat, приєднати/пřipojit, прилучити/пřipojit, заpojiti, приписати/пřipsat, прирівняти/пřirovnat, пристосувати/пřizpůsobit, прилучити/пřitisknout* apod. Velmi častý je výskyt prefigovaných sloves *при-/пři-*.

Příkladové věty:

- *Одні додають до горілки чорний мелений перець...*⁷⁴⁴ Někteří přidávají do pálenky černý mletý pepř.
- *Тоді чоловік ... прив'язав до шиї [мертвого] важкий камінь...*⁷⁴⁵ A tak muž přivázel ke krku mrtvolý těžký kámen.
- *[Денис] Прилучив до захоплення свою наречену...*⁷⁴⁶ Denis připojil ke svému zálibám i svoji snoubenku. / Denis zapojil mezi záliby i svoji snoubenku. Čeština v uvedeném případě připouští i paralelní rekcí.

⁷⁴⁴ Високий Замок 12.12.2003 Леся ПИСАНКА: Захисний бальзам

⁷⁴⁵ Високий Замок 22.4.2007 Світлана КЛЮС: До тіла жертви прив'язав важкий камінь...

⁷⁴⁶ Високий Замок 2.7.2009 Роман ІВАНЧУК: Нижче пояса очима не зиркаю, вдаю із себе байдужого...

- Рудьковський **прирівняв** Ющенка до туркменбаши.⁷⁴⁷ Rud'kovskij **přirovнал** Juščenka k turkmenbaši.
 - Він ... **приспосовує** функції апарата до емоцій власника. *Přizpůsobuje funkce přístroje emocím jeho majitele.*⁷⁴⁸ Jak z uvedené větné výpovědi vyplývá, rekece u ekvivalentního českého slovesa se liší.
- **Agens – aktivní činnost – adresát pobízený k akci – předmět akce**
Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako **закликати/vyzvat, змушувати/nutit, підбуми/навést, přemluvit, підбурити/podnítit, навést, спонукати/pobízet, přimět, схилити/podnítit, přimět** apod.
Příkladové věty:
 - «Регіонали» ... **закликали до співпраці** «усі небайдужі політичні сили».⁷⁴⁹ *Příslušníci Strany regionů vyzvali „všechny nelhostejné politické síly“ ke spolupráci.*
 - **Спонукали мене до цього сімейні обставини.**⁷⁵⁰ *Přiměly mne k tomu rodinné okolnosti.* Zde se v případě levého participantu nejedná o agens, nýbrž o kauzátor.
 - **Він схилив її до орального сексу.**⁷⁵¹ *Přinutil ji k orálnímu sexu.*
 - **До цього змушують [працівників атракціонів] поточні видатки та підвищення мінімальної заробітної плати.**⁷⁵² *Běžné výdaje a zvednutí minimální mzdy k tomu kolotočáře nutí.* Zde se v případě levého participantu nejedná o agens, nýbrž o kauzátor.
 - **Agens – aktivní činnost – adresát připouštěný k akci – předmět akce**
Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako **допустити/пřipustit, поволіт, прунустити/(пři)pustit** apod.

Příkladové věty:

⁷⁴⁷ Високий Замок 24.1.2007 Іван ТЕРЕН: Рудьковський прирівняв Ющенка до туркменбаши

⁷⁴⁸ Високий Замок 16.1.2012 Ігор ТИМОЦЬ: Телефон «читає» емоції

⁷⁴⁹ Високий Замок 16.5.2011 Іван ФАРІОН: У «День гніву» найбільше гнівалася міліція

⁷⁵⁰ Високий Замок 14.2.2011 Олеся ПАСТЕРНАК: «А що тільки в церкві дяк «Іже» заспіває...»

⁷⁵¹ Високий Замок 26.8.2011 Ярина ЯРКО: Стросс-Кан таки піде в президенти Франції?

⁷⁵² Високий Замок 8.4.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: У суботу працюватимуть атракціони

- *Якщо лікар полку допустить [когось] до польоту в нетверезому стані...*⁷⁵³ *Jakmile lékař pluku někoho pustí v opilém stavu do letadla.*
- **Agens – aktivní činnost – patiens – výsledek/směr činnosti**
Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa jako *довести/довést, přivést, підготувати/пřipraviti* apod.
Příkladové věty:
 - *Злата Огневич довела до сліз Ротару і Гейнор.*⁷⁵⁴ *Zlata Ohněvič přivedla Rotaru a Hejnor k slzám.*
 - *Видання «Львівська галерея мистецтв. Колектив та його директор» (видавництво «Центр Європи») підготувала до 85-річчя Бориса Григоровича завідувач архівного відділу Львівської галереї мистецтв Наталка Філевич.*⁷⁵⁵ *Natalka Filevych připravila publikaci nazvanou Lvovská galerie umění k 85. narozeninám Boryse Hryhorovyče.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - \text{v}id S_g$

Výpovědi realizované na základě tohoto strukturního submodelu informují o vzdálení, o odloučení či o uvolnění jednoho objektu od druhého. Rekce se obvykle v komparačním plánu ukrajinština-čeština shoduje, tzn. že české ekvivalenty jsou konstituovány na základě strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - od S_g$. V několika případech je rekce odlišná – české ekvivalenty sem náležejících ukrajinských sloves zakládají strukturní modely jiné. Srov. kupř. *захистити мешканців від ворога – ochránit obyvatele proti nepříteli /před nepřitelem*. Jedná se tedy o strukturní modely $S_{nom} - Vf - S_a - proti S_d$, resp. $S_{nom} - Vf - S_a - před S_i$.

U genitivního objektu bývá častá lokální sémantika, která může stát až na pomezí adverbialnosti.

Sémantická struktura konstituovaná na základě tohoto strukturního submodelu je následující:

- **Agens/kauzátor – aktivní činnost – objekt odlučovaný od objektu₂ – objekt₂**

Sem náležející slovesa lze podle jejich významu rozčlenit do několika skupin, které následují:

⁷⁵³ Високий Замок 8.4.2011 Аскольд ЄРЬОМІН: До останнього свого дня Гагарін рвався в небо...

⁷⁵⁴ Високий Замок 12.9.2011 Галина ГУЗЬО: Злата Огневич довела до сліз Ротару і Гейнор

⁷⁵⁵ Високий Замок 19.4.2011 Божена ГОРОДНИЦЬКА: У свої 85 Борис Возницький пише мемуари, відбудовує каміни, проектує парки...

- Slovesa s významem „vzdálit“: **віддалили/oddálit, odsunout, відірвати/odtrhnout, відлучити/oddělit, vyloučit, відхилити/odchýlit** apod.

V komparačním plánu upozorňujeme na občasnou odlišnost v rekcii českých sloves, např. *vyloučit někoho z čeho*.

Příkladové věty:

- *Цей тиждень віддалив нас від можливої епідемії.*⁷⁵⁶ *Tento týden nás oddálil od hranice epidemie.*
 - *Батьки відразу відірвали тварину від дитини.*⁷⁵⁷ *Rodiče okamžitě odtrhli zvíře od dítěte.*
 - *Ватикан відлучив від Церкви сестер-василіянок з монастиря у Брюховичах.*⁷⁵⁸ *Vatikán vyloučil/vyobcoval z Římsko-katolické církve sestry z kláštera v obci Brjuchovyči.*
- Slovesa s významem „uvolnit“: **відв’язати/odvázat, відклеїти/odlepit, звільнити/uvolnit** apod.

Příkladové věty:

- *Вони відв’язали чийсь човен ... від берега.*⁷⁵⁹ *Odvázali něčí člun od břehu.*
- *Ми відклеїли від журналу штучного таргана.* *Odlepili jsme od/z časopisu umělého švába.*⁷⁶⁰
- *Леонід Кучма своїм указом звільнив від обов’язків представника України в ООН Валерія Кучинського.*⁷⁶¹ *Leonid Kučma osvobodil/uvolnil od povinností představitele Ukrajiny v OSN, Valerie Kučynského. / Leonid Kučma zprostil povinností představitele Ukrajiny v OSN, Valerie Kučynského. Z překladu vyplývá možnost paralelní rekcce v závislosti na ekvivalentním českém slovese, použitím při překladu.*

- Sloveso s významem „odlišit“: **відпізнати/odlišit, rozlišit, rozeznat**.

⁷⁵⁶ Високий Замок 23.10.2007 Ірина КУШИНСЬКА: Зима бере за горло

⁷⁵⁷ Високий Замок 27.5.2010 Лариса ПОПРОЦЬКА: Пограв з чотириліпим другом – залишився калікою

⁷⁵⁸ Високий Замок 6.7.2011 Інна ГОНЧАРУК: Львівські монахині розізлили Папу Римського

⁷⁵⁹ Високий Замок 21.6.2008 Наталія КРАВЧУК: Дев’ятикласник витягнув з озера напівживого чоловіка

⁷⁶⁰ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁷⁶¹ Високий Замок 10.12.2003 Анатолія Зленка делегували в ООН

Пříkladové věty:

- *По рогах досвідчені мисливці відрізняють самку від самця.*⁷⁶² *Podle rohů zkušení myslivci odliší samici od samce.*

- Sloveso s významem „přijmout“ a „převzít“: **прийняти/приймout, перейняти/пřejmout, převzít** apod.

Пříkladové věty:

- *Традицію буккросингу українці перейняли від іноземців.*⁷⁶³ *Tradici BookCrossingu*⁷⁶⁴ *Ukrajinci převzali od cizinců.*
- *Минулої неділі цю реліквію прийняли від вірних села Голешова парафіяни жидачівської церкви Воскресіння Господнього.*⁷⁶⁵ *Farníci z kostela Vzkříšení Páně tuto relikvii minulou neděli přijali od věřících obce Holešova.*

- Slovesa s významem „odradit“ a „odnaučit“: **відвикнути/odvyknout, відрадити/odradit, відучити/odnaučit** apod.

Пříkladové věty:

- *Він і відрадив мене від навчання у Київському інституті ім. І. Карпенка-Карого...*⁷⁶⁶ *Právě on mne odradil od studia na Kyjevském institutu I. Karpenka-Karého.*
- *Кредитно-модульна система, на жаль, відучила студентів від публічних виступів...*⁷⁶⁷ *Systém kreditů a bloků studenty bohužel odnaučil veřejně vystupovat.* V případě českého ekvivalentního slovesa je patrná odlišnost v rekcí, a to *odnaučit koho čemu/Inf.*

- Slovesa s významem „chránit“: **берегти/chránit, застерігати/ochránit, захистити/ubránit, uchránit, приховувати/schovávat, zatajovat** apod.

⁷⁶² Високий Замок 30.5.2011 Олеся ЩИРБА: Піввіку у лісі

⁷⁶³ Високий Замок 5.2.2011 Оксана ЯНУШ: Якщо з книгою прощатися важко, можна вкласти туди записку...

⁷⁶⁴ Pozn.: BookCrossing označuje ve světě se rozmáhající fenomén znamenající zanechání přečtené knihy na veřejném místě, odkud si ji může kdokoliv vzít a přečíst, aby se celý proces mohl opakovat. Cílem je zpřístupnit literaturu nejširší veřejnosti a proměnit celý svět v jednu velkou knihovnu.

⁷⁶⁵ Високий Замок 11.11.2003 Іван ФАРІОН: Подорож ікони Святої родини

⁷⁶⁶ Високий Замок 23.7.2009 Ольга ІГНАТЕНКО: Данило ДОВБОШИНСЬКИЙ: «Донощик сам підійшов до мене, обійняв і поцілував...»

⁷⁶⁷ Високий Замок 8.12.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: Студентську халяву просяють через комп'ютерне сито

České ekvivalenty sem patřících ukrajinských sloves mají odlišnou rekcí, mnohdy i dvě paralelní rekcce, a to: $S_{\text{nom}} - \text{Vf} - S_a - \text{proti } S_d$, respektive $S_{\text{nom}} - \text{Vf} - S_a - \text{před } S_i$.

Příkladové věty:

- *Вона [мама] нас береже від бідю й напасті...*⁷⁶⁸ *Matka nás chrání před bídou a neštěstím. / Matka nás chrání od bídy a neštěstí. / Matka nás chrání proti bídě a neštěstí. Čeština v případě slovesa chránit připouští hned několik rekcí, které ovšem nejsou zcela synonymní.*
- *Українські миротворці захистили мусульманку від родичів.*⁷⁶⁹ *Ukrajínští usmiřovatelé zachránili muslimku před rodiči.*
- *Європарламент застеріг українську владу від «вибіркового переслідування».*⁷⁷⁰ *Europarlament ochránil ukrajinskou vládu před namátkovým pronásledováním. / Europarlament ochránil ukrajinskou vládu od namátkového pronásledování.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{\text{nom}} - \text{Vf} - S_a - \text{z/iz } S_g$

Tento ukrajinský strukturní submodel v naprosté většině případů odpovídá českému strukturnímu submodelu $S_{\text{nom}} - \text{Vf} - S_a - \text{z/ze } S_g$, jen výjimkami se liší. Význam většiny sem náležejících sloves lze zobecnit jakožto utvoření výsledného předmětu/substance/abstrakce z předmětu výchozího, z výchozí substance či z výchozí abstrakce.

Sémantická struktura je obvykle následující:

- **Agens – aktivní tvořivá činnost – výsledný objekt – výchozí objekt**

Pod aktivní tvořivou činností si lze představit tvořivou činnost v nejširším slova smyslu: buďto se může jednat o činnost fyzickou anebo i o nějakou činnost duchovního rázu. Dva konstitutivní objekty nám potom přibližují výchozí i cílový stav této tvořivé činnosti.

Sem lze zařadit slovesa jako *відлуту/odlít*, *екзаменувати/zkoušet*, *сплесту/uplést*, *упорядкувати/uspořádat*, *sestavит* apod.

Příkladové věty:

⁷⁶⁸ Високий Замок 8.7.2009 Наталія КРАВЧУК: Відреклася від трьох доньок заради обіймів коханця

⁷⁶⁹ Високий Замок 12.11.2003 Омар УЗАРАШВІЛІ: Українські миротворці захистили мусульманку від родичів

⁷⁷⁰ Високий Замок 13.6.2011 Іван ФАРІОН: «Наганяй» зі Страсбурга

- *З чистого золота Алдунін відлив підковки для блохи.*⁷⁷¹ *Aldunin odlil pro blechu podkovy z čistého zlata.*
 - *Викладач Варшавського університету перекладач Ростислав Крамар упорядкував збірку з віршів поетів різних поколінь та стилістичних напрямів...*⁷⁷² *Rostyslav Kramar sestavil sbírku básní z veršů různě starých básníků různých proudů.*
 - *Близько тридцяти акторів ... сплели поетичний вінок з творів Василя Симоненка.*⁷⁷³ *Okolo třiceti herců uvilo z děl Vasyľa Symonenka věnec plný poezie.*
 - *В останній тиждень перед відльотом мене екзаменував інструктор з туризму...*⁷⁷⁴ *Poslední týden před odletem mne zkoušel instruktor z turistiky. Zajímavostí této větné výpovědi je to, že bez širšího kontextu nepoznáme, zdali se v případě spojení інструктор з туризму jedná o atribut či o objekt.*
- **Agens – активні діяльність – об'єкт одлучовані від об'єкту₂ – об'єкт₂**

Tato sémantická struktura je blízká sémantické struktuře uvedené výše u strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - \text{від} S_g$. Popisuje odloučení jednoho objektu od druhého jako následek působení aktivní činnosti, kterou vykonává agens.

Sem lze zařadit slovesa jako *вивести/вывést, вилучити/вылучит, stáhnout, витягувати/выта́hnout, звільнити/уволніт, зняти/sejmout, odejmout, odstranit* apod.

Příkladové věty:

- *Вона [Юлія Тимошенко] виведе Україну із занепаду.*⁷⁷⁵ *Julie Tymošenko vyvede Ukrajinu z úpadku.*
- *Понад мільйон доларів США та понад два мільйони гривень вилучили співробітники УСБУ у Львівській області з кабінетів та квартир семи суддів....*⁷⁷⁶ *Více než milion amerických dolarů a více než dva miliony hřiven*

⁷⁷¹ Високий Замок 17.11.2009 Галина ЯРЕМА: Останкінська телевежа на яблучному зернятку

⁷⁷² Високий Замок 19.11.2010 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: «Небо насущне» над польською поезією

⁷⁷³ Високий Замок 4.5.2005 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Не метеором пролетів, а впав зорею на Чумацький шлях...

⁷⁷⁴ Високий Замок 22.11.2007 Іван ФАРІОН: «Під Еверестом розумієш: багато без чого можна жити щасливо...»

⁷⁷⁵ Високий Замок 28.1.2006 Олександра КРОУ: Якою, на вашу думку, буде ця виборча кампанія?

⁷⁷⁶ Високий Замок 06.12.2008 Омар УЗАРАШВІЛІ: У львівських суддів вилучили понад мільйон доларів

stáhli spolupracovníci lvovské ukrajinské bezpečnostní služby z kanceláří a bytů sedmi soudců.

- 10 листопада ... Кабмін звільнив із займаної посади главу Державної інспекції з контролю за цінами Тетяну Рудь.⁷⁷⁷ Dne 10. listopadu Kabinet ministrů uvolnil z funkce ředitelku Státní inspekce pro kontrolu cen, Tetjany Rud'.
- Донецький адмінсуд «зняв» з Бандери Героя.⁷⁷⁸ Donecký administratívni soud odňal Banderovi hrdinské vyznamenání. Ekvivalentní české sloveso má odlišnou rekcí (odejmout někomu něco).

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - y/e S_g$

Tento strukturní submodel je silněji zastoupen především v ukrajinském jazyce. V češtině totiž nejenže koreluje s českou strukturou $S_{nom} - Vf - S_a - u S_g$, ale taktéž se strukturami jinými, především se strukturami $S_{nom} - Vf - S_a - od S_g$ a $S_{nom} - Vf - S_a - S_d$. Někdy čeština umožňuje i více paralelních struktur (viz dále).

Obecně lze konstatovat, že tento strukturní model utvářejí slovesa s významem odnětí/přijetí/převzetí/koupě.

Lze vyčlenit následující sémantické struktury:

- **Agens – odnětí – odebíraný objekt – adresát, jemuž je objekt odňat**

Sem lze zařadit slovesa jako například *відібрати/odebrat, відняти/odejmout, взіти, забирати/sebrat, взіти, конфіскувати/konfiskovat* apod.

Při překladu do češtiny je zpravidla využívána struktura se dvěma bezpředložkovými konstitutivními objekty $S_{nom} - Vf - S_a - S_d$.

Příkladové věty:

- «Ізабель» не **відібрав** корону в Еріки.⁷⁷⁹ *Izabel neodebral Erice korunu.*
- То ж у мене Понтифіка [представники комуністичного режиму] весь час **віднімали**...⁷⁸⁰ *A tak mi představitelé komunistického režimu papeže celou dobu brali.*

⁷⁷⁷ Високий Замок 10.11.2010 Омар УЗАРАШВІЛІ: Головну по цінах обшукали, затримали, а потім звільнили з роботи

⁷⁷⁸ Високий Замок 6.4.2010 Іван ФАРІОН: Донецький адмінсуд «зняв» з Бандери Героя

⁷⁷⁹ Високий Замок 21.9.2003 Леся ФЕДІВ: «Ізабель» не відібрав корону в Еріки

- *Працівники останнього конфіскували у неї комп'ютер...*⁷⁸¹ *Pracovníci posledního jmenovaného jí zkonfiskovali počítač.*
- *Прапорщик забрав у Андрія посвідчення.*⁷⁸² *Praporčík si od Andrije vzal potvrzení.* Tuto větnou výpověď lze do češtiny přeložit také jako: *Praporčík si vzal u Andrije potvrzení.* Nicméně spojení *u Andrije* nevystupuje ve funkci předmětu, nýbrž ve funkci příslovečného určení místa. Toto lze snadno ověřit následující konverzí: *Tam si praporčík vzal potvrzení.*
- **Agens – přijetí – přijímaný objekt – původní majitel objektu**

Sem lze zařadit slovesa typu *відкупити/odkoupit, запозичити/zapůjčit, купити/koupit, позичити/půjčit* apod.

Při překladu do češtiny se používá především struktura s jinou genitivní předložkou, a sice $S_{nom} - Vf - S_a - od S_g$. Překlad ukrajinského genitivního objektu do češtiny lze sice realizovat i pomocí jmenného spojení s genitivní předložkou *u*, potom lze toto ovšem chápat spíše jakožto lokální určení, než coby další objekt. Toto se týká například českého slovesa *koupit*. Pro ověření, že se v případě češtiny skutečně jedná o lokální určení, a nikoliv o objekt, lze ověřit konverzí, srov.: *Jan koupil u Pavla učebnici. Jan tam koupil učebnici.*

Příkladové věty:

- *Двоповерховий будинок у Нововолинську Луцики відкупили у родичів.*⁷⁸³ *Patrový domek v Novovolynsku pár z města Luck odkopil od příbuzných.*
- *Ген ... сучасна людина – homo sapiens – запозичила у неандертальців.*⁷⁸⁴ *Gen si současný člověk (vy)půjčil u/od neandrtálců.*
- *Львів купив у ЛАЗу тролейбус і два автобуси.*⁷⁸⁵ *Město Lvov koupil od/u místního dopravního podniku trolejbus a dva autobusy.*
- *Невдаха-комерсант позичив ще й кругленькі суми у знайомих.*⁷⁸⁶ *Podnikatel si naneštěstí půjčil ještě i mnoho peněz u/od známých.*

⁷⁸⁰ Високий Замок 14.2.2011 Галина ВДОВИЧЕНКО: Роман говорить «Дійсність, у якій ми живемо, патологічна»

⁷⁸¹ Високий Замок 2.2.2011 Оксана ЗЬОБРО: Хитра імітація міжнаціональної дружби

⁷⁸² Високий Замок 7.9.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: Після перебування в міліції хлопчина-інвалід потрапив до лікарні

⁷⁸³ Високий Замок 5.10.2006 Наталія КРАВЧУК: «17 дітей не ми, а Господь спланував...»

⁷⁸⁴ Високий Замок 12.8.2006 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Знав я одну блондинку, але й та фарбована...

⁷⁸⁵ Високий Замок 26.8.2009 Львів купив у ЛАЗу тролейбус і два автобуси

⁷⁸⁶ Високий Замок 2.4.2010 Галина ЛЕМІШКО: Позичив два мільйони й чкурнув за кордон

V případě českého ekvivalentního slovesa *půjčit si* podotkneme, že zvrtné *si* je třetím, dativním objektem (krom *mnoho peněz* a *od známých*).

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - proti S_g$

Tento strukturní model se vyskytuje (coby model s jedním přímým akuzativním objektem a s jedním předložkovým objektem v genitivu) pouze v ukrajinském jazyce. Je to dáno skutečností, že v češtině se předložka *proti* pojí s dativem (viz také níže). Ukrajinský strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - proti S$ a jeho český protějšek $S_{nom} - Vf - S_a - proti S_d$ se však zcela nerovnájí (k tomuto viz taktéž strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - við S_g$ výše). V podstatných rysech – jak sémantických tak i distribučních – nicméně oba tyto strukturní submodely shodné jsou. V češtině se ke strukturnímu modelu $S_{nom} - Vf - S_a - proti S_d$ leckdy nabízí alternativa s předložkovým instrumentálem $S_{nom} - Vf - S_a - před S_i$, někdy navíc i struktura s předložkovým genitivem $S_{nom} - Vf - S_a - od S_g$.

Utvářená sémantická struktura je v obou uvažovaných jazycích následující:

- **Agens – aktivní činnost – bezprostřední objekt – objekt/beneficient**

Tuto sémantickou strukturu lze popsat jakožto aktivní činnost vykonávanou agentem a působící na jeden z objektů bezprostředně a ovlivňující i objekt druhý, v jehož prospěch (mnohem častěji však v jehož neprospěch) se děj odehrává.

Sem lze zařadit slovesa jako *нацькувати/поштівати, настроювати/поштівати* či *спрямувати/намірити, наслідувати*.

Příkladové věty:

- *Вістря [опоненту] спрямували проти нашого декана.*⁷⁸⁷ *Oponenti namířili ostří proti našemu děkanovi.*

V případě sloves *нацькувати* a *настроювати* je v obou uvažovaných jazycích možná alternativní rekece s akuzativní předložkou *на/na*, která se zdá být častější. Tato je však spojena s významovou nuancí adresáta, zatímco předložka *проти/proti* je spojena s významem beneficianta, srov. kupř.: *Можливо, якийсь схиблений господар нацькував свого пса на одну з цих бідолах...*⁷⁸⁸ *Je možné, že nějaký pomatený hospodář pošťval svého psa na jednoho z těch nebožáků. / proti jednemu z těch nebožáků.*

⁷⁸⁷ Високий Замок 16.11.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: Від «Історії українського права» у Табачника «острах»

⁷⁸⁸ Високий Замок 15.7.2010 Сюзанна БОБКОВА: Куля у спину – бездомному псу...

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_{ak} - praep S_{dat}$

Tento strukturní model v současné spisovné ukrajinštině nenalezneme. Je však přesto důležitý z hlediska srovnávacího plánu ukrajinština-čeština. V češtině totiž tento model zastoupen je, a to dvěma produktivními strukturními submodely: První z nich, $S_{nom} - Vf - S_a - k/ke S_d$, odpovídá v první řadě ukrajinskému strukturnímu submodelu s genitivním objektem $S_{nom} - Vf - S_a - do S_g$. Absence druhého strukturního submodelu je potom dána především skutečností, že ukrajinská předložka *npomu* se pojí s genitivem (a nikoli s dativem, jako je tomu v češtině), tedy $S_{nom} - Vf - S_a - npomu S_g$. O obou těchto ukrajinských strukturách i o jejich vztahu ke strukturám českým se zmiňujeme výše.

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_a$

Další strukturní model se dvěma objekty na konstitutivních pozicích, kde první má charakter přímého objektu a druhý se pojí s předložkou. Nějčastější ukrajinské akuzativní předložky u této objektové pozice jsou *na, za, y/v, o/oб, перед, над, про*. Jejich frekvence co do užívání je přitom různá. Totéž platí o jejich českých ekvivalentech *na, za, v, o, před, pod, pro*, kde se mimoto nemusí překrývat ani jejich sémantický záběr ve vztahu k ukrajinským ekvivalentům.

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - na S_a$

Tento strukturní submodel je produktivní v obou uvažovaných jazycích, v nichž se z podstatné části překrývá. Existují však i odlišnosti v reakci v komparačním plánu ukrajinština-čeština.

Konstituované sémantické struktury bývají následující:

- **Agens – aktivní fyzická/psychická činnost – bezprostřední objekt – lokalizátor**

Aktivní činnost vykonávaná agentem se bezprostředně týká prvního objektu, nicméně vtahuje do děje i objekt druhý coby lokalizátora této činnosti.

Sem je možno zařadit slovesa jako *зацілumu/zacítit, звалumu/porazit, shodit, надітumu/navléct, about, накластumu/nasadit, наклеїтumu/nalepit, наліпumu/nalepit, намотату/namotat, натягнути/natáhnout, націлumu/zamířít* apod.

Příkladové věty:

- *Можливо, ви просто звалили на себе надто велику кількість справ:*⁷⁸⁹
Možná že jste jen na sebe hodil příliš velký počet povinností.
- *Співробітники парку наділи на нього [ведмедя] спеціальний нашийник.*⁷⁹⁰
Pracovníci zoo na něj navlekli speciální obojek. / Pracovníci zoo medvědovi navlekli speciální obojek.
- *Віктор Янукович не накладе вето на антипідприємницький Податковий кодекс...*⁷⁹¹ *Viktor Janukovyč neuvolí veto na předkládaný daňový zákoník o obchodních společnostech.*

- **Agens – aktivní fyzická/psychická činnost – bezprostřední objekt – rezultat**

Aktivní činnost vykonávaná agentem se bezprostředně týká prvního objektu, nicméně vtahuje do děje i objekt druhý coby výsledek této činnosti.

Sem lze zařadit slovesa jako *обіграму/obehrát, перетворити/пřetvořit, přeměnit, поділити/rozdělit, прирекнути/предурčit, розділити/rozdělit, розібрати/rozebrat, розчленувати/rozčlenit* apod.

Пříkladové věty:

- *Греки перетворюють євро на папірці?*⁷⁹² *Řekové přetvoří/přemění euro na/v bezcenné papírky.* V případě českého ekvivalentu se naskýtá možnost paralelní reakce (*přetvořit něco v/na něco*).
- *Кількість днів я поділила на кількість частин...*⁷⁹³ *Počet dní jsem rozdělila na několik částí.* V případě českého ekvivalentu se naskýtá možnost paralelní reakce (*rozdělit něco na něco/do něčeho*), která ovšem není zcela zaměnitelná.
- *Всіх учасників експерименту дослідники розділили на дві групи.*⁷⁹⁴ *Experimentátoři rozdělili všechny účastníky experimentu na dvě skupiny / do dvou skupin.*

Z výše zmíněných příkladů větných výpovědí vyplývá, že často existuje možnost paralelní reakce, která nicméně nemusí zcela významově odpovídat reakci *na S_a*, a není s ní tudíž vždy zaměnitelná.

⁷⁸⁹ Високий Замок 20.7.2005 Східний гороскоп на наступний тиждень

⁷⁹⁰ Високий Замок 27.7.2011 Галина ЯРЕМА: Ведмежий інстинкт

⁷⁹¹ Високий Замок 29.11.2010 Марія ДОРТИЧ: «Повний песець»!

⁷⁹² Високий Замок 7.5.2010 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Греки перетворюють євро на папірці?

⁷⁹³ Високий Замок 9.3.2010 Ірина ЧУЛІВСЬКА: ВОНО наближається. ВОНО – це ЗНО

⁷⁹⁴ Високий Замок 20.5.2004 Вколоті білі

- **Agens – aktivní fyzická/psychická činnost – bezprostřední objekt – adresát**

Aktivní činnost vykonávaná agentem se bezprostředně týká prvního objektu, nicméně vtahuje do děje i objekt druhý coby jeho adresáta.

Sem lze zařadit slovesa jako *звернути/obrátit*, *нацькувати/poštvat*, *перевести/пřevést*, *перенести/пřenést*, *переписати/пřepsat*, *орієнтувати/orientovat*, *замěřит*, *směřovat* apod.

Příkladové věty:

- *Свою любов вона [кішка] перенесла на маленьких качаток...*⁷⁹⁵ *Svou lásku kočka přenesla na malinkatá káčátka.*
- *Бабця хату на нього переписала.*⁷⁹⁶ *Babka na něj přepsala barák.*
- *Натомість Вікторія Гресь орієнтує жінок на французьку елегантність...*⁷⁹⁷ *Zatímco Viktoria Hres směřuje ženy na elegantní francouzskou módu.*
- *Можливо, якийсь схиблений господар нацькував свого пса на одну з цих бідолах...*⁷⁹⁸ O alternativní reakci slovesa *нацькувати* (*на/проти*) se zmiňujeme u příslušné struktury výše.
- *“Укрзалізниця”... на Луцьк завжди звертала увагу в останню чергу.*⁷⁹⁹ *Ukrajinská železnice vždy obracela svou pozornost na Luck až úplně nakonec.* Frekventované ukrajinské verbonominální spojení *звернути увагу на що* (*všimnout si*, *upozornit*, *obrátit pozornost*), které formálně vzato obsahuje akuzativní objekt (*увагу*), je možno (podobně jako v případě dalších verbonominálních spojení) považovat za jeden celek, což má za následek, že struktura utvářená struktura je pouze tříkomponentní a vypadá následovně:
 $S_{nom} - Vf_{звертати увагу} - на S_a$.

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - за S_a$

Sémantickou strukturu je možné popsat následujícím způsobem:

- **Agens – aktivní fyzická/psychická činnost – bezprostřední objekt – objekt // lokalizátor / účel / příčina**

⁷⁹⁵ Високий Замок 25.3.2011 Олена ПЛИСКА: Няв-няв, качаточка...

⁷⁹⁶ Високий Замок 18.7.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: Видавала свого сина за сироту, аби бабця хату на нього переписала

⁷⁹⁷ Високий Замок 22.3.2007 Тетяна КЛІШ: Мода на вишуканість і комфорт

⁷⁹⁸ Високий Замок 15.7.2010 Сюзанна БОБКОВА: Куля у спину – бездомному псу...

⁷⁹⁹ Високий Замок 18.2.2011 Високий Замок Наталія КРАВЧУК: У Луцьку зникне залізничний вокзал?

Tato sémantická struktura vyjadřuje aktivní činnost fyzického či psychického rázu vykonávanou agentem, která bezprostředně působí na jeden z objektů. Druhý objekt je do děje taktéž zapojen coby jeho lokalizátor, účel či jeho příčina.

Sem je možno zařadit slovesa jako *винагородити/odměnit, віддати/odevzdat, поłożyć, міняти/měnit, перепросити/omluvit se, покарати/potrestat, натягнути/zatahat, смикнути/škusnout, trhnout, с- /ухопити/chytit, ханнути/poradnout* apod.

V komparačním plánu ukrajinština-čeština si lze všimnout, že se jedná co do distribuce v obou zkoumaných jazycích o velice podobnou strukturu. Rekce odpovídajících českých sloves bývá v zásadě shodná, liší se naopak v případě slovesa *міняти* a jeho prefigovaných derivátů. Srov. *měnit něco za něco / na něco – міняти щось на щось, vyměnit něco za něco – замінити щось чимсь, ale změnit vodu ve víno.*

Příkladové věty:

- *Ми винагородимо вас за таку жертівність.*⁸⁰⁰ *Odměníte vás za takovouto obětavost.*
- *Степан Бандера ... віддав своє життя за [українську націю].*⁸⁰¹ *Stepan Bandera položil svůj život za ukrajinský národ.*
- *Іван Павло II перепросив свого часу мусульман за хрестові походи...*⁸⁰² *Jan Pavel II. se kdysi muslimům za křížové výpravy omluvil.*
- *Якась вчителька несподівано вхопила мене за вухо...*⁸⁰³ *Nějaká učitelka mne náhle chytila za ucho.*
- *Олега Ляшка схопив у Верховній Раді за горлянку перший віце-спікер Адам Мартинюк.*⁸⁰⁴ *Druhý mluvčí Adam Martyňuk chytil Oleha Laška pod krkem / do kravaty.* Rekce českého ekvivalentního slovesa se v uvedeném případě větné výpovědi liší, poněvadž se jedná o ustálená spojení.

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - y/v S_a$

⁸⁰⁰ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁸⁰¹ Високий Замок 20.10.2011 Марія ДОРОТИЧ: У міськраді хочуть аеропорт імені Бандери

⁸⁰² Високий Замок 28.7.2011 Аскольд ЄРЬОМІН: Норвезьку Бабу-Ягу виховали у власному колективі...

⁸⁰³ Високий Замок 25.1.2009 Сюзанна БОБКОВА: Учитель мусить мати «сердечний слух» та «внутрішні гальма»...

⁸⁰⁴ Високий Замок 14.7.2011 Володимир МАРЧЕНКО: Нардеп Ляшко доводить, що чоловіче йому не чуже

Tento strukturní submodel je zastoupen v obou analyzovaných jazycích, více však v ukrajinštině, kde má větší sémantické možnosti, a tím pádem konstituuje více navzájem odlišných sémantických struktur. Tyto struktury jsou následující:

- **Agens – sloučení/transformace – objekt sloučení/transformace – výsledek sloučení/transformace**

Tato sémantická struktura je společná oběma uvažovaným jazykům. Sem je možno zařadit slovesa typu *обернути/обрátit, otočit, об'єднати/spojit, перетворити/пřetvořit, přeměnit, розвинути/rozvinout* apod.

Příkladové věty:

- *Після висновків балістичної експертизи міліціонери об'єднали розслідування обох вбивств в одну справу.*⁸⁰⁵ *Policisté sloučili po balistické zkoušce obě kauzy do jedné.* U českého ekvivalentního slovesa je běžná genitivní předložka *do*, přičemž genitivní objekt zůstává často nevyjádřený.
- *Спеціальні прожектори ... перетворюють освітлення у художню інсталяцію.*⁸⁰⁶ *Speciální projektory proměnily osvětlení v uměleckou instalaci.*

U slovesa *перетворити* se setkáváme s alternativní strukturou stejného významu (**S_{ном} – Vf – S_a – на S_a**), srov. kupř.: *Сергій Єрмаков перетворив ялинку на венеціанську діву...*⁸⁰⁷ *Serhij Jermakov přeměnil vánoční stromček na/v rannu benátskou.*

V případě slovesa *розвинути* se lze často setkat s explicitně nevyjádřeným akuzativním předložkovým objektem. Je to proto, že tento může být významově redundantní, srov. např.: *Цю думку розвинув професор [у комплекс взаємопов'язаних думок].*⁸⁰⁸ *Tuto myšlenku profesor dále rozvinul (v celý komplex vzájemně propojených myšlenek).*

- **Agens – zakrytí – zakrývaný objekt – instrument sloužící k zakrytí**

⁸⁰⁵ Високий Замок 1.9.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: «Послужний список» кілера: 11 трупів, 12 розбійних нападів

⁸⁰⁶ Високий Замок 16.6.2011 Марія ДОРОТИЧ: «Білий дім» прикрасять художньою підсвіткою

⁸⁰⁷ Високий Замок 30.12.2008 Оксана ЗЬОБРО: Сергій Єрмаков перетворив ялинку на венеціанську діву, а Лариса Денисенко – на піратський корабель

⁸⁰⁸ Високий Замок 5.1.2011 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: На людей подивитись, себе показати, для бідних студентів грошей назбирати...

Tato sémantická struktura se vyskytuje pouze v ukrajinštině, poněvadž rekce českého ekvivalentního slovesa se neshoduje. Sem patří například sloveso *загорнути/зabalit, zahrnout*.

Пříkladové věty:

- *Підліток загорнув тіло вбитої у ковдру.*⁸⁰⁹ Výrostek zabalil mrtvolu do deky.

- **Agens – dotyk – patients/adresát – místo dotyku**

Tato sémantická struktura se vyskytuje pouze v ukrajinštině, poněvadž rekce českých ekvivalentních sloves se liší. Sem patří například slovesa *поцілувати/políbit* či *схопити/chytit*.

Пříkladové věty:

- *Мама поцілувала доньку в щічку.*⁸¹⁰ Matka políbila dceru na tvář.
- *Хлопчик схопив її у руки...*⁸¹¹ Chlapec chytil z ní do rukou.

- **Agens – zapojení/vtažení – patients/adresát – výsledek zapojení/vtažení**

I tato sémantická struktura se vyskytuje pouze v ukrajinštině, poněvadž rekce českého ekvivalentního slovesa je odlišná. Sem patří například sloveso *втягнути/vtáhnout, zapojit* apod.

Пříkladové věty:

- *Хіба що я тепер втягую його у шоу-бізнесові справи.*⁸¹² Copak ho teď zapojuji do záležitostí showbyznysu?

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - o(\theta) S_a$

Tento strukturní submodel je více zastoupen v češtině, kde může vyjadřovat několik sémantických struktur. S ukrajinštinou má společnou strukturu jedinou. Sémantiku ostatních českých sémantických struktur lze nalézt v různých ukrajinských strukturách valenčních, např. $S_{nom} - Vf - S_a - y/v S_g$ (*obrat někoho o něco – відібрати що в кого*⁸¹³), $S_{nom} - Vf - S_a - S_i$ (*obohatit něco o něco – збагатити що чим*⁸¹⁴) aj.

⁸⁰⁹ Високий Замок 1.9.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: 17-річний шмаркач жорстоко розправився з повією

⁸¹⁰ Високий Замок 24.3.2010 Ольга ЧИТАЙЛО: На пробному – бавишся, на ЗНО – вирішуєш свою долю

⁸¹¹ Високий Замок 30.1.2012 Володимир БЛОГОРСЬКИЙ: Малюк відкусив змії голову!

⁸¹² Високий Замок 9.6.2010 Галина ГУЗЬО: Ляна НОВАК: «Коли доньці було два місяці, Юрій Нікітін покликав мене у «Нікіту»...»

⁸¹³ Словник української мови. Том 1, s. 555.

⁸¹⁴ Словник української мови. Том 3, s. 424.

Семантика структура сполечна обема zkoumaným jazykům je následující:

- **Agens – aktivní fyzická činnost – objekt/patiens – objekt/instrument**

K tomuto strukturnímu modelu lze přiřadit slovesa typu *вумерту/vytřít, otřít, обнурпату/опірат, nopізаму/поřezat, розбуму/rozbít* apod. Zajímavostí této struktury je možnost nahrazení akuzativního předložkového objektu bezpředložkovým objektem instrumentálním, tj. strukturním submodelem $S_{nom} - Vf - S_a - S_i$. Uvedená možnost platí jak pro ukrajinštinu, tak i pro češtinu.

Пříkladové věty:

- *Чоловік ... довго вумирає свою туфлю – то об бордюр, то об... припарковані авто...*⁸¹⁵ *Muž dlouho otíral svou botu nejprve o patník, potom o zaparkovaná auta.*
- *Мій пес норізає лапу об бите скло на прогулянці.*⁸¹⁶ *Můj pes si během vycházky pořezal tlapku o rozbité sklo. Zvratné zájmeno si vystupuje v roli dativního objektu.*
- *Він ... розбив голову об каміння.*⁸¹⁷ *Rozbil si hlavu o kámen. Zvratné zájmeno si vystupuje v roli dativního objektu.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - nro S_a$

O značné sémantické odlišnosti ukrajinské objektové předložky *nro* od jeho českého formálního protějšku *pro* jsme už hovořili výše, a to v souvislosti s tříkomponentní ukrajinskou strukturou $S_{nom} - Vf - nro S_a$. I zde, v případě čtyřkomponentní struktury, uvedená odlišnost nadále trvá. Zatímco v ukrajinštině struktura $S_{nom} - Vf - S_a - nro S_a$ vyjadřuje význam získávání, předávání či uchovávání informace, kupř. *повідомити когось про щось – oznámit někomu něco*; v češtině jsou to hlavně konotace *účelu*, srov. kupř. *získat někoho pro něco – захопити когось чимось*. Je proto logické, že v ukrajinštině tuto předložku vyžadují v první řadě slovesa mluvení a myšlení. Pravý participant, formálně vyjádřený přímým akuzativním objektem (S_a), lze kvalifikovat jakožto adresáta (často se totiž jedná o osobu) či obsah. Druhý pravointenční participant (formálně na pozici předložkového akuzativního objektu *nro S_a*) je možno kvalifikovat jakožto informace či téma.

⁸¹⁵ Високий Замок 9.11.2010 Галина ГУЗЬО: Кінодослідження з українського «мудактва»

⁸¹⁶ Високий Замок 29.7.2010 Божена ГОРОДНИЦЬКА: Хто на «Погулянці» сміття викидає, а хто і гриби збирає...

⁸¹⁷ Високий Замок 14.6.2010 Сюзанна БОБКОВА: «Рятувальники працюють до сьомої». А відпочивальників і пізніше повно...

Z uvedeného vyplývá, že sémantika ukrajinského strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - pro S_a$ se nejvíce kryje se sémantikou českého strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - o S_1$ (viz též dále).

Sem lze zařadit slovesa jako *дізнаватися/dovědět se, (no)думати/(po)přemýšlet, myslet, (no)інформувати/informovat, розмовляти/povídat, розповідати/vyprávět, твердити/tvrdit* apod.

Příkladové věty:

- *Що [ми] дізналися про нашу організацію?*⁸¹⁸ *Co jsme se dověděli o naší společnosti?*
- *Що ви думаєте про пенсійну реформу?*⁸¹⁹ *Co si myslíte o důchodové reformě?*
- *Медіа ... інформують читачів про книжки...*⁸²⁰ *Média informovala čtenáře o knihách.*
- *Яценюк сказав про НАТО «щось не те»...*⁸²¹ *Jaceňuk řekl o NATO „že něco nesedí“.*

Ostatní strukturní submodely ($S_{nom} - Vf - S_a - ni\partial/pod S_a$ a $S_{nom} - Vf - S_a - neped/před S_a$) mají v obou uvažovaných jazycích periferní charakter a úzký sémantický diapazon. Akuzativní předložky *ni\partial/pod* a *neped/před* se totiž primárně pojí s příslovečnými určeními. V kombinaci s objektem se často jedná o lexikalizovaná spojení typu *ніднадаму нід гегемонію Литви; ставити перед нас нові завдання* apod.⁸²²

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_i$

Další strukturní model obsahující dva pravovalenční participanty ve větnečlenských funkcích objektu – jednak přímého objektu akuzativního, jednak předložkového objektu instrumentálního. Jak známo, instrumentál si jakožto sémantický pád ponechává adverbiální významy i v případech, kdy je ho použito na objektových pozicích.

Ukrajinské předložky pojící se s instrumentálem mají různou frekvenci výskytu. Nejfrekventovanější jsou (řazeno v sestupném pořadí) ukrajinské předložky *з/зі/із, перед, за,*

⁸¹⁸ Високий Замок 2.11.2006 Сергій БАРАШЕВСЬКИЙ: Безпритульні знову мерзнутимуть

⁸¹⁹ Високий Замок 14.1.2004 «Що ви думаєте про пенсійну реформу?»

⁸²⁰ Високий Замок 23.3.2011 Галина ВДОВИЧЕНКО: Україна у Лейпцигу була в особі самотнього видавця...

⁸²¹ Високий Замок 22.3.2008 Іван ФАРІОН: Яценюк сказав про НАТО «щось не те»...

⁸²² Vlastní příklady slovních spojení.

над, під, a také (но)між. Z českých instrumentálních předložek (řazeny podle frekvence výskytu taktéž sestupně) je třeba zmínit *s/se, před, za, nad, pod*.

Následují příslušné strukturní submodely podle jednotlivých ukrajinských předložek:

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - z/i3/zi S_i$

Tento strukturní submodel je v rámci strukturního modelu $S_{nom} - Vf - S_a - praep S_i$ v obou zkoumaných jazycích nejproduktivnější. Český instrumentální předložkový ekvivalent *s/se* ukrajinské instrumentální předložky *z/i3/zi* lze objasnit historickým vývojem, v jehož důsledku (foneticky přesně odpovídající) ukrajinská obdoba této předložky *ць* zanikla.

Konstituované sémantické struktury bývají následující:

- **Agens/partner₁ – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – objekt/partner₂**

K této sémantické struktuře lze zařadit slovesa jako *встановити/navázat, обговорювати/projednávat, порвати/přerušit, skoncovat, припинити/pozastavit, přerušit* apod.

Příkladové věty:

- *Вони встановили контакт з двома працівниками оборонних підприємств.*⁸²³ *Navázali kontakt se dvěma pracovníky zbrojních závodů.*
- *Ігор Суркіс ... уже обговорював цей задум зі своїм братом Григорієм.*⁸²⁴ *Ihor Surkis už projednával tento záměr se svým bratrem Hryhorijem.*
- *Італійські комуністи ... ще за Брежнєва остаточно порвали з комунізмом радянського типу.*⁸²⁵ *Italští komunisté ještě za Brežněva definitivně skoncovali s komunismem sovětského typu.*
- *[Ведучі працівники Пенсійного фонду] припинили співпрацю з фінустановами...*⁸²⁶ *Vedoucí pracovníci penzijního fondu přerušili spolupráci s finančními úřady.*

- **Agens – aktivní činnost - objekt/partner₁ – objekt/partner₂**

⁸²³ Високий Замок 17.5.2011 Іван ФАРІОН: Українському дипломату у Празі треба пакувати валізи до Києва

⁸²⁴ Високий Замок 13.5.2010 Іван ФАРІОН: «Союз непорушний республік футбольних...»

⁸²⁵ Високий Замок 13.1.2011 Привид комунізму бродить Німеччиною

⁸²⁶ Високий Замок 26.3.2009 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Пенсійний фонд не хоче мати справи з проблемними банками

V rámci této sémantické struktury lze blíže vyčlenit několik skupin sloves podle jejich významu, a sice:

- Slovesa s významem „porovnat“: *звіряти/srovnat, zkontrolovat, зіставляти/srovnat, konfrontovat, порівняти/porovnat, сплутати/pomotat, splést, smíchati* apod. či slovesa s významem „smíchati“: *змішати/smíchati, перемішати/promíchati, схтреуувати/křížit* atp.

Příkladové věty:

- *Вони звіряли кожен абзац з працею Чорновола.*⁸²⁷ *Srovnali každý odstavec s prací Čornovola.*
- *Український дипломат порівняв себе з більшовицьким дипкур'єром.*⁸²⁸ *Ukrajinský diplomat srovnal sebe sama s bolševickým diplomatickým kurýrem.*
- *А потім [дослідники] зіставили отримані відповіді з деякими показниками здоров'я.*⁸²⁹ *Potom vědci porovnali obdržené odpovědi s některými ukazateli zdravotního stavu.*
- *Тільки ось Іван Чиж, мабуть, сплутав цивілізовану демократію з тоталітаризмом.*⁸³⁰ *Jenže Ivan Čyž pravděpodobně smíchal / si spletl civilizovanou demokracii s totalitarismem.*
- *Чемпіон світу у важкій вазі за версією WBA Дж. Руїс теж змішав нашого співвітчизника з болотом.*⁸³¹ *Mistr světa v těžké váze John Ruiz podle WBA přirovnal našeho sportovce k blátu. V uvedeném příkladu větné výpovědi má české ekvivalentní sloveso odlišnou rekcí (přirovnat někoho k něčemu), třebaže v jiných případech může být použito českého ekvivalentního slovesa se stejnou rekcí (tj. smíchati něco s něčím).*
- Slovesa s významem „uvést v soulad“: *координувати/koordinovat, римувати/rýmovat, „skloňovat“* (např. něčí jméno), *узгодити/uvést v soulad, чергувати/střídat* apod.

⁸²⁷ Високий Замок 17.3.2011 Інна КОРЧУК: Іван Драч: «Спершу роздули скандал навколо Шкляра, тепер дістались до Горака»

⁸²⁸ Високий Замок 7.4.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: Український дипломат порівняв себе з більшовицьким дипкур'єром

⁸²⁹ Високий Замок 30.12.2008 Людмила ПОЛЕВСЬКА: Здоровий сніданок – захист від зайвої ваги

⁸³⁰ Високий Замок 14.4.2004 нна ПУКІШ-ЮНКО: «І зовсім «темники» не темні»

⁸³¹ Високий Замок 28.1.2006 Іван ФАРІОН: Кличко-старший зав'язав з боксом. Щоб з'явитися на рингу політичному?

Пříkladové věty:

- Вони **скоординували** акцію оперативної групи “Вісла” з діями радянських і чехословацьких військ.⁸³² *Zkoordinovali akci operativní skupiny Visla s akcemi sovětských a československých vojsk.*
 - З якими тільки словами [деякі люди] не **римували** його прізвисьце цими днями у Києві!⁸³³ *S jakými to slovy někteří lidé skloňovali jeho jméno během oněch dní v Kyjevě!*
 - Цезар **узгодив** тривалість року із сонячним календарем.⁸³⁴ *Cézar uvedl dobu trvání roku v soulad se slunečním kalendářem.*
 - Свої «перли» псевдоприхильники «Карпат» **чергували** з патріотичними гаслами...⁸³⁵ *Své vulgární „slovní perly“ pseudofanoušci střídali s vlasteneckými hesly.*
- Slovesa s významem „spojit“: **зв’язати/spojit, пов’язати/spojit, поєднати/sloučit, сполучити/spojit** apod. Tato slovesa mohou, v závislosti na konkrétní výpovědi, vyjadřovat děje s různým stupněm statičnosti.

Пříkladové věty:

- Прямий щоденний рейс авіакомпанії Lufthansa **зв’язав** Львів практично з усім світом.⁸³⁶ *Každodenní přímá linka letecké společnosti Lufthansa spojila Lvov prakticky s celým světem.*
- **Пов’язав** свою долю з Великою Україною січовий стрілець полковник Євген Кошовий.⁸³⁷ *Střelec, plukovník Jevhen Koshovij spojil svůj osud s Velkou Ukrajinou.*
- Чимало людей свій відпочинок **поєднують** з так званою культурною програмою.⁸³⁸ *Mnoho lidí propojuje svůj odpočinek s tak zvaným kulturním programem.*
- Приміські та міжміські автобусні маршрути ... **сполучають** санаторно-курортні місця зі Львовом.⁸³⁹ *Příměstské a meziměstské autobusy spojují lázeňské lokace se Lvovem.*

⁸³² Volně podle: Високий Замок 2.5.2002 Ян Яцек Брускі: Вигнані

⁸³³ Високий Замок 4.5.2005 Дмитро СИНЯК: Тим, хто досі за Януковича, у Києві співчують

⁸³⁴ Високий Замок 29.12.2009 Ігор ТИМОЦЬ: Не подобається Рік Тигра? Святкуйте Рік Черпахи...

⁸³⁵ Високий Замок 28.7.2010 Іван ФАРІОН: Лаятися на трибунах – не голи забивати

⁸³⁶ Високий Замок 14.7.2009 Андрій ВОРОНИЧ: До Мюнхена лише півтори години!

⁸³⁷ Високий Замок 21.1.2010 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «Живий ланцюг» Злуки вже ніхто не розірве...

⁸³⁸ Високий Замок 10.8.2009 Чи треба відпустку «псувати» культурною програмою?

- Slovesa s významem „sblížit/odloučit“: *зблизиту/сбліжит, спрїзнит, sbratřit, зрїдниту/sbratřit, спрїзнит, одружиту/оженит, познайомиту/seznámit, носвариту/знерпřáтелит, знесвáрит, розлучиту/odloučit, розвést* apod.

Пřикладовé вѣты:

- *З “Гаїдамаками” вас зблизила схожість музики, яку граєте?*⁸⁴⁰ *Se skupinou Hajdamaky vás sbratřila/sblížila podobnost písní, jaké hrajete.*
- *В Індії односельці одружили свого сусїда без його відома з іншим чоловіком.*⁸⁴¹ *Indiční vesničané oženili svého souseda bez jeho vědomí s jiným mužem.*
- *Як тунїсці французів з італїйцями носварили.*⁸⁴² *Jak Tunisané znerpřátelili Francouze s Italkami.*
- *Алієва без його відома [влада Назарбаєва] розлучили з донькою Назарбаєва.*⁸⁴³ *Vláda prezidenta Nazarbajeva rozvedla Alijeva bez jeho vědomí s prezidentovou dcerou.*

U všech výše uvedených sloves v rámci uvažované sémantické struktury je možná transformace dvou různých objektů v jediný objekt několikanásobný, což má za následek transformaci výše uvedené čtyřkomponentní struktury ve strukturu tříkomponentní (S_{nom} – Vf – S_a) Srov. kupř.: *змішати це з цим/smíchat to s tím* → *змішати це ů це/smíchat to a to.*

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – objekt/obsah**

Do této sémantické struktury lze zařadit slovesa s významem *seznámit, obeznámit* jako *знайомити, ознайомити, познайомити* apod.

Пřикладовé вѣты:

- *Українців із поетично-прозовою Литвою знайомили перекладачки Марїанна Кїяновська, Галина Крук та Ярина Черняк.*⁸⁴⁴ *Překladatelky*

⁸³⁹ Високий Замок 17.2.2010 Юлія ЛПЦЕНКО: Приміські маршрути «обкарнали»

⁸⁴⁰ Високий Замок 15.11.2007 Галина ГУЗЬО: Роман Ягупов: «Удруге Zdob Si Zdub не погодилися б представляти Молдову на «Свробаченні»

⁸⁴¹ Високий Замок 2.6.2011 Ігор ТИМОЦЬ: Одружили сусїда без його відома... з іншим сусїдом

⁸⁴² Високий Замок 20.4.2011 Інна ПУКШ-ЮНКО: Як тунїсці французів з італїйцями носварили

⁸⁴³ Високий Замок 22.8.2007 Ігор ТИМОЦЬ: Євразійська демократія... без опозиції?

⁸⁴⁴ Високий Замок 4.4.2011 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: Поетам у Литві живеться краще, аніж в сусїдніх країнах

Marianna Kijanovska, Halyna Kruk a Jaryna Čerňak seznámily Ukrajince s litevskou literaturou.

- *Руслана ознайомить Росію із ситуацією в Україні.*⁸⁴⁵ *Ruslana obeznámí Rusko se situací na Ukrajině.*
- *Художник познайомить учасників з жанром графічного роману...*⁸⁴⁶ *Umělec seznámí účastníky s žánrem grafického románu.*

Na základě strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - z/iz/zi S_i$ mohou vznikat některá lexikalizovaná spojení, a to v obou uvažovaných jazycích. U těchto je však nutno mít na paměti, že takováto pevná spojení lze chápat jakožto jeden celek (analytické přísudky), nikoliv jako jednotlivá slova (větné členy). Srov. kupř. *хтось веде розмову з кимось – někdo vede rozhovor s někým*. Analytické spojení *весту розмову/вést rozhovor* se chápe jakožto jeden celek (analytický přísudek). Z toho vyplývá, že se v uvedeném případě a v případech jemu podobných jedná o pouze tříkomponentní strukturní model, a to $S_{nom} - Vf - z/iz/zi S_i$. Toto si lze ověřit transformací analytického přísudku v souznačný přísudek jednoduchý slovesný, srov. *розмовляти з кимось – hovořit s někým*.

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - \textit{перед} S_i$

Tento strukturní submodel se sice vyskytuje v obou analyzovaných jazycích, nicméně v češtině má širší diapazon sémantických realizací. V češtině totiž částečně koreluje se sémantikou ukrajinského strukturního submodelu $S_{nom} - Vf - S_a - \textit{від} S_g$ (viz příslušná struktura výše).

Sémantickou strukturu, která je společná oběma uvažovaným jazykům, lze popsat následovně:

- **Agens – aktivní činnost – objekt aktivní činnosti – objekt/adresát**

Sem je možno zařadit slovesa jako *відстояти/bránit, hájit, принизити/ponížit, pokořit, приховати/utajit, skryt* apod.

Příkladové věty:

- *Хтось такий ... відстояв би її правду перед іншими.*⁸⁴⁷ *Někdo takový by hájil její pravdu před ostatními.*

⁸⁴⁵ Високий Замок 4.5.2005 Олена ЛАНЬ: Руслана ознайомить Росію із ситуацією в Україні

⁸⁴⁶ Високий Замок 8.9.2011 Юлія ЛІЩЕНКО: З сатиричним пером – по всьому світу

⁸⁴⁷ Високий Замок 3.1.2008 Галина ГУЗЬО: Марія МАТІОС: «Психічно адекватний письменник фізично не спроможний писати на рік 15 романів»

- *Мене не **принизит** жоден [перед іншими людьми].⁸⁴⁸ Mne žádný před ostatními neponíží.*
- *Росія погано **приховує** [перед Україною/від України] справжню мету газової війни.⁸⁴⁹ Rusko špatně před Ukrajinou skrývá skutečný cíl boje o plyn.*

Jak z výše uvedených excerpovaných vět vyplývá, předložkový instrumentální objekt může zůstat explicitně nevyjádřen, pokud je zřejmý v kontextu.

V případě analytického spojení *мати перевагу перед кимось* se sice formálně jedná o o čtyřčlennou strukturu se dvěma objekty, nicméně jsou analytická spojení považována za jeden celek (analytický přísudek), takže lze i na toto spojení nahlížet jakožto na strukturu trojčlennou (zde $S_{\text{nom}} - Vf_{\text{мати перевагу}} - \text{перед } S_i$). Navíc se rekce v českém překladu nemusí shodovat s ukrajinskou.

- *Але його підприємство має перевагу перед іншими фермерами...⁸⁵⁰ Jeho podnik má výhodu oproti ostatním zemědělcům.*

Občas ukrajinština připouští možnost dvojí rekce, srov. kupř. *приховати щось перед ким/від кого – ukrýt něco před někým.⁸⁵¹*, přičemž genitivní rekce převažuje.

Realizovaný strukturní submodel $S_{\text{nom}} - Vf - S_a - (no)між S_i$

Tento strukturní submodel se vyskytuje pouze v ukrajinštině, kde nese význam rozdělení něčeho mezi někoho/něco. Do češtiny se překládá strukturním submodelem se dvěma akuzativy, a sice $S_{\text{nom}} - Vf - S_a - \text{mezi } S_a$. Zajímavostí této struktury je, že pravý participant formálně vyjádřený instrumentálním předložkovým objektem (*між S_i*) je pouze pasivním účastníkem děje, je jeho adresátem.

Sem lze zařadit slovesa typu *роз(но)ділити/rozdělit*.

Příkladové věty:

- *Ваш тренер Стас П'єха свої бали **розділив між** вами і Арсеном порівну...⁸⁵² Váš trenér Stas Piecha rozdělil svoje body mezi vás a Arsenal.*
- *Лідер угруповання ... **розноділив** ролі **між** її учасниками.⁸⁵³ Lídr uskupení rozdělil role mezi jeho účastníky.*

⁸⁴⁸ Високий Замок 12.8.2006 Чи не боїтеся ви тепер літати літаками?

⁸⁴⁹ Високий Замок 28.1.2006 Леся ФЕДІВ: Росія погано приховує справжню мету газової війни

⁸⁵⁰ Високий Замок 7.9.2011 Зіновія ВОРОНОВИЧ: В Україні – рекордний врожай бульби!

⁸⁵¹ Словник української мови. Том 8, s. 84-85.

⁸⁵² Високий Замок 7.9.2011 Оксана ЗЬОБРО: Міла Нітіч: «Не вилетіла з «Голосу країни», а красиво пішла»

⁸⁵³ Високий Замок 2.2.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Озброєні бандити «косили» під правоохоронців

I ukrajinská předložka (*no*)*між* se občas pojí s akuzativem, ovšem jenom v případě, že „vyjadřuje zařazení do nějaké skupiny, přiřazení k nějakému společenství ... *вбігти між хати,... взяти між пальці,... іти між люди...*“⁸⁵⁴ apod.

Ostatní submodely ($S_{nom} - Vf - S_a - \text{za/nid/nad } S_i$) patřící do tohoto valenčního strukturního modelu mají periferní charakter.

Sem lze zařadit pár sloves jako například *ламату/lámat*, *розуміти/rozumět*, *тягнути/пřinášet*, *тіт за наслідек* apod.

Příkladové věty:

- *Порушення закону тягне за собою попередження або штраф у розмірі 17-85 гривень.*⁸⁵⁵ *Porušení zákona má za následek / s sebou přináší výstrahu či trest v rozmezí 17 až 85 hřiven.* Jak je z českého překladu patrné, rekce českého slovesného ekvivalentu se liší.
- *Сьогодні міліцейська влада в Києві ламає голови над тим, як покращити ситуацію на дорогах.*⁸⁵⁶ *Dnes si policejní prezidium v Kyjevě láme hlavy nad tím, jak zlepšit situaci na silnicích.*
- *Депутати міської ради довго ламали списи над дилемою.*⁸⁵⁷ *Místní zastupitelé se o tom rozporu dlouze přeli.* V případě *ламату голову* i *ламату списи* se jedná o frazeologismy, které lze považovat ve větě výpovědi za jeden nedílný celek (analytické přísudky).
- *Що [мешканці] розуміють під патріотизмом...*⁸⁵⁸ *Co obyvatelé rozumějí pod pojmem vlastenectví?*

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_a - \text{praep } S_i$

Lokál v současné ukrajinštině i češtině jakožto výlučně předložkový pád se pojí coby objekt v rámci tohoto čtyřkomponentního strukturního modelu se dvěma konstitutivními objekty s následujícími ukrajinskými předložkami: *на*, *у/в*, *по*. V češtině se potom jedná zvláště o předložky *na*, *v*, *po*, *o*.

⁸⁵⁴ Ukrajinsko-český slovník, s. 534.

⁸⁵⁵ Високий Замок 8.7.2010 Дмитро МАЙСТРЕНКО: Узаконена нетверезість, або Як ми пиво у центрі Львова розпивали

⁸⁵⁶ Високий Замок 25.3.2007 Сюзанна БОБКОВА: «Мисливці» за маршрутками

⁸⁵⁷ Високий Замок 14.9.2003 Роман ІВАНЧУК: Стрілу з оленя «втягнули» і геральдику освятили

⁸⁵⁸ Високий Замок 20.5.2010 Інна ПУКІШ-ЮНКО: Наталія ЧЕРНИШ: «Більшість громадян України безповоротно перейшла межу визнання себе українцями»

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - na S_1$

Tento strukturní submodel je zastoupen v obou analyzovaných jazycích, nicméně v češtině zdá se výrazněji, kde přejímá i část sémantiky jiných ukrajinských struktur, především $S_{nom} - Vf - S_a - y/\epsilon S_{g/a/l}$.

Pravý participant formálně vyjádřený lokálním předložkovým objektem (*na S₁*) informuje o lokalizaci děje, který zasahuje bezprostřední objekt (*S_a*).

Sem lze zařadit slovesa jako *економити/šetřit, заснувати/založit, зосередитися/soustředit, upnout (зосередити увагу), обманути/obelhat, ošidit* apod.

Někdy se může jednat o analytické přísudky, jako je tomu v případě spojení *зосередити увагу на чомусь – soustředit pozornost na co*, kde navíc český slovesný ekvivalent vyžaduje objekt v jiném pádě.

Příkladové věty:

- *Податкова економить [свої витрати/гроші] на бензині та телефонних розмовах.*⁸⁵⁹ *Berní úřad šetří výdaji na benzínu a telefonátech.* V českém překladu je místo akuzativního objektu na rozdíl od ukrajinštiny použit objekt instrumentální.
- *Автор «Тигра і дракона» зосередив увагу на драматичному боці сюжету.*⁸⁶⁰ *Autor Tygra a draka soustředil pozornost na dramaticnost syžetu.* V této ukrajinské větě výpovědi jde o frekventovaný analytický přísudek. Mimoto je patrná i odlišná rektace u českého předložkového objektu (*soustředit pozornost na co*).
- *Один видавець обманув мене на 46 тисяч доларів.*⁸⁶¹ *Jeden nakladatel mě ošidil o 46 tisíc dolarů.*
- *У 1910 році на базі аптеки [фармацевти Зег та Лукашевич] заснували фармацевтичну фабрику.*⁸⁶² *V roce 1910 založili lékárníci Zeh a Lukaševuč farmaceutickou továrnu na základě stávající lékárny.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - y/\epsilon S_1$

Tento strukturní submodel se vyskytuje v obou analyzovaných jazycích (v češtině mu odpovídá strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - v S_1$), v nichž manifestuje i tytéž významy. Komponent tohoto submodelu na pozici lokálního objektu (*y/\epsilon S₁*) může vyjadřovat:

⁸⁵⁹ Високий Замок 13.2.2009 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Податкова економить [свої витрати/гроші] на бензині та телефонних розмовах

⁸⁶⁰ Високий Замок 14.6.2008 Микола ШАБАЛІН: «Неймовірний Халк»

⁸⁶¹ Високий Замок 25.9.2008 Галина ГУЗЬО: Тетяна ТОЛСТАЯ: «Донцова уже сама не вірить, що це вона пише...»

⁸⁶² Високий Замок 24.1.2011 Марія ДОРОТИЧ: Старій аптеці обіцяють нове життя

- usouvztažnění s osobou formálně vyjádřenou přímým akuzativním objektem (S_a); příklady sloves: *збудити/взбудит, виволат, знайти/найти* apod.;
- charakteristiku děje, který se týká v něm participujících osob, formálně na pozicích S_{nom} a S_a ; například sloveso: *випередити/пředejít, передєhnat* apod.;
- lokalizaci předmětu formálně vyjádřeného akuzativním objektem (S_a); například slovesa *змочити/смоčit, намочити/namočít* apod.

Пříkladové věty:

- *Плач скрипки у багатьох із цих слухачів збудив глибоке сум'яття.*⁸⁶³ *Pláč houslí vyvolal/vzbudil u mnohých velké rozrušení.*
- *Художниця ... знайшла гармонію у протиріччях.*⁸⁶⁴ *Umělkyně našla harmonii v protikladech.*
- *Samsung випередив Apple у продажу смартфонів.*⁸⁶⁵ *Samsung předehnal Apple v prodeji smartphonů.*
- *Дві старі трембіти вчитель музики іноді мочить у воді.*⁸⁶⁶ *Učitel hudby občas namáčí dvě staré trembity ve vodě.*

V případě sloves *намочити, змочити* připouští ukrajinština alternativní rekcii s instrumentálním objektem, srov.: *намочити/змочити руки в воді/водою*. Zatímco v případě lokální předložkové vazby (*у воді*) se zdůrazňuje místo konání, v případě instrumentálu se do popředí dostává instrument, jehož prostřednictvím se něco děje (*водою*).

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - no S_1$

Třebaže se tento strukturní submodel vyskytuje v obou uvažovaných jazycích, v češtině má větší sémantické možnosti. V češtině se strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - po S_1$ částečně kryje se sémantickými možnostmi několika ukrajinských strukturních submodelů: $S_{nom} - Vf - S_a - від S_g$ (v případě sloves typu *успадкувати щось від когось*), $S_{nom} - Vf - S_i - у/в S_a$ (např. *кидати чимось у когось*) anebo $S_{nom} - Vf - S_a - до S_g$ (kupř. *простягнути щось до когось*).

Sémantika vyjadřovaná tímto strukturním submodelem se v obou zkoumaných jazycích kryje v případech, kdy komponent na pozici lokálního objektu (*no S_1 / po S_1*)

⁸⁶³ Високий Замок 29.6.2010 Іван ФАРІОН: Скрипаль-віртуоз Олександр Божик зачепив душевні струни в'язнів

⁸⁶⁴ Високий Замок 8.7.2011 Оксана МАТІЙКІВ: Художниця, яка знайшла гармонію у протиріччях

⁸⁶⁵ Високий Замок 27.7.2011 Ігор ДЕРЕВІЙ: Samsung випередив Apple у продажу смартфонів

⁸⁶⁶ Високий Замок 20.5.2004 Галина МИЦЬ: Тут кожна бабуся заграє на дрімбі

vyjadřuje části těla osoby, formálně vyjádřené přímým akuzativním objektem (S_a), které se děj vykonávaný agentem (formálně S_{nom}) týká.

Sem lze zařadit slovesa jako *гладити/гладит, лягнути/плácnout, plesknout, (no)плескати/(po)pleskat, plácat*.

Příkladové věty:

- *Він Колю **по** голівці гладить.*⁸⁶⁷ *Hladívá Koľu po hlavičce.*
- *[Продавець] лягнув [покупця] **по** плечу й запитує...*⁸⁶⁸ *Prodavač plesknul zákazníka po rameni a táže se ho...*
- *Перехожі співчутливо плескали [Шевчука] **по** плечу.*⁸⁶⁹ *Kolemjoucí Ševčuka soucitně plácali po rameni.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - o/o\acute{o} S_1$

Tento strukturní submodel je dobře zastoupen pouze v českém jazyce. V současné spisovné ukrajinštině se tento submodel již nevyskytuje. Byl zcela vytlačen nyní produktivním ukrajinským strukturním submodelem akuzativním $S_{nom} - Vf - S_a - npo S_a$, o němž se rozepisujeme u příslušné struktury výše. S ukrajinským submodelem $S_{nom} - Vf - S_a - o/o\acute{o} S_1$ se lze setkat jen ve starší ukrajinské literatuře či v dialektech.

Všechny výše uvedené čtyřkomponentní valenční struktury se dvěma objektovými pozicemi se vyznačovaly společným rysem, a sice že jeden z objektů byl vyjádřen přímým (bezpředložkovým) akuzativem. U následujících čtyřkomponentních struktur už tomu tak není. Ani jeden z objektů totiž není akuzativním objektem bez předložkové vazby. Následující struktury nejsou z hlediska distribuce tak rozšířené jako struktury výše uvedené. Zde uvádíme některé z nich:

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - praep S_a$

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_d - za/za S_a$

Tento strukturní submodel se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích.

Příkladová věta:

⁸⁶⁷ Високий Замок 29.8.2009 Інна ПУКІШ-ЮНКО: «Дехто дружин тягає по візитах, хтось собак приводить на переговори...»

⁸⁶⁸ Високий Замок 3.11.2010 Омар УЗАРАШВІЛІ: Щоб вас почули

⁸⁶⁹ Високий Замок 15.11.2006 Наталія КРАВЧУК: За лікування доньки сільський агроном мав заплатити 200 тисяч доларів...

- *Ярослава Хомик подякувала пожежникам за чіткі, оперативні дії.*⁸⁷⁰ *Jaroslava Chomyk podĕkovala hasiĉům za rǎznou a pohotovou akci.*

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_d - praep S_g$

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_d - y/e S_g$

Tento strukturní submodel se do češtiny překládá různě; mohou mu odpovídat struktury jiné – například struktura $S_{nom} - Vf - S_d - od S_g$.

Příkladová věta:

- *КВН – велика професійна школа: [Я] навчився акторству, майстерності сценариста [у моїх учителів].*⁸⁷¹ *Od učitelů jsem se naučil herectví a řemeslu scénáristy. / U učitelů jsem studoval herectví a řemeslo scénáristy.*

Struktury s bezpředložkovým objektem v instrumentálu:

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_i - praep S_a$

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_i - za S_a$

Tento strukturní submodel se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích.

Příkladová věta:

- *Немцов за Ходорковського поручився [чесним словом / своїм майном].*⁸⁷² *Němcov se za Chodorkovského zaručil čestným slovem / svým majetkem* atp. Jak z uvedeného příkladu vyplývá, instrumentální objekt se v naprosté většině příkladů nevyjadřuje. Zajímavé u tohoto slovesa je v mimojazykové skutečnosti zjištění, že pokud z instrumentální objekt neexplikujeme nikoli z důvodu redundantnosti (tj. že jej lze domyslet např. z kontextu), nýbrž proto, že jej neumíme konkretizovat aniž bychom se vyhnuli tautologii (*on ručil tím že ručil*), odhalujeme tím vlastně skrytý, výpověď negující význam, srov. *ručil tím že ručil* → *věděl že ničím neručí, a proto ručil* → *ve skutečnosti za nic neručil*. Prozkoumat skryté významy výpovědi tohoto typu nicméně není předmětem této práce.

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_i - y/e S_a$

⁸⁷⁰ Високий Замок 23.10.2004 Олексій ДОРОФТЕЙ: Напад на квартиру керівника НРУ у Трускавці

⁸⁷¹ Високий Замок 2.12.2010 Галина ГУЗЬО: Андрій МОЛОЧНИЙ: «Українцям набридли політичні жарти»

⁸⁷² Високий Замок 27.10.2003 Аскольд ЄРЬОМІН: Немцов за Ходорковського поручився. А Путін не хоче...

Tento strukturní submodel se vyskytuje pouze v ukrajinštině. V češtině mu odpovídají struktury jiné, například struktura $S_{nom} - Vf - S_i - po S_1$ či struktury jiné (viz příkladová větná výpověď níže).

Příkladová věta:

- *[23-річний чоловік] був злий і кинув м'ячем у голову.*⁸⁷³ *Třiadvacetiletý muž se naštvál a hodil chlapci míčem do hlavy/na hlavu/proti hlavě/po hlavě.* Čeština připouští hned několik alternativních, nikoli však synonymních rekcí u slovesa *hodit*.

Strukturní model $S_{nom} - Vf - S_i - praep S_i$

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_i - перед S_i$

Tento strukturní submodel se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích.

Příkladová věta:

- *Ганна Кулик не вихвалялася перед знайомими власним подвигом.*⁸⁷⁴ *Hanna Kulyk se nevychvalovala před známými svou hrdinskostí.* V komparačním plánu je nutno podotknout, že zvrtné zájmeno českého ekvivalentního slovesa *vychvalovat se* je na větňečlenské pozici akuzativního objektu.

Struktura se dvěma předložkovými objekty v instrumentálu:

Strukturní model $S_{nom} - Vf - praep S_i - praep S_a$

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - з S_i - про S_a$

Tento strukturní submodel se vyskytuje pouze v ukrajinštině. V češtině mu odpovídají struktura jiná, a sice $S_{nom} - Vf - s S_i - o S_1$.

Příkladová věta:

*Кореспондент "ВЗ" розмовляла з Олею про специфіку ранкових програм...*⁸⁷⁵
Korespondentka VZ rozmlouvala/si povídala s Olou o specifikách ranních pořadů.

2.3.2 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Obj - Adv$

Tento typ čtyřkomponentní valenční struktury se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích, kde otevírá (narozdíl o předchozího, taktéž čtyřkomponentního, typu) pouze jednu konstitutivní pozici pro objekt. Druhá konstitutivní pozice je určena pro doplnění těmi příslovečnými určeními, která se nacházejí ve valenčním potenciálu užitého verba finita na

⁸⁷³ Високий Замок 22.11.2006 Омар УЗАРАШВІЛІ: «Був злий і кинув м'ячем у голову»

⁸⁷⁴ Високий Замок 15.9.2005 Тетяна Слобода: Жінка-вимагачка відрізала жертві вуха

⁸⁷⁵ Високий Замок Галина ГУЗЬО: Ольга ФРЕЙМУТ: «З поваги до глядача взяла для ефіру дівоче прізвище мами»

позиции присудку. Formálně přitom mohou být příslovečná určení tohoto typu jak příslovci, tak i jmennými slovními druhy, nejčastěji kombinovanými s některou z předložek.

Tento typ valenční struktury s pozicí pro adverbiale konstituuje několik strukturních modelů, které se od sebe navzájem liší významovou konkretizací tohoto příslovečného určení, a sice:

Strukturní model S_{nom} – Praed_{vf} – Obj – Adv_{loc}

Realizovaný strukturní submodel S_{nom} – Vf – S_a – Adv_{loc}

Tento strukturní submodel se vyskytuje v obou uvažovaných jazycích. Informuje o umístění patientu, formálně vyjádřeného přímým akuzativním objektem (S_a). Levý participant vystupuje v agentní roli, často se jedná o osobu, případně o metaforu (podnik, úřad, instituce apod.)

Sémantická struktura vypadá následovně:

- **Agens – aktivní činnost – patiens – lokální konkretizátor**

Sem lze zařadit slovesa jako *відшукати/nalézt, залишити/zanechat, знайти/najít, зосередити/soustředit, концентровати, розмістити/rozmístit, розташувати/rozložit* apod.

Příkladové věty:

- *А частину він відшукав у архівах.*⁸⁷⁶ *A část našel v archivech.*
- *Юпп Хейкнес ... залишить Тимощука на улюбленій позиції в центрі нівзахисту.*⁸⁷⁷ *Jupp Heynckes nechá Tymoščuka na oblíbené pozici mezi záložníky.*
- *Людина ... зосередить у своїх руках всі важелі управління.*⁸⁷⁸ *Člověk soustředí ve svých rukou všechny páky pro řízení.*
- *Володимир Якимець знайшов свою половинку... за кулісами Опері.*⁸⁷⁹ *Volodymyr Jakymec našel svoji druhou polovičku za kulisami opery.*
- *У 1935 р. після смерті дружини Зофії Рудольф Губер разом із донькою, також Зофією, розташовує свій заклад «Фото-Губер» на вул. Романовича, 11.*⁸⁸⁰ *Po smrti ženy Sofie v roce 1935 rozložil/umístil Rudolf Guber společně s dcerou, taktéž Sofií, svůj ateliér Foto Guber na ulici Romanovyče 11.*

⁸⁷⁶ Високий Замок Оксана ЗЬОБРО: «Театральні відлуння» Богдана Козака

⁸⁷⁷ Високий Замок 19.7.2011 Богдан ГОЛОВКО: Анатолій Тимошук не хоче йти з Баварії

⁸⁷⁸ Високий Замок 21.5.2009 Іван ФАРІОН: Нова віра і надія Ющенко

⁸⁷⁹ Високий Замок 11.11.2010 Галина ГУЗЬО: Володимир Якимець знайшов свою половинку... за кулісами Опері

⁸⁸⁰ Високий Замок 3.3.2011 Юлія ЛІЩЕНКО: Тут було фотоательє Губерів і легендарний бар «Нектар»

- *Власники, які торгують собаками та котами, розмістили свої клітки обабіч.*⁸⁸¹
Prodavači psů a koček rozmístili své klece po obou stranách.

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - y/v S_g - Adv_{loc}$

Tento strukturní submodel nalezneme pouze v ukrajinštině. Do češtiny se obvykle překládá submodelem, který se liší dativním objektem bez předložky, a to $S_{nom} - Vf - S_d - Adv_{loc}$.

Sémantická struktura vypadá následovně:

- **Nositel – aktivní činnost – objekt/posesor – lokální konkretizátor**

Objekt této sémantické struktury lze charakterizovat jakožto osobu s odstínem posesora; lokální konkretizátor vyjadřuje části těla této osoby. Samotná substance, jíž se děj týká, je v roli nositele. Sem lze zařadit slovesa jako *виступати/виступити, objevit se, з'являтися/objevit se, стигнути/тухнуть, стукати/тепати, klepat* apod.

Příkladové věty:

- *У нього холодний нім виступив на чолі.*⁸⁸² *Na čele se mu objevil studený pot. / Na čele mu vyrašil studený pot.*
- *На другому курсі у неї з'явився палкий прихильник – син заможних батьків Назар.*⁸⁸³ *Ve druhém ročníku se po jejím boku objevil vášnivý zastánce, syn zámožných rodičů jménem Nazar.*
- *[В учасників] кров стигла в жилах...*⁸⁸⁴ *Účastníkům tuhla krev v žilách.*

Vedle tohoto strukturního modelu se, coby alternativa, často nabízí transformace ukrajinského akuzativního předložkového objektu $y/v S_a$, resp. jeho českého dativního ekvivalentu S_d v atribut, srov. kurř. *У нього холодний нім виступив на чолі.*⁸⁸⁵ *Na čele mu vyrašil studený pot. → Холодний нім виступив на його чолі. Студенý пот vyrašil на jeho челе.* Uvedené s sebou přináší i změnu struktury a ztrátu jedné z konstitutivních pozic ($S_{nom} - Vf - Adv_{loc}$).

⁸⁸¹ Високий Замок 9.6.2011 Оріся ХОМ'ЯК: За Мурчика двісті, за Бровка – вже триста...

⁸⁸² Високий Замок 1.3.2008 Володимир МАРЧЕНКО: Мисливці за металом можуть влаштувати залізничну катастрофу

⁸⁸³ Високий Замок 25.1.2011 Лариса ПОПРОЦЬКА: Коханий «малолітка»

⁸⁸⁴ Високий Замок 30.4.2008 Олена САДОВНИК: Холодна війна у художній гімнастиці

⁸⁸⁵ Високий Замок 1.3.2008 Володимир МАРЧЕНКО: Мисливці за металом можуть влаштувати залізничну катастрофу

Структурний модел $S_{nom} - Praed_{vf} - Obj - Adv_{dir}$

Tento strukturální model má několik strukturálních submodelů, lišících se formálně jednak pádem objektu, jenž konkrétní predikátor vyžaduje, jednak významovými nuancemi.

Realizovaný strukturální submodel $S_{nom} - Vf - S_a - Adv_{dir}$

Sémantickou strukturu lze popsat následovně:

- **Agens – aktivní činnost – objekt/patiens – lokální konkretizátor odkud/kam**

Agentem je obvykle osoba, která působí bezprostředně na objekt, který vystupuje v roli patientu, a která způsobuje jeho přemístění v prostoru. Toto přemístění konkretizuje druhý participant (formálně na pozici příslovečného určení), který vyjadřuje směr přemístění odněkud či někam, případně kudy.

Sem patří slovesa jako *занурити/ponořit, pohroužit, запросити/позват, зняти/sundat, направити/намірити, poslat, перевести/пřevést, перемістити/пřemístit, переселити/пřestěhovat, přesídlит, відкинути/přihodit, відсунути/přisunout, повісити/pověsit, покликувати/zavolat, послиати/poslat, поставити/postavit, привести/пřivést, привістити/пřivěsit, повісити, притягнути/přitáhnout, розсипати/rozsypat, стерти/setřít, струсити/setřepat, сунути/strčit, схилити/sehnout* apod.

Příkladové věty:

- *У світ гумору занурить юних книголюбів і новинка від Ксенії Ковальської «Канікули прибульців із Салатти».*⁸⁸⁶ *Knižní novinka Prázdniny cizinců ze Salatti od Xenie Kovařské ponoří mladé knihomoly do světa humoru.*
- *Турки запросять «Динамо» «у пекло».*⁸⁸⁷ *Turci pozvou Dynamo do pekla.*
- *Шоумен зняв із себе футболку.*⁸⁸⁸ *Šoumen si [ze svého těla] sundal tričko.*
- *Я переселив її на територію мого ресторану «Батьківська хата».*⁸⁸⁹ *Přestěhoval jsem ji na pozemek restaurace Baťkivska chata.*
- *Наступних сестричок та братика вона теж привела на світ за допомогою «панських» полозів.*⁸⁹⁰ *I další sestřičky i bratříčka přivedla na svět pomocí císařského řezu.*

⁸⁸⁶ Високий Замок 7.9.2010 Галина ГУЗЬО: Матіос зважилася на автобіографічні відвертості, а Вдовиченко – на «газетний» роман...

⁸⁸⁷ Високий Замок 29.7.2006 Данило РОМАНЕНКО: Турки запросять «Динамо» «у пекло»

⁸⁸⁸ Високий Замок 28.1.2006 Наталія ГОЛОВАЧКО: Львів одягнув Кустуріцу у вишиванку

⁸⁸⁹ Високий Замок 23.8.2008 Галина ГУЗЬО: У сім'ї Павліка святкують день народження собачки Бусинки

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_d - Adv_{dir}$

Tento strukturní submodel se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích, nicméně typičtější je pro češtinu. Ukrajinština spíše dává přednost submodelu $S_{nom} - Vf - y/\epsilon S_g - Adv_{dir}$. Sémantickou strukturu lze popsat následovně:

- **Nositel – aktivní činnost – objekt/posesor – lokální konkretizátor odkud/kam**

Sem lze zařadit několik sloves jako například *снадаму/padat* apod.

Příkladové věty:

- *Спадає нам на думку якийсь гарний рядок.*⁸⁹¹ *Vytanula nám na mysl nějaká pěkně znějící věta.* V případě této větné výpovědi se jedná o ustálené spojení, narozdíl např. od: *Bezvhládná ruka mu spadla do klína.*⁸⁹²

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - y/\epsilon S_g - Adv_{dir}$

Tato struktura se vyskytuje typická pouze pro ukrajinštinu. V češtině jí odpovídá struktura s dativním objektem $S_{nom} - Vf - S_d - Adv_{dir}$. Sémantickou strukturu je možno popsat následovně:

- **Nositel – aktivní činnost – objekt/posesor – lokální konkretizátor odkud/kam**

Sem patří slovesa jako *виглядаму/vyčnívav, koukat, смікаму/stékat* apod.

Příkladové věty:

- *З-під напівпрозорої білизни виглядали у неї оголені груди.*⁸⁹³ *Zproza napůl průsvitného prádla jí vykukují obnažená ňadra.*
- *[У них] по спині струмочками смікає нім.*⁸⁹⁴ *Praménky potu jim stékají po zádech.*

Strukturní model $S_{nom} - Praed_{vf} - Obj - Adv_{qual}$

Konstitutivní adverbialní pozice tohoto strukturního modelu vyjadřuje kvalitativní konkretizaci. Sémantika realizovaných strukturních submodelů je v obou uvažovaných jazycích značně podobná. V komparačním plánu ukrajinština-čeština lze pozorovat částečnou formální odlišnost objektové pozice.

⁸⁹⁰ Високий Замок 22.9.2011 Лариса ПОПРОЦЬКА: Лікарі лякали, а вона вшосте пішла на кесарів розтин...

⁸⁹¹ Високий Замок 9.1.2010 Юлія ТУНІК-ЧОРНА: «Ми – сім'я: «тато-ранетка», «мама-ранетка» і ми, такі маленькі»

⁸⁹² Vlastní příklad větné výpovědi.

⁸⁹³ Volně podle: Високий Замок 18.10.2010 Юлія ГАЙ: На подіумі й наречені з голим бюстом, і бізнес-леді...

⁸⁹⁴ Високий Замок 26.7.2006 Іван ФАРІОН: Гімнастика на сіножатах

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_a - Adv_{qual}$

Tento strukturní submodel je zastoupen v obou zkoumaných jazycích.

- **Agens – aktivní činnost – patiens – kvalitativní konkretizátor**

Sem patří například sloveso *оцінювати/ hodnotit, oceňovat* apod.

Příkladová věta:

- *Екс-суддя Ігор Зварич оцінив свою честь у 100 тисяч.*⁸⁹⁵ *Bývalý soudce Ihor Zvaryč ohodnotil svou čest na 100 tisíc.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - S_d - Adv_{qual}$

Tento strukturní submodel je zastoupen v obou zkoumaných jazycích.

- **Agens – aktivní činnost – patiens – kvalitativní konkretizátor**

Sem lze zanést například sloveso *(y)даватися/dařit se, jít, být* apod.

Příkladové věty:

- *Це рішення далось йому непросто.*⁸⁹⁶ *Udělat takové rozhodnutí pro něj nebylo lehké.*
- *Але у Страсбурзі це йому вдається найкраще.*⁸⁹⁷ *Ale ve Štrasburku mu to jde nejlíp. / Ve Štrasburku se mu daří nejlépe.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - \text{про } S_a - Adv_{qual}$

Tento strukturní submodel je zastoupen pouze v ukrajinštině. V češtině mu odpovídá submodel $S_{nom} - Vf - o S_1 - Adv_{qual}$.

- **Agens – aktivní činnost – patiens – kvalitativní konkretizátor**

Sem patří například sloveso *думати/smýšlet, soudit* apod.

Příkladová věta:

- *Так [про це] думає моя дружина, багато моїх друзів і знайомих.*⁸⁹⁸ *Tak o tom smýšlí moje paní, mnoho mých přátel a známých.* Jak z uvedeného příkladu větné výpovědi vyplývá, objekt může zůstat v konkrétní výpovědi nevyjádřený.

⁸⁹⁵ Високий Замок 15.8.2009 Омар УЗАРАШВІЛІ: Екс-суддя Ігор Зварич оцінив свою честь у 100 тисяч

⁸⁹⁶ Високий Замок 4.5.2005 Леся ФЕДІВ: Залізний Папа і покірний слуга Господній

⁸⁹⁷ Високий Замок 29.4.2010 Інна ПУКІШ-ЮНКО: У президента Януковича – персональний туалет у Раді Європи

⁸⁹⁸ Високий Замок 1.8.2007 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: Задарма лікуватися — даремно лікуватися...

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - do S_g - Adv_{qual}$

Tento strukturní submodel je zastoupen pouze v ukrajinštině. V češtině mu odpovídá submodel $S_{nom} - Vf - k S_d - Adv_{qual}$, který pro změnu ve spisovné ukrajinštině chybí.

- **Agens – aktivní činnost – patiens – kvalitativní konkretizátor**

Sem patří například sloveso *ставимуся/stavět se, chovat se* apod.

Příkladová věta:

- *Люди недоброзичливо ставилися до тітки Ганни.*⁸⁹⁹ *Lidé se k tetě Hanně chovali nepřejícně.*

Realizovaný strukturní submodel $S_{nom} - Vf - з S_i - Adv_{qual}$

Tento strukturní submodel je zastoupen pouze v ukrajinštině. V češtině mu odpovídá submodel $S_{nom} - Vf - s S_i - Adv_{qual}$, který pro změnu v současné ukrajinštině chybí.

- **Agens – aktivní činnost – patiens – kvalitativní konkretizátor**

Sem patří např. sloveso *поводимуся/jednat*.

Příkladové věty:

- *Він поводитися з ним “як батько”.*⁹⁰⁰ *Jedná s ním jako rodič.*

2.3.3 Valenční struktura $Subj - Praed_{Vf} - Adv_1 - Adv_2$

Tento typ čtyřkomponentní valenční struktury otevírá dvě konstitutivní pozice pro příslovečná určení. Nejedná se však zdaleka o všechny typy příslovečných určení, nýbrž pouze o některá příslovečná určení místa, přičemž příslovečné určení na pozici Adv_{dir1} informuje o tom, z jakého místa, odkud děj vychází, a pozice Adv_{dir2} kam, do jakého místa tentýž děj směřuje. Obě tyto adverbialní pozice se přitom musejí nacházet ve valenčním potenciálu použitého predikátoru. Nejsou tedy pozicemi fakultativními, jako je tomu u většiny příslovečných určení.

Časté bývá formální vyjádření příslovečných určení pomocí předložkovo-jmenných konstrukcí. Nejčastěji se lze zde setkat s ukrajinskými předložkami *з/від* a *на/до*. V případě českých výpovědí je nejčastěji jedná o odpovídající předložky *z/od* a *na/do*.

Jediný strukturní model konstituovaný v rámci tohoto typu čtyřkomponentní valenční struktury následuje:

⁸⁹⁹ Високий Замок 9.2.2011 Наталія КРАВЧУК: Чорна вдова

⁹⁰⁰ Високий Замок 28.11.2003 Аскольд ЄРЬОМІН: Можливо, Джексона просто «розводять на бабки»?

může stát součástí této valenční struktury. Vztah doplňku k přísudku je někdy podobný vztahu přísudek-objekt, jindy vztahu přísudek-adverbiale. Jednak, na druhou stranu doplněk závisí i na objektu, který rozvíjí podobně podobně jako atribut. Více o větěném členu doplňku viz výše podkapitola 1.8.5 v teoretické části, případně též podkapitola 2.2.3 v praktické části této práce, věnovaná tříkomponentní valenční struktuře $Subj - Praed_{Vf} - Atv$.

V těch výpovědích, v nichž doplněk vyjadřuje adverbiální významy (nejčastěji konkretizace časové či způsobové), lze pozorovat výskyt následujících strukturních modelů: v ukrajinštině je nejfrekventovanější strukturní model $S_{nom} - Vf - S_{ak} - S_{instr}$, tedy struktura, v níž je doplněk formálně vyjádřen bezpředložkovým instrumentálem⁹⁰⁶. V češtině se u ekvivalentních sloves/predikátorů dává přednost spíše předložkovému přirovnání s podstatným jménem v nominativu, srov. $S_{nom} - Vf - S_{ak} - jako S_{nom}$.

Sémantickou strukturu výpovědi tohoto typu lze popsat následujícím způsobem:

- **Agens – aktivní činnost – patiens – vlastnost/konkretizátor času či způsobu**

Sem lze zařadit slovesa jako *знати/znát*, *пам'ятати/пamatova*, *уявляти/rovažovat se* apod.

Příkladové věty:

- *[Ірина Гупало] уявляє себе архітектором.*⁹⁰⁷ *Iryna Hupalo rovažuje sebe samou za architektku.*
- *[Люди] його знали як виваженого, розумного співбесідника, енергійного функціонера.*⁹⁰⁸ *Lidé ho znali jako vyrovnaného, rozumného společníka a energického funkcionáře.*
- *[Ми] Знаємо його як зразкового душпастиря, громадського і суспільного діяча, мецената...*⁹⁰⁹ *Znáte ho sobu příkladného kněze, občanského činitele a mecenáše.*
- *Люди її пам'ятають молодую жінкою.*⁹¹⁰ *Lidé (si) ji pamatují jako mladou ženu.*

⁹⁰⁶ Spojením typu 7. pád se v této práci pokoušíme vyhýbat. Jde zde především o snahu předejít zmatkům. Důvodem je skutečnost, že ukrajinština tradičně čísluje instrumentál (орудний відмінок) jakožto 5. pád a паорак, vokativ (кличний відмінок) sobu 7. pád.

⁹⁰⁷ Високий Замок 1.10.2010 Наталія ВЕСНЯВКА: Казкові герої мають бути не лише яскравими, а й смачними

⁹⁰⁸ Високий Замок 11.6.2010 Іван ФАРІОН: Не вважав себе Нострадамусом, але вірив в успіх України...

⁹⁰⁹ Високий Замок 31.10.2009 Олеся ПАСТЕРНАК: Бізнесмен у митрі

⁹¹⁰ Vlastní příklad větěné výpovědi.

V jiných výpovědích, v nichž doplněk vyjadřuje atributivně-objektové významy, lze pozorovat výskyt následujících strukturních modelů: $S_{nom} - Vf - S_{ak} - S_{instr}$ a $S_{nom} - Vf - S_a - za/za S_a$. Oba dva modely se vyskytují v obou zkoumaných jazycích, nicméně liší se v nich frekvencí užívání. Ukrajinština dává naprostou přednost modelu s bezpředložkovým instrumentálem $S_{nom} - Vf - S_{ak} - S_{instr}$, i když občas připouští paralelní vyjádření pomocí struktury s předložkovým akuzativem $S_{nom} - Vf - S_a - za S_a$ (např. *вважати*). V češtině vypadá situace zcela opačně: zde je primární struktura s doplňkem vyjádřeným akuzativní předložkovou vazbou $S_{nom} - Vf - S_a - za S_a$, třebaže některá česká slovesa (např. *jmenovat*) připouštějí vyjádření pomocí struktury instrumentální $S_{nom} - Vf - S_{ak} - S_{instr}$.

Sémantickou strukturu výpovědí tohoto typu lze popsat následujícím způsobem:

- **Agens – aktivní činnost – patiens – vlastnost/objekt**

Sem lze zařadit slovesa jako *вважати/поважувати, видавати/визначати, називати/називати, обрати/зволити, оголосити/проголосити, призначити/призначити* apod.

Příkladové věty:

- *У 2009 році уряд Тимошенко призначив Зінченка керівником Національного космічного агентства.*⁹¹¹ *V roce 2009 vláda Tytošenkové jmenovala Zinčenka vedoucím Národní vesmírné agentury.*
- *Я не вважав себе поетом.*⁹¹² *Ne považuji sebe sama za básníka.*
- *Каріму ель-Махрут Сильвіо Берлусконі видавав за доньку єгипетського президента Хосні Мубарака.*⁹¹³ *Silvio Berlusconi vydával Karimu el-Machrut za dceru egyptského prezidenta Mubaraka.*
- *Ніязов називає себе рятівником.*⁹¹⁴ *Nijazov nazývá sám sebe zachráncem.*
- *У Косівській райраді спікером обрали... «регіонала».*⁹¹⁵ *V kosovské oblastní radě zvolili za mluvčího příslušníka Strany regionů.*
- *У 2008-му Київ оголосив його персоною нон грата.*⁹¹⁶ *V roce 2008 jej Kyjiv prohlásil za osobu nežádoucí.*
- *Василь Червоний «призначив» Рівне центром Волині.*⁹¹⁷ *Vasyl Červonij „jmenoval“ Rivne centrem Volyně.*

⁹¹¹ Високий Замок 11.6.2010 Іван ФАРІОН: Не вважав себе Нострадамусом, але вірив в успіх України...

⁹¹² Високий Замок 23.2.2008 Оксана ЗЬОБРО: Василь РУБАН: «Я не вважав себе поетом, доки в армії не написав кілька віршів»

⁹¹³ Високий Замок 10.2.2011 Галина ЯРЕМА: Фотографії голого Берлусконі продають за 1 200 000 євро

⁹¹⁴ Високий Замок 28.7.2004 Андрій ВОРОНИЧ: Ніязов називає себе рятівником

⁹¹⁵ Високий Замок 27.11.2010 Інна ПУКІШ-ЮНКО: У Косівській райраді спікером обрали... «регіонала»

⁹¹⁶ Високий Замок 8.9.2011 Москва уже не финансирует Черноморский флот

V případě užití doplňku lze de facto pozorovat formální kontrakci části děje do jediného větného členu – doplňku. Doplněk je totiž možno transformovat ve významově mu odpovídající vedlejší větu. Srov. kupř.: *Вона вважає його дуже інтелігентною людиною.*
→ *Вона вважає, що він дуже інтелігентна людина.*⁹¹⁸

2.4 Větné modely s pěti komponenty

Pětikomponentní valenční struktury lze najít jak v ukrajinštině, tak i v češtině. Tyto struktury lze rozdělit podle konstitutivních pozic, které daný predikátor otevírá. Jelikož se jedná o dvojčlenné věty, pozice pro podmět je tím pádem vždy konstitutivní a ve vzorci obsažena. Jednotlivé struktury se nicméně navzájem liší typem obsazovaných pravovalenčních pozic: zde může predikátor vyžadovat buďto doplnění třemi objekty (Subj – Praead_{vf} – Obj₁ – Obj₂ – Obj₃), anebo objektem jedním plus dvěma příslovečnými určeními (Subj – Praead_{vf} – Obj – Adv₁ – Adv₂), či dvěma objekty a doplňkem (Subj – Praead_{vf} – Obj₁ – Obj₂ – Atv), případně objektem, příslovečným určením i doplňkem současně (Subj – Praead_{vf} – Obj – Adv – Atv).

Frekvence výskytu těchto pětikomponentních valenčních struktur je přitom odlišná. Nejčastěji se lze v obou uvažovaných jazycích setkat se strukturou se třemi konstitutivními objekty a se strukturou s jedním objektem se dvěma pozicemi pro příslovečná určení. Naopak zbylé dva typy pětikomponentních valenčních struktur v kombinaci s doplňkem se vyskytují v obou těchto jazycích pouze ojediněle.

Jak správně ve své monografii podotýká J. Anderš, pětikomponentní struktury se vyskytují jakožto struktury základové pouze zřídka. Často se lze na pětikomponentní struktury totiž dívat jako na struktury odvozené, sestávající z několika struktur základových. Za opravdovou pětikomponentní základovou strukturu lze nejspíš považovat pouze strukturu se dvěma příslovečnými určeními a jedním objektem.⁹¹⁹

2.4.1 Subj – Praead_{vf} – Obj₁ – Obj₂ – Obj₃

První typ pětikomponentní valenční struktury se třemi konstitutivními pozicemi pro objekt. V konkrétních větných výpovědích nicméně mnohdy některé z objektových pozic

⁹¹⁷ Високий Замок 27.7.2005 Наталія КРАВЧУК: Василь Червоний «призначив» Рівне центром Волині

⁹¹⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹¹⁹ Srov. J. Anderš: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 129.

zůstávají nevyjádřeny (jsou pouze potenciální). Sem lze zařadit například slovesa mluvení jako *розповідати/пові́дѣти, пову́праві́ти, (с)казати/ří́кати* apod.

Пříkladové věty:

- *Про вашу пенсію усе [вам] розповідь «пенсомат».*⁹²⁰ *Všechny informace o vašem důchodu vám poví důchodový kalkulátor.*
- *Я сказала про це [декілька слів] Денису Іванову.*⁹²¹ *Řekla jsem o tom několik slov Denisu Ivanovi. / Prohodila jsem o tom několik slov s Denisem Ivanovem.*

2.4.2 Subj – Praed_{vf} – Obj – Adv₁ – Adv₂

Druhý typ pětikomponentní valenční struktury s jednou objektovou pozicí a dvěma pozicemi pro příslovečná určení místa. První adverbialní pozice konkretizuje výchozí lokaci (Adv_{dir1}), druhá potom lokaci cílovou (Adv_{dir2}). V konkrétních větných výpovědích se velice často setkáme s tím, že jedna z konstitutivních pozic zůstává nevyjádřena.

Zde je možno zmínit slovesa informující o přemísťování jako *перелити/пřelít, переставити/пřestavit, přemístit, пересунути/пřesunout* apod.

Пříkladové věty:

- *Зваривши шоколад в казанку, організатори перелили його [з казанка] у чайник.*⁹²² *Poté co organizátoři přivedli čokoládu v rendlíku k varu, přelili ji z rendlíku do čajové konvice.*
- *Одна з працівниць галереї просто переставила скульптуру [з первісного місця] в інше місце.*⁹²³ *Jedna z pracovníc galerie prostě jen přemístila sochu z původního místa jinam.*
- *Новий календар ... пересунув Новий рік із 25 березня на 1 січня.*⁹²⁴ *Nový kalendář přesunul rok z 25. března na 1. ledna.*

2.4.3 Subj – Praed_{vf} – Obj₁ – Obj₂ – Atv

Třetí typ pětikomponentní valenční struktury se dvěma objektovými pozicemi a jednou pozicí pro doplněk se v obou zkoumaných jazycích vyskytuje pouze ojediněle.

Sem lze zařadit například sloveso *показати/ukázati*.

⁹²⁰ Високий Замок 18.8.2011 Юлія ЛІЩЕНКО: Про вашу пенсію усе розповідь «пенсомат»

⁹²¹ Високий Замок 27.7.2011 Галина ЯРЕМА: Вікторія Тігіпко: «От побачите – через кілька років у нас відбою від зірок не буде...»

⁹²² Високий Замок 13.12.2008 Ольга МАСНА: Підсолодили життя... шоколадом з чайника

⁹²³ Високий Замок 18.11.2003 Оксана КЕРИК: Зниклий світ євреїв

⁹²⁴ Високий Замок 1.4.2008 Олеся ПАСТЕРНАК: Сьогодні – День сміху і Марії-брехухи

Пříkladové věty: *Один із моїх однокласників показав мені учительку Олену Є. доброю людиною.*⁹²⁵ *Jeden z mých spolužáků mi ukázal paní učitelku Alenu Je. jako dobrého člověka.*

2.4.4 Subj – Praed_{vf} – Obj – Adv – Atv

Čtvrtý a poslední typ pětikomponentní valenční struktury s konstitutivní pozicí pro objekt, pro příslovečné určení a pro doplněk. V obou analyzovaných jazycích se tato struktura vyskytuje pouze ojediněle.

Sem lze zařadit například sloveso *направити/poslat*.

Пříkladové věty:

- *Проректор Енліш направив мене в Оломоуць повірником.*⁹²⁶ *Prorektor Engliš mě poslal do Olomouce jako důvěrníka.*
- *Він тільки направив мене на кастинг [перспективною акторкою].*⁹²⁷ *Jen mě poslal na casting jako perspektivní herečku.*

2.5 Větné modely s infinitivem

Větné modely se závislým infinitivem jsou dobře zastoupeny jak v současné ukrajinštině, tak i v češtině. Z formálního větněčlenského hlediska zaujímá ve větě infinitiv pozici objektu, tj. větného členu, který je závislý na přísudku a rozvíjí ho.

V případě závislého infinitivu jde (obdobně jako v případě doplňku) de facto o kontrakci původní vedlejší věty do infinitivního výrazu. Ze závislého infinitivu je proto možné zpětně vytvořit větu vedlejší. V mnohých případech je však vyjádření pomocí závislého infinitivu natolik běžné, že vyjádření vedlejší větou může působit až nepřirozeně.

Závislé infinitivy lze rozdělit na dvě skupiny podle toho, jestli větný subjekt závislého infinitivu je současně i subjektem podle smyslu/významu výpovědi (viz níže valenční struktura Subj – Praed_{vf} – Obj_{inf}), anebo je-li významovým subjektem závislého infinitivu nikoliv subjekt větný, nýbrž participant na pozici objektu S_a, příp. S_d (viz níže valenční struktura Subj – Praed_{vf} – Obj – Obj_{inf}).

O infinitivu ve větě na pozici subjektu viz též podkapitola 1.4.1 výše v teoretické části práce.

⁹²⁵ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹²⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹²⁷ Високий Замок 29.9.2005 Людмила ПУЛЯЄВА: Наталя Рогоза: «За кадром вороги по серіалу – мої друзі»

2.5.1 Tříkomponentní valenční struktura Subj – Praed_{Vf} – Obj_{inf}

Tato tříkomponentní valenční struktura se závislým infinitivem na pozici objektu je realizována jediným strukturním modelem a sice:

Realizace strukturním modelem Sn – Vf - Inf

Tento strukturní model se závislým infinitivem je dobře zastoupen v obou analyzovaných jazycích. V ukrajinštině je však rozšířenější. Na jeho základě se tvoří výpovědi sloves vyjadřující nejrůznější psychické pochody, především myšlení, vnímání, pocity, volní akty; a dále kauzativa. Sem lze zařadit slovesa jako *боятися/бát se, відвикнути/odvyknout, відмовитися/zřici se, odmítnout, відчувитися/odnaučit se, вирішити/rozhodnout se, забути/zapomenout, задумати/usmyslit si, заманout si, замишляти/hodlat, замýšlet, зважитися/odvážit se, одhodлат se, зобов'язати/zavázat se, мріяти/sníť, наважитися/odvážit se, одhodлат se, намагатися/snažit se, пообіцяти/slíbit, соромитися/stydět se, старатися/snažit se, студатися/stydět se, уміти/umět* apod.

Příkladové věty:

- *Бізнесмени бояться відчутти на своїй шиї податковий зашморг.*⁹²⁸ *Podnikatelé se báli ucítit daňovou oprátku na svém krku. / Podnikatelé se báli, že pocítí daňovou oprátku na svém krku.*
- *Священик вирішив пожити серед... людожерів.*⁹²⁹ *Kněz se rozhodl žít po určitém dobu mezi lidojedy. / Kněz se rozhodl, že po určitém dobu bude žít mezi lidojedy.*
- *Тимошенко пообіцяла дбати про «хліб енергетики».*⁹³⁰ *Tymošenko slíbila starat se o otázky energetiky. / Tymošenko slíbila, že se bude o otázky energetiky starat.*

2.5.2 Čtyřkomponentní valenční struktura Subj – Praed_{Vf} – Obj – Obj_{inf}

Tato čtyřkomponentní valenční struktura se závislým infinitivem na pozici objektu je realizována dvěma strukturními modely a sice:

⁹²⁸ Високий Замок 12.10.2010 Юлія ЛІЩЕНКО: Бізнесмени бояться відчутти на своїй шиї податковий зашморг

⁹²⁹ Високий Замок 6.5.2011 Володимир МАРЧЕНКО: Священик вирішив пожити серед... людожерів

⁹³⁰ Високий Замок 31.8.2009 Іван ТЕРЕН: Тимошенко пообіцяла дбати про «хліб енергетики»

Realizace strukturním modelem S_{nom} – Vf – S_a – Inf

Tento strukturní model se závislým infinitivem a ještě dalším objektem v akuzativu je zastoupen v obou analyzovaných jazycích. V ukrajinštině je však běžnější. Čeština často sahá k překladu pomocí vedlejší věty. Sem lze zařadit slovesa jako *змусити/donutit, přinutit, просити/prosit, умовляти/пřemluvit* apod.

Пříkladové věty:

- *Губернатори Януковича змусять підлеглих «плазувати на колінах»?⁹³¹ Janukovyčovi gubernátoři přinutili podřízené plazit se po kolenou. / Janukovyčovi gubernátoři přinutili podřízené, aby se plazili po kolenou.*
- *Каддафі просить «варварів» припинити вогонь...⁹³² Kadáffí prosí „barbary“, aby zastavili palbu.*
- *Там ніхто не умовляє студентів вчитися, ходити на лекції.⁹³³ Tam nikdo studenty nepřemlouvá, aby chodili na výuku.*

Realizace strukturním modelem S_{nom} – Vf – S_d – Inf

I tento strukturní model se závislým infinitivem a ještě dalším objektem v dativu je zastoupen v obou analyzovaných jazycích. Sem lze zařadit slovesa jako *допомогти/pomocť, заборонити/zakázat, звеліти/nařídít, приказат, наказати/přikázat, розказат, радити/radit, рекомендувати/doporučit* apod.

Пříkladové věty:

- *Криза середнього віку допомогла мені вилізти з болота.⁹³⁴ Krize středního věku mi pomohla vyhrabat se z louže / se z toho vylíztat.*
- *Центральний провід УРП «Собор» рекомендує Центральній раді партії підтримати кандидатуру Юлії Тимошенко у другому турі виборів Президента України.⁹³⁵ Ústřední vedení URP „Sobor“ doporučuje Ústřední radě strany podpořit kandidaturu Julie Tymošenko v druhém kole volby na prezidenta Ukrajiny.*

⁹³¹ Високий Замок 23.3.2010 Іван ФАРІОН: Губернатори Януковича змусять підлеглих «плазувати на колінах»?

⁹³² Високий Замок 30.3.2011 Ігор ТИМОЦЬ: Каддафі просить «варварів» припинити вогонь...

⁹³³ Високий Замок 6.2.2011 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: «В університетах Англії у вступників не іспити приймають, а інтерв'ю беруть...»

⁹³⁴ Високий Замок 6.5.2011 Оксана ЗЬОБРО: Стас Костюшкін: «Криза середнього віку допомогла мені вилізти з болота...»

⁹³⁵ Високий Замок 22.1.2010 Олег СТРИЖ: «Собор» – за Тимошенко

- «Бацька» **наказав** дружині худнути.⁹³⁶ *Lukašenko přikázal své ženě zhubnout. / Lukašenko přikázal své ženě, aby zhubnula.*
- Білл **радить** підліткам не цуратися будь-якої роботи.⁹³⁷ *Bill radí mládeži nevyhýbat se práci. / Bill radí mládeži, aby se nevyhýbala práci.*

V komparačním ukrajinsko-českém plánu je třeba podotknout, že se i v případě struktur se závislým infinitivem jakožto celku lze setkat s občasnou odlišností v rekcii. Především některá ukrajinská slovesa umožňující spisovnou konstrukci se závislým infinitivem lze do (spisovné) češtiny přeložit pouze vedlejší větou (např. *prosit, přemlouvav* atp.).

⁹³⁶ Високий Замок 28.1.2006 Галина ЯРЕМА: «Бацька» наказав дружині худнути

⁹³⁷ Високий Замок 30.5.2011 Ольга ЧИТАЙЛО: Білл Гейтс **радить** учням шанувати «ботаніків»

3. Modifikace ZVS slovesných

Zatímco celá předešlá kapitola 2 včetně příslušných podkapitol byla věnována popisu a analýze jednotlivých základových / minimálních větných struktur (ZVS) slovesných v ukrajinštině v komparaci s češtinou, v této kapitole a v příslušných podkapitolách se podrobněji zaměříme na modifikace těchto ZVS slovesných, obsažených v našem excerpčním jazykovém materiálu. Zachováme přitom strukturu dělení modifikací podle typů, které byly nastíněny už výše, a sice v podkapitole 1.9 teoretické části této práce. Následující dělení modifikací ZVS se odehrává na pozadí pozvolného, plynulého přechodu od dvojčlenných modifikací směrem k modifikacím jednočlenným. Všechny zde analyzované modifikace nicméně nevybočují z rámce slovesných vět.

Následně by bylo dobré popsat taktéž přechod od modifikací slovesných k modifikacím neslovesným, u nichž lze opět pozorovat pozvolný, neostrý přechod od slovesných větných struktur k větným strukturám neslovesným, pro něž má především ukrajinština (kde je tento typ vět běžnější než v češtině) vyhrazeno více funkčního místa. Věty neslovesné ovšem nejsou předmětem této práce, proto na ně upozorňujeme pouze v míře nezbytně nutné, například pokud se bezprostředně dotýkají problematiky vět slovesných. Ve stručnosti se o neslovesných větách zmiňujeme v teoretické části této práce výše, především v podkapitole 1.8.4.

Následující typy modifikací ukrajinských ZVS slovesných tedy nevybočují z rámce **vět dvojčlenných**. Jedná se o modifikace potenciální a reverzní.

3.1 Potenciální modifikace ZVS slovesných

Základové / minimální větné struktury slovesné, jak jsme je výše popsali, se vyznačovaly obsazením všech obligatorních konstitutivních pozic, podmíněnými valenčně-intenčními vlastnostmi konkrétně užitého predikátoru (formálně *verbum finitum*, sémanticky predikát), a tvořily tak formálně i sémanticky minimální, avšak dostatečnou, úplnou větnou výpověď.

V případě potenciálních modifikací ZVS čelíme neobsazení jedné či více konstitutivních pozic, které nazýváme pozice potenciální. Neobsazením těchto pozic však nevzniká negramatická věta/výpověď. Potenciální pozice totiž lze kdykoliv na základě kontextu či konsituace obnovit. V GVV se pozice tohoto typu značí závorkami.

Mezi potenciální modifikace ZVS lze zařadit jednak neobsazení pozice pro podmět (levovalenční pozice), jednak neobsazení pozic pravovalenčních pro aktanty: předmět, příslovecné určení či doplněk.

3.1.1 Neobsazená subjektová pozice (levovalenční pozice)

Neobsazení subjektové pozice, patřící mezi potenciální modifikace ZVS, je nutno odlišit především od tzv. vět jednočlenných. Zatímco v prvním případě neobsazená potenciální subjektová pozice leží ve valenčním potenciálu užitého predikátoru a tento s ní vždy „počítá“; v případě druhém predikátory jednočlenných vět levovalenční pozice pro podmět, který by mohl být formálně vyjádřený syntaktickým substantivem v nominativu, vůbec nemají.

3.1.1.1 Nevyjádřený podmět určitý (означено-особова модифікація)

Ukrajínština i čeština mají možnost nevyjádřit podmět, který by byl jinak obsazen osobním zájmenem. Oběma jazykům to umožňuje v jejich současném stavu syntetičnost. Slovesné tvary 1. i 2. osoby obou čísel jak v přítomném tak i v budoucím čase jednoznačně určují přesný tvar osobního zájmena v podmětu, který zůstal v konkrétní výpovědi nevyjádřen. Takovýto nevyjádřený podmět lze potom právě na základě tvarů slovesa v přísudku bezproblémově kdykoliv explicitně vyjádřit. Z tohoto důvodu můžeme považovat věty s nevyjádřeným určitým podmětem v obou uvažovaných jazycích za úplné věty dvojčlenné.

Jiná situace ovšem nastává v případě, kdy tvar verba finita nejednoznačně definuje osobu či číslo zájmena v subjektové pozici. V tom případě se jedná o věty neúplné. Jako příklad uveďme minulý čas způsobu oznamovacího i podmiňovacího ukrajinských sloves (*я/ти/він був, я/ти/вона була, ми/ви/вони були*), či případ identického tvaru pro obě čísla u některých českých sloves (bráno synchronně, poněvadž historicky: *on křičí0*, ale *oni křič0i*), např. *on/oni/ony/ona prosí*.

V češtině navíc, na rozdíl od ukrajínštiny, i minulý čas oznamovacího a podmiňovacího způsobu sloves, který se zde tvoří analyticky, jednoznačně definuje osobu a číslo (Pravda, kromě tvaru *ona prosila*, který vyjadřuje buď 3. os. j.č. femininum anebo 3. os. č.mn. neutrum – nicméně ani po dosazení zájmena nedojde k rozlišení). Srov. kupř. české *prosil jsem, prosil jsi, prosil, prosilo, prosili jsme, prosili jste, prosili, prosily, prosila* s ukrajinským *я/ти/він просив, ми/ви/вони просили*.

Zajímavý je ovšem tento typ modifikace z komparačního hlediska ukrajinština / čeština: V češtině je v případě osobních zájmen v subjektové pozici normou a nepříznačným jevem, že zůstávají nevyjádřena. Za příznačový jev se naopak považují situace, v nichž jsou ve výpovědi obsazeny pozice osobního zájmena v podmětu, kde mohou značit hovorovost či například citovou expresi. Ne tak v ukrajinštině. Zde je situace opačná. Normou, a tím pádem nepříznačným jevem, je v současném spisovném ukrajinském jazyce vyjádření osobních zájmen ve funkci podmětu ve všech případech. Naopak za příznačové je jejich explicitní nevyjádření. Pak nabývají odstínu hovorovosti, neformálnosti, spontánnosti. V ukrajinštině jde o jistou redundantnost. O tom a o vztahu nevyjádřeného podmětu určitého k jednočlenným větám v ukrajinštině blíže viz podkapitolu 1.8.2 v teoretické části této práce.

Příkladové věty:

- *Чи то була мова Міцкевича, чи то Шевченка ... не знаю і не питайте, бо не скажу...*⁹³⁸ *Nevím, zdali se jednalo o jazyk Mickiewiczův či Ševčenkův, a tak se neptejte, protože vám to nepovím.*
- *Але як послухала, то зграмотніла в три рази і ото пишу вам письмом листа, бо дуже поважаю вашу продажню за 2 гривні газету...*⁹³⁹ *Ale jak jsem si tu relaci poslechla, tak jsem se stala třikrát kvalifikovanější a rozhodla jsem se Vám napsat dopis, protože si moc vážím Vašich novin za 2 hřívny.*
- *Вранці маємо заняття, де вчимо граматику, нові слова, теми, слухаємо музику...*⁹⁴⁰ *Ráno máte cvičení, kde se učíte gramatiku, nová slovíčka, tématické okruhy a posloucháte hudbu.*
- *А коли виростеш – будеш співачкою чи ведучою?*⁹⁴¹ *A když vyrosteš, tak budeš zpěvačkou anebo vedoucí.*
- *Як чуєте? Прийом...*⁹⁴² *Slyšíte dobře? Příjem...*

3.1.1.2 Nevyjádřený podmět neurčitý (неозначено-особова модифікація)

Věty s nevyjádřeným podmětem neurčitým je možno charakterizovat následovně: predikátor je formálně vyjádřen slovesem ve finitním tvaru, v 3. osobě plurálu, času přítomného, minulého či budoucího. Nevyjádřený podmět neurčitý se vztahuje k blíže

⁹³⁸ Високий Замок 27.1.2011 Анатолій АРХАРІВ: «Я вам пишу письмом листа...»

⁹³⁹ Високий Замок 27.1.2011 Анатолій АРХАРІВ: «Я вам пишу письмом листа...»

⁹⁴⁰ Високий Замок 1.8.2011 Олеся ПАСТЕРНАК: Замість відпустки – Школа української мови

⁹⁴¹ Високий Замок 26.10.2004 Наталія ГОЛОВАЧКО: Зі співачки – у... президенти

⁹⁴² Високий Замок 1.9.2011 Людмила РЕВУЦЬКА: Як чуєте? Прийом...

neurčenému člověku či k lidem (agens tedy má jiný charakter než tomu bylo u nevyjádřeného podmětu určitého), nicméně se vždy pojí s nějakou reálně existující bytostí či skupinou bytostí. Tím se také liší od následujícího typu potenciální modifikace s nevyjádřeným podmětem všeobecným. Podmět lze v případě potřeby explicitně vyjádřit zájmenem *хтось/někdo*, případně slovním spojením *якась людина / nějaký člověk, якісь люди / nějací lidé*. Zajímavostí je, že v případě explicitního vyjádření podmětu může dojít ke změně čísla u slovesa. To je dáno tím, že zájmeno *хтось/někdo* nemá tvar množného čísla, srov. kupř. *Пустили його далі. Хтось пустив його далі. – Pustili ho dál. Někdo ho pustil dál.*⁹⁴³

I v případě výpovědí s nevyjádřeným podmětem neurčitým se jedná o dvojčlenné větné struktury, protože predikátor otevírá konstitutivní potenciální pozici pro podmět.

Příkladové věty:

- *Оскільки поблизу **будують** стадіон до футбольного чемпіонату Євро-2012, ширяться чутки, що на місці «Буревісника» **збудують** готель...*⁹⁴⁴ *Kolují zvěsti o tom, že na místě SK Burňáci postaví hotel, protože nedaleko se buduje stadion pro fotbalový šampionát Euro 2012.*
- *Львівську Євроарену уже **підстригають, причісують**...*⁹⁴⁵ *Trávník ve Lvovské Euroaréně už přistřihávají a češou. / Trávník ve Lvovské Euroaréně se už přistřihává a češe.*
- *Це будинок, де **врятували** сотні людей.*⁹⁴⁶ *Toto je budova, ze které vytáhli stovky lidí během záchranné akce. / Toto je budova, z níž se podařilo zachránit stovky lidí.*
- *Високі підбори, спідниці зі смуг тканини, що виглядають, ніби їх цюйно **розрізали** ножицями...*⁹⁴⁷ *Vysoké podpatky, sukně z pásů látky, které vypadají, jakoby je někdo právě rozstříhal.*

I když je modifikace s nevyjádřeným podmětem neurčitým zastoupena v obou jazycích, z komparačního hlediska třeba poznamenat, že se leckdy tento typ modifikace do češtiny překládá pomocí tak zvané dějové modifikace, která patří mezi jednočlenné větné struktury (viz dále podkapitola 3.3.2.2), a která je v češtině (na rozdíl od ukrajinštiny) bohatě zastoupena. Srov. např.: *Про це говорили в Парламенті. – O tom mluvili v parlamentu. / O tom se mluvilo v parlamentu.*⁹⁴⁸ Popřípadě lze pro překlad do češtiny možno použít pasiva.

⁹⁴³ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹⁴⁴ Високий Замок 20.5.2010 Сюзанна БОБКОВА: «З конем треба знайти спільну мову»...

⁹⁴⁵ Високий Замок 3.10.2011 Іван ТЕРЕН: Львівську Євроарену уже підстригають, причісують...

⁹⁴⁶ Високий Замок 2.6.2011 Анастасія РОЗДОЛЬСЬКА: Будинок, де врятували сотні людей

⁹⁴⁷ Високий Замок 28.9.2011 Писк моди

⁹⁴⁸ Vlastní příklady větných výpovědí.

3.1.1.3 Nevyjádřený podmět všeobecný (узагальноно-особова модифікація)

Další a poslední typ potenciální podmětové modifikace lze pozorovat v případě výpovědi s nevyjádřeným podmětem všeobecným. S modifikací předešlou pojí tento typ potenciální modifikace především dekonkretizace podmětu. Zároveň se od ní liší tím, že nevyjádřený podmět všeobecný nevyjadřuje nějakého blíže nespecifikovaného člověka či skupinu lidí, ale vztahuje se na všechny lidi jakožto své potenciální agenty nezávisle na platnost výpovědi v čase.

Z komparačního hlediska ukrajinština / čeština je zajímavé sledovat sémantické možnosti větného vyjádření pomocí všeobecného podmětu neurčitého v obou zkoumaných jazycích, v nichž lze i přes četné společné rysy ve fungování uvedeného typu vět nalézt i odlišnosti. Obecně lze říci, že modifikace ZVS se všeobecným nevyjádřeným podmětem jsou typičtější spíše pro ukrajinštinu.

Přísudek může nabírat tvar 1., 2. či 3. osoby s následujícími omezeními:

Formální vyjádření slovesa v 1. osobě čísla množného se v případě modifikace s nevyjádřeným všeobecným podmětem používá v obou uvažovaných jazycích, a to především v receptech a v nejrůznějších návodech či v instruktážních příručkách, v nichž je popisováno to, co se má anebo nemá udělat.

Příkladové věty:

- *Тушку качки розморожуємо і ретельно миємо.*⁹⁴⁹ *Vykuchanou kačenu rozmrazíte a důkladně omyjete.*
- *Після цього птицю зсередини і ззовні натираємо сумішшю імбиру, кориці та чорного перцю зі сіллю.*⁹⁵⁰ *Potom kačenu jak zvenčí tak uvnitř potřeme směsí zázvoru, skořice, černého pepře a soli.*
- *Потім тушку зашиваємо або заколюємо зубочистками місце розрізу.*⁹⁵¹ *Takto upravenou kačenu zašijete nebo sepnete párátky v místě řezu.*

V případě zakončení predikátoru odpovídající 2. osobě čísla jednotného je tento typ modifikace charakteristický spíše pro ukrajinštinu. Čeština raději dosazuje vyjádřený všeobecný podmět *člověk*. Lze se však, jednak ve rčeních a příslovích – jednak v hovorové češtině – setkat taktéž s konstrukcemi s nevyjádřeným všeobecným podmětem a verbem finitem v 2. osobě čísla jednotného. Srov. např.: *Такої вказівки не зрозумієш. Таковú návod člověk nepochopí. Таковú návod prostě nepochopíš. – З такої лекції нічого не візьмеш.*

⁹⁴⁹ Високий Замок 1.10.2010 Рецепт від «В3»: Пиріг з яблуками

⁹⁵⁰ Високий Замок 1.10.2010 Рецепт від «В3»: Пиріг з яблуками

⁹⁵¹ Високий Замок 1.10.2010 Рецепт від «В3»: Пиріг з яблуками

Z takové hodiny si člověk nic neodnese. Z takové hodiny si nic neodneseš. Nicméně nutno podotknout, že ukrajinština má ve větách tohoto typu širší funkční možnosti a ukrajinské výpovědi typu *Тебе не зрозумієш.* atp. jsou možné pouze v ukrajinštině. Do češtiny se tyto konstrukce převádějí explicitně vyjádřeným všeobecným podmětem *člověk*, srov. *Тебе чоловік непочопі. / Тебе jeden непочопі.* (hovor.)⁹⁵²

Příkladové věty:

- *«На годину спізнився – за рік не доженеш».*⁹⁵³ *Člověk se jen o hodinu zpozdí, ale ani za rok to nedožene.*
- *У шахту – як на війну. Не знаєш, чи повернешся...*⁹⁵⁴ *Jít na šachtu je podobné jako jít na vojnu: člověk nikdy neví, jestli se vrátí zpět.*
- *Чого не зробиш заради коханого:*⁹⁵⁵ *Co jen člověk pro milovanou osobu neudělá!*
- *Правду у світі не знайдеш, а у церкві – можна.*⁹⁵⁶ *Pravdu ve světě nenalezneš, ale v církvi ji najít lze.*
- *Сухим з міста не вийдеш!*⁹⁵⁷ *Člověk z města nevyvázne suchý.*
- *Їж кашу – виростеш здоровим.*⁹⁵⁸ *Jez kaši a vyrosteš do zdraví.*

Poslední možností je vyjádření přísudku slovesem ve 3. osobě množného čísla u vět s nevyjádřeným všeobecným podmětem. Konstrukce tohoto typu se vyskytuje pouze v ukrajinštině, kde vyjadřuje doporučené chování (co se má a nemá) v nejrůznějších životních situacích. Do češtiny se tyto konstrukce překládají pomocí vět pasivních.

Příkladová věta: *Дівчат не б'ють.* *Děvčata se nebijí.*⁹⁵⁹

Ve své monografii se J. Anderš zmiňuje o slovesném zakončení ve 3. osobě jednotného čísla u českých sloves ve větách, které je možno charakterizovat jakožto podřadné věty s výrazy pro srovnání typu *jako, jak, než*; např. *Žák odříkal básničku, jako když bičem mrská. – Ten lže, jako když tiskne.*⁹⁶⁰ Takovéto případy ovšem nepovažujeme za potenciální modifikaci, nýbrž za modifikaci fakultativní. To proto, že podřadná část souvětí nemůže existovat bez věty hlavní, srov. **Jako když tiskne.* Kromě toho se lze na spojení *jako když tiskne* dívat nejen jako na větu podřadnou, nýbrž jako pouhý rozvitý větný člen, a sice jakožto

⁹⁵² Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹⁵³ Високий Замок 15.11.2010 Олеся ПАСТЕРНАК: «На годину спізнився – за рік не доженеш»

⁹⁵⁴ Високий Замок 1.8.2011 Иван ФАРИОН: У шахту – як на війну. Не знаєш, чи повернешся...

⁹⁵⁵ Високий Замок 13.3.2006 Галина ЯРЕМА: Чого не зробиш заради коханого

⁹⁵⁶ Високий Замок 9.1.2011 Ольга ЧИТАЙЛО: Отець Михайло Хім'як: «Правди у світі не знайдеш, а у церкві – можна»

⁹⁵⁷ Високий Замок 20.2.2006 Олександра ХАРЧЕНКО-КРОУ: Сухим з міста не вийдеш!

⁹⁵⁸ Високий Замок 12.4.2006 Наталія ГОЛОВАЧКО: «Злачний» сніданок збереже фігуру

⁹⁵⁹ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁶⁰ Srov. Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 140.

na příslovečné určení způsobu, přesněji míry. Toto si lze ověřit jednak substitučním testem, kdy místo spojení *jako když tiskne* je možné dosadit odpovídající příslovce *mnoho, velmi, moc* apod., jednak příslušnou otázkou na adverbiale *jak? do jaké míry? jak moc?*.

3.1.2 Neobsazená pravovalenční pozice pro determinanty (aktanty)

Pravovalenční pozici lze obsadit následujícími konstitutivními větnými členy: předmětem, příslovečným určením a doplňkem. Pokud tyto pravovalenční aktanty, ležící ve valenčním potenciálu použitého predikátoru, zůstanou v konkrétní výpovědi nevyjádřeny, stanou se potenciálními.

Potenciální modifikace považujeme za věty úplné. Proto je nutno je vymezit především vůči tzv. neúplným větám. V prvním případě lze potenciální pozici restaurovat nejen z kontextu, ale hlavně ze samé struktury věty, která nám význam, jenž neobsazená pozice vyjadřuje, „našeptává“. To je dáno skutečností, že každý predikátor už do jisté míry (svou valencí) předurčuje strukturu věty. V případě druhém lze pozici obnovit pouze na základě kontextu, srov. na následujícím příkladu neúplné větné výpovědi: (*Чи ця нова машина не працює?*) – (*Ця машина*) *Працює!*⁹⁶¹

3.1.2.1 Neobsazená objektová pozice

Neobsazená konstitutivní (leč potenciální) objektová pozice je poměrně častým jevem jak v ukrajinštině, tak i v češtině. Objektová pozice může zůstat nevyjádřena v několika případech:

Za prvé, jestliže lze význam, který nese, pochopit z kontextu či z konsituace.

Příkladové věty:

- *Пишу до газети «День»... Пíšu do novin „Den“*⁹⁶² V tomto případě je nevyjádřen objekt *статтю/článek*. Současně se jedná o větnou výpověď s nevyjádřeným podmětem určitým *я/я*.
- *А ще кажуть, що молодь у нас не читає. Říká se, že naše mládež nečte.*⁹⁶³ V tomto případě zůstal nevyjádřen objekt *книжок/knížky*.

⁹⁶¹ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁶² Високий Замок 17.2.2009 Іван ФАРІОН: Ольга ГЕРАСИМ'ЮК: «Ті, за ким я пішла, виявилися не бійцями...»

⁹⁶³ Високий Замок 15.9.2008 Галина ГУЗЬО: Олександра КОВАЛЬ: «Львів уже не зможе без книжкового ярмарку»

- *Хто ж тобі готує їжу, миє посуд, пере, прибирає, прасує?..*⁹⁶⁴ *Кдорак ти připravuje jídlo, myje nádobí, pere, uklízí a žehlí? Zde zůstaly nevyjádřeny objekty prádlo, byt, věci.*

Za druhé v případě, že by explikací objektové pozice došlo k redundanci, tj. v případě, kdy potenciální objekt vyjadřuje význam, který je jednoznačně patrný ze samotného významu použitého predikátoru, např. *Я говорю про це з мамою.*⁹⁶⁵ (viz též podkapitola 1.4.5 výše).

Za třetí může dojít k nevyjádření objektových pozic v případech, má-li objekt význam všeobecný, a je-li možné jej explicitně vyjádřit slovy *člověk/людина, lidé/люди*, jak správně podotýká J. Anderš.⁹⁶⁶ Zde je ovšem nutno upozornit na skutečnost, že se vlastně jedná o modifikaci dvojí, a to o modifikaci bezpodmětovou plus o modifikaci potenciální. De facto se v případě objektu *людям/člověku* jedná o skrytý podmět dvojčlenné věty, který se ve větě jednočlenné přetransformoval do potenciálního objektu.

Příkladové věty: *За таких умов працюється гарно. За таких подмínek se pracuje dobře.*⁹⁶⁷ Výchozí dvojčlennou strukturu je možno v uvedeném případě vyjádřit takto: *Люди працюють за таких умов гарно. Člověk za takových podmínek pracuje dobře.*

Čtvrtá možnost nevyjádření objektové pozice považujeme za poněkud spornou. Jedná se o výpovědi typu *Брат читає – Bratr čte. Батько прасує – Otec žehlí. Бабуся пере – Babička pere.* J. Anderš⁹⁶⁸ a F. Daneš⁹⁶⁹ považují tyto a jim podobné výpovědi za atemporální, tedy takové, kdy se děj může odehrávat kdykoliv a neobsazený podmět lze explikovat zájmennými výrazy *cokoli/будь-що, všechno/vse* apod. S tímto tvrzením lze souhlasit pouze částečně. Může se totiž jednat o tentýž lexém, ovšem může jít o jiný predikátor. Predikátor ve výpovědích typu *Брат читає. Батько прасує.* apod. lze rozpoznat pouze na základě kontextu. Potom se může jednat o atemporální děj, jak títo lingvisté uvádějí (srov. *Брат уже читає. Брат уміє читати. – В нашій сім'ї прасує батько. Батько вміє прасувати.*). Avšak, může se jednat i o právě probíhající konkrétní děj (srov. *Брат тепер читає книжку про історію міста Оломоуць. Батько в цей момент прасує білизну.*). Jediný slovesný lexém totiž může mít více než jeden predikátor, který pak může konstituovat více navzájem odlišných větných struktur. Toto si uvědomuje právě J. Anderš, když ve své

⁹⁶⁴ Високий Замок 6.2.2007 Людмила ПУЛЯЄВА: Хто ж тобі готує їжу, миє посуд, пере, прибирає, прасує?..

⁹⁶⁵ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹⁶⁶ Srov. Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 141n.

⁹⁶⁷ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁶⁸ Srov. Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 141n.

⁹⁶⁹ Srov. Daneš, F.: Větné členy obligatorní, potenciální a fakultativní, s. 135.

monografii podotýká, že je možný i jiný přístup, v němž lze jedno sloveso považovat ve výše uvedených výpovědích za dvě různé lexikálně-gramatické jednotky.⁹⁷⁰

Příkladové věty: *Люди думають, а тварини – ні. Lidé myslí, ale zvířata nikoliv. – Чоловік думав [про кохану]. Muž myslel [na svou milou]. – Чоловік думав [над проблемами людського життя]. Muž přemýšlel o problémech lidského života.*⁹⁷¹

3.1.2.2 Neobsazená pozice pro příslovečné určení

Neobsazená konstitutivní (potenciální) pozice pro adverbialie zůstává nevyjádřena z obdobných příčin, jako tomu bylo u nevyjádřeného předmětu: dekonkretizace a zevšeobecnění, konsituace a kontext. Vypouštějí se často příslovečná určení místa jako *сюду/sem* a *там/там*, kupř.:

- *Хто не сховався, той і винуватий...*⁹⁷² *Kdo se neschoval, sám je vinen.*
- *[Обурені жителі] Вийшли з косами. Наразі бутафорськими...*⁹⁷³ *Vyšli s kosami. Zatím jen s maketami.*
- *Не вилетів би я зараз – вилетів би наступного тижня.*⁹⁷⁴ *Kdybych nevyletěl teď, vyletěl bych následující týden.*

Při použití odpovídající intonace lze někdy vypustit i časové určení, např.: *Ця конференція справді тривала [довго].*⁹⁷⁵ *Ta konference fakt ale trvala [dlouho].*

3.1.2.3 Neobsazená pozice doplňku

Pokud je doplněk konstitutivním členem určité větné struktury, potom bývá ve většině případů realizován. Existuje nicméně několik vesměs ojedinělých případů, kdy doplněk v konstitutivní pozici zůstává nevyjádřen, a na základě kontextu (a v následujících případech i s patřičnou intonací pohrdání), jej lze obnovit. Srov. kupř.: *Ten se (ale) ukázal (jako špatný člověk/jako hlupák). Ten se (zase) projevil (jako hlupák). Ten se (opět) vyznamenal (jako hlupák).* – *Виявився дурнем. / Показав себе дурнем. / Поводився як дурень.*⁹⁷⁶ *Jedná se*

⁹⁷⁰ Srov. Андерш, Й.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 143.

⁹⁷¹ Vlastní příklady větných výpovědí.

⁹⁷² Високий Замок 25.9.2003 Омар УЗАРАШВІЛІ: Увага: спецоперація! Хто не сховався, той і винуватий...

⁹⁷³ Високий Замок 22.11.2008 Наталія СОЛОДКІНА: Вийшли з косами. Наразі бутафорськими...

⁹⁷⁴ Високий Замок 6.11.2007 Галина ГУЗЬО: Віталій КОЗЛОВСЬКИЙ: «Не вилетів би я зараз – вилетів би наступного тижня. Як би не танцював...»

⁹⁷⁵ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁷⁶ Vlastní příklady větných výpovědí.

ovšem pouze o výjimky. Protože ve většině případů není doplněk dekonkretizován či jasně srozumitelný (a tím pádem i zpětně dosaditelný), jako v uvedených příkladech výpovědí. V těchto případech se už jedná o neúplnou větu.

3.2 Reverzní modifikace ZVS slovesných

Reverzní modifikace ZVS (реверсивні/обернені модифікації) slovesných představují větné struktury, ve kterých je agentní participant odsunut ze syntaktické pozice podmětu větné struktury výchozí a je přemístěn na pozici předmětu, příslovečného určení, případně se zcela z větné struktury modifikované ztrácí a není v ní zahrnut. Podmětová pozice je u reverzních modifikovaných větných struktur následně obsazena patientem, který ve struktuře výchozí zaujímal pozici předmětu či příslovečného určení.

Jak správně podotýká J. Anderš, dochází k přerušení přímé souvislosti mezi participanty (agens, patiens) a aktanty (podmět, předmět, příslovečné určení).⁹⁷⁷ Ve výchozích ZVS slovesných totiž v naprosté většině případů platilo, že agens zaujímá pozici podmětu, zatímco patientu jsou vyhrazeny pozice pro předmět a příslovečné určení. Tento vztah v případě reverzních modifikací neplatí.

Reverzní modifikace nicméně neopouštějí rámec větných konstrukcí dvojčlených. Lze je rozdělit na několik typů: pasivní, demipasivní, mediální a aktivní.⁹⁷⁸

3.2.1 Pasivní modifikace

Pasivní modifikace vycházejí převážně ze sémantických struktur agens – aktivní činnost – patiens, případně agens/příčina – psychický vztah – patiens/recipient.

Jedná se o modifikaci, během níž je patiens výchozí struktury přesunut na pozici podmětu. Původní agens je tímto z pozice podmětu vytěsněn. Buďto se přesouvá do pozice předmětné či příslovečné, které jsou často potenciální, anebo se mezi konstitutivními pozicemi vůbec nenachází. Poslední situace nastává především v těch případech, kdy dochází k dekonkretizaci a k zevšeobecnění agentu (srov. dekonkretizaci a zevšeobecnění u potenciálních modifikací, viz kapitola 3.1 výše), zatímco do popředí se dostává děj samotný (srov. koncentraci na děj samotný u bezpodmětových modifikací, viz kapitola 3.3 níže).

⁹⁷⁷ Srov. Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 143.

⁹⁷⁸ Srov. Adames, P.: Образование предложений из пропозиций в современном русском языке, s. 34-35.

Při pasivní modifikaci dochází i k formální změně slovesa na pozici přísudku. Existují dva hlavní pasivní tvary u sloves, a to v obou zkoumaných jazycích: tvar reflexivní na straně jedné a analytická forma participia minulého v kombinaci s odpovídajícím finitním tvarem slovesa *быти/бýt* (tzv. opisné/složené pasivum) na straně druhé.

Zachování agentu výchozí struktury, který byl vytěsněn z podmětové pozice, mezi konstitutivními (třebaže potenciálními) pravovalenčnými větnými členy struktury pasivní, se v komparaci ukrajinština / čeština liší.

V ukrajinštině je možnost původní agens věty výchozí explicitně vyjádřit i ve struktuře pasivní, tvořené reflexivní i opisnou formou slovesnou. Formálně se pak původní agens realizuje instrumentálním objektem či příslovečným určením (S_i), srov. např.: *Диктантми пишуться студентами*. **Diktáty se píšou studenty*.⁹⁷⁹

Oproti tomu v češtině je explikace původního agentu výchozí větné struktury ve struktuře pasivní o poznání méně častá; a často dokonce nemožná. Explikace původního agentu věty výchozí je v češtině možná především v pasivních konstrukcích tvořených opisnou pasivní formou. U tohoto typu vět lze v případě potřeby mluvčího původní agens realizovat, formálně instrumentálním či předložkovým genitivním objektem (S_i , od S_g) či příslovečným určením jako např.: *Vnuk byl pokárán (dědou)*. *Vnuk byl (od dědy) pokárán*.⁹⁸⁰ Takováto explikace agentu je pro češtinu nicméně netypická.

Nemožnost explicitně vyjádřit agens výchozí větné struktury ve struktuře modifikované se týká českých pasivních vět utvořených pomocí reflexivizace. Výjimku z tohoto pravidla tvoří ojedinělé případy, v nichž původní agens věty výchozí označuje nějakou věc, např.: *Dodržování tohoto postupu se zpravidla ošetřuje příslušnou směrnicí / skrze příslušnou směrnici / prostřednictvím příslušné směrnice*.⁹⁸¹ Tato nemožnost explikovat původní agens přibližuje tento typ pasivních vět ke konstrukcím s nevyjádřeným podmětem neurčitým (неозначено-особові речення, viz výše podkapitola 3.1.1.2), kde se stojí v porředí děj sám, např.: *Восени пишуться диктантми*. *Восени пишуть диктантми*. *На подзим се пишю диктаты*.⁹⁸²

Další odlišnost mezi oběma analyzovanými jazyky spočívá v tom, že v ukrajinštině lze opisný pasiv použít pouze u sloves dokonavých, zatímco v češtině u sloves obou vidů. Srov. kupř.: *Пишуться диктантми*. *Диктантми написані*. *(На)пишю се диктаты*. *Диктаты jsou*

⁹⁷⁹ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁸⁰ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁸¹ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁸² Vlastní příklad větné výpovědi.

(na)psány.⁹⁸³ Toto omezení je v ukrajinštině možná dáno tím, že opisný pasivní tvar spíš vyjadřuje děj jako výsledek procesu, zatímco reflexivní pasivní tvar chápe děj spíše jako proces. Na druhou stranu i přes toto omezení se pasiv v ukrajinštině vyskytuje častěji. Při překladu do češtiny se mnohdy využívají aktivní dvojčlenné větné struktury, kupř. *Studenti píší diktáty*.⁹⁸⁴

3.2.2 Demipasivní modifikace

Deminasivní modifikace se vyskytuje pouze v ukrajinštině, kde se týká poměrně omezeného množství sloves vnímání a myšlení. Do češtiny se tyto konstrukce nejčastěji překládají jakožto dvojčlenné aktivní věty.

Jedná se o reflexivní slovesné konstrukce, v nichž agens/recipient struktury výchozí je transformován ze subjektové pozice do pozice dativní objektové, zatímco objekt struktury výchozí se přesouvá na pozici podmětu. Recipient touto transformací zcela ztrácí svou agentnost a stává se pouze pasivním pozorovatelem děje, který se dostává do popředí. Tím se demipasivní struktury přibližují strukturám jednočlenným, v nichž dominuje děj samotný.

Příkladové věty:

- *Нашим читачам полюбилися сторінки «Тварини», «Рожеві окуляри», «Смакота»...*⁹⁸⁵ *Naši čtenáři se oblíbili rubriky Zvířata, Růžové brýle a Pochoutky.*
- *Чим вам запам'яталися студентські роки?*⁹⁸⁶ *Na co si vzpomínáte ze svých studentských let? / Co si pamatujete ze svých studentských let? / Co se vám vrylo do paměti z vašich studentských let?*
- *Місяць їм уявлявся в образі чоловіка, Сонце – жінки.*⁹⁸⁷ *Měsíc jim připadal mužský, zatímco slunce naopak ženské.*
- *Туреччина полюбилося і молоді...*⁹⁸⁸ *Turecko si oblíbila i mládež. / Turecko se líbí mladým.*
- Přechodný stupeň směrem k ukrajinským demipasivním konstrukcím představují výpovědi typu *А нам, високозамківцям, пригадується розмова півторарічної давнини.*⁹⁸⁹ *Nám, čtenářům novin Vysokuj zamok, se vybavuje rozhovor otištěný před*

⁹⁸³ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁸⁴ Vlastní příklad větné výpovědi.

⁹⁸⁵ Високий Замок 21.4.2011 Наталія БАЛЮК: І як вам наш новий формат?!

⁹⁸⁶ Високий Замок 1.10.2003 Галина ГУЗЬО: «КВНівці, дивлячись КВН, сміються рідко»,-

⁹⁸⁷ Високий Замок 30.12.2008 Омар УЗАРАШВІЛІ: У давній Колхіді бик уособлював чоловічу силу

⁹⁸⁸ Високий Замок 7.6.2006 Леся ФЕДІВ: Вам щоб відлежатися чи світ подивитися?

⁹⁸⁹ Високий Замок 4.5.2005 Іван ФАРІОН: Великомучениця Варвара Ющенко

rokom a púl. apod., které jsou utvořeny podle strukturního modelu $S_{nom} - Vf - S_a - S_d$, a jejichž sémantickou strukturu lze popsat jakožto kauzátor – uvědomění si – objekt uvědomění si – recipient (srov. příslušný strukturní model v kapitole 2.3.1 výše). Lze tedy souhlasit s tvrzením J. Anderše, že ukrajinské demipasivní větné konstrukce jsou podobné, nikoliv však identické, s českými větnými konstrukcemi typu *Vybavila se mu vlastní matka.* či *Diktát se žákům píše lehce.* atp.⁹⁹⁰

3.2.3 Mediální modifikace

Mediální modifikace je běžná v ukrajinštině i v češtině. Mediální modifikaci je možno uskutečnit v případě výchozích vět se sémantickou strukturou nositel statické relace – statická relace – objekt statické relace a s přísudkem formálně vyjádřeným slovesem dokonavým. Termín mediální vysvětluje P. Adamec jako neutrální ve vztahu k aktivitě i ve vztahu k pasivnosti.⁹⁹¹ To je pochopitelné, poněvadž se jedná o statickou relaci, v níž není možné nositele statické relace označit za typický agens ani objekt statické relace nelze považovat za typický patiens. J. Anderš tyto participanty výchozí struktury raději označuje jako kvaziagens a kvazipatiens.⁹⁹² Zřejmě proto, aby nevybočil z definice reverzní modifikace, která spočívá mj. ve vytěsnění agentu věty výchozí patientem věty výchozí (Podrobněji viz výše kapitola 3.2).

Při mediální modifikaci dochází k reflexivizaci slovesa v přísudku, k přesunu levointenčního participantu z pozice podmětu a k jeho transformaci do tvaru syntaktického substantiva v instrumentálu, a dále k přesunu objektu struktury výchozí na pozici podmětu struktury modifikované.

Příkladové věty:

- *Дитина з перших хвилин життя **наповнилася** батьківською енергетикою.*⁹⁹³
Dítě se o počátku nabilo rodičovskou energií.
- *[Пивниця] у неї доверху **наповнилася** водою.*⁹⁹⁴ *Její sklep se naplnil vodou až po strop.*
- *Клара **залилася** людським сміхом.*⁹⁹⁵ *Kláru obklopil lidský smích. / Klára se obklopila lidským smíchem.*

⁹⁹⁰ Srov. Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 148.

⁹⁹¹ Srov. Adamec, P.: Образование предложений из пропозиций в современном русском языке, s. 64. In: Anderš, J.: Типологія (1987), s. 149.

⁹⁹² Anderš, J.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 149.

⁹⁹³ Високий Замок 4.10.2004 Людмила ПОЛЕВСЬКА: Народився у ванні із джерельною водою

⁹⁹⁴ Високий Замок 30.3.2006 Галина МИЦЬ: Як Вселенський потоп...

- *Іншого разу Інеса залилася сльозами у поїзді дорогою у львівський Охматдіт.*⁹⁹⁶
Jindy, ve vlaku na cestě do Lvovského centra pro ochranu dětí a matek, se Inesiny oči naplnily slzami.

Mediální modifikaci se podobají věty utvořené na základě strukturního modelu $S_{nom} - Vf - S_i$ a sémantické struktury agens – aktivní činnost – patiens/instrument (srov. příslušný strukturní model v podkapitole 2.2.1 výše), kupř. *Сині Марфуні очі заплавають сльозми...*⁹⁹⁷ *Marfyny modré oči se zalily/naplnily slzami... / Marfyny modré oči zalijí/naplní slzy.*

3.2.4 Aktivní modifikace

Aktivní modifikace je posledním a zajímavým typem reverzních modifikací. Vyskytuje se v obou uvažovaných jazycích. Název tohoto typu modifikace poněkud svádí k interpretaci, že by se mohlo jednat o transformaci pasivní věty ve větu aktivní. Není tomu tak. Při aktivní modifikaci totiž dochází k jevu typickému právě pro reverzní modifikace, tj. odsunutí agentu/kauzátoru (s rysem příčiny) výchozí věty z pozice podmětu na pozici pravovalenční, tj. pozici objektovou či adverbialní, doprovázené ztrátou agentnosti. Naopak pravointenční participant na pozici objektu věty výchozí se přesouvá na právě uvolněnou pozici podmětu věty modifikované a stává se agentem.

Výchozí sémantickou strukturu lze popsat následovně: agens/kauzátor//příčina – emoční vztah – patiens/recipient. Následkem modifikace se tato struktura přetransformuje ve strukturu: agens/recipient – emoční vztah – příčina.

Při aktivní modifikaci dochází formálně k reflexivizaci slovesa a k vzájemnému prohození aktantů: substantiva v nominativním podmětu se substantivem v nepřímých předmětných pádech.

Reflexivní slovesný tvar reverzně-aktivní modifikace lze převést na opisný složený při zachování téhož významu. Nicméně výchozím tvarem zde zůstává tvar zvrtný. Zvrtné zájmeno *se* (v ukrajinštině postfix *-ся*) totiž (stejně jako v případě pasivních modifikací výše) kvůli své funkční mnohoznačnosti znesnadňuje identifikaci některých reverzně-aktivních větných výpovědí jakožto modifikovaných. Tato víceznačnost zvrtného *se* se projevuje v tom, že v některých případech se jedná o samostatný větný člen, objekt, (toto platí zvl. pro češtinu ve spojeních typu *mýt se – mýt sebe – mýt auto*), jindy se jedná pouze o nesamostatný

⁹⁹⁵ Високий Замок 11.1.2011 Лариса ПОПРОЦЬКА: Вважайте на свої мобілки, коли поруч Сонька Золота ручка!

⁹⁹⁶ Високий Замок 4.5.2005 Іван ФАРІОН: «Без рук» не означає «без надії»...

⁹⁹⁷ Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті, s. 299.

morfém formálně dvoučlenné lexikální jednotky (zvrtná slovesa, např. *přiznat se* a reflexiva tantum, kupř. *smát se*).⁹⁹⁸ O problému víceznačného *se* se rozepisujeme výše, v kapitolách 1.8.6 a 2.1.1.

Příkladové věty:

- *Це ти так проповіддю зворушився.*⁹⁹⁹ *To tě to kázání tak dojalo. / To ses tak nechal dojmout tím kázáním.*
- *Катя Шалаєва захопилася боксом і знялася для Playboy.*¹⁰⁰⁰ *Kaťa Šalajeva se nadchla pro box a nechala se fotografovat pro Playboy.*
- *Невже митець надихався популярним американським серіалом?*¹⁰⁰¹ *Zdalipak se umělec nadchnul pro populární americký seriál?*
- *Якби прагнув багатства і мучився питанням грошей, мені було б значно складніше...*¹⁰⁰² *Bylo by mi mnohem hůř, kdybych prahнул po bohatství a trápil se otázkou financí.*
- *У 105 років бабця Анна цікавиться телесеріалом «Мачуха».*¹⁰⁰³ *Babka Anna, které je 105 let, se zajímá o televizní seriál Macecha. / Stopětiletou babku Annu zajímá televizní seriál Macecha.*

Z výše uvedených větných výpovědí je patrné, že občas při překladu do češtiny dochází k odlišnostem v rekcii (*nadchnout se pro co*). Jindy může být při překladu do českého jazyka využita jiná struktura než reverzně-aktivní (*Stopětiletou babku Annu zajímá seriál Macecha.*).

Následující modifikace ZVS slovesných se již řadí k **větám jednočlenným**. Jedná se o tyto typy modifikací:

3.3 Bezpodmětové modifikace ZVS slovesných

Všechny doposud zmíněné (potenciální a reverzní) modifikace ZVS slovesných nevybočovaly z rámce dvojčlenných vět. Konstituovaly se okolo základní skladebné dvojice

⁹⁹⁸ Srov. Grepl, M. – Karlík, P.: Příruční mluvnické češtiny, s. 69.

⁹⁹⁹ Високий Замок 30.3.2011 Катерина ЛАБІНСЬКА: «В одній кімнаті живе нас 11 людей, одна коза, кіт і пес...»

¹⁰⁰⁰ Високий Замок 16.1.2007 Божена ГОРОДНИЦЬКА: Катя Шалаєва захопилася боксом і знялася для Playboy

¹⁰⁰¹ Високий Замок 21.10.2010 Галина ГУЗЬО: Прогулянка із Кохом. Між небом і бруківкою...

¹⁰⁰² Високий Замок 15.7.2010 Оксана ЗЬОБРО: Віктор Морозов: «Почну писати, якщо почую голос зверху»

¹⁰⁰³ Високий Замок 11.9.2006 Іван ФАРІОН: У 105 років бабця Анна цікавиться телесеріалом «Мачуха»

formálně vyjádřené slovesem ve finitním tvaru a syntaktickým substantivem v nominativu. Větná pozice podmětu přitom jak u reverzních, tak u potenciálních modifikací zůstala ve větné struktuře ať už explicitně (u reverzních modifikací) či implicitně (u potenciálních modifikací) zachována. Toto však nadále nebude neplatit.

V případě bezpodmětových modifikací je pozice podmětu z větné struktury (větného vzorce) odstraněna úplně. Predikátor jednočlenných vět, které bezpodmětové modifikace konstituují, neotvírá levovalenční pozici pro podmět. Ze základní skladebné dvojice výchozí dvojčlenné věty tak zbývá v jednočlenné větě pouze slovesná část, tzv. hlavní větný člen věty jednočlenné. (O bezpodmětových modifikacích se zmiňujeme také v kapitole 1.9 výše.)

Bezpodmětové modifikace lze rozdělit na tři skupiny podle formálního vyjádření hlavního větného členu: neosobní modifikace nereflexivní,¹⁰⁰⁴ neosobní reflexivní modifikace¹⁰⁰⁵ a modifikace realizované pomocí pasivních přípon *-но*, *-мо*. První dvě skupiny je možno ještě dále rozdělit podle formálního (větněčlenského a pádového) vyjádření pravých aktantů.

3.3.1 Neosobní modifikace nereflexivní (безособові незворотні модифікації)

Mezi neosobní nereflexivní modifikace dvojčlenných větných struktur lze zařadit takové jednočlenné větné struktury, jejichž jádrem je nezvratné sloveso ve finitním tvaru 3. osoby čísla jednotného rodu středního, v tzv. neosobním tvaru.

J. Anderš ve své monografii prezentuje výčet strukturních modelů, konstituujících se v ukrajinštině i v češtině v rámci této modifikace.¹⁰⁰⁶ Jde o formální dělení podle charakteru (větněčlenského a pádového) pravých aktantů, z něhož budeme i v naší práci vycházet:

- $S_n - Vf - Adv \rightarrow Vf_{imp} - Adv$: Příkladové věty: *З волосся капало.*¹⁰⁰⁷
- $S_n - Vf - S_d - Adv \rightarrow Vf_{imp} - S_d - Adv$: Příkladové věty: *У голові їй шумило.*¹⁰⁰⁸
- $S_n - Vf - S_a - Adv \rightarrow Vf_{imp} - S_a - Adv$: Příkladové věty: *Мене в горлі пече від ртуті.*¹⁰⁰⁹
- $S_n - Vf - Adv \rightarrow Vf_{imp} - S_i - Adv$: Příkladové věty: *На Кавказі знову пахне порохом....*¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁴ Leška, O. – Savický, N. – Šišková, R.: Mluvnice současné ukrajinštiny, s. 189n.

¹⁰⁰⁵ Tamtéž, s. 191n.

¹⁰⁰⁶ Sgov. Андерш, Й.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 152.

¹⁰⁰⁷ Високий Замок 7.2.2011 Галина ВДОВИЧЕНКО: Портрети книжок в інтер'єрі

¹⁰⁰⁸ Vlastní příklad větné výpovědi.

¹⁰⁰⁹ Високий Замок 16.8.2006 Іван ФАРІОН: «Ртуть можна їсти!»

- $S_n - Vf - S_a \rightarrow Vf_{imp} - S_a - S_i$: Příkladové věty: *Всіх молоком облило.*¹⁰¹¹
- $S_n - Vf \rightarrow Vf_{imp} - S_g$: Příkladové věty: *Українського війська прибуло.*¹⁰¹²
- $S_n - Vf - S_a \rightarrow Vf_{imp} - S_a$: Příkladové věty: *Нас трясло менше.*¹⁰¹³

Tento typ neosobní modifikace se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích, nicméně v ukrajinštině je rozšířenější a frekventovanější. Jednočlenné věty tohoto typu se z ukrajinštiny do češtiny mnohdy převádějí pomocí vět dvojčlenných s využitím významově prázdných zájmen pro forma, jako např.: *to, něco* apod. Srov. např.: *Нас трясло менше.*¹⁰¹⁴ – *Трясло to s námi méně.* O této tzv. tendenci do nominativizace subjektu jsme se podrobněji zmiňovali již výše v podkapitole 1.8.1.

Následuje výčet strukturních modelů konstituovaných v rámci tohoto druhu modifikace:

Strukturní model $Vf_{imp} - Adv_{loc}$

Tento strukturní model sestává pouze z neosobně použitého verba finita ve 3. osobě singuláru neutra a konstitutivní pozice pro příslovečné určení místa.

Příklady vět:

- *Не поїдемо, поки у кишнях не зашелестить.*¹⁰¹⁵ *Nepojedeme nikam, dokud to v kapsách nebude cinkat. / Nepojedeme nikam, dokud nám v kapsách nebudou cinkat peníze.* Pro překlad do češtiny je použito dvojčlenné větné konstrukce: buďto s formálním podmětem *to* anebo s rekonstruovaným podmětem na základě významu dané výpovědi (*peníze*).
- *З волосся капало.*¹⁰¹⁶ *Z vlasů kapalo. / Z vlasů kapala voda.* V tomto případě čeština mnohem častěji využívá překlad pomocí dvojčlenné struktury s restaurovaným podmětem podle významu výpovědi (*voda*).
- *Вкотре линуло [у залі]: “На хвилях Світязя ми не прощаємось, на хвилях Світязя ми зустрічаємось”...*¹⁰¹⁷ *Sálem podruhé zaznělo: Na vlnách Dněpru...* Zajímavostí této větné výpovědi je skutečnost, že vezmeme-li v potaz okolí dané

¹⁰¹⁰ Високий Замок 7.8.2008 Омар УЗАРАШВІЛІ: На Кавказі знову пахне порохом...

¹⁰¹¹ Високий Замок 6.9.2010 Олеса ПАСТЕРНАК: Господар свого часу та чималих грошей

¹⁰¹² Високий Замок 21.6.2004 Галина ГУЗЬО: Українського війська прибуло

¹⁰¹³ Високий Замок 9.12.2003 Іван ФАРІОН: «Про землетрус нас попереджають Лінда і Барсінка...»

¹⁰¹⁴ Високий Замок 9.12.2003 Іван ФАРІОН: «Про землетрус нас попереджають Лінда і Барсінка...»

¹⁰¹⁵ Високий Замок 27.10.2009 Наталія КРАВЧУК: «Не поїдемо, поки у кишнях не зашелестить»

¹⁰¹⁶ Високий Замок 7.2.2011 Галина ВДОВИЧЕНКО: Портрети книжок в інтер'єрі

¹⁰¹⁷ Високий Замок 15.7.2006 Наталія КРАВЧУК: Веселі товстуні – «На хвилях Світязя»

výpovědi, potom lze jakožto podmět chápat celou následující větnou výpověď „*На хвилях Світязя...*“

- *В очах потемніло.*¹⁰¹⁸ *V očích se setmělo. / Oči potemněly.*
- *Але щоб не дуло через старі одинарні вікна, зі середини шиби обклеюють скотчем.*¹⁰¹⁹ *Ale aby netáhlo skrz stará okna, tak se oblepují lepicí páskou.* Zajímavostí této větné struktury je fakt, že se současně jedná i o potenciální modifikaci podmětové pozice (*хтось, люди обклеюють*).

Příslowečné určení zde do jisté míry kompenzuje chybějící podmětovou pozici. J. Anderš uvádí, že právě proto lze toto příslowečné určení chápat jakožto znak predikativnosti (предикативну ознаку), který se nicméně ztrácí, jakmile se stane pouhým příslowečným určením věty dvojčlenné, např. užitím formálních podmětů *це/то, щось/ніщо* apod.¹⁰²⁰

Příklady vět:

- *На даху потяга постійно щось гуркотіло, дзеленчало, грюкало.*¹⁰²¹ *Na střeše vlaku stále něco drkotalo a řinčelo.*
- *Всю ніч у повітрі щось рвалося, свистіло, вибухало.*¹⁰²² *Celou noc ve vzduchu cosi hvíždalo a práskalo.*

Oba výše uvedené příklady ukrajinských větných výpovědí obsahovaly formální podmět (*щось*), který je sice i v ukrajinštině možný, nicméně ne tak častý jako tomu bývá v češtině.

Nakonec je třeba zmínit ještě jednu transformaci ve větu dvojčlennou, která se zde nabízí, a sice přesun příslowečného určení věty jednočlenné do podmětu věty dvojčlenné. Samozřejmě tímto dochází k významovým nuancím, srov. kupř.: *В очах потемніло.*¹⁰²³ / *Очі потемніли.* – *Oči pohasly.*

Strukturní model $Vf_{imp} - S_d - Adv_{loc}$

Tato struktura je typičtější spíše pro češtinu. Ukrajinština totiž dává přednost spíše struktuře $Vf_{imp} - y/\delta S_g - Adv_{loc}$, o níž se zmiňujeme dále.

Tato struktura má oproti výše analyzované struktuře $Vf_{imp} - Adv_{loc}$ navíc konstitutivní pozici pro dativní objekt, který označuje nějakou osobu. Neosobně užitě sloveso na pozici

¹⁰¹⁸ Високий Замок 4.5.2005 Омар УЗАРАШВІЛІ: Автобус в'їхав у... квартиру

¹⁰¹⁹ Високий Замок 28.8.2008 Іван ФАРІОН: Із колишньої корчми – у хатину «під знос»

¹⁰²⁰ Андерш, Й.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 153.

¹⁰²¹ Високий Замок 4.11.2006 Олена Корнєєва: Чи задовольняє вас сервіс на залізниці?

¹⁰²² Високий Замок 3.1.2003 Олександра ХАРЧЕНКО: Головна ялинка Львова ледь не згоріла

¹⁰²³ Високий Замок 4.5.2005 Омар УЗАРАШВІЛІ: Автобус в'їхав у... квартиру

přísudku nás informuje o mimovolních psychosomatických pochodech, které lze lokalizovat v nejrůznějších částech lidského těla. Pro lokalizaci děje je nejpříhodnější příslovečné určení místa.

Příkladové věty:

- *По бороді [йому/у нього] **текло**, а в рот **не попало**...*¹⁰²⁴
- ***Шумить** їй у голові.*¹⁰²⁵ *Šumí jí v hlavě.*

Transformaci tohoto typu jednočlenných vět do větné struktury dvojčlenné lze provést několika způsoby: Jednak zavedením formálního podmětu *to/щось* (mnohem častější výskyt formálního podmětu lze pozorovat v češtině než v ukrajinštině), srov. např.: *Шумить їй у голові. / Щось їй у голові шумить. – Šumí jí v hlavě. / V hlavě jí to šumí.* Jednak přesunem příslovečného určení na pozici podmětu věty dvojčlenné, srov. kupř.: *Голова в неї шумить. – Hlava jí šumí.*

Za zajímavost lze považovat i plynulý přechod od dativního objektu k atributu vyjadřujícího posesivní vztah. Zatímco v souladu s intencí mluvčího je v případě dativního objektu zdůrazněn nositel psychosomatického stavu, u atributu je to rys posesivnosti, srov. např.: *Кручі **му** в žaludku. → V **jeho** žaludku **кручі**. Шумить **їй** у голові. Шумить **її** голова.*

Strukturní model Vf_{imp} – praep S_g – Adv_{loc}

- Strukturní model typický pro ukrajinský jazyk. Nejčastěji označuje psychosomatické pochody v těle člověka (formálně vyjádřen genitivním objektem s předložkovou vazbou; nejčastěji *y/в* či *від*), které lze lokalizovat v některé jeho části (formálně vyjádřeno pomocí příslovečného určení místa). V češtině tento strukturní model koreluje s výše uvedeným strukturním modelem s dativním objektem Vf_{imp} – S_d – Adv_{loc} (*Шумить їй/у неї в голові.*¹⁰²⁶ *Šumí jí v hlavě.*), strukturním modelem s akuzativním objektem Vf_{imp} – S_a – Adv_{loc} (*Якщо [у вас] **болить** у скронях.*¹⁰²⁷ *Když vás **bolí** tváře. viz dále*), případně se překládá pomocí dvojčlenných větných konstrukcí.

Příkladové věty:

- *У когось ... **тиснуло** в грудях.*¹⁰²⁸ *Někoho **svíralo** na prsou.*

¹⁰²⁴ Високий Замок 19.8.2009 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Цукровий діабет – від цукру. Але ж не від меду...

¹⁰²⁵ Vlastní příklad větné výrovědi.

¹⁰²⁶ Vlastní příklad větné výrovědi.

¹⁰²⁷ Високий Замок 3.9.2005 Ірина ЛИСИЧАНСЬКА: Якщо болить у скронях

¹⁰²⁸ Високий Замок 24.9.2009 Ірина КУШИНСЬКА: Більшість хвороб – таки від нервів...Надмірне потовиділення – теж від нервів...

- *Рік тому, коли я прийшов у Мінфін, у нас зі всіх дірок **текло!***¹⁰²⁹ *Před rokem, když jsem přišel na Ministerstvo financí, tak z nás všech lilo.*
- *30 вересня в центрі Ужгорода **рясніло від** міліцейських мундирів і генеральських лампасів.*¹⁰³⁰ *Dne 30. září to v centrum Užhorodu armádními uniformami jen zářilo.*
- ***Від** лампасів [на мундурах] **рясніло.***¹⁰³¹ *Armádní lampasy na uniformách zářily.*

Ve srovnávacím ukrajinsko-českém plánu lze opět zmínit možnost nevyjádření objektové pozice, která může být v ukrajinštině pouze potenciální, např. *Якщо [у вас] шумить у вухах.*¹⁰³² *Když vám píská v uších.*

Transformaci tohoto typu jednočlenných vět do větne struktury dvojčlenné lze provést několika způsoby: Jednak zavedením formálního podmětu *to/щось* (mnohem častější výskyt formálního podmětu lze pozorovat v češtině než v ukrajinštině), srov. např.: *Коли йшов подвір'ям театру, [у мене] в носі щось **хруснуло.***¹⁰³³ *Když jsem šel přes nádvoří divadla, v noze mi cosi křuplo.* Jednak přesunem příslovečného určení na pozici podmětu věty dvojčlenné, srov. kupř.: *Крупла ми нога, když jsem šel nádvořím divadla.*

Nicméně je nutno počítat s významovými nuancemi, které s sebou většina takovýchto transformací přináší.

Strukturní model Vf_{imp} – S_a – Adv_{loc}

Tento strukturní model konstituují ukrajinská i česká neosobně použitá slovesa, která mnohdy označují psychosomatický stav osoby (tato bývá formálně vyjádřena akuzativním objektem), který lze lokalizovat v některé části jejího těla (formálně vyjádřeno lokálním určením). Tento sémantický diapazon předurčuje sémantickou blízkost se dvěma předchozími strukturními modely: Vf_{imp} – S_d – Adv_{loc} a Vf_{imp} – y/в S_g – Adv_{loc}, např.:

- *Мене в горлі **пече** від ртуті.*¹⁰³⁴ *V krku mne od/po požité rtuti pálí.*
- *Під кінець сьомого [вчителя] **пече** у горлі й пропадає голос.*¹⁰³⁵ *Ke konci sedmé hodiny učitele už bolí v krku a hlas vupnechává.*
- ***Коле** нас в боці. – **Коле** у нас в боці.*¹⁰³⁶ *Píchá nás v boku.*

¹⁰²⁹ Високий Замок 28.1.2006 Наталія БАЛЮК: «Ты проснешься утром, здрасьте, видишь, Кучмы нет при власти»

¹⁰³⁰ Високий Замок Омар УЗАРАШВІЛІ: В «українську Сицилію» вводять Внутрішні війська

¹⁰³¹ Високий Замок 11.4.2011 Омар УЗАРАШВІЛІ: На очах Могильова «занапали» вибухівку

¹⁰³² Високий Замок 7.6.2010 Людмила РЕВУЦЬКА: Якщо шумить у вухах

¹⁰³³ Високий Замок 28.2.2007 Олеся ПАСТЕРНАК: За гру на милициях отримав грамоту «За мужність»

¹⁰³⁴ Високий Замок 16.8.2006 Іван ФАРІОН: «Ртуть можна їсти!»

¹⁰³⁵ Високий Замок 3.10.2003 Галина МИЦЬ: «Ви маєте зробити все, щоб сподобатися моїй дитині...»

¹⁰³⁶ Vlastní příklad větne výpovědi.

- *Порожніло два місця в його авто.*¹⁰³⁷ *Dvě místa v jeho autě zůstávala volná.*
- *Від мосту дівчину віднесло вже на метрів 600.*¹⁰³⁸ *Od mostu to dívku odneslo do vzdálenosti 600 metrů.*
- *У якийсь момент машину сильно смикнуло (водій робив хитромудрі маневри між машинами на темній дорозі і різко загальмував) – і мене кинуло на лобове скло.*¹⁰³⁹ *V určitý okamžik to autem silně šklublo ... a mě to hodilo na čelní sklo / a se mnou to hodilo na čelní sklo.*

Mimo tuto významovou blízkost lze pozorovat i jisté sémantické nuance, dané sémantickou odlišností dativního a akuzativního objektu navzájem.

Možností transformace v dvojčlennou větnou strukturu se využívá především v češtině. Tato se děje obdobným způsobem jako u struktur předešlých, a to nějčastěji přesunem příslovečného určení na pozici podmětu věty dvojčlenné, např.: *Píchá mne v levém boku.* – *Píchá mne levý bok.*

Opět i zde platí, že akuzativní objekt bývá v ukrajinštině často neexplikován, a tudíž pouze potenciální, např.: *Під кінець сьомого [вчителя] нече у горлі ї пропадає голос.*¹⁰⁴⁰

Strukturní model Vf_{imp} – S_i – Adv_{loc}

Tento strukturní model se vyskytuje v obou zkoumaných jazycích, nicméně v ukrajinštině je šířejí a častěji zastoupen, než v češtině. Komponent Adv_{loc} označuje místo, kde je děj lokalizován, komponent S_i upřesňuje zdroj.

Příkladové věty:

- *Якими [серіями] в той час рясніло в наших краях.*¹⁰⁴¹ *Jakými seriály se to tehdy u nás hemžilo.*
- *[У будинку] Горіло синім полум'ям...*¹⁰⁴² *V budově plápolaly modré plameny.*
- *На Кавказі знову пахне порохом...*¹⁰⁴³ *Na Kavkaze to opět zavání střelným prachem. / Na Kavkaze je opět cítit střelný prach. / Na Kavkaze se opět schyluje k válce.*

¹⁰³⁷ Високий Замок 12.10.2005 Інна ПУКІШ-ЮНКО: «Всё изменится, а Крым останется»*...
Всесоюзним?

¹⁰³⁸ Високий Замок 29.11.2008 Наталія КРАВЧУК: 18-річна лучанка стрибнула з мосту в річку

¹⁰³⁹ Високий Замок 4.5.2005 Тетяна ВЕРГЕЛЕС: Не маршрутки – «гробы на колесах»

¹⁰⁴⁰ Високий Замок 3.10.2003 Галина МИЦЬ: «Ви маєте зробити все, щоб сподобатися моїй дитині...»

¹⁰⁴¹ Високий Замок 21.10.2004 Леся ФЕДІВ: Регіональний патріотизм у краю териконів

¹⁰⁴² Високий Замок 28.1.2006 Світлана КЛЮС: Пожежа знищила третину будинку

¹⁰⁴³ Високий Замок 7.8.2008 Омар УЗАРАШВІЛІ: На Кавказі знову пахне порохом...

- *Без проблем вгадала часник, а от там, де був аромат цибулі, мені запахло шашликом.*¹⁰⁴⁴ *Bez problémů jsem poznala česnek, ale tam, kde bylo aroma cibule, mi to zavonělo šašlikem / po šašliku.*

Opět, podobně jako u výše uvedených strukturních modelů, mohou být v ukrajinštině pozice pro adverbialie anebo pozice pro objekt v instrumentále pouze potenciální, a tím pádem v konkrétní výpovědi nerealizované, srov. kupř.: [*У будинку*] *Горіло синім полум'ям...*¹⁰⁴⁵

V některých případech lze při překladu do češtiny využít hned několika struktur, srov. např.: *Na Kavkaze to opět zavání/smrdí střelným prachem / po střelném prachu / od střelného prachu. / Na Kavkaze je zase cítit střelný prach. / Kavkaz je cítit střelným prachem. / Na Kavkaze se opět schyluje k válce.*

Z výše uvedeného příkladu vyplývá, že při překladu do češtiny dochází k transformaci strukturního modelu ve větu dvojčlennou. Jednou možností je převést příslovečné určení místa na podmětovou pozici věty dvojčlenné. Druhou možností je transformovat instrumentální objekt v podmět věty dvojčlenné. Třetí možností je doplnění významově prázdného, a tedy pouze formálního podmětu *to*. Při transformacích mezi jednočlennými a dvojčlennými strukturami nicméně dochází k významovým nuancím. V češtině na druhou stranu existují i nečetné případy, kdy lze podle tohoto jednočlenného strukturního modelu větu vytvořit, srov. např.: *V pokoji vonělo růžemi / po růžích.*¹⁰⁴⁶

Strukturní model $Vf_{imp} - S_a - S_i$

Tento strukturní model je rozšířen především v ukrajinštině. V češtině má velmi omezenou distribuci. Vesměs se jedná o ojedinělé případy (např. *Обдуло її холодним вітром.*¹⁰⁴⁷ *Ovanulo ji studeným větrem.*).

Příkladové věty:

- *П'ятирічну дівчинку вбило електрострумом.*¹⁰⁴⁸ *Pětiletou holčičku zabil elektrický proud. / Pětiletá holčička byla zabita elektrickým proudem.*
- *А якщо він загубиться чи його вітром здує?*¹⁰⁴⁹ *A co když zabloudí nebo jej odvane vítr?*

¹⁰⁴⁴ Високий Замок 13.8.2009 Зіновія ВОРОНОВИЧ: Запах перебивають кавою, а смак – вафельним листом

¹⁰⁴⁵ Високий Замок 28.1.2006 Світлана КЛОС: Пожежа знищила третину будинку

¹⁰⁴⁶ Srov. Grepl, M. – Karlík, P. a kol.: Příruční mluvnice češtiny, s. 392.

¹⁰⁴⁷ Vlastní příklad větné výpovědi.

¹⁰⁴⁸ Високий Замок 27.12.2010 Омар УЗАРАШВІЛІ: П'ятирічну дівчинку вбило електрострумом

¹⁰⁴⁹ Високий Замок 21.1.2010 Сюзанна БОБКОВА: Ярослав Склепкович: «Ювеліри протягів бояться, щоб камінчики вітром не здуло...»

- *Через кілька хвилин мене всю обсипало пухирями.*¹⁰⁵⁰ *Během několika minut jsem se obsypala puchýři.*
- *Всіх молоком облило.*¹⁰⁵¹ *Všichni lidi kolem mléko polilo. / Všichni lidi kolem byli politi/polití mlékem/od mléka.*
- *Після цих слів пані Марту неначе обдало окропом...*¹⁰⁵² *Po těchto sloves jakoby paní Martu orařili vřelou vodou.* Při překladu do češtiny bylo v případě této větné výpovědi použito subjektové modifikace, tzv. nevyjádřeného podmětu neurčitého (viz výše podkapitola 3.1.1.2).
- *Чоловіка лише поранило [летючими частинами вибухлої бомби в аеропорті Домодедово], він буде жити...*¹⁰⁵³ *Muže letící části vybuchlé bomby nezabily, ale pouze poranily. / Muž byl zraněn, ale bude žít.*
- *Повінь була, то весь двір затопило [водою].*¹⁰⁵⁴ *Přišla povodeň a zatopila celý dvůr.* V uvedeném příkladě nebyl explikován instrumentální objekt (водою), protože z kontextu (повінь) tento jednoznačně vyplývá.
- *Людей, які їхали на ескалаторі, відкинуло вибуховою хвилею.*¹⁰⁵⁵ *Lidi jedoucí na eskalátoru byli odmrštěni tlakovou vlnou. / Lidi jedoucí na eskalátoru odmrštila tlaková vlna.*

Při překladu do češtiny se volí struktura dvojčlenná s akuzativním objektem Sn – Vf – Sa, kterou je možno v případě strukturního modelu Vf_{imp} – S_a – S_i považovat za strukturu výchozí. Častý bývá i alternativa v překladu do češtiny s využitím reverzní, pasivní modifikace, srov. např.: *Pět let starou holčičku zabil elektrický proud. – Pětiletá holčička byla zabita elektrickým výbojem.*

Agens/kauzátor (často se jedná o přírodní živel či jinou mimovolní sílu) dvojčlenné struktury je transformován v instrumentální objekt struktury jednočlenné, přibíráje odstín instrumentálnosti (který je pro instrumentál obecně typický) plus odstín příčiny. Recipientem je v případě výchozí i modifikované větné struktury zpravidla osoba. Srov. např.: *Електрострум вбив п'ятирічну дівчинку. – П'ятирічну дівчинку вбило електрострумом.*

¹⁰⁵⁰ Високий Замок 19.8.2006 Стефанія КОБЕЙКО: Чи часто на вашому столі мед?

¹⁰⁵¹ Високий Замок 6.9.2010 Олеся ПАСТЕРНАК: Господар свого часу та чималих грошей

¹⁰⁵² Високий Замок 5.10.2006 Іван ФАРІОН: «Заради здоров'я внучки я готова впасти на коліна перед мільйонерами...»

¹⁰⁵³ Високий Замок 27.1.2011 Ігор ТИМОЦЬ: «У Росії йде тиха громадянська війна. Інколи вона вибухає погромами чи терактами...»

¹⁰⁵⁴ Високий Замок 10.3.2011 Ольга ЧИТАЙЛО: У воді – вся таблиця Менделєєва, а під хатами – очерет...

¹⁰⁵⁵ Високий Замок 12.4.2011 Ігор ТИМОЦЬ: «Такої крові не варта жодна політична мета...»

Strukturní model Vf_{imp} – S_g

Tento strukturní model se vyskytuje v obou analyzovaných jazycích, nicméně v ukrajinštině je více produktivní (především v případě záporového genitivu). Souvisí to pravděpodobně s obecnou likvidací genitivního objektu v češtině, kde se často transformoval v objekt akuzativní.

Tento strukturní model vychází z dvojčlenné větne struktury monovalenční, S_n – Vf. Při transformaci v jednočlennou strukturu dochází k přeměně podmětu věty dvojčlenné na objekt genitivní struktury jednočlenné, přesněji na objekt partitivní či záporový. Jak správně podotýkají J. Bauer a M. Grepl, záporový genitiv lze totiž chápat jakožto nejkrajnější případ partitivnosti.¹⁰⁵⁶ S tímto specifíkem je spjata i poměrně omezená množina sloves, schopných takovouto transformaci prodělat. Obecně je možno konstatovat, že se jedná o slovesa s významem změny (zmenšení či naopak zvětšení) kvantitativně-kvalitativních charakteristik, jež uvádí syntaktické substantivum v genitivu na pozici partitivního objektu.

Příklady vět:

- *Українського війська **прибуло**.*¹⁰⁵⁷ *Ukrajinského vojska přibýlo.*
- *А народу **прибувало**.*¹⁰⁵⁸ *Ale národa přibývalo.*

Specifická skupina v rámci tohoto strukturního modelu jsou konstrukce s genitivem záporovým, který se pojí s negativními tvary sloves typu *бути, існувати, залишатися, зостатися, минати, проходити* etc. Do češtiny se konstrukce tohoto typu překládají až na výjimky typu *Не минуло і десяти днів... Ющенко переміг.*¹⁰⁵⁹ *Neminulo/Neuběhlo ani deset dní a Juščenko zvítězil.*, respektive ustálená spojení typu *Peněz není a není*. atp. jakožto dvojčlenné věty.

Příklady vět:

- *Такого теплого жовтня давненько **не було**...*¹⁰⁶⁰ *Takový teplý říjen už dávno nebyl.*
- *Приємних переговорів у Москві **не буде**.*¹⁰⁶¹ *Příjemná jednání se v Moskvě konat nebudou.*
- *Доларів **немає!***¹⁰⁶² *Dolary nejsou.*

¹⁰⁵⁶ Bauer, J. – Grepl, M.: Skladba spisovné češtiny, s. 113.

¹⁰⁵⁷ Високий Замок 21.6.2004 Галина ГУЗЬО: Українського війська прибуло

¹⁰⁵⁸ Високий Замок 21.4.2011 Зіновія ВОРОНОВИЧ: «До раю так будете пхатись, а не до Польщі...»

¹⁰⁵⁹ Високий Замок 4.5.2005 Інна ПУКШ-ЮНКО: Ющенко переміг

¹⁰⁶⁰ Високий Замок 6.10.2011 Марія ДЕРКАЧ: Такого теплого жовтня давненько не було...

¹⁰⁶¹ Високий Замок 23.9.2011 Аскольд ЄРЬОМІН: Приємних переговорів у Москві не буде

¹⁰⁶² Високий Замок 27.9.2011 Зіновія ВОРОНОВИЧ: «Доларів немає! Євро теж!»

- **Не існувало** ані скляних куль, ні блискучих кольорових гірлянд.¹⁰⁶³ *Neexistovaly ani vánoční koule, ani třpytící se barevné řetězy.*
- **Не залишилося** майже ні копійки.¹⁰⁶⁴ *Nezůstala skoro ani jedna kopějka.*
- **Не минуло** і десяти днів... Ющенко переміг.¹⁰⁶⁵ *Neminulo/Neuběhlo ani deset dní a Juščenko zvítězil.*

Strukturní model Vf_{imp} – S_a

I s tímto strukturním modelem s akuzativním objektem bez předložky se lze setkat mnohem častěji v ukrajinštině.

Příkladové věty:

- *Надю так **трясло** і підкидало, що, здавалося, вона впаде і зламає собі хребет.*¹⁰⁶⁶ *S Nad'ou to tak škubalo a třáslo, až to vypadalo, že spadne a poraní si páteř.*
- *Нас “**трясло**” менше, але паніка була велика.*¹⁰⁶⁷ *Třáslo to [zemětřesení] s námi méně, ale panika byla velká.*
- *Вас всіх там **підняло** та **гепнуло**...*¹⁰⁶⁸ *Všechny vás to tam nadzvedlo a seklo to s vámi.*
- *У якийсь момент машину сильно **смикнуло**...*¹⁰⁶⁹ *V určitý okamžik to s autem škublo.*
- *Лукашенка **нудить** від демократії.*¹⁰⁷⁰ *Lukašenkovi se dělá z demokracie nevolno.*
- *Його різко **сігнуло**.*¹⁰⁷¹ *Silně to s ním škublo. / Silně jím škublo.*
- *Від неприємних відчуттів мене аж **пересмикнуло**.*¹⁰⁷² *Kvůli nepřijemným pocitům to se mnou zatávalo. / Nepříjemné pocity se mnou zatávaly.*
- *Літак набрав висоту 1500 метрів і зробив запланований маневр вліво, але потім його **затрясло** й **потягнуло** вправо.*¹⁰⁷³ *Letadlo nabralo výšku 1500 metrů a udělalo plánovaný manévř vlevo, ale potom to s ním zatřáslo a stáhlo ho na pravou stranu.*

¹⁰⁶³ Високий Замок 25.12.2008 Тетяна ЖЕРНОВА: Ялинку в хату дідух привів...

¹⁰⁶⁴ Високий Замок 6.12.2010 Іван ФАРІОН: Будівельники стадіону до Євро-2012 шукатимуть правду в УЄФА

¹⁰⁶⁵ Високий Замок 4.5.2005 Інна ПУКІШ-ІОНКО: Ющенко переміг

¹⁰⁶⁶ Високий Замок 16.1.2007 Олеся ПАСТЕРНАК: Ні ходити, ні сидіти, ні лежати...

¹⁰⁶⁷ Високий Замок 9.12.2003 Іван ФАРІОН: «Про землетрус нас попереджають Лінда і Барсінка...»

¹⁰⁶⁸ Високий Замок 27.1.2011 Анатолій АРХАРІВ: «Я вам пишу письмом листа...»

¹⁰⁶⁹ Високий Замок 4.5.2005 Тетяна ВЕРГЕЛЕС: Не маршрутки – «гробы на колесах»

¹⁰⁷⁰ Високий Замок 22.4.2011 Ганна СРМАК: Лукашенка «нудить від демократії»

¹⁰⁷¹ Високий Замок 7.9.2006 Людмила ПОЛЕВСЬКА: Пропустив через себе 10 тисяч вольт!

¹⁰⁷² Високий Замок 5.7.2007 Наталія КРАВЧУК: Юрій з Берестечка їсть... цинкові відерця

Jak je s uvedených příkladů patrné, při překladu do češtiny lze strukturní model $Vf_{imp} - S_a$ použít pouze výjimečně. Naopak často se využívá dvojčlenných větných struktur, mnohdy pomocí formálního podmětu *to* a instrumentálním objektem s předložkovou vazbou *s* S_i .

3.3.2 Neosobní reflexivní modifikace (безособові зворотні модифікації)

Mezi neosobní reflexivní modifikace lze zařadit takové jednočlenné větné struktury, které se konstituují okolo predikátorů formálně vyjádřených neosobní 3. osobou čísla jednotného všech časů, po doplnění zvrtného tvaru, tj. postfixy *-ся -сь* v ukrajinštině a zvrtným zájmenem *se* v češtině. Mimo zvrtných tvarů jindy nezvrtných sloves sem patří i slovesa zvrtná.¹⁰⁷⁴

Neosobní reflexivní modifikace lze přitom rozdělit na dvě skupiny podle toho, zdali se podmětová pozice výchozí větné struktury dvojčlenné transformuje v pozici dativního objektu struktury jednočlenné, anebo jestli se tato mezi konstitutivními pozicemi jednočlenné větné struktury vůbec nenachází. Pro první typ J. Bauer a M. Grepl používají termín dispoziční modifikace, pro typ druhý modifikace dějová.¹⁰⁷⁵ Tyto termíny pro ukrajinštinu přejímá i J. Anderš.¹⁰⁷⁶

3.3.2.1 Dispoziční modifikace

Dispoziční modifikace se týká těch případů, kdy podmětová pozice výchozí struktury dvojčlenné je přetvořena v pozici dativního objektu věty jednočlenné. Do popředí se dostává děj samotný (což lze říci o jednočlenných větách obecně), nicméně zároveň je vyjádřen ten (zpravidla osoba), kdo tento děj vykonává. Nejedná se však už o agens věty výchozí, nýbrž, jak podotýká Mrázek, spíše o někoho, kdo činnost vykonává mimovolně a je spíše nositelem činnosti než agentem.¹⁰⁷⁷

Dispoziční modifikace má v ukrajinštině i v češtině dva hlavní strukturní modely pro svou realizaci, které se od sebe liší pouze výskytem či absencí konstitutivní pozice pro příslovečné určení způsobu, a to $Vf_{imp\ refl} - S_d - Adv_{mod}$ a $Vf_{imp\ refl} - S_d$.

¹⁰⁷³ Високий Замок 5.1.2004 Аскольд ЄРЬОМІН: У Червоному морі знайдено 60 тіл загиблих

¹⁰⁷⁴ Slov. Leška, O. – Savický, N. – Šišková, R.: Mluvnice současné ukrajinštiny, s. 191.

¹⁰⁷⁵ Slov. Bauer, J. – Grepl, M.: Skladba spisovné češtiny, s. 71.

¹⁰⁷⁶ Slov. Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською, s. 159n.

¹⁰⁷⁷ Slov. Мразек, Р.: Модели русских конструкций с возвратной глагольной формой, s. 103.

Strukturní model Vf_{imp refl} – S_d – Adv_{mod}

Tento strukturní model dispoziční modifikace obsahuje konstitutivní pozici pro dativní objekt (jedná se o transformovaný podmět výchozí dvojčlenné větne struktury) a konstitutivní pozici pro příslovečné určení způsobu. Objekt vyjadřuje zpravidla osobu, příslovečné určení potom kvalitativní určení, vesměs typu *добре/погано*, např.:

- *Нам добре пишеться на природі.*¹⁰⁷⁸ *Dobře se nám píše pod širákem.*
- *Хлопцям живеться легше, ніж дівчатам?*¹⁰⁷⁹ *Chlapcům se žije lehčeji než děvčatům.*

Jak objektová, tak i adverbiální pozice mohou zůstat v konkrétních výpovědích explicitně nevyjádřeny a být tak pouze potenciální. Zde ovšem obvykle platí pravidlo, že v případě, že jedna z těchto pozic zůstane nevyjádřená, musí být ta druhá vyjádřena obligatorně. Svou roli zde ovšem hraje nejen širší kontext, ale i intonační prostředky (příslovečné určení zůstává nevyjádřeno v případě emočně zabarvených výpovědí). Srov. kupř.: *Щоб владі так жилося, як нам їздитися!*¹⁰⁸⁰ Objekt potom zůstává neexplikován především v těch případech, kdy označuje člověka či lidi obecně, srov. např.: *Важливо перетворити щось страшно на кумедне, тоді весело живеться і солодко спиться.*¹⁰⁸¹ *Důležité je umět přetvořit něco hrozného v něco humorného, potom se žije vesele a sladce se spí.*

- *Найкраще працюється на Кіпрі.*¹⁰⁸² *Nejlépe se pracuje na Kypru.*

Dispoziční modifikace s konstitutivní pozicí pro adverbiální určení je častější v češtině, kde supluje význam některých ukrajinských konstrukcí s infinitivem, které jsou pro změnu pro češtinu méně běžné. V některých případech je ovšem možné v obou jazycích vyjádřit tutéž skutečnost oběma způsoby: dispoziční modifikací i infinitivní konstrukcí. Například: *Важко в це вірилося. / Було важко в це повірити. – Тěžко se tomu (u)věřít. / Тěžко тому uvěřit.*¹⁰⁸³

¹⁰⁷⁸ Високий Замок 2.11.2008 Лілія ХОМИШИНЕЦЬ: Наталка та Олександр Шевченки: «Ми – «двоголові!»

¹⁰⁷⁹ Високий Замок 23.3.2004 Олексій ХМАРА: Хлопцям живеться легше, ніж дівчатам?

¹⁰⁸⁰ Високий Замок 5.11.2005 Сергій БАРАШЕВСЬКИЙ: Влада в облозі таксистів

¹⁰⁸¹ Високий Замок 6.7.2011 Лариса ДЕНИСЕНКО: Марися Рудська: «Щоб пізнати себе, треба змінювати місце проживання»

¹⁰⁸² Високий Замок 28.3.2011 Богдан ПОЛУМАЦКАНИЧ: Найкраще працюється на Кіпрі

¹⁰⁸³ Vlastní příklad větne výpovědi.

Strukturní model Vf_{imp refl} – S_d

Tento strukturní model dispoziční modifikace je běžný především v ukrajinštině. V češtině se s ním lze setkat pouze v ojedinělých případech, jako například *Říhalo se mi. – Brkalo se mi.* V ukrajinštině je však tento strukturní model o poznání rozšířenější. Ve většině případů se jedná o negativní vyjádření se zápornkou *ne/ne-*. Komponent S_d (dativní objekt) může zůstat nevyjádřen a být pouze potenciální.

Příkladové věty:

- *Якщо вам не спиться...*¹⁰⁸⁴ *Když se vám nechce spát...*
- *Чомусь не віриться...*¹⁰⁸⁵ *Čemu se nechce věřit...*
- *Улянці не сиділося вдома.*¹⁰⁸⁶ *Uľance se nechtělo sedět doma.* V případě této větné výpovědi bez širšího kontextu
- *Декому на одному місці не сидиться, не лежиться...*¹⁰⁸⁷ *Někomu se nechce sedět ani ležet na jednom místě.*
- *24 серпня 1991 року мені думалося про відновлену справедливість для українського народу...*¹⁰⁸⁸ *Dne 24. srpna 1991 se mi zdálo o znovunastolené spravedlnosti pro ukrajinský národ.* Zajímavostí této větné výpovědi je to, že je sloveso na pozici přísudku v afirmativním tvaru, což u tohoto strukturního modelu není běžné, ačkoliv možné.

Při překladu do češtiny lze význam výpovědí utvořených na základě tohoto strukturního modelu zachovat použitím analytického přísudku s modálním slovesem *nechtít/chtít* + infinitiv významového slovesa. Toto umožňuje i ukrajinština, srov. *Мені не хотілося жити...*¹⁰⁸⁹ *Nechtělo se mi žít.* Mnohdy může být infinitiv pouze potenciální, a pakliže je k dispozici kontext, může zůstat nevyjádřen, srov. kupř.: *Я прошу тебе це зробити. – А мені не хочеться [щось робити].* *Prosím tě, abys to udělal. – Nechce se mi [něco dělat].*

V případě, že predikátor na pozici Vf vyžaduje další konstitutivní doplnění, vesměs objektová, potom je nutno tento strukturní model náležitě modifikovat. Je to případ větných výpovědí typu *Про це нам до цього часу не думалося. / О том се nám до ті doby ani*

¹⁰⁸⁴ Високий Замок 27.4.2006 Леся ПИСАНКА: Якщо вам не спиться...

¹⁰⁸⁵ Високий Замок 6.2.2011 У столиці Росії буде українська школа?

¹⁰⁸⁶ Високий Замок 3.10.2003 Юрій ХОМІК: Перед тим як познаватися над 10-річною дівчинкою, маніяк... з'їв її морозиво

¹⁰⁸⁷ Високий Замок 10.8.2009 Чи треба відпустку «псувати» культурною програмою?

¹⁰⁸⁸ Високий Замок 29.9.2011 Іван ФАРІОН: Костянтин МОРОЗОВ: «24 серпня 1991 року мені думалося про відновлену справедливість для українського народу...»

¹⁰⁸⁹ Високий Замок 28.1.2006 Галина ГУЗЬО: Сергій Дяченко: «Наш Дюшес – єдиний кіт-літератор у світі»

нездáло. apod., v nichž predikátor vyžaduje dvě konstitutivní objektová doplnění: v ukrajinštině jde o strukturu $Vf_{imp\ refl} - S_d - npo\ S_a$, v češtině se potom jedná o ekvivalentní strukturu $Vf_{imp\ refl} - S_d - o\ S_1$. V podobných případech je ovšem lepší vždy přezkoumat konstitutivnost druhých objektových pozic. Může se totiž jednat pouze o pozice fakultativní.

3.3.2.2 Dějová modifikace

Dějová modifikace znamená celkové odstranění podmětové pozice dvojčlenné větné struktury výchozí během transformace v modifikovanou strukturu jednočlennou. Do popředí se zcela dostává sám děj jakožto takový. Tato definice není ovšem zcela přesná, poněvadž celková likvidace subjektové pozice (tj. bez transferu agentu na jinou pozici typu dativního objektu – srov. s dispoziční modifikací, viz kap. 3.3.2.1 výše) se týká především češtiny. V ukrajinštině totiž dochází k transformaci subjektové pozice struktury výchozí v instrumentální objekt struktury modifikované. Zdůraznění děje samotného na úkor agentu však i tak vede k tomu, že i v ukrajinštině zůstává instrumentální objekt na pomezí potenciálnosti a fakultativnosti, např. *В офіційних прес-релізах говорилося [промовцями] про покладання квітів до військового меморіалу на Вестерплатте.*¹⁰⁹⁰ *V oficiálních tiskových zprávách se hovořilo o pokládání květin u vojenského pomníku Westernplatte.* V této excerpované větné výpovědi je v hranatých závorkách zaznačen možný instrumentální objekt (*промовцями*), který by explikoval agenta výchozí větné struktury.

Dějová modifikace se vyskytuje v ukrajinštině i v češtině. Nicméně v češtině je mnohem frekventovanější. To zřejmě proto, že ukrajinština dává přednost větám s neoznačeným podmětem neurčitým, jak jsme už zmiňovali v podkapitole 3.1.1.2 výše. Kromě toho existují samozřejmě i případy, kdy ukrajinskou výpověď nelze do češtiny přeložit s využitím dějové modifikace, srov. např.: *Де в нас такі гроші заробиш? Чекалося кращого. Сподівалась.*¹⁰⁹¹ *Kde si člověk v tuzemsku vydělá tolik peněz? Člověk by čekal něco lepšího. Doufala jsem.*

Dějová modifikace může být realizována několika strukturními modely:

Strukturní modely s konstitutivními objektovými doplněními se vyskytují v obou jazycích, např.: *В офіційних прес-релізах говорилося про покладання квітів до*

¹⁰⁹⁰ Високий Замок 31.8.2011 Іван ФАРІОН: Адвокат України у Євросоюзі став ще й адвокатом Тимошенко перед Януковичем

¹⁰⁹¹ Високий Замок 27.8.2008 Зоряна ФРАНКО: «Італійці ставляться до нас з повагою. Кажуть, ми трудолюбиві»

військового меморіалу на Вестерплатте.¹⁰⁹² V oficiálních tiskových zprávách se hovořilo o pokládání květin u vojenského pomníku Westernplatte.

Strukturní modely s konstitutivním příslovečným určením je mnohem typičtější pro češtinu. V ukrajinštině se totiž dává přednost dvojčlenným větným konstrukcím), např.: *Do Prahy se jelo dlouho. – До Праги ми їхали довго.*¹⁰⁹³

A nakonec, strukturní model bez konstitutivních doplnění se vyskytuje pouze v češtině, např.: *A čekalo se a čekalo.*¹⁰⁹⁴ *Ми чекали довго. / Треба було довго чекати.*

Dějová modifikace se může formálně blížit pasivním konstrukcím s reflexivní slovesnou formou, srov. *Скрізь промовисто нагадувалося: спеціальний гість концерту – кандидат.*¹⁰⁹⁵ *Všude se důrazně připomínalo/zmiňovalo, že speciálním hostem koncertu je kandidát.* V uvedeném příkladu větné výpovědi je však nutné si uvědomit, že její druhá část (*že speciálním hostem koncertu je kandidát*) vystupuje v roli podmětu. Toto si lze ověřit konverzí v zájmena *to, něco, co* apod., srov.: *Скрізь промовисто нагадувалося це/щось. Všude se důrazně připomínalo/zmiňovalo to/něco.* Výchozí, nemodifikovaná větná struktura tedy nejspíš bude utvořena na základě strukturního modelu $S_{\text{nom}} - VF_{\text{нагадувати}} - \text{про } S_a$ a bude pravděpodobně vypadat následovně: *Люди промовисто нагадували про гостей концерту. Lidé důrazně zmiňovali/připomínali koncertního hosta.* (více o pasivních konstrukcích též viz kapitola 3.2 výše a kapitola 1.9 výše).

3.3.3 Modifikace pomocí pasivních přípon –но, –то

Poslední typ bezsubjektových modifikací představují v ukrajinštině modifikace pomocí pasivních přípon –но, –то, připojené v naprosté většině případů ke slovesům v dokonavém vidu. Tento typ modifikace je možno zařadit mezi struktury jednočlenné. Vykonavatel děje, agens, není explikován, protože není konkretizován. Je buďto nedůležitý anebo mluvčímu neznámý.

Příkladové věty:

- *Вибір зроблено – Путін?*¹⁰⁹⁶ *Volby skončily: Že by Putin?*
- *Текст виступу голови комітету отця Гірняка було попередньо прочитано...*¹⁰⁹⁷

Text z výstupu šéfa výboru, otce Hirňaka, byl ve zkratce přečten.

¹⁰⁹² Високий Замок 31.8.2011 Іван ФАРІОН: Адвокат України у Євросоюзі став ще й адвокатом Тимошенко перед Януковичем

¹⁰⁹³ Vlastní příklad větné výpovědi.

¹⁰⁹⁴ Vlastní příklad větné výpovědi.

¹⁰⁹⁵ Високий Замок 26.5.2008 Аніта ГРАБСЬКА: SCORPIONS привезли 5,5 тонни апаратури і замовили п'ять «мерседесів»

¹⁰⁹⁶ Високий Замок 23.5.2011 Тимофій ГАПЛИК: Вибір зроблено – Путін?

- *Виведений на орбіту апарат збудовано американською корпорацією Space Systems/Loral.*¹⁰⁹⁸ *Satelit vypuštěný na oběžnou dráhu zkonstruovala americká firma Space Systems/Loral.*
- *Програму прийнято, але...*¹⁰⁹⁹ *Program byl přijat, ale...*
- *На червень 2012 року львівські готелі уже зайнято.*¹¹⁰⁰ *Lvovské hotely jsou na červen 2012 už obsazeny.*

Tato neurčenost či neurčitost přibližuje význam této modifikace výše analyzované modifikaci potenciální s nevyjádřeným podmětem neurčitým (неозначено-особова модифікація, viz kapitola 3.1.1.2 výše). Tato významová blízkost obou uvedených modifikací umožňuje bilaterální transformaci, např.: *Вибір зроблено – Путін?*¹¹⁰¹ – *Зробили вибір.*

Zatímco v případě potenciální modifikace bylo v případě potřeby možno agens (formálně vyjádřen větným subjektem) kdykoliv explikovat (jednalo se totiž o dvojčlennou strukturu, která obsahuje konstitutivní pozici pro podmět); v případě bezsubjektové modifikace pomocí pasivních přípon –но, –то tomu tak není. Agens nelze jednoduše (na subjektové pozici) obnovit, aniž bychom transformovali tuto strukturu ve strukturu dvojčlennou. I když ukrajinština (na rozdíl od češtiny) v některých případech umožňuje explikovat potenciální pozici instrumentálního objektu, která de facto vyjadřuje transformovaný agens výchozí struktury dvojčlenné, srov. např.: *Програму прийнято [Парламентом].*¹¹⁰²

Ve srovnávacím plánu ukrajinština/čeština je třeba upozornit i na některé odlišnosti. Tento typ jednočlenné modifikace se rozšířil především v ukrajinštině. Toto lze zčásti objasnit možností ukrajinských sloves otevírat konstitutivní pozici pro akuzativní objekt v rámci této modifikace. Čeština toto neumožňuje. Do češtiny se konstrukce tohoto typu překládají především pomocí dvojčlenných větných struktur pasivních, srov. např.: *Програму прийнято, але...*¹¹⁰³ *Program byl přijat, ale...*, respektive struktur aktivních, srov. kupř.: *Виведений на орбіту апарат збудовано американською корпорацією Space*

¹⁰⁹⁷ Високий Замок 5.10.2003 Борис КОЗЛОВСЬКИЙ: І конкурс краси, і жартівлива пошта, і колесо шастя...

¹⁰⁹⁸ Високий Замок 11.1.2004 Аскольд ЄРЬОМІН: «Спіріт» готовий до подорожі Червоною планетою

¹⁰⁹⁹ Високий Замок 16.2.2008 Юлія ЛІЩЕНКО: Європристрасті довкола стадіону

¹¹⁰⁰ Високий Замок 25.4.2007 Іван ФАРІОН: На червень 2012 року львівські готелі уже зайнято

¹¹⁰¹ Високий Замок 23.5.2011 Тимофій ГАПЛИК: Вибір зроблено – Путін?

¹¹⁰² Vlastní příklad větné výpovědi.

¹¹⁰³ Високий Замок 16.2.2008 Юлія ЛІЩЕНКО: Європристрасті довкола стадіону

*Systems/Loral.*¹¹⁰⁴ *Satelit vypuštěný na oběžnou dráhu zkonstruovala americká firma Space Systems/Loral.*

Mimoto při překladu bezsubjektové modifikace pomocí pasivních přípon –но, –то do češtiny se občas nabízí (kromě výše zmíněných dvoučlenných pasivních a aktivních struktur či potenciální modifikace s neoznačeným podmětem neučitým) ještě další modifikovaná konstrukce, tzv. dějová modifikace (viz kapitola 3.3.2.2 výše), a sice zdá se jen v případech, kdy predikátor nevyžaduje akuzativní objektové doplnění, srov. např.: *Досягнуто цікавих результатів.*¹¹⁰⁵ *Docílilo se zajímavých výsledků.* Samozřejmě při překladu do češtiny je pro každý případ zvlášť nutno zvážit, kterou z modifikací při překladu použijeme, poněvadž modifikace nejsou zcela synonymní a mnohdy nejsou všechny ani možné. Každá z nich totiž podtrhuje určitý významový aspekt výchozí ukrajinské výpovědi.

Společným rysem v obou zkoumaných jazycích je občasná možnost použít tuto modifikaci (–но –то) i v češtině, a to u těch predikátorů, které vyžadující jiné než akuzativní objektové doplnění, např. *Досягнуто цікавих результатів.*¹¹⁰⁶ *Bylo docíleno/dosaženo zajímavých výsledků.*

¹¹⁰⁴ Високий Замок 11.1.2004 Аскольд ЄРЬОМІН: «Спіріт» готовий до подорожі Червоною планетою

¹¹⁰⁵ Vlastní příklad větné výpovědi.

¹¹⁰⁶ Vlastní příklad větné výpovědi.

4. Závěr

Předmětem disertační práce bylo určit výchozí a modifikované slovesné větné struktury v ukrajinštině a následně je srovnat s češtinou s cílem poukázat na syntakticko-sémantické možnosti tvoření ukrajinské dvojčlenné věty. Za tímto účelem byl ze současného ukrajinského tisku a z ukrajinské krásné literatury excerpován jazykový materiál obsahující pestrou škálu sloves ve funkci predikátu. Tento jazykový materiál byl následně analyzován, a to hned ve dvou rovinách: Nejprve v rovině formální, posléze i v rovině významové.

Určujícím kritériem pro formální analýzu byla valence predikátorů obsažených v jednotlivých excerpovaných ukrajinských větných výpovědích. Klíčové přitom bylo odlišit fakultativní větné pozice od pozic konstitutivních u každé výpovědi zvlášť s cílem určit základovou větnou strukturu. Výsledkem formální analýzy bylo potom rozřazení jazykového materiálu pod příslušné valenční struktury a stanovení strukturních modelů či submodelů v rámci každé valenční struktury. Valenční struktury, podle nichž se modelují dvojčlenné slovesné věty ukrajinské i české byly následující: dvoukomponentní valenční struktura Subj – Praed_{Vf}, tříkomponentní valenční struktury Subj – Praed_{Vf} – Obj, Subj – Praed_{Vf} – Adv, Subj – Praed_{Vf} – Atv, Subj – Praed_{Vf} – Obj_{inf}, čtyřkomponentní valenční struktury Subj – Praed_{Vf} – Obj₁ – Obj₂, Subj – Praed_{Vf} – Obj – Adv, Subj – Praed_{Vf} – Adv₁ – Adv₂, Subj – Praed_{Vf} – Obj – Atv, Subj – Praed_{Vf} – Obj – Obj_{inf}, pětikomponentní valenční struktury Subj – Praed_{Vf} – Obj₁ – Obj₂ – Obj₃, Subj – Praed_{Vf} – Obj – Adv₁ – Adv₂, Subj – Praed_{Vf} – Obj₁ – Obj₂ – Atv, Subj – Praed_{Vf} – Obj – Adv – Atv.

Následovala sémantická analýza excerpovaných ukrajinských větných výpovědí, jejímž výsledkem bylo určení sémantických struktur a sémantických možností v rámci každého strukturního modelu či submodelu.

Po analýze jazykového materiálu v obou těchto rovinách byly excerpované výpovědi přeloženy do češtiny za účelem porovnat větné struktury obou zkoumaných jazyků a upozornit na případné odlišnosti mezi oběma uvažovanými jazyky.

Zvolený postup od formy k významu s navazující komparací ukrajinštiny s češtinou se ukázal být výhodný. Genetická blízkost ukrajinštiny a češtiny totiž předpokládala, že se v obou zkoumaných jazycích budou vyskytovat stejné či podobné větné struktury, které ovšem budou mít v každém jazyce jiné funkční a sémantické možnosti, což se potvrdilo.

Analýza jazykového materiálu taktéž prokázala existenci bilaterální asymetrie mezi rovinou formální a rovinou významovou. To znamená, že určitá valenční struktura může vyjadřovat více významů a naopak, že určitý význam může být vyjádřen několika různými

strukturami, jako například základní a modifikovanou strukturou či alternativní synonymní rekcí u některých sloves na pozici přísudku.

Výsledky práce prokazují, že i přes velkou podobnost obou zkoumaných jazyků existuje i celá řada odlišností mezi oběma jazyky jakými jsou například:

- různá produktivita těchže strukturních modelů či submodelů (kupř. větší produktivita ukrajinského strukturního modelu $S_{nom} - VF - S_g$);
- odlišné sémantické možnosti těchže struktur a průniky struktur v komparačním plánu (např. širší sémantický diapazon ukrajinské struktury $S_{nom} - VF - \textit{pro} S_a$, která zahrnuje část sémantiky vyjadřované v češtině strukturami $S_{nom} - VF - o S_1$, $S_{nom} - VF - \textit{na} S_a$; naopak česká struktura $S_{nom} - VF - \textit{pro} S_a$ zahrnuje především sémantiku ukrajinské struktury $S_{nom} - VF - \textit{для} S_g$);
- absence některých strukturních modelů v jednom z uvažovaných jazyků a odlišnosti v rekcí některých sloves ($S_{nom} - VF - \textit{проту} S_g$ vs. $S_{nom} - VF - \textit{проти} S_d$; absence ukrajinské struktury s následujícím předložkovým lokálním objektem $S_{nom} - VF - o S_1$ apod.).

V případě modifikovaných slovesných větných struktur lze rozlišit tři typy modifikací: potenciální, reverzní a bezpodmětové; a následně je dále členit. Poslední z uvedených přitom představuje přechod od slovesné věty dvojčlenné k větě jednočlenné. Jednu z potenciálních modifikací představují tzv. věty s nevyjádřeným podmětem určitým, které je třeba řadit k dvojčlenným větám, poněvadž slovesné zakončení jednoznačně definuje subjekt. Nikoli tedy mezi věty jednočlenné, jak bývá zvykem v ukrajinských mluvnicích. Všechny tři základní typy modifikací se vyskytují jak v ukrajinštině, tak i v češtině. Často se však stává, že chybí některé z jejich podtypů. Tak např. pro češtinu není vůbec typický strukturní model $Vf_{imp\ refl} - S_d$ u dispoziční modifikace (*Йому не спиться.*), v ukrajinštině se pro změnu nevyskytuje dějová modifikace bez konstitutivních doplnění (*A čekalo se a čekalo.*). Jindy se liší frekvence užívání určité modifikace či některé členské pozice v rámci téže modifikace, např. možnosti explikace agentu věty výchozí ve větě pasivní, utvořené reflexivizací slovesa, srov. kupř. *Диктанту пишуться студентами.* **Diktáty se píší studenty.* ale *Pracovní postup se ošetřuje příslušnou směrnici.* V jiných případech lze ukrajinskou modifikaci do češtiny přeložit pomocí jiného typu modifikace či strukturou výchozí, např. bezpodmětovou modifikací pomocí modifikace potenciální, srov. např. *Після цих слів пані Марту неначе обдало окропом. По těchto slovech jakoby paní Martu oprařili vřelou vodou* apod. Na základě komparace ukrajinských modifikovaných větných struktur se strukturami českými lze obecně konstatovat větší frekvenci výskytu modifikovaných struktur v ukrajinském jazyce, a také větší funkční možnosti těchto struktur.

U struktur základových lze konstatovat širší možnosti užívání závislých infinitivů v objektových pozicích. V češtině se místo závislého infinitivu mnohdy dává přednost vedlejší větě.

Větší jsou v ukrajinštině funkční možnosti genitivu v porovnání s češtinou. Lze to objasnit tím, že v ukrajinském jazyce je stále produktivní záporový a partitivní genitiv.

Rozšířenější je v ukrajinštině i bezpředložkový instrumentální objekt, zatímco čeština dává přednost objektům předložkovým v jiných pádech (*завідувати чим/vést co, командувати чим/velet čemu, намочити що чим* apod.). Větší funkční možnosti má i ukrajinský předložkový instrumentální objekt (např. strukturní model $S_{nom} - VF - za S_i$). Mnohem větší je také distribuce instrumentálu v případě ukrajinského větného členu doplňku či v případě ukrajinského příslovečného určení.

V současném spisovném ukrajinském jazyce zcela absentuje dativní objekt s předložkovou vazbou. To je způsobeno faktem, že předložka *проти* se pojí s genitivem a předložka *κ* byla zcela vytěsněna a nahrazena především genitivní předložkou *до*. Ukrajinský bezpředložkový dativní objekt obvykle ustupuje objektu s předložkovou vazbou a v jiném pádě (*уподібнити що чому / уподібнити що до чого*).

Mnohá slovesa nabízejí více než jednu reakci. Zde je třeba si totiž uvědomit, že i v případě jednoho lexému se může jednat o různé predikátory. Se změnou rekcce se přitom může buďto modifikovat (*Він намочив руки у воді. Він намочив руки водою.*) či zcela změnit význam (*Він воював за це. Він воював проти цього.*). Řídká je naprostá souznačnost obou rekcí určitého slovesa.

Za povšimnutí určitě stojí i skutečnost, že již samotná změna tvaru slovesa ve funkci predikátu, např. změna vidu, může způsobit nutnost přeřazení pod jinou sémantickou strukturu. Tak např. ukrajinské sloveso *спостерегти* označuje spíše mimovolní vjem, zatímco v případě *спостерігати* se již spíše jedná o úmysl agenta. V případě výpovědi *Хліб черствіє*. jde o změnu procesuálního stavu, kdežto ve výpovědi *Хліб не черствіє*. de facto ke změně stavu nedochází. Za výchozí lze nicméně považovat sloveso v afirmativním tvaru.

Za zajímavé lze považovat i otázky spjaté s komparací ukrajinského postfixu *-ся*, respektive českého zvrtného zájmena *se*. Reflexivní tvar je totiž polyfunkční a vyskytuje se jak u predikátorů ve strukturách výchozích (*Ян мився та Яна сміялась. / Jan se myl a Jana se smála.*), tak i ve strukturách modifikovaných. V posledních může označovat jednak modifikaci reverzní (zvláště pasivní, např. *Посуд мився. / Nádobí se mylo.*), jednak některé typy bezpodmětových modifikací (*Чекалося на вмітого Яна та сміючусь Яну. / Čekalo se na umytého Jana a vysmátou Janu.*). Na rozdíl od ukrajinštiny může české zvrtné zájmeno se

v případě sloves jindy nezvratných občas vystupovat i v roli větného členu objektu a otevírat takto další konstitutivní pozici (*Ян умився в річці.* / *Jan se umyl v řece.*), zatímco u českých sloves pouze zvrtných se o objekt nejedná (*Яна сміялася.* / *Jana se smála.*).

U některých výpovědí obsažených v excerpovaném jazykovém materiálu bylo poměrně obtížné určit konstitutivnost některých pozic. Je to dáno tím, že některé větné pozice mohou být obligatorní i potenciální zároveň, což znamená, že realizací jedné pozice se mohou stát pozice zbylé automaticky potenciálními. Jinak řečeno, je-li jedna pozice nerealizována (je potenciální), stává se druhá pozice nutně obligatorní a musí být tedy realizována a naopak, srov. např. *Я говорив про_це.* *Я говорив з адвокатом.* *Я говорив про_це з адвокатом.*

Jelikož se jedná o lingvisticky zajímavou oblast, lze si představit následující možnosti či směry, jak tuto práci v komparačním plánu ukrajinština-čeština dále rozvíjet:

- vytvoření valenčního slovníku ukrajinských sloves;
- vytvoření podrobnější mapy sémantický tříd ukrajinských predikátorů;
- přesun těžiště bádání na slovesa s oslabenou sémantikou a na verbonominální spojení;
- rozšíření bádání o problematiku věty jednočlenné v celé její šíři;
- rozšíření zkoumání o větu neslovesnou;
- zahrnout do výzkumu další jazyky (slovanské či germánské);
- prozkoumat společné rysy a odlišnosti ve větných strukturách určitých společenských vrstev aj.

Předkládaná práce se snaží podat ucelený pohled na možnosti modelování ukrajinských dvojčlenných slovesných vět a na jejich modifikace v komparaci s češtinou a přispět tak k dalšímu zpřesnění typologie jednoduché slovesné věty. Důležité je přitom i hledisko aplikovatelnosti výsledků práce, především pro didaktické a překladatelské účely, čemuž by měly posloužit jednak odkazy na související pasáže u jednotlivých struktur v celé práci, jednak obě přílohy na samém konci práce: tabulka sémantických tříd predikátorů a abecední seznam použitých ukrajinských predikátorů s odkazy na příslušné strany.

5. Резюме

Дисертаційна праця "Базові та модифіковані дієслівні реченнєві структури в українській мові в зіставленні з чеською" присвячена дослідженню простих дієслівних речень з повнозначними та напівповнозначними дієсловами-присудками у сучасній українській літературній мові в зіставленні з чеською.

Основну увагу приділено двоскладним реченнєвим конструкціям та їхнім модифікаціям. У праці подається опис організації дієслівних речень за двома їх аспектами – формально-синтаксичним і семантико-синтаксичним та з'ясовуються особливості їх функціонування в українсько-чеському зіставному плані. Основне місце при цьому займає визначення основних валентних й інтенційних типів мінімальних реченнєвих структур, визначення основних структурних моделей, їх модифікацій та семантичних можливостей у рамках кожної структурної моделі.

Праця написана чеською мовою і складається з передмови, теоретичної та практичної частин, висновків й узагальнень, українського та англійського резюме, списку джерел, використаних для виписок, бібліографії, списку скорочень та додатків.

У теоретичній частині визначені найважливіші синтаксичні терміни, подано критичний аналіз можливих підходів до опису дієслівних речень як в українській, так і в чеській мові, описана зіставна проблематика дуплексива, зв'язки зворотних дієслів тощо. Найпродуктивнішим видається підхід до аналізу двоскладних дієслівних речень, який ураховує їх формально-синтаксичний та семантично-синтаксичний аспекти. Дослідження спирається у першу чергу на праці чеських і закордонних лінгвістів: Й. Ф. Андерша, Ф. Данеша, З. Главси, М. Грєпла і П. Карлика, Й. Новотного, М. Кубіка, Й. Бауера, Р. Зімка, К. Ф. Шульжука, О. Лешки, Н. Савицького, Р. Шишкової, Г. Флідрової та ін.

Мета практичної частини – формально-синтаксичний і семантико-синтаксичний аналіз дієслівних речень, виписаних із сучасних українських газетних та белетристичних текстів, розподіл їх за валентними та інтенційними ознаками на групи, встановлення валентних та семантичних структур.

У праці використані як чеські белетристичні тексти-переклади українських авторів, так і власні переклади українських речень чеською мовою, зроблені автором.

Велика увага приділена в практичній частині порівняльному українсько-чеському аспекту; тут наводяться спільні й відмінні риси обох мов щодо їх валентно-інтенційних типів, що дозволяє використати висновки аналізу у перекладацькій справі.

Вихідним пунктом практичного аналізу стали мінімальні (валентні та інтенційні) реченнєві структури, які містять крім двох головних членів речення (підмет та присудок) ще й інші, т. зв. конститутивні компоненти, які творять речення мінімальним, проте достатнім і граматично завершеним.

У праці використано підхід від форми до значення, який має ряд переваг; завдяки генетичній спорідненості в обох мовах є багато ідентичних та подібних валентних структур. Разом із тим між обома мовами існують і певні відмінності, а саме:

- Різна продуктивність певних структурних моделей та субмоделей, представлених в обох мовах. Наприклад, більша продуктивність української структурної моделі $S_{\text{nom}} - VF - S_g$ (*Вони чекають другої дитини.*). Це можна частково пояснити тим, що передусім в українській мові донині продуктивний партитивний (*Я нарвав собі полину.*) та заперечний (*Люди читають книжки. Люди не читають книжок.*) родовий. Структура $S_{\text{nom}} - VF - S_i$ також більше поширена в українській мові. У чеській мові їй часто відповідають інші структури, у яких додаток оформлений іншими відмінками, часто з прийменником (*zavíduvati čím / vést co, komanduvati čím / velet čemu, namočiti ruku vodoю / namočit ruku ve vodě*). Безприйменниковий орудний уживається також в українських структурах з дуплексивом та обставиною.
- Відмінності в семантичних можливостях окремих структур у зіставному плані. Наприклад, українська структура $S_{\text{nom}} - \text{pro} VF - S_a$ має ширший діапазон функціонування, тому що вона комбінує в собі частину семантики чеських структур $S_{\text{nom}} - o VF - S_i$ (*Bin uže pro ce говорив. / Už o tom mluvil.*) та $S_{\text{nom}} - na VF - S_a$ (*Bin думав про майбутнє. / Myslel na budoucnost. / Přemýšlel o budoucnosti.*).
- Відсутність деяких структурних моделей або в українській, або в чеській мові та деякі відмінності в керуванні дієслів у зіставному плані. Так, наприклад, у чеській мові, на відміну від української, немає структур $S_{\text{nom}} - VF - \text{proti} S_g$, $S_{\text{nom}} - VF - z S_i$. Це можна пояснити тим, що чеський прийменник *proti* пов'язується з давальним відмінком, а українському орудному з прийменником *з/зі/із* відповідає чеський орудний з прийменником *s/se*. У сучасній українській літературній мові також відсутня структура $S_{\text{nom}} - VF - k S_d$, семантику якої здебільшого передає структура $S_{\text{nom}} - VF - do S_g$ (*Школяри приєдналися до групи зівак. Žáci se připojili/přidali ke skupině samých nemehel.*)

Аналіз конкретного мовного матеріалу однозначно підтвердив існування білатерального асиметричного відношення між валентними та інтенційними мінімальними реченневими структурами. Це відношення помітне тоді, коли якась одна окрема валентна структура виражає кілька інтенційних структур і, навпаки, якась одна інтенційна структура може бути виражена кількома валентними структурами.

Аналіз мовного матеріалу показав, що:

- потенційність та облігаторність окремих конститутивних позицій треба розглядати завжди в рамках конкретного речення-висловлювання. Наприклад, можна знайти випадки, коли одна позиція додатка стає облігаторною або потенційною залежно від того, чи позиція другого додатка реалізується, чи ні (*Я говорив про це. Я говорив з адвокатом. Я говорив про це з адвокатом.*);
- деякі дієслова мають більше як одне значення, а отже, і більше предикаторів, унаслідок чого вони можуть відкривати більшу кількість конститутивних позицій (*Він читає. = Він уже вміє читати. – Він читає газету. = Він зараз читає газету.*);
- одне дієслово може мати відмінне керування в залежності від характеру реалізації його значення (*Він воював за це. Він воював проти цього.*);
- окреме дієслово може, не змінюючи свого значення, мати різне керування (*уподібнити що чому / до чого*);
- потенційні позиції можуть залишатися нереалізованими у конкретних реченнях-висловлюваннях. Це трапляється дуже часто;
- окрема лексична одиниця (дієслово), залежно від конкретних мовних реалізацій, може стати базою для творення різних валентних структур, пор.: $S_{nom} - VF - S_a$: *знати що*; $S_{nom} - VF - про S_a$: *знати про що*; $S_{nom} - VF - S_a - про S_a$: *знати що про що*. Разом із тим треба зазначити, що семантика деяких однокореневих дієслів не мусить обов'язково залишатися ідентичною. Наприклад, українські дієслова-присудки *спостерегти* та *спостерігати* можуть містити іншу семантику. *Спостерегти* може виражати меншу міру інтенції агенса, ніж *спостерігати*.

На увагу заслуговує також зворотна форма дієслів у порівняльному плані. На відміну від української мови, чеський зворотний займенник *se* може інколи виступати додатком у реченнях, наприклад: *Jan se myl*. В інших випадках він, однак, додатком не виступає, пор.: *Jana se smála*.

Найуживанішою є двовалентна трикомпонентна структура $S_{nom} - VF - S_a$, а в її рамках – структура $S_{nom} - VF - S_a$. З аналізу мовного матеріалу випливає, що кількість прикладів з наростаючою мірою заміщення всіх функціональних конститутивних позицій будь-якого дієслова-предиката зменшується. Тому кількість представлених у вибірці прикладів реалізованих п'ятикомпонентних структур досить мала.

Існують три основних типи модифікацій двоскладного речення – потенційна, реверсивна та безпідметова. Останя представляє перехід двоскладних речень в односкладні. Усі основні типи модифікацій можна знайти в обох мовах, проте між обома мовами існує різниця у частоті вживання та функціональних можливостях їх різновидів, наприклад:

- Зіставний аналіз мовного матеріалу підтвердив, що заміщення позиції суб'єкта в чеській мові (в порівнянні з українською) відбувається значно рідше, ніж в українській. Разом із тим варто зазначити, що т. зв. означено-особові речення треба вважати двоскладними, оскільки позицію підмета можна безпроблемово відновити на підставі дієслівного закінчення.
- Українські рефлексивно-пасивні конструкції відкривають позицію орудного додатка, який частково зберігає семантику агенса чи носія активного речення, а чеські – ні (*Диктанти пишуться студентами. *Diktáty se píší studenty.*). Проте, у чеській мові є винятки з цього правила (*Pracovní postup se ošetřuje příslušnou směrnicí.*).
- Безпідметові (односкладні) види модифікацій частіші в українській мові, де вони одержали більші структурні та семантичні можливості вираження. Наприклад, українські односкладні конструкції на *-но*, *-то* здебільшого перекладаються двоскладними пасивними (пор.: *Вправу зроблено. Úkol byl udělán.*).
- Для чеської мови не типова структурна модель диспозиційної модифікації $Vf_{imp} - S_d$ (*Йому не спиться.*). В українській мові, навпаки, немає дійової модифікації без конститутивних доповнень (*A čekalo se a čekalo.*).
- Інколи трапляється, що один вид модифікації перекладається іншим, наприклад, українську безпідметову модифікацію можна у деяких випадках перекласти чеською мовою за допомогою потенційної модифікації підметової позиції (пор.: *Після цих слів пані Марту неначе обдало окропом. Po těchto slovech jakoby paní Martu opařili vřelou vodou.*).

- У деяких випадках модифіковані речення (наприклад, українські деміпасивні конструкції) перекладають за допомогою основних реченневих структур (*Чим вам запам'яталися студентські роки? Na co si vzpomínáte ze svých studentských let? / (Na) Co si pamatujete ze svých studentských let? / Co se vám vrylo do paměti z vašich studenských let?*).

Дисертаційна праця може стати базою для інших досліджень українсько-чеського зіставного синтаксису.

6. Summary

The thesis explores major sentences with full verbs and light verbs as predicates and the possible modifications of these clauses focusing on the differences and similarities between Ukrainian and Czech. The aim of the thesis is to point out the syntactic-semantic options for creating these sentence structures in both aforementioned languages and in this way to contribute further to the specification of the Slavonic sentence, especially Ukrainian and Czech.

The thesis is divided into logically structured chapters. The first part brings the theoretical facts and also evaluates this area of linguistic research today. The research was commenced in the second half of the 20th century and therefore there are many thematic studies and monographs. The thesis draws mainly from the researches conducted by F. Daneš, O. Leška, N. Savický, R. Šišková, J. Anderš, H. Flídrová, and others. The theoretical part also deals with the definition of the basic terms such as sentence, clause, utterance, predicate and predicator, further with the formal grammatical structure, the semantic structure, and their interconnection, with syntactic relations between clause elements, valency, intention, etc. The end of the theoretical part provides an outline of intriguing phenomena relevant for the thesis such as the problems of agreement in cases when the subject is an infinitive, the differentiation of the basic sentence structure from the minimal utterance, the question of the generic and dropped subject. This part of the thesis also deals with the definition of copula, verbo-nominal structures, and it offers an introduction to the problems of the basic verbal sentence structures, their modification and how these modifications overlap with subjectless clauses.

The theoretical part is followed by a more voluminous practical part, which consists of description and analysis of more than 1500 different major sentences. These were excerpted mainly from current Ukrainian press and fiction. Only a small number of the example clauses was created by the author himself but only after a detailed study of the entries in Ukrainian dictionaries, mainly the *Ukrajinsko-český slovník* (1994-1996) in two parts and *Словник української мови* (1970-1980) in eleven parts. The method for analysis used in the thesis proceeds from the formal to the semantic structure, i.e. from the valency to the intention of predicates. The excerpted language material is always firstly classified according to the valency and assorted to the respective sentence pattern, and eventually to the relevant semantic structure. The excerpted sentences and clauses are confronted with their equivalent Czech translations. The analysis of the basic (non-modified) sentences is followed by a

chapter dealing with their modified counterparts, again confronting Ukrainian and Czech. There is an account of modifications of the major sentences (i.e. potential modifications and modifications of voice), as well as the modifications built up as verbal subjectless sentences made of basic structures (i.e. subjectless modifications).

The main body of the thesis is followed by the conclusion presenting the results which arise from the main body and giving an outline of further research. Another part of the thesis is a resume translated into English and Ukrainian, a list of used abbreviations and a bibliography.

The thesis can be used in teaching and translating of both concerned languages. Another part of the thesis are therefore two supplements that should help the reader to orientate in Ukrainian predicators. Both supplements are useful for both above mentioned didactic purposes.

The thesis draws from language material excerpted from current Ukrainian press and fiction. The language material offers a wide range of predicators. This language material is then analysed, namely in two levels: first from the formal, then from the semantic point of view.

The main criterion for the formal analysis was the valency of the predicators found in the individual excerpted Ukrainian clauses and sentences. The key proceeding was to look at each individual clause and to distinguish the optional sentence positions from the obligatory ones to determine the basic sentence pattern. The formal analysis resulted in the classification of the language material according to the respective sentence patterns based on the valency of the verb and describing the formal structures and substructures within each such sentence pattern. The major sentences were formed according to the following sentence patterns: two-element sentences $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}}$, three-element sentences $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj}$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Adv}$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Atv}$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj}_{\text{inf}}$, four-element sentences $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj}_1 - \text{Obj}_2$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj} - \text{Adv}$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Adv}_1 - \text{Adv}_2$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj} - \text{Atv}$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj} - \text{Obj}_{\text{inf}}$, five-element sentences $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj}_1 - \text{Obj}_2 - \text{Obj}_3$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj} - \text{Adv}_1 - \text{Adv}_2$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj}_1 - \text{Obj}_2 - \text{Atv}$, $\text{Subj} - \text{Praed}_{\text{vf}} - \text{Obj} - \text{Adv} - \text{Atv}$.

Then the excerpted Ukrainian sentences were analysed from the semantic point of view. This analysis helped to determine the semantic structures and semantic potential within each formal structure or substructure.

The next step after the formal and semantic analysis was the translation of the excerpted sentences into Czech which enabled comparing and contrasting the Czech and Ukrainian sentence structures.

The selected method, starting with the formal and semantic analyses moving on to comparison, proved to be useful. The genetic proximity of the Ukrainian and Czech presupposed that there would be the same or similar sentence patterns in both languages, which however would differ in each language in their function and semantics. This presupposition was confirmed.

The analysis of the language material also proved that the relations between the formal and semantic structures are asymmetric, i.e. one sentence pattern can express more meanings and vice versa, one particular meaning can be expressed with the help of several different sentence patterns, e.g. using the basic and modified pattern or certain verbs as predicates employing a synonymous alternative in government.

The thesis showed that even though Czech and Ukrainian may be very similar, there is still a number of differences such as:

- the tendency to use certain sentence patterns and sub-patterns (e.g. the Ukrainian tends to use the pattern $S_{nom} - VF - S_g$ much more frequently than Czech)
- the same sentence patterns differ in their semantic potential and in the way the formal and semantic structures overlap (e.g. the Ukrainian pattern $S_{nom} - VF - \textit{нпо} S_a$ has a wider semantic range and partially corresponds to the semantic potential of the Czech patterns $S_{nom} - VF - o S_1$, $S_{nom} - VF - \textit{на} S_a$; on the other hand, the Czech pattern $S_{nom} - VF - \textit{про} S_a$ corresponds above all to the Ukrainian pattern $S_{nom} - VF - \textit{для} S_g$);
- certain sentence patterns are typical of only Czech or only Ukrainian and there are also differences in the government of certain verbs ($S_{nom} - VF - \textit{нпому} S_g$ vs. $S_{nom} - VF - \textit{проти} S_a$; in Ukrainian there is no pattern with postponed pronominal local object $S_{nom} - VF - o S_1$ etc.).

As far as the modified verbal sentence patterns are concerned, there are three basic modification types: potential modification, modification of voice and subjectless modification, each of which can be further distinguished. The subjectless modification represents transition between the verbal major sentence and subjectless clause. Among the potential modifications belongs one special case, sentence with dropped finite subject which is classified as major sentence since the verbal ending uniquely determines the subject. It would be therefore wrong to classify it as subjectless sentence, even though this classification is to be found in most Ukrainian grammars. All the three basic modification types can be

found in both Czech and Ukrainian. However, it is often the case that some of their subtypes are missing, e.g. the sentence pattern $Vf_{imp\ refl} - S_d$ with dispositional modification (*Йому не спиться.*) is rather untypical for Czech. On the other hand, the modification of action without constitutive complementation (*A čekalo se a čekalo.*) is not to be found in Ukrainian. Other differences are in the frequency of use of certain modification, or sentence position within a certain modification, e.g. the explanation of the agent of the original sentence in the passive sentence formed by making the verb reflexive: *Диктанти пишуться студентами.* **Diktáty se píší studenty.* but *Pracovní postup se ošetřuje příslušnou směrnicí.* In other cases, this Ukrainian modification can be translated into Czech with the help of a different modification type or simply as a basic sentence, e.g. subjectless modification can be translated with the help of potential modification (here dropping generic subject): *Після цих слів пані Марту неначе обдало окропом.* *Po těchto slovech jakoby paní Martu oparili vřelou vodou* etc. Taking into account the comparison of Ukrainian and Czech modified sentence patterns, it is safe to say that there is a tendency in Ukrainian to use the modified patterns more frequently, and that these structures have also broader functional potential.

The basic patterns make broader use of controlled infinitives in object positions in Ukrainian. In Czech the controlled infinitive is often substituted by a dependent clause.

The functional potential of genitive is greater in Ukrainian than in Czech. The reason can be seen in the fact that Ukrainian still knows productive negative and partitive genitive.

The instrumental object without preposition is more common in Ukrainian, as well. Czech uses rather prepositional objects in other cases (*завідувати чим/vést co, командувати чим/velet čemu, намочити що чим* etc.). The Ukrainian prepositional instrumental object has broader functional potential, too (e.g. sentence pattern $S_{nom} - VF - за S_i$). Also the distribution of instrumental in Ukrainian complements and adverbials is much greater than in Czech.

Current literary Ukrainian does not know dative object with preposition at all. The reason is the fact that the preposition *проти* is followed by a genitive and the preposition *к* was displaced and replaced mainly by the genitive preposition *до*. Ukrainian dative object without preposition is usually replaced by a prepositional object in a different case (*уподібнити що чому / уподібнити що до чого*).

Many verbs offer more than just one type of construction. It is important to note, however, that even one single lexeme can be perceived as different predicators. As the government changes, the meaning of the verb can be either modified (*Він намочив руки у воді.* *Він намочив руки водою.*) or changed completely (*Він воював за це.* *Він воював*

проти цього). Cases, when a change of government does not lead to at least a slight shift of meaning, are rare.

Worth mentioning is also the fact that even the change of the verb form in predicate, e.g. a change in aspect may induce the need to reclassify the verb into a different semantic structure: the Ukrainian verb *сносперегти* designates rather an unconscious perception whereas *сносперігати* designates the conscious effort of the agent; the utterance *Хліб черствіє* focuses on the change of the state in progress, on the other hand, there is actually no such change in *Хліб не черствіє*. The affirmative form of the verb is, however, considered to be the original one.

Another interesting facts arose from the comparison of the Ukrainian postfix *-ся* with its Czech equivalent, the reflexive pronoun *se*. Namely, the reflexive form is polyfunctional and can be found by predicators in original patterns (*Ян мився та Яна сміялась*. / *Jan se myl a Jana se smála*.), as well as in modified patterns. In the latter ones the reflexive form can, on one hand, denote the modification of voice (namely the passive one, e.g. *Посуд мився*. / *Nádobí se mylo*.) and, on the other hand, it can denote certain types of subjectless modifications (*Чекалося на вмітого Яна та сміючусь Яну*. / *Čekalo se na imyťeho Jana a vysmátou Janu*.). In contrast to Ukrainian the Czech reflexive pronoun *se* can appear with verbs that are usually non-reflexive and take on the role of object whereby they open another sentence position (*Ян умився в річці*. / *Jan se umyl v řece*.). When *se* accompanies an inherently reflexive Czech verb, it is not considered an object, but an obligatory part of the verb's lexical entry (*Яна сміялася*. / *Jana se smála*.).

The excerpted language material offered some sentences, by which it was very difficult to determine the character of sentence positions. This is caused by the phenomenon that certain sentence positions can be obligatory and potential simultaneously. Therefore, as soon as one sentence position is realised the rest of them can subsequently become potential. In other words, when one sentence position is not realised (remains potential), the other sentence position becomes obligatory and has to be realised, e.g. *Я говорив про це*. *Я говорив з адвокатом*. *Я говорив про це з адвокатом*.

Since from the linguistic point of view, this topic remains by far not exhausted, it is possible to use the results of this thesis in the comparison of Ukrainian and Czech further in these areas:

- in creating a Ukrainian dictionary focusing on the valency of verbs;
- in creating a more detailed map of semantic classes of Ukrainian predicators;
- to shift the focus of research to the verbs with semantics and verbo-nominal

constructions;

- in exploring the subjectless clause as such;
- in exploring also the minor sentence;
- in taking into account other languages (Slavonic or Germanic);
- in exploring common features and differences in the sentence structures of different social classes etc.

The thesis aims to give a comprehensive account of the possible sentence patterns of Ukrainian major sentences and of their modifications in comparison with Czech, and to contribute in this way to further specification of the classification of simple verbal sentence. The results of the thesis can also be applied in teaching and translating. Especially for these purposes there are notes at the concerned structures that refer to relative parts throughout the whole thesis. There are also two supplements at the very end of the thesis: a table with semantic classes of predicators and an alphabetically listed index of the Ukrainian predicators used in the thesis.

7. Seznam použitých symbolů a zkratek

Subj = subjekt, gramatický podmět

VF = verbum finitum, určitý tvar slovesný

VFcop = sponové sloveso, kopula

Praed_{VF} = přísudek slovesný, tvořený plnovýznamovým slovesem ve tvaru určitém

S_{nom} = syntaktické substantivum v nominativu (casus rectus)

Obj = objekt

praep Obj = objekt s předložkovou vazbou

Objekty:

S_g = objekt v genitivu

S_d = objekt v dativu

S_a = objekt v akuzativu

S_l = objekt v lokálu

S_i = objekt v instrumentálu

Atv = atribut verbální, český doplněk, ukrajinský дуплексив

Adv = příslovečné určení

Ad_{loc} = příslovečné určení místa

Ad_{temp} = příslovečné určení času

Ad_{mod} = příslovečné určení způsobu

PN = predikát nominální

ZVS = základová větná struktura

GVV = gramatický větný vzorec

SVV = sémantický větný vzorec

KVV = komplexní větný vzorec

VP = valenční potenciál

IP = intenční pole

SF = sémantická formule

horní indexy u zkratek (Obj¹, Adl² apod.) = počet otevíraných konstitutivních pozic pro daný větný člen v základové větné struktuře

* = negramatický tvar, negramatická výpověď atp.

8. Seznam excerpovaných pramenů

Газета „Високий замок“, січень 2003 – лютий 2012.¹¹⁰⁷

Газета „Дзеркало тижня“, 9-15 вересня 2006.

Газета „Експрес“, 21-28 вересня 2006.

Газета „Україна молода“, 19 вересня 2006.

Газета „Україна молода“, <http://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/27537/> (9.10.2011)

Гончар, О.: Циклон. Ін: Твори в шести томах. Том четвертий. Київ 1978.

Тютюнник, Г. М.: Вибрані твори. Оповідання. Повісті. Київ 1981.

Часопис „Пороги“, вересень 2006.

Hončar, O.: Cyklón. Praha 1975.

Ťuťunnyk, H.: Červený prach. Praha 1986.

¹¹⁰⁷ Pro excerpce byly použity také texty z elektronické databáze těchto novin, umístěné na internetových stránkách www.wz.lviv.ua, a sice prostřednictvím vyhledávacího vzorce „* site:www.wz.lviv.ua/“ ve vyhledávači www.google.cz.

9. Bibliografie

- Адамец, П.: Очерк функционального-трансформационного синтаксиса современного русского языка. Olomouc 1968.
- Андерш, Й. Ф.: Валентно-інтенційна структура предиката і типологія простих речень у сучасних слов'янських мовах. Слов'янське мовознавство. Доповідь 10 Міжнародного з'їзду славістів, Софія, Київ 1988, с. 124-136.
- Андерш, Й. Ф.: Синтаксико-семантичне моделювання простого речення (на матеріалі чеської та української мови). In: Зіставне дослідження української, чеської та російської мов. Київ 1987.
- Андерш, Й. Ф.: Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською. Київ 1987.
- Андерш, Й. Ф.: Типологія простого слов'янського речення і український мовний матеріал. In: *Ucrainica I. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury.* Olomouc 2004.
- Андерш, Й. Ф. – Золотова, Г.: До питання про структурно-семантичні основи зіставних досліджень. In: *Мовознавство* №6, Київ 1990, с. 7-23.
- Антоненко, О.: Словотвірна структура чеських іменників-агентивів у характерологічному висвітленні. Київ 2007.
- Арват, Н.: Про ізоморфізм слова і простого речення. In: *Мовознавство*, №1, Київ 1982, с. 12-17.
- Арполенко, Г. – Грищенко, А.: Історія української мови. Синтаксис. Київ 1981.
- Арутюнова, Н. Д.: Предложение и его смысл. Москва 1976.
- Баландіна, Н.: Дистинктивні риси предикатів і семантика речення. In: *Мовознавство*, №6, Київ 1996, с. 49-56.
- Басиров, Ш.Р.: Типологія дієслів із рефлексивним комплексом в індоєвропейських мовах. Донецьк 2004.
- Бацевич, Ф. С.: Філософсько-методологічні засади сучасної лінгвістики: Спроба обґрунтування. In: *Мовознавство*, №6, Київ 2006, с. 33-40.
- Бережан, Л: Інфінітивні сполучникові речення. In: *Вісник Прикарпатського університету. Вип. 2.* Івано-Франківськ 1997, с. 127-134.
- Білодід, І.: Сучасна українська мова. Київ 1972.
- Булаховський, Л.: Синтаксичні зв'язки другорядних членів речення в українській літературній мові. Київ 1958.

- Ващенко, В. С.: Українська мова. Київ 1959.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови. За ред. В. Т. Бусел, Київ 2004.
- Виноградов, В. В.: Русский язык, Москва 1972.
- Вихованець, І.: Граматика української мови. Синтаксис. Київ 1993.
- Вихованець, І.: Категорія відмінка в проєкції на семантико-синтаксичну структуру речення. In: Українське мовознавство. Вип. 14. Київ 1987, с. 61-67.
- Вихованець, І.: Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові. Київ 1971.
- Вихованець, І.: Українська граматика. Частини мови в семантично-граматичному аспекті. Київ 1988.
- Гнатюк, Г. М.: Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. Київ 1982.
- Горпинич В. О.: Морфологія української мови. Київ 2004.
- Горпинич В. О.: Нерозкладні синтаксичні словосполучення в українській мові. In: Українська мова і література у школі, №7, Київ 1988. с. 65-70.
- Грицютенко, І.: Про взаємини синтаксичної і семантичної мікросистеми української мови. In: Вісник Львівського університету. Вип. 4. Львів 1966, с. 64-68.
- Грищенко, А. П.: Складносурядні речення в сучасній українській літературній мові. Київ 1969.
- Грищенко, А. П.: Сучасна українська літературна мова. Київ 2002.
- Дем'яненко, О.: Про об'єкти синтаксису мови і синтаксису мовлення. In: Синтаксична будова української мови. Київ 1968, с. 5-17.
- Дорошенко, С. І.: Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. Київ 1980.
- Дячук, Н.: Вплив семантико-синтаксичної структури речення на його переклад. In: Мовознавство, №3. Київ 1999, с. 48-54.
- Єрмоленко, С. Я.: Синтаксис і стилістична семантика. Київ 1982.
- Жаборюк, О. А.: До питання про філософські аспекти мовознавства. In: Мовознавство, №1. Київ 2006, с. 39-43.
- Жовтобрюх, М. А.: До історії синтаксичних конструкцій на означення суб'єкта дії в українській мові. Мовознавство, №0. Київ 1988, с. 51-57.
- Жовтобрюх, М. А. – Кулик, Б.М.: Курс сучасної української літературної мови I. Київ 1959.

- Жовтобрюх, М. А. – Вихованець, І. Р. – Грищенко, А. П.: Морфологічна будова сучасної української мови. Київ 1975.
- Загнітко, А.: Теоретична граматики української мови. Синтаксис. Донецьк 2001.
- Зарицький, М.: Граматичні категорії речення. Стилїстика сучасної української мови. Київ 2001, с. 112-116.
- Затовканюк, М.: Сопоставительное изучение близкородственных языков и аспект типологический. In: *Československá rusistika*, r. 34, ř. 3. Praha 1989, с. 121-125.
- Зорівчак, Р.: Семантична структура словесного образу. In: *Іноземна філологія*, №111, Львів 1999.
- Іваницька, Н.: Вплив лексичного значення слова на його синтаксичну роль у реченні. In: *Синтаксис складного речення*. Київ 1989, с. 21-25.
- Каштан, Л.: Нечленовані словосполучення в українській мові. In: *Українська мова та література*, №10. Київ 2001, с. 6-9.
- Кононенко, В.: Проблеми стилістичного синтаксису. In: *Українська мова і література в школі* №4. Київ 1975, с. 25-35.
- Корунець, І. В.: Теорія і практика перекладу. Вінниця 2001.
- Курс сучасної української літературної мови I. За ред. Л.А. Булаховського. Київ 1951.
- Лавриненко, С.: Синтаксис української мови. Практикум. Ізмаїл 2007.
- Леонова, М. В.: Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Київ 1983.
- Мельничук, О. С.: Розвиток структури слов'янського речення. Київ 1966.
- Мірченко, М. В.: Структура синтаксичних категорій. Монографія. Луцьк 2001.
- Мойсієнко, А.: Динамічний аспект номінації. Київ 2004.
- Мразек, Р.: Модели русских конструкций с возвратной глагольной формой, 1968.
- Мразек, Р.: Синтаксические отношения и члены предложения. In: *Sborník prací filosofické fakulty Brněnské univerzity*. R. 10. Řada jazykovědná. Brno 1961, с. 47-60.
- Мразек, Р.: Сравнительный синтаксис славянских литературных языков. Исходные структуры простого предложения. Brno 1990.
- Немець, Р.; Холод, У.: Вибрані теми з мовознавства. Частина перша. Olomouc 2009.
- Немець, Р.: Деякі особливості валентно-інтенційних структур двоскладних дієслівних речень в українській мові в порівнянні з чеською. In: *Ucrainica III. Současná ukrajínistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Část 1.*, Olomouc 2008.
- Немець, Р.: Українські вставні конструкції та їх чеські відповідники. In: *Ucrainica II*, Olomouc 2006, с. 261-267.

- Непийвода, Н.: Українознавчі проблеми синтаксису. In: Українська мова та література, №6. Київ 1996, с. 10-12.
- Німчук, В.: Синтаксичні функції прийменників. In: Історія української мови. Синтаксис. Київ 1983, с. 131-230.
- Плющ, М. Я. – Леута, О. І. – Гальона, Н. П.: Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ. Київ 2003.
- Пономарів, О.: Сучасна українська мова. Київ 1997.
- Рогачова, Г.: Перехідні явища в семантиці синтаксичних одиниць. In: Структура і семантика мовлення. Київ 1985, с. 59-63.
- Русанівський, В. М.: Категорія стану (українсько-чеські паралелі). In: Зіставне дослідження української, чеської та російської мов, Київ 1987, с. 35-48.
- Русанівський, В. М.: Структура лексичної і граматичної семантики. Київ 1988.
- Русанівський, В. М.: Структура українського дієслова. Київ 1971.
- Ситар, Г.: Моделі речень із предикатами відношення частини й цілого в українській мові. Донецьк 2007.
- Скаб, М. С.: Граматика апеляції в українській мові. Київ 2002.
- Слинько, І. І. – Гуйванюк, Н. В. – Кобилянська, М. Ф.: Синтаксис сучасної української мови, Київ 1994.
- Словник української мови (в 11 томах). Наукова думка, Київ 1970-1980.
- Словопедія. Іншомовні словники 2007: <http://lang.slovopedia.org.ua/>
- Соколова, С. О.: Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. Київ 2003.
- Сорока, М.: Українська мова і переклад. In: Українська мова та література. Київ 1999, с. 5-6.
- Степанов, Ю. С.: К универсальной классификации предикатов. In: Известия АН СССР, серия литературы и языка, том 39, № 4, 1980, с. 311-323.
- Структура мови і статистика мовлення. За ред. М. П. Муравицької, – Л.А. Олексієнка. Київ 1974.
- Сучасна українська літературна мова. За ред. І. К Білодіда, Київ 1973.
- Сучасна українська літературна мова. За ред. А. П. Грищенка. Київ 2002.
- Сучасна українська літературна мова. За ред. М. Й. Плюща. Київ 2001.
- Сучасна українська мова. За ред. О. Д. Пономарева. Видання третє, перероблене. Київ 2001.

Сучасна українська літературна мова. За ред. Шкуратяна, Н. Г. – Шевчука, С. В. Київ 2000.

Терлак, З.: До питання про норму в синтаксисі. In: Українська філологія: досягнення і перспективи. Львів – до 145-річчя Кафедри української філології. Львів, с. 170-175.

Топоров, В.Н.: Локатив в славянских языках. 1961.

Тоцька, Н.І.: Сучасна українська літературна мова. Київ 1995.

Українська мова. Енциклопедія, Київ 2000.

Український правопис. Київ 2003.

Успенский, Б.А.: Структурная типология языков. 1965.

Чак, Є.Д.: Складні питання граматики та орфографії. Київ 1978.

Чесько-український словник. Том 1, А-О. Київ 1988.

Чесько-український словник. Том 2, Р-Ž. Київ 1989.

Шведова, Н. Ю.: Парадигматика простого предложения в современном русском языке. In: Русский язык. Грамматические исследования, Москва 1973.

Шульжук, К. Ф.: Синтаксис української мови. Підручник. Київ 2004.

Юрковський, М. – Назарук, В.: Українсько-польський, польсько-український словник. Київ 2003.

ABBYY Lingvo 12. Electronic dictionary. 2006.

Adamec, P.: Několik poznámek k postojovému komentování propozičního obsahu mluvčím (na materiálu současné ruštiny). In: Slovo a slovesnost, Praha 1979, s. 129-134.

Adamec, P.: Образование предложений из пропозиций в современном русском языке. Praha 1982.

Akademická mluvnice češtiny. Skladba, Praha 1987.

Akademický slovník cizích slov. Praha 1995.

Anders, J.: K typologickému studiu slovanské věty: Základ srovnávání. In: Česká slavistika 2003. České přednášky pro XIII. mezinárodní kongres slavistů, Ljubljana 15.-21.8. 2003. Praha 2003, s. 17-25.

Anders, J.: Strukturně-sémantické typy deagentních vět (K strukturně-sémantickému studiu ukrajinské a české jednoduché věty). In: Slovo a slovesnost 55, Praha 1994, s. 178-184.

Anders, J.: Ukrajinstina vážně i vesele. Olomouc 1999.

Anders, J.: Zásady syntakticko-sémantického modelování (K porovnávací syntaxi české a ukrajinské jednoduché věty). In: Slovo a slovesnost, Praha 1989, s. 295-300.

- Barnetová V. a kol.: Русская грамматика в 2-х томах. Том 2. Praha 1979.
- Bauer, J. – Grepl, M.: Skladba spisovné češtiny. Praha 1980.
- Běličová, H.: Ke vztahu tzv. povrchové a hloubkové větných významů. In: Československá rusistika 4, Praha 1984, s. 148-157.
- Běličová-Křížková, H.: Sémantická struktura věty, tzv. hloubková struktura a intence slovesného děje (na okraj subjekto-objektových vztahů v jazycích nominativního a ergativního typu. In: Slovo a slovesnost Praha 1980, s. 265-273.
- Běličová, H. – Sedláček, J.: Slovanské souvětí. Praha 1990.
- Běličová, H. – Uhlířová, L.: Slovanská věta. Praha 1996.
- Burton-Roberts, N.: Analysing Sentences. An Introduction to English Syntax. London and New York 1998.
- Čechová, M. a kol.: Čeština: řeč a jazyk. Praha 2000.
- Čermák, F.: Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky. Praha 2001.
- Černý, J.: Úvod do studia jazyka. Rubico. Olomouc 1998.
- Černý, J.: Dějiny lingvistiky. Votobia, Olomouc 1996.
- Dalewska-Greń, H.: Języki słowiańskie. Warszawa 1997, s. 398-430.
- Daneš, F.: A Three-Level Approach to Syntax. In: Travaux linguistiques de Prague. 1. Prague 1964, s. 225-240.
- Daneš, F.: K otázce větných členů. In: Slovo a slovesnost, č. 4, Praha 1977, s. 281-288.
- Daneš, F.: Pokus o strukturní analýzu slovesných významů. In: Slovo a slovesnost 32, 1971 a, s. 193-207.
- Daneš, F.: Sémantická struktura větného vzorce. In: Otázky slovanské syntaxe II. Brno 1968, s. 45-49.
- Daneš, F.: Věta a text. Studie ze syntaxe spisovné češtiny. Praha 1985.
- Daneš, F.: Větné členy obligatorní, potenciální a fakultativní. In: Miscellanea Linguistica. Ostrava 1971, s. 131-138.
- Daneš, F.: Větný vzorec a větný model. In: Československé přednášky pro V. mezinárodní kongres slavistů v Sofii. Praha 1963, s. 115-124.
- Daneš, F. – Hlavsa, Z.: K vztahu aktuálního členění a sémantické stavby výpovědi. In: Slovo a slovesnost, č. 1, 1983, s. 3-11.
- Daneš, F. – Grepl, M. – Hlavsa, Z.: Mluvnice češtiny 3. Skladba. Praha 1987.
- Daneš, F. – Hlavsa, Z. – Kořenský, J.: Postavení slovesa v struktuře české věty. In: Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě. Lingvistika. Praha 1973, s. 129-139.

- Daneš, F. – Hlavsa, Z. – Kořenský, J. a kol.: Práce o sémantické struktuře věty (přehled a kritický rozbor). Praha 1973.
- Daneš, F. – Hlavsa, Z. – a kol.: Větné vzorce v češtině. Praha 1987.
- Dokulil, M.: K povaze vztahu slova a pojmu, věty a myšlenky. In: O vědeckém poznání soudobých jazyků. Praha 1958, s. 108-112.
- Dokulil, M.: Slovenský příspěvek k sémantice a syntaxi slovesa. In: Slovo a slovesnost 11, 1948-1949, s. 68-78.
- Dokulil, M. – Daneš, F.: K tzv. významové a mluvnické stavbě věty. In: O vědeckém poznání soudobých jazyků. Praha 1958, s. 231-246.
- Dušková, L. a kol.: Elektronická mluvnice současné angličtiny (<http://emsa.ff.cuni.cz>).
- Eco, U.: Meze interpretace. Karolinum, Praha 2005.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. Red. K. Polański, Wrocław 1999.
- Flídrová, H. – Kozílková, J. – Vysloužilová, E.: Практический курс русского синтаксиса. Olomouc 1987.
- Flídrová, H. – Žaža, S.: Синтаксис русского языка в сопоставлении с чешским. Olomouc 2005.
- Geþka-Wolak: Problem akomodacji wzajemnej w konstrukcjach z bezokolicznikiem. In: Język polski, 4-5, Kraków 2007, s. 275-283.
- Gregor, J.: Valenční možnosti verbonominálních spojení v publicistickém stylu (v rusko-českém srovnávacím plánu). Olomouc 2008.
- Grepl, M.: K formálním exponentům větné sémantiky. In: Slovo a slovesnost, Praha 1978, s. 274-277. Grepl, M. – Karlík, P.: Gramatické prostředky hierarchizace sémantické struktury věty. Brno 1983.
- Grepl, M. – Karlík, P. – a kol.: Příruční mluvnice češtiny. Praha 1995.
- Grepl, M. – Karlík, P.: Skladba češtiny, Olomouc 1998.
- Grepl, M. – Karlík, P.: Skladba spisovné češtiny. Praha 1986.
- Gruber, J. S.: Lexical Structures in Syntax and Semantics. Amsterdam and New York and Oxford 1976.
- Hais, K.: Anglická mluvnice. Praha 1991.
- Hartmannová, V.: Jazykové rozbor. Olomouc 1994.
- Hausenblas, K.: O různých přístupech k výkladu věty a jevů styčných. In: Slovo a slovesnost 38, Praha 1977, s. 43-50.
- Havránek, B. – Jedlička, A.: Česká mluvnice. Praha 1981.
- Havránek, B. – Jedlička, A.: Stručná mluvnice česká. Praha 1981.

- Helbig, G. – Buscha, J.: Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Berlin und München 2001.
- Hirschová, M.: Pragmatika v češtině. Olomouc 2006.
- Hirschová, M.: Syntaktické rozbory. Olomouc 1997.
- Hlavsa, Z.: Danešova kniha o větě a jejím fungování v textu. In: Slovo a slovesnost, č. 4. Praha 1987, s. 315-319.
- Hlavsa, Z.: Nad novou syntaxí češtiny. In: Slovo a slovesnost, č. 3. Praha 1989, s. 222-226.
- Horálek, K.: Filosofie jazyka. Praha 1967.
- Horálek, K.: Úvod do studia slovanských jazyků. Praha 1955.
- Horálek, K.: Věta a výpověď. In: Slovo a slovesnost 37. Praha 1976, s. 81-85.
- Hrabě, V.: K otázce nepřímého subjektu v ruské skladbě. In: Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury VIII. Praha 1964, s. 45-49.
- Hrabě, V.: O dvojčlenných a jednočlenných větách v současné ruštině. In: Československá rusistika 4. Praha 1970, s. 160-164.
- Chafe, W. L.: Meaning and the Structure of Language. Chicago and London 1975.
- Jirsová, A.: Kritický přehled prací o sémantické struktuře věty. In: Slovo a slovesnost, č. 2. Praha 1975, s. 148-152.
- Kačala, J.: Prísudkové (vetnozákladové) sloveso v konštrukciách s doplnkom. In: Jazykovedný časopis 22, 1. 1971, s. 31-40.
- Kačala, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava 1989.
- Kaňovská, M. – Najmanová, P.: Syntax – Einfacher Satz. Olomouc 2002.
- Kaňovská, M. – Najmanová, P.: Syntax – Zusammengesetzter Satz. Olomouc 2002.
- Karlík, P.: Souvětné vyjadřování postojů mluvčího. In: Slovo a slovesnost, č. 2. Praha 1982, s. 93-101.
- Kettnerová, V. – Lopatková, M. – Žabokrtský, Z.: Valenční slovník českých sloves. Praha 2008.
- Kholod, U.: Transpozice modální roviny a intenzity textu v překladech krásné literatury. Olomouc 2009.
- Kiklewicz, A.: Dominanta semantyczna jako czynnik rozumienia wypowiedzi i tekstu. In: Język polski, 1. Kraków 2007, s. 3-15.
- Knittlová, D.: K teorii a praxi v překladu. Olomouc 2000.
- Komárek, M.: K pojetí povrchové a hloubkové struktury. In: Slovo a slovesnost. Praha 1978, s. 285-287.

- Konečná, D.: Jeden z přístupů k popisu objektu českého slovesa. In: Slavica Pragensia X. Praha 1968, s. 187-192.
- Kopečný, F.: Základy české skladby. Praha 1958.
- Kořenský, J.: K problému kontextově podmíněné realizace propozičních struktur. In: Slovo a slovesnost, č. 1. Praha 1981, s. 24-30.
- Kubík, M.: K problematice sémantické struktury ruské věty. In: Československá rusistika 21. Praha 1976, s. 49-54.
- Kubík, M.: K problematice syntaktické a lexikální spojitelnosti sloves. In: Československá rusistika 2. Praha 1978, s. 61-69.
- Kubík, M. a kol.: Русский синтаксис в сопоставлении с чешским. Praha 1982.
- Kubík, M. a kol.: Синтаксис русского языка. Praha 1974.
- Kubík, M.: Стратификация отношений предикативного глагола и адвербиальных конstituентов. In: Československé přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě. Lingvistika. Praha 1973, s. 129-139.
- Kubík, M.: Věta a větná sémantika. In: Jazykověda a příprava učitelů. 1. Praha 1980, s. 67-81.
- Leška, O.: Jazyk v strukturním pojetí. Kapitoly ze synchronní a diachronní analýzy ruštiny. Praha 2003.
- Leška, O. – Savický, N. – Šišková, R.: Mluvnice současné ukrajinštiny. Praha 2001.
- Levý, J.: Umění překladu. Praha 1998.
- Linke, A. – Nussbaumer, M. – Portmann, P. R.: Studienbuch Linguistik. Tübingen 2004.
- Lopatková, M. – Žabokrtský, Z. – Benešová, V.: Valency Lexicon of Czech Verbs. VALLEX 2.0.
- Lotko, E.: Slovník lingvistických termínů pro filology. Olomouc 2005.
- Machová, S.: K formě závislostních gramatik. In: Slovo a slovesnost, č. 2. Praha 1975, s. 143-147.
- Mathesius, V.: Několik slov o podstatě věty. In: Čeština a obecný jazykozpyt. Praha 1947, s. 223-224.
- Mrázek, R.: Historickosrovnávací studium větných typů. In: Otázky slovanské syntaxe. Sborník brněnské syntaktické konference 17.-21.4. 1961. Praha 1962, s. 166-176.
- Mrázek, R.: Исходные структуры простого предложения. In: Сравнительный синтаксис славянских литературных языков. Olomouc a Praha 1957.
- Mrázek, R.: Problematika tzv. hierarchizace propozice. In: Slovo a slovesnost, 37. Praha 1976, s. 86-97.

- Němec, R.: Valenčně-intenční typy dvoučlenných slovesných vět v ukrajinštině (ve srovnání s češtinou). Diplomová práce. Olomouc 2007.
- Novotný, J.: Nástin syntaktického popisu češtiny (na základě valenční teorie). Ústí nad Labem 1984.
- Nowy słownik języka polskiego. Warszawa 2002.
- Pauliny, E.: Štruktúra slovenského slovesa. Štúdia lexikálno-syntaktická. Bratislava 1943.
- Pauliny, E.: Vetná výpoveď v komunikácii. In: Jazykovedné štúdie 16. Bratislava 1981, s. 53-55.
- PC Translator 2005. Langsoft & Softex 2004.
- Popela, J.: K predikaci v současné ruštině a češtině. In: Slavica Pragensia 10. Praha 1968, s. 193-205.
- Popela, J.: „Shoda“ přísudku s podmětem v současné ruštině. In: Ruský jazyk 22, 7. Praha 1972, s. 290-293; 337-342.
- Pravidla českého pravopisu. Praha 2001.
- Růžička, J.: Činnostné a stavové slovesá. In: Jazykovedný časopis SAV 8. 1954, s. 5-17.
- Růžička, R.: Semantik des Verbs und Syntax des Satzes. In: Zeitschrift für Slawistik 15. 1970, s. 627-644.
- Růžička, J.: Valencia slovies a intencia slovesného deja. In: Jazykovědný časopis 19. 1968, s. 50-56.
- Růžička, J.: Veta a sloveso (Z problematiky jednoduchej vety). In: Otázky slovanské syntaxe. Sborník brněnské syntaktické konference 17.-21.4.1961. Praha 1962, s. 141-153.
- Savický, N. – Šišková, R.: Ukrajinsko-český a česko-ukrajinský slovník. Praha 2008.
- Sgall, P.: K obecným otázkám sémantiky věty. In: Slovo a slovesnost 37. Praha 1976, s. 184-194.
- Sgall, P.: Pojmy věta hlavní a věta vedlejší. Slovo a Slovesnost, 4. Praha 2001, s. 215-218.
- Sgall, P.: Teorie valence a její formální zpracování. In: Slovo a slovesnost 49. Praha 1998, s. 15-29.
- Sgall, P. – Leška, O.: Principy strukturní syntaxe, Praha 1984.
- Sgall, P. a kol.: Úvod do syntaxe a sémantiky. Praha 1986.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha 2001.
- Sochrová, M.: Český jazyk v kostce pro střední školy. Havlíčkův Brod 1996.
- Solncev, V. M.: Systém a struktura v jazyce. Praha 1981.
- Svoboda, K.: Ke komplexní syntaktické sémantice. In: Slovo a slovesnost. Praha 1979, s. 35-44.

- Svozilová, N. – Prouzová, H. – Jirsová, A.: Slovesa v praxi. Valenční slovník nejčastějších českých sloves. Praha 1997.
- Svozilová, N. – Prouzová, H. – Jirsová, A.: Slovník slovesných, substantivních a adjektivních vazeb a spojení. Praha 2005.
- Šmilauer, V.: Novočeská skladba. Praha 1966.
- Šoltys, O.: Ke vztahu predikace a centrace. In: Slovo a slovesnost, č. 1. Praha 1987, s. 1-15.
- Štěpán, J.: K termínu řetězec v syntaxi. In: Slovo a slovesnost, č. 3. Praha 1988, s. 216-219.
- Trost, P.: Subjekt a predikát. In: Slavica Pragensia IV. Acta Universitatis Carolinae. Praha 1962.
- Ucrainica I. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. Olomouc 2004.
- Ucrainica II. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. (2 svazky). Olomouc 2006.
- Ucrainica III. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. (2 svazky). Olomouc 2008.
- Ucrainica IV. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury. (2 svazky). Olomouc 2010.
- Ukrajinsko-český slovník. A-O. Praha 1994.
- Ukrajinsko-český slovník. П-Я. Praha 1996.
- Uličný, O.: K základním pojmům syntaktického popisu slovanských jazyků. In: Slavia 62. Praha 1993, s. 279-283.
- Vágnerová, M.: Strukturně-sémantická organizace ruských vět s dějovými predikáty (na materiálu dvojčlenných vět slovesných). Doktorská disertační práce. Olomouc 2003.
- Vondráček, M.: Nepredikativnost. Hradec Králové 2003.
- Zatovkaňuk, M.: O ztrátě větné platnosti. In: Сравнительный синтаксис славянских литературных языков. Olomouc – Praha 1957.
- Zatovkaňuk, M.: Otázka shod a rozdílů při konfrontaci blízkce příbuzných jazyků. Slavia, r. 55, č. 2. Praha 1986, s. 133-139.
- Zbróg, P.: Zdania z podmiotem szeregowym zawierającym liczebnik we współczesnej polszczyźnie. In: Język polski, 4-5. Kraków 2007, s. 294-301.
- Zimek, R.: Jakou roli hrají pády v sémantické struktuře věty? In: Československá rusistika 2. Praha 1984, s. 68-73.

Zimek, R.: K chápání subjektu v sémantické syntaxi. In: *Rossica Olomucensia* 20. Olomouc 1982, s. 17-27.

Zimek, R.: Realizace sémantických struktur a jejich vzájemných vztahů v textu (na materiále ruštiny a češtiny). In: *Slavia* 57. Praha 1988, s. 152-162.

Zimek, R.: *Sémantická výstavba věty*. Praha 1980.

Žabokrtský, Z.: *Valency Lexicon of Czech Verbs*. Praha 2005.

10. Přílohy

10.1 Příloha 1: Tabulka sémantických tříd predikátorů¹¹⁰⁸

ELEMENTÁRNÍ PREDIKÁTORY	MUTAČNÍ PREDIKÁTORY PREDIKÁTORY	
	PROSTÉ MUTACE	AKČNÍ MUTACE
STAVY	ZMĚNY STAVŮ	
„někdo/něco existuje/neexistuje	„někdo/něco vzniká/zaniká“	„někdo/něco způsobuje, aby existoval(o)/neexistoval(o) někdo/něco“
<i>бути, існувати, не бути, не існувати...</i>	<i>народитися, зродитися, родитися, зароджуватися, з'являтися, утворюватися, виникати, загинути, зникати, вигинути, відмерти, втратитися, вимерти, здохнути, одубіти...</i>	<i>родити, народити, породити, творити, утворювати, створювати, складати, шити, готувати, пекти, писати, малювати, виробляти, варити, поставити, збудувати, створити чарами/чаруванням, чистити, нищити, губити, убити, стратити, стирати, ліквідувати, усувати...</i>
„někdo/něco je/není nějaký(é)“	„někdo/něco se stává nějakým“	„někdo/něco způsobuje, aby se stal(o) nějakým někdo/něco“
<i>бути: солодким, скабким, глухим, вогким, мокрим, сухим, холодним, густим, молодим, дурним, старим, худим...</i>	<i>солодіти, слабнути, слабшати, глухнути, зволожуватися, мокнути, мокти, сохнути, усихати, холоннути, стигнути, старіти, старішати, худнути...</i>	<i>солодити, ослабити, оглушити, звозчувати, зволожувати, мочити, змочувати, сушити, охолоджувати, накачувати, омолодити, відмолодити...</i>
<i>бути: нерухомим, суворим, вілим, нервовим, нервозним, підозрілим, непевним, дешевим, дорогим, сивим, дійсним, чинним, бути в силі, мати силу, бентежитися...</i>	<i>знерухоміти, стати суворим, біліти/білішати, рознервуватися, знервуватися, стати підозрілим, стати непевним/непевненим, подешевіти, подешевшати, здорожити, сивіти, набути сили/чинності, збентежитися...</i>	<i>зробити суворим, білити, відбілювати, рознервувати, знервувати, зробити підозрілим, здешевити, здорожити, бентежити...</i>

¹¹⁰⁸ Podle Grepl, M. – Karlík, P. – Nekula, M.: Příruční mluvnice češtiny, s. 377-383.

<i>бути занепалий, бути синім, бути зеленим...</i>	<i>занепадати, синіти, синішати, зеленіти...</i>	<i>0, синити, підсинювати, озеленити/фарбувати на зелений колір...</i>
<i>порожніти, бути: порожнім, здоровим, спокійним, пораненим, різбитим, відкритим, утомленим, зігнути...</i>	<i>спорожніти, оздоровлятися, вилікуватися, заспокоїтися, поранитися, зранитися, заповнитися, розбитися, відкритися, утомитися, зігнутися...</i>	<i>випорожнити, спорожнити, оздоровити, вилікувати, заспокоїти, поранити, зранити, заповнити, розбити, відкрити, утомити, зігнути...</i>
<i>бути: неясним, підозрілим, смішним, комічним, щасливим, послушним, слухняним...</i>	<i>стати: неясним, підозрілим, смішним/посміхом, комічним, щасливим, послушним, слухняним...</i>	<i>зробити: неясним, підозрілим, смішним/посміхом, комічним, щасливим, послушним, слухняним...</i>
<i>бути: курцем, лихварем, вдовою, вдівцем, сиротою, каменем, ревнивцем, генералом, директором, президентом...</i>	<i>стати курцем, стати лихварем, стати вдовою/овдовіти, вдівцем/овдовіти, сиротою/осиротіти, стати каменем/окам'яніти, стати ревнивцем, стати генералом, стати директором, стати президентом...</i>	<i>зробити: курцем, лихварем, вдовою, вдівцем, сиротою, каменем, ревнивцем, зробити/призначити генералом, директором, президентом...</i>
„někdo/něco1 je stejný(é) jako někdo/něco2“	„někdo/něco1 se stal(o) stejným jako někdo/něco2“	„někdo/něco způsobil(o), aby se někdo/něco1 stal(o) stejným s někým/něčím2“
<i>бути однаковим, подібним, схожим, бути (однаково, так само, так же) сильним як, бути подібним до/на когось, бути узгодженим/узгоджуватися, бути співвідносним/співвідноситися з чимось, гармоніювати з чимось...</i>	<i>узгодити, злагодити, стати гармонійним з чимось, уподібнитися, пристосуватися...</i>	<i>узгодити, злагодити, зробити гармонійним, уподібнити, пристосувати...</i>

„někdo/něco2 je stejný(é) jako někdo/něco1“	„někdo/něco2 se stal(o) stejným jako někdo/něco1“	„někdo/něco způsobil(o), aby se někdo/něco2 stal(o) stejným s někým/něčím1“
<i>бути однаковим, подібним, схожим, бути (однаково, так</i>	<i>узгодити, злагодити, стати гармонійним з чимось,</i>	<i>узгодити, злагодити, зробити гармонійним,</i>

<i>само, так же) сильним як, бути подібним до/на когось, бути узгодженим/узгоджуватися, бути співвідносним/співвідноситися з чимось, гармоніювати з чимось...</i>	<i>уподібнитися, пристосуватися...</i>	<i>уподібнити, пристосувати...</i>
„někdo/něco1 je jiné než někdo/něco2“		
<i>бути іншим, старішим, більш зграбним, більш утомленим...</i>		
„někdo/něco2 je jiné než někdo/něco1“		
<i>бути іншим, молодшим, менш зграбним, менш утомленим...</i>		
„je/není nějak“	„udělat se nějak“	„někdo způsobuje, aby bylo nějak“
<i>бути: холодно, тепло, хмурно, темно, яскраво, соняшно, душно...</i>	<i>стати: холодно, тепло, хмурно, темно, яскраво, соняшно, душно...</i>	<i>зробити тепло, затопити, зробити темно...</i>
„je/není někomu nějak“	„udělat se někomu nějak“	„někdo způsobuje aby bylo nějak někomu“
<i>бути: погано, млосно, гарно, сумно, соромно, важко...</i>	<i>стати: погано, млосно, гарно, сумно, соромно, важко...</i>	<i>полегишити, погіршити...</i>
„někdo/něco1“ má/nemá „někdo něco2“	„někdo/něco1 nabývá/pozbyvá něčeho2“	„někdo způsobuje, aby měl/neměl někdo něco“
<i>мати, бути власником/володіти, потребувати, бути багатим, рясніти, палати, бракувати...</i>	<i>дістати, отримати, набути, позбути, виграти, успадкувати, утратити...</i>	<i>дати, дарувати, позичити, замовити, зарезервувати, постачати, винагородити, украсти, забрати, конфіскувати, відняти, зібрати, узяти, вручити, позбавити...</i>
„někdo/něco2 patří/nepatří někomu/něčemu2“	„někdo/něco2 připadá někomu1“	„někdo způsobuje, aby připadlo někomu něco“
<i>належати, належати, бракувати, не вистачати, бути відсутнім...</i>	<i>дістатися, видійти, залишитися...</i>	<i>здобути, знайти, забезпечити...</i>
„někdo má/nemá něco(informaci)“	„někdo nabývá/pozbyvá něčeho (informace)“	„někdo způsobuje, aby měl něco (informaci) někdo“
<i>знати, пам'ятати, передбачати, мати в пам'яті, думати, передчувати...</i>	<i>дізнатися, почути, побачити, пізнати, дійти, забути, спостерегти, збагнути, зрозуміти...</i>	<i>сказати, ознайомити, пообіцяти, написати, подзвонити, інформувати, повіщати, передати, переказати, навчити, наказати,</i>

		<i>порадати, рекомендувати, побажати...</i>
„něco je známo(někomu)“	„něco se stává známým“	„někdo uvádí ve známost něco“
<i>бути відомо...</i>	<i>виявитися, розкритися, видати себе...</i>	<i>оприлюднити, виявити, розкрити, ознайомити, повідомити</i>

„někdo/něco je/není v nějaké poloze“	„někdo se dostává do nějaké polohy“	„někdo/něco způsobuje, aby se někdo/něco" dostal(o) do nějaké polohy“
<i>стояти, лежати, сидіти, висіти, стояти на колінах...</i>	<i>стати (рівно, посеред дороги), наступити (на ногу), лягти, сісти, клякнути...</i>	<i>поставити, покласти, положити, посадити, повісити...</i>
„někdo/něco je někde“	„někdo/něco se dostává odněkud někam“	„někdo/něco způsobuje, aby se dostal(o) někdo/něco odněkud někam“
<i>бути, знаходитися, жити, проживати, стояти на якорі, затримуватися, перебувати, мишкати, залишатися, відбуватися, сидіти, стояти, лежати, вісити, стояти на колінах...</i>	<i>опинитися, з'явитися десь, іти, їхати, бігти, простувати, летіти, увійти, підніматися, опускатися, падати, переселитися, переміститися, пересунутися, утиснутися, прийти, дістатися, потрапити, зануритися, вислизнути...</i>	<i>дати, перемістити, переселити, скинути, итовхнути, укрити, пересунути, нести, везти, вести, усадити, поставити, положити, повісити десь, узяти, відсунути, вимести, викачати, вийняти, витягти, висунути...</i>
„něco1 je v něčem2“	„něco1 se dostává do/z něčeho2“	„někdo/něco způsobuje, aby se dostalo do/z něčeho něco1“
<i>бути, знаходитися, з'являтися...</i>	<i>дістатися, проникнути, усмоктати, випаруватися, вилитися, утекти, уникнути...</i>	<i>заповнювати, пхати, лити, наповнювати, сипати, вилити, вибирати, віджати, розпакувати...</i>
„něco2 obsahuje něco1“	„něco2 se stává takovým, že obsahuje něco1“	„někdo/něco způsobuje, aby se něco2 stalo takovým, že obsahuje něco1“
<i>містити, мати...</i>	<i>наповнитися, наситися, просочитися, пропахнути...</i>	<i>наповнювати, ситити...</i>
„něco je někdy“	„něco nastává někdy“	„někdo způsobuje, aby

		bylo někdy něco“
<i>бути, відбуватися...</i>	<i>відбутися, здійснитися, проходити, стати...</i>	<i>становити, призначити, визначити, скликати...</i>
„někdo/něco má nějakou kvantitu“		
<i>важити, вимірювати, міряти, дорівнювати, нараховувати, тривати, бути високим, бути старим...</i>		
„někdo/něco vyhovuje/nevyhovuje někomu/něčemu“	„někdo/něco se přizpůsobuje/nepřizpůsobuje někomu/něčemu“	„někdo/něco způsobuje, aby se přizpůbil(o) někomu/něčemu“
<i>відповідати, задовольняти, бути звиклий до чогось...</i>	<i>підпорядковуватися, підкорюватися, піддаватися, пристосовуватися, лестити, кланятися, підлещуватися, підлизуватися, погоджуватися...</i>	<i>підпорядкувати, підкорити, уярмити, зневолити, пристосувати...</i>
PROCESY	ZMĚNY PROCESŮ	
„přírodní procesy“		
<i>доцити/іти доц, сніжити/падає сніг, гриміти, блиснути, мрячити, курітися...</i>	<i>почати/перестати доцити...</i>	<i>викликати доц...</i>
„procesy s neživým nositelem“		
<i>світити, сяяти, гріти, цвісти, кипіти, гуркотіти, палати...</i>	<i>розсвітитися, згаснути, засяяти, почати/перестати світити...</i>	<i>розсвітити, розігріти, увімкнути/вимкнути світло, запалити, загасити...</i>
„psychosomatické procesy“		
<i>спати, не спати, дихати, боліти, батися, сміятися, свербіти, мучити, пекти...</i>	<i>заснути, прокинутися, почати/перестати сміятися, розсміятися...</i>	<i>приспати, усипити, збудити, розсмішити...</i>
„základní lidské akční procesy“		
<i>їсти, пити, працювати, біти, кохати, говорити, мовити, палити...</i>	<i>почати їсти, закохатися, проговорити, промовити...</i>	

10.2 Příloha 2: Rejstřík ukrajinských predikátorů

- абстрагуватися*, 122, 123
адресувати, 150
акомпанувати, 92
активізувати, 68
апелювати, 119
аплодувати, 92
атакувати, 74, 75
бабратися, 130, 139
багатіти, 56, 57
бажати, 88
балансувати, 135
бачити, 79, 80
бентежити, 78, 79
бентежитися, 30
берегти, 167, 168
бити, 74, 104, 108, 213
битися, 54, 113, 115, 128, 129
бичувати, 76
бігти, 14, 32, 47, 52
білити, 74, 158
благословити, 76, 77
блищати, 60
боліти, 47, 78, 79, 226
бомбардувати, 69
бомбити, 69
боронити, 29
боронитися, 29
боротися, 115
борятися, 115
боятися, 20, 28, 90, 116, 205
бракувати, 96
брати, 73, 140, 150
брати участь, 140
братися, 119
братися до роботи, 119
брехати, 94
бруднити, 74
будувати, 72, 211
бути, 23, 24, 28, 29, 34, 40, 43, 64, 65, 82, 83, 127, 128, 135, 142, 143, 209, 210, 231
буцнути, 74
буяти, 55
в'язати, 72
вбігти, 187
вважати, 201, 202
вважатися, 41
ввижатися, 95, 96
вдивлятися, 108
везти, 73
вести, 34, 73, 185
вести роботу, 73
вести розмову, 185
взаємодіяти, 128, 129
взяти, 73, 81, 150, 187
взяти участь, 140
взятися, 119
вибухати, 225
вивертати, 69
вивести, 169
вивчати, 80, 81
виглядати, 23, 28, 34, 147, 196
виграти, 81
видавати, 201
видійти, 29
виздоравливати, 28
визиратися, 106
визнати, 34
визначатися, 103
вийти, 144, 213, 216
виказати, 151
викинути, 73
викладати, 154, 155
викликати, 72
виламати, 69, 70
вилетіти, 216
вилізати, 144
вилучити, 169
винагородити, 176
випередити, 159, 160, 189
впливати, 125
випустити, 72
вирватися, 144
вирішити, 205
виробити, 72
вироджуватися, 57, 58
вирости, 210, 213
вирядити, 74
виселити, 73
всліджувати, 77
висловлювати, 151
височіти, 142, 143
вистапити, 194
виступати, 115, 194
висушити, 156
виперти, 179
витікати, 144
витрачати, 82
витріщити, 106
витріщитися, 106
вितягувати, 169
вихвалятися, 192
виявитися, 147
виявлятися, 41
відбити, 73
відбитися, 140, 141
відбуватися, 64
відбутися, 64
відв'язати, 166
відважитися, 105
відвезти, 73
відвернутися, 122, 123
відвикнути, 167, 205
відвоювати, 81
відв'язати, 166
віддалити, 73, 166
віддалитися, 123
віддати, 176
віддалили, 166
відділитися, 122
відзначити, 158
відібрати, 170, 178
відігнати, 73
відірвати, 166
від'їхати, 22
відкинути, 230
відкласти, 73
відклеїти, 166
відкотити, 73
відкрити, 77, 151
відкрити таємницю, 78
відкупити, 171
відлити, 168, 169
відлучити, 166
відмовитися, 122, 123, 205
віднести, 37, 73, 228
відноситися, 120
відняти, 170
відплатити, 161
відповідати, 96, 116
відправитися, 143
відрадити, 167
відремонтувати, 46, 152, 153
відремонтуватися, 46
відрізати, 85
відрізнити, 166
відрізняти, 167
відрізнятися, 123
відсісти, 121, 122
відсторонитися, 122, 123
відстояти, 185
відсунути, 73
відточити, 74
відучити, 167
відучитися, 122, 205
відхилити, 166
відхилитися, 123
відцвісти, 57, 58
відцуратися, 122
відчувати, 79
відчувати голод, 56
відчувати радість, 56
відитовхнути, 73
відитовхнутися, 122
відшукати, 193
вірити, 95, 109, 234, 235
вітатися, 129
владарювати, 135
вмістити, 81
вникнути, 108, 109
володіти, 102
волочитися, 134
ворушити, 98

ворушитися, 52, 53
воювати, 115, 125, 126
вразити, 78, 159
вскочити, 143
вслухатися, 108
встановити, 181
втрачати, 82, 83
втягнути, 178
вхопитися, 114
вхопитися за тему, 114
гавкати, 61
галопувати, 52
ганити, 76
ганьбити, 76
гармоніювати, 132
гарнішати, 57, 59
гаяти, 82
гепнути, 232
гладити, 190
гладшати, 57, 58
глянути, 106
гнати, 73
гнатися, 133
гніватися, 105
гнівити, 78
гнітити, 78
говорити, 14, 15, 19, 111,
113, 211, 215, 236
гойдати, 98
гойдатися, 52, 53
голодувати, 55, 56
голосувати, 116, 125, 126
гонитися, 133
гордиться, 28, 100, 101
горіти, 61, 62, 228, 229
господарювати, 62
гострити, 74
готувати, 72
готуватися, 121
граничити, 132
грати, 137, 138
гризти, 78
гризтися, 54
гримати, 36
гримнути, 36, 45
гріти, 61
грюкати, 225
гуркотіти, 225
гурчати, 60, 61
густити, 111
даватися, 197
давити, 69
давитися, 98
дарувати, 150
дати, 28, 150
дати відповідь, 150
дати наказ, 150
деградувати, 57, 59
демонструвати, 115, 151
деморалізувати, 69

держати, 74
дертися, 144
деформувати, 69
джвякотити, 60
джвякотіти, 60
дзеленчати, 225
дзижчати, 60
дзюрчати, 60
дзюрчитися, 60
дивитися, 80, 106, 107
дивуватися, 94
диктувати, 151
диригувати, 99
дискредитувати, 69
диспонувати, 102
дихати, 53, 104
дихнути, 104
дізнаватися, 180
дізнатися, 111, 180
дійти, 21, 32, 87
дійти висновку, 87
ділитися, 98, 107
дістати, 28, 81
дістатися, 143
діяти, 33
добратися, 143
добути, 143
довбати, 139
довести, 165
довіряти, 94
доводитися, 41
догнати, 47, 213
додати, 161, 163
дозволити, 152
докучати, 162
долити, 85, 157
домагатися, 88
домовитися, 112
доплести, 163
допомагати, 20, 92
допомогти, 161, 206
допрацюватися, 121
допроситися, 88
допустити, 164, 165
дорвати, 69
дорівнювати, 96
досаджати, 162
досліджувати, 77, 78
дослужитися, 121
доставити, 73
досягнути, 15, 87, 239
досягти, 87, 91
дочекатися, 48, 88
дошукатися, 88
дощити, 21, 37, 45
дражнитися, 129
драти, 22, 33
дратувати, 78
дрижати, 53

думати, 12, 28, 106, 111, 112,
116, 136, 180, 197, 216, 235
дуріти, 134
дути, 225
евакуювати, 73
екзаменувати, 168, 169
економити, 138, 188
жаліти, 88
жалітися, 105
жартувати, 129, 130
женитися, 137, 138
жертвувати, 100
жити, 65, 143, 234, 235
журити, 78
з'їхати, 143
з'явитися, 194
з'єднати, 72
з'їсти, 69
з'явитися, 64, 143
з'являтися, 64
забирати, 170
заборонити, 206
забрати, 73, 171
забувати, 79
забути, 80, 205
завадити, 92
заважати, 92
завершитися, 103
завідувати, 99
загорнути, 178
загравати, 129
задумати, 205
заздрити, 94
займатися, 100, 101
займатися
господарством/господарю
ванням, 63
займатися спортом, 63
зайняти, 238
зайти, 143
заїкатися, 53
закінчитися, 64, 103
закликати, 164
заколювати, 212
залежати, 123
залитися, 220, 221
залитися сміхом, 220
залишатися, 41, 143, 231
залишити, 193
залишитися, 232
заяпати, 158
замішляти, 205
замінити, 84, 159, 160, 176
занепасти, 57
занурити, 195
зануритися, 195
запалити, 78, 79
запам'ятатися, 219
запахнути, 229
запливти, 98, 221

запобігати, 134
заповнити, 157
заповнятися, 57
запозичити, 171
запропонувати, 150
запросити, 195
заразитися, 102
зарядити, 157, 158
заслужувати, 88, 89, 105
засмутити, 78
заснувати, 188
заспокоїти, 78
застерегти, 167, 168
застрелити, 69
заступитися, 116
зателефонувати, 92, 93
затопити, 230
затрясти, 232
захворити, 28
захворіти, 102
захистити, 38, 165, 167, 168
захопити, 78, 179
захопитися, 100, 101, 222
захотітися, 21, 32
зацвісти, 57
зацілити, 173
зачарувати, 159
зачепитися, 114
зачинити, 29
зачиняти, 46
зачинятися, 29, 46
зашелестіти, 224
зашивати, 212
заявити, 111
збагатити, 178
збагнути, 76, 79
збентежити, 30
збентежитися, 30
збирати, 73
збігатися, 132
збільшувати, 68
збільшуватися, 57, 59
зблизити, 184
збліднути, 57, 59
збудити, 29, 189
збудитися, 29
збудувати, 152, 153, 211, 238
зв'язати, 183
зв'язатися, 129
зважитися, 105, 205
звалити, 173, 174
зватися, 41
звеліти, 206
звернути, 175
звернути увагу, 175
звертатися, 119
звільнити, 166, 169, 170
звільнитися, 124
звіряти, 182
зворушити, 78

зворушитися, 222
зв'язати, 183
згадати, 80, 81, 110
згаяти, 82
зграмотніти, 210
здаватися, 41
здатися, 95, 96
здибати, 129
здивувати, 78
здійснити, 66
здійснитися, 64, 66
здобути, 81, 82
здоровкатися, 129
здорожжувати, 68
здути, 229
зібрати, 145
зійти, 57
зімкнути, 72
зімкнутися, 129
зіставляти, 182
з'їсти, 69
зіткнутися, 129
зітхати, 53
зітхнути, 53
зламати, 38, 69, 70
зласкавитися, 136
злитися, 109, 132
зловживати, 102
змагатися, 115
змазати, 158
зменишувати, 68
змити, 73
змінити, 68
змінитися, 28, 57, 58, 110
змінювати, 84
змішати, 72, 182, 184
змішатися, 132
змочити, 189
змусити, 206
змушувати, 164
знайомити, 184
знайомитися, 130
знайти, 152, 153, 189, 193,
213
знати, 79, 80, 112, 200, 210,
213
знатися, 139
знахабіти, 57, 60
знахабніти, 59
знаходиться, 15, 28, 135, 143
зневажувати, 100
знесиліти, 78
знести, 73
знижувати, 68
зникати, 64
знищити, 70
знищувати, 69
зняти, 73, 169, 170, 195
зобов'язати, 205
зорити, 106

зосередити, 188, 193
зосередити увагу, 188
зосередитися, 188
зоставатися, 41
зостатися, 231
зріднити, 184
зрізати, 70
зрізувати, 69
зробити, 72, 213, 237, 238
зрозуміти, 79, 212, 213
зумовлювати, 84
зупинитися, 57
зупинятися, 52
зустрітися, 129, 130
зустрічатися, 143
зчепити, 72
зчепитися, 129
з'явитися, 12, 194
йти, 146
іменуватися, 41
інформувати, 180
інформуватися, 111, 112
іскритися, 60
існувати, 28, 64, 65, 231, 232
їсти, 213
їти, 28, 29, 38, 42, 52, 53, 64,
144, 145, 199
їхати, 36, 52, 137, 138, 144,
145, 199, 234, 237
казати, 111, 203
капати, 223, 224
картати, 76
кататися на ковзанах, 63
кататися/ходити на лижах,
63
каятися, 124
квалитися, 130, 131
керувати, 99
кидати, 73, 189
кидатися, 119
кинути, 228
кінчати, 42
кланятися, 92, 93
кліпнути, 98
кокетувати, 100
колихатися, 52, 53
колоти, 69, 227
колотитися, 129
колупатися, 139, 140
колупатися в носі, 140
командувати, 99
конструювати, 72
консультуватися, 127
конфіскувати, 170, 171
координувати, 182
копати, 72
копирсатися, 139, 140
корелювати, 132
коренитися, 143
косити, 156

кохати, 76
кохатися, 54, 141
коштувати, 145
красити, 82
кричати, 105
кришити, 69, 70
кувати, 61, 62
куняти, 13, 28, 55
купатися, 54
купити, 82, 152, 153, 171, 192
кусатися, 61
ламати, 69, 70, 187
ламати голову, 187
ламати списи, 187
лаяти, 76, 77
лаятися, 105
лежати, 28, 33, 143, 235
лестити, 92
леститися, 120
летіти, 52, 53
лизати, 74, 75
линити, 224
листуватися, 129
лишатися, 41
лізти, 144
ліквідувати, 69, 71
ліпити, 72
літати, 61
ловити рибу, 63
лупити, 74
любити, 76
лютувати, 105
лякатися, 90
ляснути, 190
м'якшати, 57, 59
малювати, 72
мандрувати, 199
маніфестувати, 115, 125
марити, 112
марнувати, 82
мати, 29, 42, 82, 83, 90, 97,
186, 210
мати властивість, 61
мати змогу, 42
мати намір, 83
мати перевагу, 186
матися, 146
межувати, 132
метати, 73
механізувати, 74
мешкати, 143
милуватися, 100, 101
минали, 64
минати, 64, 231, 232
мити, 51, 74, 212
митися, 44, 51, 52, 54
мінити, 68
міняти, 14, 68, 176
мірковувати, 112
міркувати, 136

містити, 82
мішати, 156
мнути, 69, 71
мовчати, 21
могти, 42
молодіти, 57
молотити, 69, 70
морочитися, 130, 131
морицятися, 53
мочити, 189
мріяти, 112, 205
мріятися, 95
мусити, 42
мучити, 74, 75, 78, 159
мучитися, 130, 135, 222
набити, 157
набрати, 85
набридати, 93, 94, 162
набувати, 82
наважитися, 105, 205
навчати, 154, 155
навчитися, 191
нагадати, 154
нагадувати, 28, 237
наглитися, 85
наговорити, 161
наголосити, 138
нагородити, 158, 159
надати, 150
надихати, 78
надихатися, 85, 86, 222
надихнути, 78
наділити, 158
надіти, 173, 174
надітися, 105
надоїти, 85
надокучати, 93, 94, 162
надходити, 64
нажити, 82
назбирати, 85
називати, 201
називатися, 41
наїдатися, 98
наїстися, 85
наїхати, 104
наказати, 206, 207
накласти, 173, 174
наклеїти, 173
наковтатися, 85
накопити, 85
накосити, 85
накрести, 85
накришити, 85
накупити, 85
належати, 28, 96, 97, 120
налетіти, 104
наліпити, 173
наловити, 85
налупитися, 85
налягти, 106

намагатися, 205
намазати, 158
намірюватися, 84
намолоти, 85
намотати, 173
намочити, 189
напекти, 85
напинати, 75
написати, 13, 38, 43, 47, 72
напитися, 85
напнути, 74
наповнити, 157
наповнитися, 220
наполювати, 138
направити, 195, 204
напхати, 157
напхатися, 85
нараховувати, 145
нарвати, 15, 85, 86
нарікати, 105
народитися, 28, 64
наситити, 157, 158
наскочити, 104
насмоктатися, 85
нассатися, 85
настати, 64, 65
настроювати, 172
насуватися, 64
натирати, 212
натискати, 36
натиснути, 36, 74, 104
натхнути, 78
натягнути, 173
нахилятися, 135
находити, 106
націдити, 85
націлити, 173
нацькувати, 172, 175
начертати, 85
начитатися, 85
нездужати, 55
немає, 65, 83, 231
ненавидіти, 76
нести, 31, 73, 74
нудити, 232
нудитися, 55
нюхати, 80
нюшити, 80
нявчати, 61
нявчати, 62
об'єднати, 177
об'єднуватися, 132
обговорювати, 181
обгорнути, 157
обігрунтувати, 159
обдарувати, 158
обдати, 230
обдумати, 80
обдури, 159
обдути, 229, 230

обернути, 177
обернутися, 110, 126
обертати, 98
об'єднати, 177
об'єднуватися, 132
обжертися, 85
обіграти, 174
обіжратися, 85
обкидати, 157
обклеїти, 157
обклеювати, 225
обкувати, 74
облити, 224
облупити, 74
облямувати, 157
обманути, 76, 188
обмінюватися, 129
обміркувати, 80
обмотати, 157
обнести, 157
обнімати, 74
обніматися, 54, 98, 99
обніматися випадками, 99
обніматися компліментами,
99
обнюхати, 80
обнятися, 54
обпертися, 113
обпирати, 179
обполоснути, 74
образити, 76
обрати, 201
обридати, 162
обсипати, 230
обстригти, 74
обтиратися, 113
обтріпати, 113
обтруситися, 122
обципати, 74
овдовіти, 57, 58
оглянути, 80
оголосити, 201
огорнути, 157
огріти, 74
одержати, 82
одружити, 184
одружитися, 129, 130
одягнути, 74
оженитися, 57, 137
оздобити, 157
ознайомити, 184, 185
окупувати, 82
опинитися, 143
організувати, 72
орієнтувати, 175
освіжати, 61, 62
осиротіти, 57, 59
осідлати, 74
ославити, 76
осліпнути, 29

остогидіти, 162
осягнути, 79
отримати, 28, 82
отямитися, 122, 123
оформити, 72
охопити, 78, 79
оцінити, 76, 197
оцінювати, 197
очистити, 74
ощасливити, 159
померзти, 57
падати, 57, 59
палати, 102
палити, 28, 124
пам'ятати, 112, 200
пам'ятати, 79, 112
пам'ятати, 80, 112, 200
паплюжити, 76
пасувати, 96, 120, 121
пахнути, 60, 103, 223, 228
пекти, 72, 223, 227, 228
перебігти, 74, 75, 199
перевродити, 74, 75
перебувати, 22, 143
перевбудувати, 68
перевантажити, 34
перевезти, 73
перевешишити, 159
перевести, 175, 195
передати, 151
передбачати, 84
переживати, 79, 116
перейняти, 167
перейти, 74, 75, 109
переїхати, 33
перекинути, 37
перекинутися, 110
перекласти, 33
переконатися, 141
переконувати, 76
перекреслити, 69, 71
перекручувати, 69, 70
перелити, 203
перемістити, 195
перемішати, 182
перенести, 23, 73, 175
переписати, 175
перепросити, 176
переробити, 68
переселити, 73, 195
переселитися, 199
переслідувати, 77
пересмикнути, 232
переставити, 203
пересунути, 203
перетворити, 174, 177
перетворитися, 107, 109, 110
перешкоджати, 93
періцити, 74
пиляти, 69, 71

писати, 15, 20, 36, 42, 72,
210, 214, 218, 234
питати, 210
пишатися, 98, 100, 101
підбити, 164
підбурити, 164
підвищувати, 68
підготовувати, 72
підготовуватися, 121
підготувати, 165
підготуватися, 121
піддати, 155
піддатися, 93, 94
піддатися словакізації, 94
підійти, 94
підказати, 151
підкидати, 232
підкинути, 195
підкорити, 155
підкрастися, 118
підкрипити, 159
підкручувати, 68
підлещуватися, 120
підлизати, 120
підлізатися, 120
підняти, 73, 232
піднятися, 57
підпадати, 180
підпорядкувати, 155
підрозділятися, 107
підрости, 57, 58
підсилювати, 57, 68
підсилюватися, 59
підстригати, 211
підсунути, 195
підтвердити, 159
підучити, 154, 155
підходити, 120
підхопити, 82
підчепити, 82
підкльоватися, 127
пінитися, 62
піниться, 61
піти, 38
плавати, 61, 62
плавитися, 61
плакати, 28
плескати, 190
плигнути, 144
плодити, 72
плутати, 76
побавити, 159
побавитися, 129
побажати, 152
побачити, 79
побиватися, 134
побитися, 129
побрататися, 131
пов'язати, 183
пов'язуватися, 132

поважати, 76, 88, 210
повбивати, 69
повернути, 17, 150
повернутися, 213
повибивати, 70
повідомити, 110, 111, 151,
179
повірити, 109, 234
повісити, 195
поводитися, 146, 198
поворушити, 98
повторюватися, 18
пов'язати, 183
погіршувати, 68
поглянути, 106, 107
погнівити, 78
поговорити, 137
погодитися, 131
погостити, 158
пограти, 129
погрозити, 161
подарувати, 22, 28
подивитися, 106
поділити, 174
подобатися, 94
подумати, 180
подякувати, 191
поєднати, 183
поєднувати, 183
позбавити, 149
позбутися, 28, 87
позичати, 82
позичити, 171
познайомити, 184, 185
познайомитися, 129
поінформувати, 180
поїсти, 85
поїхати, 36
показати, 151, 203, 204
покарати, 176
покинути, 73
покласти, 28, 73
покликати, 195
поклонитися, 93
покрасити, 74
покращати, 59
покращити, 57
покращувати, 68
покреслити, 156
покрити, 158
покуштувати, 85
полити, 158
поліпиувати, 68
полонити, 78
полюбити, 95
полюбитися, 95, 219
полягати, 140, 141
помагати, 92
помазати, 158
померзти, 58

померти, 28
помилятися, 141
помітити, 79
понаділити, 158
понижувати, 68
пообіцяти, 205
попасти, 226
попити, 85
поплескати, 190
поплямити, 74
поправляти, 68
поприскати, 156
попробувати, 85
попростувати, 143
попроцятися, 129
порадити, 152
порадувати, 159
поранити, 230
порвати, 181
порівняти, 182
порізати, 179
порізати/, 156
порожніти, 57, 58, 228
порпатися, 139, 140
поручитися, 116, 191
посварити, 184
посвистувати, 60
поселитися, 143
посивіти, 57
посилатися, 105
посиніти, 57, 59
посипати, 158
посідати, 82
послати, 150, 195
послухати, 210
посмакувати, 85
поспішати, 130, 131
поставити, 15, 36, 150, 195
поставити питання, 36
постачати, 73
потемніти, 225
потемнішати, 29
потоваришувати, 129
потопати, 140, 141
потрошити, 69
потроцити, 70
потягнути, 73, 176, 232
похитати, 98
походити, 125
поцілувати, 74, 154, 178
почастувати, 158
початися, 64
починати, 42
почнути, 42, 64
почувати, 33, 79
пошкодити, 69, 71
пояснити, 151
правити, 41, 99
празнути, 88, 89
прасувати, 215

прати, 215
працювати, 20, 53, 130, 135,
136, 214, 215, 234
представити, 151
претендувати, 105
прибирати, 215
прибути, 224, 231
прив'язати, 163
привести, 195
привикнути, 105
привісити, 195
привітатися, 54
прив'язати, 163
пригадати, 80, 154
пригадуватися, 219
пригнічувати, 78
пригодитися, 96
приголомити, 78, 159
пригостити, 158
приготувати, 152, 153
придбати, 82
приєднати, 163
приєднатися, 118
призвичаїтися, 105
призначити, 201
прийняти, 82, 167, 238
прийти, 42, 143, 144
приїхати, 33, 143
прикрасити, 157
прилетіти, 142, 144
прилучити, 163
прильнути, 118
прилягти, 118
примерзти, 118
примиритися, 131
принести, 28, 73
принизити, 185, 186
принизитися, 134
припадати, 107
припинити, 181
приписати, 163
припливти, 143
приповзти, 143
припустити, 164
приректи, 174
прирівняти, 163, 164
присвятити, 33
приснити, 95
приснитися, 95
приссатися, 118
пристати, 143
присосувати, 163, 164
приступати, 118
приступити, 118
притиснутися, 118
притулити, 163
притулитися, 118
притулятися, 120
притягнути, 73, 195
прихилитися, 143

приховати, 185, 186
приховувати, 167
причісувати, 211
пробачити, 152
пробитися, 143, 144
пробігти, 100
пробратися, 100, 144, 145
пробувати, 143
проглянути, 144
програмувати, 72
продавати, 82
продати, 82, 150
продумати, 80
проживати, 142, 143
прозирнути, 144
пройти, 100, 145, 146
проїхати, 146
прокинутися, 29
проклясти, 76
прокрастися, 144
пролізти, 144
пропадати, 64
пропасти, 64
проповзти, 144
пропрокувати, 151
просидіти, 146
просити, 88, 89, 206, 209
прослизнути, 143
проснутися, 29
просочити, 157
проспати, 146
простити, 152
простояти, 146
простудіювати, 81
протягнути, 189
протанцювати, 146
протестувати, 125, 126
противитися, 94
протистояти, 94
проходити, 231
прочитати, 111, 237
проявитися, 146, 147
псувати, 69
пускати, 211
пустити, 47
пуститися, 87
радити, 206, 207
радіти, 55, 56, 95, 124
радувати, 78, 79
рвати, 71
рватися, 225
реагувати, 105, 146
рекомендувати, 206
ремствувати, 105
рибалити, 62, 63
ризикувати, 100, 101
римувати, 182, 183
римуватися, 132
рисувати, 72
робитися, 41, 147

родити, 72
розбити, 69, 70, 154, 179
розвеселити, 29
розвестися, 129
розвинути, 177
розглядати, 79, 80, 81
розділити, 174, 186
розділятися, 107
роздратовувати, 78
роздумувати, 136
розібрати, 174
розібратися, 141
розігнати, 73
розізілітися, 105
розійтися, 129, 130
розірвати, 69, 154
розказати, 22
розказувати, 111
розкрадати, 82
розлучити, 184
розминутися, 129
розмірковувати, 112, 136
розмістити, 193, 194
розмовляти, 180, 185, 192
розморозжувати, 212
розповідати, 180
розповісти, 110, 151, 203
розподілити, 186
розпоряджатися, 102
розраховуватися, 105
розрізати, 154, 211
розсекретити, 77
розсердити, 78
розсипати, 195
розсипатися, 61
розстатися, 129
розташувати, 193
розташуватися, 143
розтрачувати, 82, 83
розтроцити, 70
розтроцувати, 69
розуміти, 76, 79, 80, 187
розумітися, 139
розчаруватися, 141
розчісувати, 68
розчленувати, 174
розиюкувати, 77, 78
рости, 57, 59
руйнувати, 69
рухатися, 52
рухнути, 98
ручитися, 116
рясніти, 103, 227, 228
сварити, 76
сваритися, 105, 106
свистіти, 225
свідчити, 113, 125, 126, 127
свідчить, 127
світити, 60
сердити, 78

сердитися, 105
сидіти, 235
симпатизувати, 92
сичати, 60, 61
сікти, 69, 70
сіпатися, 53
сіпнути, 232
сісти, 144
сказати, 151, 180, 203, 210
скаржитися, 105
скінчитися, 64, 65, 66, 146
складати, 72, 142, 145
складатися, 125
скоординувати, 183
скорочувати, 68
скотитися, 144
скочити, 28, 144, 199
скубтися, 129
скупати, 134
славословити, 76, 77
слати, 73
слідкувати, 28, 133
сліпнути, 29
служити, 92, 147
слухати, 81, 210
смердіти, 60
смикати, 98
смикнути, 176, 232
сміти, 42
сміятися, 28, 44, 51, 53, 95
смути, 78
снитися, 95
соромитися, 90, 205
спадати, 196
спадати на думку, 196
спати, 28, 29, 39, 47, 55, 129, 234, 235
спекулювати, 98
спеціалізуватися, 139, 140
співвідноситися, 132
співчувати, 95
спізнитися, 213
спіймати, 82
спіткатися, 129
сплести, 168, 169
сплутати, 182
сподіватися, 105
сполучати, 183
сполучатися, 132
сполучити, 183
спонукати, 164
спостерегти, 79, 80, 81
спостерігати, 80, 81, 133
спотикатися, 113
спочивати, 143
сприймати, 79
сприйняти, 79
спроститися, 57, 59
спрямувати, 172
спуститися, 144

спутати, 154
ставати, 41
ставити, 72, 180
ставитися, 198
становити, 40, 145
старатися, 205
старіти, 32, 56, 57
стати, 23, 34, 41, 42, 43, 144
стати сиротою, 59
статися, 64, 96
створювати, 72
стежити, 133
стелитися, 134, 135
стергтися, 90
стерти, 195
стигнути, 57, 194
стидатися, 205
стимулювати, 68
стирчати, 143, 144
стискати, 78
стиснути, 74
стікати, 196
стосуватися, 91
стояти, 135, 138
страждати, 102
стрибати, 199
стримуватися, 141
стріляти, 108, 124
струсити, 195
стукати, 108, 194
стукнутися, 113
судити, 76
сумніватися, 141
сунути, 195
сусідити, 132
сутеніти, 32
схвилювати, 78
схилити, 164, 195
схилитися, 134, 144
схилятися, 120
сховатися, 43, 122, 216
схопити, 176, 178
схтрецувати, 182
сяяти, 103
таврувати, 76
танути, 57
танцювати, 28, 129, 130
твердити, 180
творити, 72
текти, 226, 227
темніти, 29, 57, 58
терзати, 78
терпіти, 76
тертися, 113
тиранізувати, 74
тиснути, 104, 226
тишкуватися, 54
тішити, 78

товкти, 74
товстіти, 57
тонізувати, 61, 62
торгати, 98
торгувати, 98
торжествувати, 136
торкнутися, 15, 87
торкнутися аспекту, 87
торкнутися проблеми, 87
транспортувати, 73
трансформуватися, 109, 110
трапитися, 96
тремтіти, 53
тренувати, 29
тривати, 16, 20, 22, 33, 146,
216
тривожити, 78
тримати, 74
триматися, 15, 87, 114, 146
тріумфувати, 136
трудитися, 54
трясти, 224, 232
трястися, 53
тужити, 134
турбувати, 159
тягнути, 73, 187
тягнути за собою, 187
убити, 37, 38, 69, 229, 230
уболівати, 116
убрати, 74
уважати, 23
увійти, 144
угріти, 156
удаватися, 197
ударити, 74
ударитися, 113
удосконалити, 57
удосконалюватися, 140
удостоїти, 149
узгоджуватися, 132
узгодити, 182, 183
узяти, 212
узяти участь, 140
узятися, 114
узятися за справу, 114
украсти, 82, 150
укритися, 122
улаштувати, 78, 79
умерти, 64
уміти, 20, 61, 205, 215
умовляти, 206
упадати, 134
уподібнити, 155, 156
уподобати, 76
упорядкувати, 168, 169
управляти, 99
уразити, 78, 79
урятувати, 211

усвідомлювати, 81
успадкувати, 82, 189
усунути, 73
утворювати, 84
утискувати, 78
утішати, 78
утомлювати, 78
ухопити, 82, 176
ухопитися, 114
учителювати, 62, 63
учити, 154, 155, 160, 210
учитися, 62
уявляти, 200
уявлятися, 41, 219
фарбувати, 74, 75
фенити, 68
формувати, 72
функціонувати, 55
хапатися, 119
хапнути, 176
хвалити, 76
хвастати, 100
хвилювати, 78
хвилюватися, 116
хворіти, 28, 55
хилитися, 144
хитатися, 141
ходити, 36
хорошити, 57
хотіти, 88, 235
хруснути, 60, 227
худнути, 57, 59
цвісти, 28, 61, 62
цікавити, 78, 79
цікавитися, 15, 100, 101, 222
цілувати, 74
цілуватися, 54
цокати, 98
чекати, 12, 88, 89, 105, 236,
237
червонити, 74
чергувати, 182, 183
чергуватися, 132
черствіти, 57, 58
чистити, 74
читати, 12, 15, 22, 29, 33,
111, 214, 215
чути, 79, 210
шептати, 151
шкодити, 28, 92, 93
шкодувати, 134
шпетити, 76, 77
штовхнути, 156
штрикнути, 156
шукати, 77
шуміти, 60, 61, 223, 226, 227
явитися, 143
являти, 40